

Жаҳонгир Муҳаммад:
Президент тансоқчисининг кундалиги

(Қисса)

1. Тайчи

Исмим Таймур. Аслида Темур деб от қўйишган. Хужжатимни ёзган одам “Таймур” деб ёзган. Нега бундай қилган билмайман. Аммо ўзимга ёқади. Темур деган от тикилиб ётибди, Таймур эса битта. У ҳам менда.

Фақат Президент “Тайчи” дейди. Бу менга ёқмайди. Худди камситганга ўхшайди. Аммо буни унга қандай айтаман? Ҳаққим йўқ. Фақат жим туришим керак, ҳатто мени урса ҳам.

Унинг саволларига ҳам жавоб бермаслигим керак. Унинг соясиман-да. Соя гапирмайди. Қоида шунақа.

Қоидани унинг ўзи бузди. “Соя”ни гапиртира бошлатди. Шунда ҳам оз гапиришга ҳаракат қиламан. Гаплар кўнглимдан тошиб кетмаслиги учун кундалигимга ёзиб қўяман. Аслида бу ҳам қатъиян мумкин эмас. Билиб қолишса судсиз-терговсиз йўқоламан. Шарт шунақа ва ўзим ҳам бунга рози бўлиб хужжат имзолаганман.

Кундалигимни президентга хужум бўлса ишлатишим керак бўлган қалқоннинг ичида сақлайман. Доим ўзим билан. Президент менга жуда ишонгани учун биров текшириб ҳам кўрмайди. Муносабати совуб қолгудек бўлса, нима қилишни биламан, режасини тузиб қўйганман.

Биз яшаган жойни “Светлана” дейишарди. “Дом”нинг остида шу номдаги магазин бор эди. Биз бешинчи қаватда турардик. Оилада битта боламан. Ойим ва адам мактабда ишлардилар. Ойим урус адабиётидан дарс берардилар. Адам физкултурадан. Улар бошқа мактабда ишлардилар, мен бошқа мактабда ўқирдим.

Уйга келишим билан эшикни ичкаридан бекитиб, балконга чиқардим. Балконимиздан трамвай йўли кўриниб туради. Бекатда доим одам гавжум. Одамларни томоша қилишнинг ўзгача гашти бор. Биттаси “столба”дай қотиб туради. Биттаси трамвай йўлига қайта-қайта чиқиб ҳали у томонга, ҳали бу томонга қарайди. Бошқаси у ёқдан бу ёққа юриб туради.

Бир куни кинотеатр томондан беш-олтита бола бекатга келиб бақир-чақир қила бошлашди. “Столба” бўлиб турган бир киши билан айтишиб қолишди. Кейин уни туртиб-суртиб трамвай йўлига чиқаришди. Қолгани бир сонияда юз берди. Ҳалиги киши сакраб ҳавода учгандек, рақс тушгандек карате қила бошлади. Бир секундда ҳаммасини трамвай йўлига тизиб қўйди. Кейин қаёққадир ғойиб бўлди.

Ҳар куни қарайман, лекин уни кўрмайман. Кўрсам ҳам барибир танимайман. Аммо унга ўхшагим келди. Адамга:

-Каратега ўқимоқчиман,- десам.

-Ақлинг энди кирдими?- дедилар.

Бу деганлари бежиз эмас. Мени болалиқдан карате класига берганлар. Иккита қора камарим ҳам бор. Лекин мактабда адабиётга қизиқиб қолдим. Адам “каратегга борасан” десалар, оийм “бормасин” дейдилар. Улар ҳар куни жанжал қилардилар. Мен шеър ёдлардим. Шеър айтишни севардим.

Хуллас, адам яна карате класига бошлаб бордилар. Карате деб ўйласам, буниси тайчи класи экан. Тренеримиз “тайзуан” ҳам дейди. Болалар “тайчуан” дейишарди.

-Бу мушт билан уришнинг охирги чегараси. Битта уришда битириш дегани,-дерди тренер.-Аслида битта чертишда ишни тугатиш. Буни уста Чен яратган. Хитойда...

Ҳар куни сокин мусиқа оҳангида рақсга тушган каби ҳаракат қиламиз. Аввалига зерикарли эди. Кейин адабиётга ўхшаб ўз ичига тортди. Ҳар бир ҳаракат шеър каби оҳанграбо. Ёд олишни севиб қолдим.

Уч-тўрт йилда трамвай йўлидаги одам каби осмонда учмасам ҳам ёзда Тайванга бориб ўқиб келиш учун йўлланма беришди.

Тайванда тушундимки, тайчи бу катта философия мактаби экан. Буни одам ўлдириш философияси деб атагим келарди. Аммо бу фикримни айтишдан чўчирдим. Чунки усталарим хафа бўлиб қолишарди. Улар ҳар қанча файласўф бўлишмасин охирида гапни битта кескин чертиш, битта ҳаракат билан одамни ўлдиришга олиб боришарди.

-Ростдан ҳам битта чертишда одамни ўлдира оласанми?-Президент ишга олинган куним шу саволни берганди.

“Тайчи, мени ҳам чертиб қўйма” деган гап ўтдим кўнглидан деб ўйлагандим. Йўқ, унинг кўнглидан ўтгани бошқа нарса экан...

2. “Сўфи”

Тайвандан қайтишда русчани биладиган Уста Вун:

-Сиз томонларда сўфилар ўтган. Уларнинг ҳаётини ўрган, улардан дарс ол, бўлмаса умринг қамокда ўтади ёки пешанангдан отиб кетишади,-деди.-Бугунгача сенга айтган кўп гапларимни тушунмадинг. Агар сўфилар ҳаётини ўргансанг нима деганимни англаб етасан.

Уста Вун мени ёмон кўриб қолганди. Сабабини биламан. Унинг шогирдларини “бир тийин” қилиб ташладим. Қайсини қаршимга чиқарган бўлса, судраб обкетишди.

Вун Москвада ҳам дарс берган. Тошкентда ҳам бўлган. Русчани яхши билади. “Хитойда ўрганганман,” дейди.

Ундан дарс олиш учун ҳатто Америкадан ҳам келган талабалар бор. Кўп шогирдлари турли мамлакатларда “вип”ларни қўриқлашар экан. Шунинг учун обрўси катта. Ўзига бино қўйган. Қизиқ-қизиқ гапларни айтади.

-Куч назорат қилинсагина кучдир,-деди бир куни.-Агар назорат қилсанг уни миансан, бўлмаса остида қоласан.

-Назорат қиляман-ку,-дедим.

-Йўқ, куч сени назорат қиляпти. Билиб қўй, тобутингни кўтарганларнинг ҳаммаси сенга дўст эмас. Уларнинг кўпчилиги ўзларини ўйлаганлари учунгина тобутингни кўтарадилар.

Унинг фалсафасига тушуниш қийин эди.

-Вақт ҳакам, вақт кўрсатади,-дедим.

У жилмайди:

-Вақт ҳакам, лекин у ҳаммага ўлим ҳукми чиқарадиган ҳакам,-деди.

Шунақа, унинг гаплари совуқ эди. Энди эса бориб сўфиларни ўқигин дейди.

Қайтгач, олийгоҳга ўқишга кирдим. Тайчи бўйича ўзимизда мусобоқалар йўқ, аммо бу спорт тури олимпиада ўйинлари қаторига қўшилганди. Олийгоҳдаги домлаларим билан гаплашсам, бошқа бир мамлакат ҳисобидан қатнашиш мумкин дейишди.

Ҳар куни камида уч-тўрт соат машқ қилардим.

Хаёлимдан Тайвандаги уста Вуннинг гапи кетмайди: “Сизлар томонда сўфилар бор. Уларнинг фалсафаси бизни кетади. Улар ҳам қаватма қават кўкка юксаладилар, биз ҳам...”

Олийгоҳ кутубхонасига кириб, интернетдан сўфилар ҳақидаги маълумотларни кидириб топдим.

Тайчи бутун вужудингдаги ҳисларни ҳаракатларга боғлаб, кўкка ўрмалатади. Сўфиларда ҳам шундай экан. Айниқса, “Само” рақси тайчи ҳаракатларига ўхшаб кетади.

Сўфилар нафсга эрк бермаслик, нафсни жиловлай олиш маънавий етуклик деб ҳисоблашаркан. Тайчида ҳам нафсни тийиш муҳим қоидалардан бири.

Сўфи учун билимни кучайтириш нафс ва ғазабнинг кушандаси.

“Нафсни ғолиблик қондиради. Ғазаб эса ғолибликка олиб борадиган йўл”. Биринчи устам шундай дерди. Унинг гапи ҳақ. Бугунгача билим олмадим, аммо машқ қилдим. Машқ, машқ, машқ...Ҳамма нарсанинг кушандаси машқ!

Сўфиларга кўра инсон қанча кўп билим олса, шунчалик ўзини бошқариши осонлашармиш.

“Ёлғон гапирмаслик, ўғирлик қилмаслик...” “

Булар Тайвандаги устанинг гаплари-ку? Демак, у сўфиликни ўқиб, ўзини ақлли кўрсатар экан-да, деб ўйладим.

Уста Вунни ёқтирмаганимдек, сўфиликни ҳам хуш кўрмадим. Улар бу дунё масъулиятидан қочиб, ўзларини Худога топширишган. Ўзингни топширдигми, демак ютказдинг!

“Биз дунёга нима учун келдик? Вазифамиз бор. Уни бажаришимиз керак. Уни ташлаб қочиш кўрқоқлик”. Биринчи устамнинг бу гаплари ҳам ҳақ.

Ҳар кун кутубхонага келиб, шу борадаги битикларни ўқий бошладим. Қанча ўқисам, шунчалик сўфиликка қарши бўлиб бордим.

Бир куни спорт клубида машқ қилаётсам, икки киши келиб қолди. Улар “Эс-эн-бе”дан экан.

“СНБ”... Миллий Хавфсизлик Хизмати. Энг кучли идора. Мактабда болаларнинг орзуси “эсенбешник” бўлиш эди. Айниқса, ниқоб тақиб юрадиган-“маска шоу” бўлишни истамаган бола борми? Нинжа! Юзингни кўришмайди, танишмайди... аммо сендан кўрқишади. Мана куч нима!

Ўзим “маска шоу”ни кўрганимда кўрқиб кетгандим. Бу кучнинг кучдан қурқуви эди...

Машинага миндириб, бир жойга олиб боришди. У ердаги одам хитойча гапира бошлади. Тайванда оз-моз ўргангандим. Лекин уста Вун рус тилини билгани учун, хитой тилини ўрганишимга эҳтиёж йўқ эди.

-Ўзингни гўлликка солма! Ҳамма гапини тушуниб турибсан,- деди ҳалиги одам русчалаб.

Русча жавоб бердим. Сухбатимиз ҳеч тугамасди.

-Қайси мачитга борасан?

-Мачитингиз нимаси?

-Ҳали намоз ҳам қилмайман дегин?

-Намоз?

-Ундай бўлса, қаёқдан сўфи бўлиб қолдинг?

-Сўфи бўпманми?

-Қани сўфилар билан тайчи таълимотининг фарқи нимада экан, ўргандингми?

-Оз-моз...

-Нима экан?

-Сўфилар ўзларини ҳимоя қиладилар, тайчи усталари эса бошқаларни. Тайчида қоида қонундир, уни бузишинг мумкин эмас.

-Сен эса буздинг. Давлат мулкани шахсий мақсадда ишлатдинг. Биласанми, университет компютерини давлатга қарши ишлатганинг учун неча йилга кесиласан?

-Ока, давлатга қарши нима қилибман?

-Тилингни кесиб тарновга илиб қўяман. Нега ади-бади айтвотсан? “159”га илинтириб қўяйинми?

-159?

-Бунга ҳам билмайсанми? Гўл экансан-ку?

У энди ўзбекча гапира бошлаганди, нечта тилни билади ўзи?

-Қара бола, ҳамма жиноятларингни биламиз.

-Қанақа жиноят? Бунақа нарса йўқ-ку? Мен тайчи бўйича олимпиадага чиқмоқчийдим, холос.

-Кимнинг ҳисобидан чиқмоқчисан? Шунчалик устамисан?

-Ҳар куни уч-тўрт соат машқ қиламан...

-Биламиз машқ қилишингни. Олимпиадага борадиган одам тайчининг олтинчи қаватига чиққан бўлиши керак. Олтинчи қават нималигини биласанми?

-Биламан. Ҳал қилувчи зарбани ура оладиган бўлиши керак.

-Бир зарба уриш билан ишни битириш!

-Ҳа..

-Тайванда неча кишининг ишини битирганингни биламиз. Пинагингни ҳам бузмай одамларни ўлдирганингни ўзинг ҳам томоша қиласанми?

У шундай деб телевизор томонга қаради. Телевизор ёнидаги эшикдан эса биринчи устам билан дадам кириб келишди.

-Бўлди-е, болани қийнаб юбордингку!-деб дадам биз томанга келдилар.

Мени сўроқ қилаётган одам ўрнидан туриб дадамга жой берди.

3.Адам

Биз “дада” дегани самарқандча, тожикча, “ада” дегани тошканча, ўзбекча деб билардик. Бу миямга қуйилиб қолган. Ўчирсам ҳам ўчмайди.

Адам ботиний кўриниши билан Президентга жуда ўхшайди. “Ичимдагини топ” дейдиган одам. Ўзини ҳаммадан ақлли деб ҳисоблайди. Энг мукамал нарсадан ҳам камчилик топишга уринади. Рост билан ёлғонни ажрата олмайди. Ҳамма гапни ёлғон деб ўйлайди. Жаҳли чиқса, ойлаб гаплашмайди. Қачонки ўзинг пушаймон бўлиб, бош эгиб борсанг, “Бўпти” деб қўяди. Ойимнинг бор-йўқлигини ҳам билмайди. Мен қанчалик Президентга соя бўлсам, ойим адамга шунчалик соя. Адам бу сояни севмайди ва сезмайди ҳам, бор-йўқлигини билмайди. Президент ҳам шундай эди. Аммо кейинги пайтда ўзгарди. Унга нима бўлди билмайман. Соясига диққат қила бошлади.

Адамнинг МХХда ишлашини энди билдим. Бугунгача билмаганим учун адамдан хафа бўлдим. Лекин бу хафачилик узокқа чўзилмади. Одамнинг отаси шундай жойда ишлайди-ю хафа бўладими? Аксинча югуриб бориб ҳаммага айтгим келди. Бирок мумкин эмас.

Шунча ёш бўлишимга қарамай ишга олишди. Биров билмаслиги керак. Ҳатто ойимга ҳам айтишим мумкин эмас. Балки адам йўлини топиб, сездириб қўяр, лекин менга айтиш таъқиқланди.

Бугун адам билан илк бор узок гаплашдик. Тўғриси у гапирди, мен эшиттим.

-Биз Ислом ака билан битта маҳаллада яшаганмиз. Олийгоҳни битириб спорт клубида ишлай бошлаганимда у Шукрулла Мирсаидов, Мираброр Усмоновлар билан тенис ўйнашга келарди.

Шукрилла Мирсаидов, Мираброр Усмонов... бу номларни биринчи марта эшитишим эди. “Ислом ака” деганлари Олий Бош қўмондон.

Президентни телевизорда кўрардим унинг адамга дўст бўлиши мумкинлигини ҳатто хаёлимга келтирмаганман. Бошимга бунақа бахт қуши қўниши мумкинлигини тасаввур ҳам қилолмаганман. Мана энди эртақлар бир зумда ҳақиқатга айланиб турибди.

-Ўша пайтда уларни мафия дейишарди. Ғафур, Салимлар ҳам уларга бир марта хизмат қилсам деган орзу билан яшарди.

-Ғафур, Салим?

-Улар тенгдошларим. Биз бирга боксга тушиб юрардик.

Адамнинг боксга тушганини ҳам энди эшитиб турибман. Бир-икки марта юз-кўзи кўкарганида, “давлением баланд бўлиб, эшикка уриб олибман”, дегани ёдимда.

Хуллас, у мен билмаган ўзга дунё экан:

“У пайтда Ислом ака Госпланда ишларди. Кейинчалик кўтарилиб кетди. Президент бўлиб қолганидан кейин бир куни чақиртириб олди.”

-Ука биласан санга қанча ишонаман. Мана шу аппаратга хавфсизлик хизмати керак. Унга ўзимга содиқ болалар лозим. Сан ана шу ишни йўлга қўясан,-деди.

Хуллас, адам шундан кейин Президентга ишлай бошлабди. Бош ”рекрутер”. Чиниққан болаларни топиш учун ўзи мактабларга физкултура муаллими бўлиб ишга ўтиб, беш ой-олти ойлаб “қидирув” олиб борган.

-Сан суягимсан,-деди адам.- Сани ҳам шу ишга етиштирмоқчи бўлдим. Онанг қарши чикди. Бир куни ўзинг истаб қолдинг. Шундан кейин индамади.

Худди ўрмонда адашиб қолгандайман. Бирданига шунча ўзгариш. Ҳали олийгоҳнинг иккинчи курсидаги болани “Президент хизмати”га ишга олишди.

-Бу дегани эртага “Батя”ни қўриқлайсан дегани эмас. Ўшанга тайёрланасан, пишиб етилсан, ўзимизнинг мактабда ҳам таҳсил кўрасан.

Адам Президентни “Батя” дейди.

-“Батя” жуда яхши одам. Агар у бўлмаса бизнинг бугуни ҳаётимиз бунақа бўлмасди. У ўзига содиқ одамларни ҳурмат қилади, қадрлайди, ташлаб қўймайди. У мамлакатимизни кутқариб қолди. У бўлмаганда ишлар расво эди. Мени қанчалик севсанг, уни ҳам шунчалик севишинг керак.

Адамни қанчалик севаман? Севаманми ўзи? Бугунгача ўғлига кўнглини очмаган отани қанчалик севиш мумкин?

Адам совуққон одам. Бир кун кўрмаса ҳам, олти ой кўрмаса ҳам айни муомалада бўлади. Айтганини бажармасанг жаҳли юзига ёпишиб олади. Ювса ҳам кетмайди. Айтгани бажарилмаса ҳам бажаришинг шарт.

Бир куни “Балкон ойналарини кўчадан юв” деди. Саволларимни эшитмади.

Балкон деразалари ташқарига очилади. Қандай қилиб юваман? Бешинчи қаватдан тушиб кетсам нима бўлади? Омон қоламанми? Бу жойга етадиган норвон йўқки, ишлатсам? Йўлини тополмадим. Кечқурун адам арқон кўтариб келди ва ошхонага улоқтирди.

-Шунга ҳам ақлинг етмадими? Ол, буни белингга боғлайсан, қолганини ўзинг ўйлаб топ,-деди.

-Арқонни қаерга боғлайман?

-Белингга боғлайсан дедимку!

Белимга боғлашимни биламан, лекин кейинги учини қаерга боғлайман? Бунисини айтмади.

Адам шунақа ёпиқ кўнгил, қаттиқўл одам. Ўшанда деразаларни белга арқон боғламасдан ҳам ювиш мумкинлигини ўргандим. Кечқурун адам арқонни ўзи ташлаб қўйган жойда кўриб:

-Бу бошқа гап,-деди.

Унинг энг севингани ва юмшоқ гапи шу эди. Ҳозир ўйласам ўзим ҳам адамга ўхшаб кетаман. Демак, Президент, адам ва мен айни тоифаданмиз.

Бир куни президент:

-Мен кимга содиқ бўлсам ўлгунимча ўшанга содиқман. Чунки ўша одам шуни истайди,- деди.

Адам ҳам шуни истайди.

Мен ҳам.

“Ит содиқ, хиёнат қилмайди” дейди адам.

Наҳотки биз итмиз? Аслида инсоният турли ҳайвонларнинг одам ҳолидаги кўриниши дейишади. Демак, биз итмиз...

Ит зоти бир-бирига содиқми ёки эгасигами?

Уста Вун “Ит энг аввало суякка содиқдир” дерди. У суяк деганда гўштнинг суягини назарда тутганми ёки ўз яқинлариними? Бу ҳам жумбоқ.

Президент эса “Итни айри-айри, якка-якка сақласанг содиқлигини кўрасан, бирлашдим, кўшилдим сени талайди, ғажиб ташлайди” дейди...

Президент тансоқчисининг кундалиги

4. Синов

Ҳам олийгоҳдаги ҳам бу ёқдаги дарсларга қатнаб юрсам, тўсатдан синовга чақириб қолишди.

-Ўзингни кўрсат, муҳим одам томоша қивотти,-дедилар адам.- Бу сен учун ҳам, мен учун ҳам ҳаёт-мамот масаласи.

Атрофга қарасам, адам ва ёрдамчиларидан бошқа одам йўқ. Кейинчалик билдимки, ўшанда бўялган деразанинг ортида МХХ раиси ва “СП” раҳбари ўтиришган экан.

Бир карате устаси билан майдонга туширишди. Говдаси бесўнақай киши. Соқоли ўсган, кўзлари киртайган. Қўлларининг мушаги кўйлагини йиртай деб турибди. Башарасини қора булут қоплагандек. Қошини чимириб олганми ёки ўзи шунақами, кўзлари билан кўшилиб кетганга ўхшайди. Бели бироз ингичкароқ, аммо оёқлари филникидек бақувват.

Уста Вуннинг ўргатгани бўйича рақибимни бир зум зоҳиран ўргандим, кейин ботинига назар солишга уриндим. Кўзи ғамгин. Ичи тўла дард. Худди ёмон ҳақорат эшитиб, жавобан бақиравериб, пўтиқиб кетган кишидек кўз томирлари ёрилгани сезилиб турибди.

“Бундай одамдан кўрқиш керак”, дерди уста. “Ҳаёт-мамотини ўртага кўйган одам ички томирларини кўзи орқали ташқарига кўрсатади”.

У каратечи бўлгани билан кўриниши асли боксчи эканлигини айтиб турибди. Боксчи бўлганда ҳам калласига анча мушт еган. Жаҳли пишқириб турибди.

У ҳужум қилиб турди. Ортга чекиниб-чекиниб унинг ҳунарларини обдон кузатдим ва кутилмаганда ҳавода бир айланиб, калласига тепдим. Эсанкираб қолди. Иши осон битди-ку деб турсам, бир зумда ўзига келиб, яна пишқира бошлади. Оғзидан кўпик чиқиб, мен томонга бостириб келаверди.

Хаёлимда Уста Вуннинг гаплари айланмоқда.

“Бу энг яхши фурсат, чап бериб, зарбани шиддат билан кўксига ёки икки қошининг орасига урсанг гурса йиқилади”.

Лекин ҳали чинакамига жанг қилганим йўқ. У бунга муносибмикан ўзи?

“Хаёлингда иккиланиш пайдо бўлдим, ютқазасан”.

Адам нима дедилар? “Бу сен учун ҳаёт-мамот масаласи”. Демак, гап жиддий. Ўзимни ҳозир кўрсатмасам, қачон кўрсатаман?

Бир ҳаракатимдан кейин ҳалиги “хўкиз” ағнаб тушди. Уни турғазишга уринишди. Бўлмади. Судраб олиб чиқишди. Шу пайт эшикдан бошқа бир кишини олиб киришди. Буниси новча, мускуллари билан суяги қўшилиб кетган, кийикдек чаққон. Аммо унинг ҳам кўзлари қонга тўлган. Майдонга келиши билан:

“Бисмиллоҳир раҳмонир раҳим!”- деди.

“Товушингни ўчир!” Бу адамнинг овози.

Худди у менга “Товушини ўчир” дегандек туюлди. Ҳавода айланиб, кўкрагига тепаман десам, кўлини девор қилди. Суяклари бетон. Демак, узоқ вақт шуғулланган. Лекин уни ҳам бироз ўйнатиб, ер тишлатдим. Учинчисини олиб келишди. Унисини ҳам судраб олиб чиқишгач, МХХ раиси кириб келди:

-Отангни оқладинг. Агар биттасига енгилсанг отанг ҳам, сен ҳам кетардинг,-деди елкамга уриб.

Кейинчалик билсам “Ёш болани ишга олди. Тагин ўзининг ўғлини” деб адамни президентга шикоят қилишибди. Баъзан шикоятлар “тескари “реакция” беради. Президент адамни чақирибди. “Синаб кўринг” десалар вақт ҳам бермай, бу “можаро”ни ташкил қилишбди.

Адам:

-Сендан кўнглим тўқ эди,-дедилар.-Лекин ана улар ҳам таҳликали эди. Жонидан тўйган одамлар. Уларга: “Шу болакайни енгсанг, озод қиламиз” дейилган экан. Озодликка чиқиш орзуси ҳамма нарсадан кучли бўлади.

“Озодликни йўқотиш ҳамма нарсадан ёмон!” Бу гапни адамга айтмадим.

“Маҳмаданалик қилма” дейишларини биламан.

“Синов”ни видеотасмага ёзиб олишибди. Президент кўриб “У билан ўзим гаплашаман” дебди. Йўлга чиқдик.

Адам:

-Тилингни занжирга боғла, бутун вужудинг кулоққа айлансин. “Батя” гапирган одамни эмас, эшитган одамни яхши кўради. Савол берса ҳам индамай тур, жавобини ўзидан эшитасан. Унутма, у оддий одам эмас. Катта мамлакатнинг раҳбари. Ҳамма ҳам бу даражага ета олмайди. Сен туғма “тайчи” бўлсанг, у туғма устадир. Уста бўлганда ҳам миллионлаб “тайчи”ларнинг устаси. Унинг устига сен ёш боласан, у эса...

Адамнинг мана шу гаплари ёқмайди. Қачонгача ёш боламан? МХХнинг раиси ўзи елкамга қоқиб, “Маладес” деб турганда ёш болалигим қолдимми? Ўзимни қаерда, қандай тутишни биламан. Ёқмасам ишдан ҳайдайди. Бориб ўқишимни давом эттираман. Мендан кучлисни топишолмаса, яна чақиришади. Мен булар учун эмас, тайчи учун туғилганман...

-Авзойинг бузилмасин, ўғлим, “Батя”нинг олдида ҳеч бўлмаса кўзларинг кулиб турсин. Қани кетдик... олтинчи қаватга!

Президент тансоқчисининг кундалиги

5. Соя

Президентнинг ишхонаси олтинчи қаватда экан. Бизни лифт ёнида қарши олган икки киши адамга “чест” бериб, менга ҳавас билан қарашди:

-Шеф ўғлингиз ҳам ўзингига ўхшар экан...,-деди биттаси.

-Ўғлим бўлгани сенга уни текширмаслик учун асос бўладими?-Адам жиддий оҳангда сўради.

Ҳалиги одам шошиб қолди ва дарҳол мени сийпалаб, текшириб чиқди. Кейин “бўлди” дегандек елкамга уриб қўйди.

“Ҳамманинг елкасига уриб қўясанми?” дегандек адам унга ўқрайиб қаради.

Оёқ остига қип-қизил гилам тўшалган. Назаримда мени текширган одамнинг юзи ҳам шу гиламдек қизариб кетди. У адамдан кўрқар эканми ёки уялдими, билиб бўлмасди.

Атроф жим-жит. Битта эшикнинг ёнида икки киши қад ростлаб турибди. Иккаласи ҳам чиниққан. Камида каратенинг бир неча турини биладиган. Улар дам адамга, дам менга қараб, худди бир нарсани биладигандек жилмайдилар.

Адам улардан бирига бош ирғади, у эшикни очди. Ичкарига кирдик.

Саломимизга алик оларкан, Президент ўрнидан туриб, биз томонга юрди. Телевизорда кўриб юрганализга ўхшайди. Аммо у қадар ёш эмас. Анча чўкиб қолган. Бир тепса, қайтиб ўрнидан турмайдиган одам экану... нега ҳамма уни гапиради? Нега ҳамма ундан

қўрқади? Юзида ҳам меҳр йўқ. Ноумид одамга ўхшайди. “Инсон қўрқса ёки умидсизликка йўликса, юзидаги нур қочади”. Уста Вуннинг гапини эслагандимки:

-Тансоқчи ўзимиздан чиқсин дебсанда-а?-деди Президент русчалаб адамга.

Адам жавоб бермай жилмайганча бош ирғадилар.

-Вақт шунча тез ўтади. Ўғлинг туғилганида элликта отгандик, эсингдами?

Адам яна жилмайиб, бош қимирлатдилар. Президент савол берган сайин адам олдинга қараб эгилиб бораётгандек ва ерга чўкиб кетаётгандек эди. Негадир мен ҳаяжонланмадим ҳам. Негадир Президентнинг салобати босмади. Адам эса яна битта саволдан кейин тугайдигандек.

Президент ҳам буни сездими:

-Рухсат берсанг йигит билан яккама-якка гаплашсак,-деди адамга.

Адам орқага чекиниб, ғойиб бўлди.

-Қани “тайчи” бу ёққа келчи, - Президент шундай деб ичкаридаги хонага қараб юрди. Орқасидан эргашдим. Боши елкасининг ичига сингибди, шунинг учун оз-моз букчайган. Умуртқасининг энг тепадаги биринчи қавати мўртлашиб қолган. Ўша ерга битта урса... тамом...

Худди калламдагини ўқигандек:

-Нимани ўйлаяпсан?-деди Президент.

Индамадим.

-Менга ҳам шундай жойлар насиб этармикан, деб ўйлаяпсанми?

Яна индамадим.

-Келажак ёшларники! Бу жойларни санга ўхшаганларга ташлаб кетамиз. Ман бу ерга етиб келганча эллик йил эмакладим. Санлар бахтли, қара, ҳали йигирмага кирганинг йўқ, аммо олтинчи қаватдасан. Бу хонада кимлар ўтирмаган дейсан? Шароф ака зўр эди. Қолганлари латта. Ҳа, майли буни санга қизиғи йўқ. Қанақа телефон ишлатасан?

Бу саволга қандай қилиб жавоб бермай туриш керак? Адам нима деганди. Бироз кут. Орадан бир оз ҳам ўтмай Президентнинг ўзи жавоб қилди:

-Санга “Айфон” олдирдим. Аммо бу хонада ишлатмайсан.

Тушунмадим.

-“Айфон” орқали мени эшитишлари мумкин. Шунинг учун уни ташқарида ишлатасан. Агар ташқарига чиқишга вақтинг бўлса...

Шундай деб Президент кулдида:

-Ташқарига ҳам вақт топамиз, парво қилма,-деди.-Энди гап бундай. Отанг айтган бўлса керак, биз қирқ йиллик кадрдонлармиз. Сан бегона эмас. Ўзимни ўғлимсан. Сани тавсия этишлари билан рози бўлдим. Бошқасига ишонмайман. Сан ташқарида эмас, ичкарида турасан. Керак бўлганда керакли одамни карате қилиб ташлайсан, вазифанг шу! Энди битта саволга жавоб бер, чўпоннинг ити подани қўриқлайдими ёки чўпонними?

Индамай турдим. Президент кўзларимга термулиб қолди ва:

-Ҳа, отанг сани яхши тарбиялаган. Оғир йигит экансан. Лекин бу саволга жавоб беришинг керак,-деди.

Нима десам экан? Подани десаммикан? Э, йўқ. У ўзини чўпонга мени итга ўхшатдими? Наҳотки?

-Қани итнинг ўрнида сан бўлсанг нима қилардинг?

-Чўпонни қўриқлардим. Агар чўпон бўлмаса...

-О... Биринчидан мен чўпон эмас. Иккинчидан, сен ит эмассан. Лекин жавобингдан коникмадим.

Индамай бошимни эгдим. Демак, қовун туширдим. Адам роса қизийдиган бўлди.

-Бундан кейин биров шундай савол берса, чўпоннинг атрофида юрардим, унинг имосини кутиб, дейишинг керак. Икки карра икки неча бўлади, деган ҳалиги семиз бола нима дейди, хўжайин айтганингиз бўлади, дейди. Энди гап бундай, санга нима керак бўлса, манга айтасан. Хотин керакми, пул керакми, массаж керакми, баломи-баттарми, манга айтасан. Ҳеч тортинмайсан. Аммо кулоғимга бир гап келса, юмруғингни суғуриб оламан. Бу ҳазил. Лекин чин гап шуки, бешинчи қаватда илон юрса, биламан.

Президент ичкари хонадан яна асосий кабинетга ўтди. Нега ичкарига кирдигу нега чикдик, билолмай тургандим.

-Мана бу ерда турасан,-деди у эшикнинг ёнини кўрсатиб.- Кўзингни биттаси эшикдан кирган одамда, биттаси менда бўлади. Имо қилсам, оёғини осмондан қилиб юборасан. Лекин ўлмасин. Тайвандаги ва кечаги синовдаги “ўлган”лар етиб ортади.

У шундай деб елкамга қўлини қўйди. Бирдан оёғим қалтираб кетди. Қўлимдан жон сизиб, унинг оёқлари остига оқаётгандек бўлди. Қўрқув сели кўксимни босиб олди.

Шундай ҳисни олдин ҳам бир марта сезгандим. Тайванга борганда уста Вун билан илк суҳбат пайтида. У гапира-гапира қўлини елкамга қўйганда бир ботмон ерга кириб кетгандек бўлгандим. Кейин эмаклаб ер юзига чиқиб, аранг қаддимни ростлаб олган каби бўлгандим.

-Парво қилма куни битганларини алоҳида айтаман,-деди Президент кулимсираб. Сан тоза йигитсан. Кўнглингда кир йўк. Мана бу стулга, мансабга интилмайсан. Санинг ўз олтинчи қаватинг бор. Аллақачон чиқиб олгансан унга. Лекин ана у иблисларни қандай урдинги, видеодан қайта-қайта қараб ҳам кўра олмадим.

Видеони жуда ва жуда секинлатиб кўринг, демоқчи эдим, лекин тилим комимга ёпишиб қолганди.

-Шамолдан ҳам тезсан. Санга ҳавасим келади. Ёшсан, келишгансан, кўзларингга қара, ҳеч кўрқув йўк, ҳар сафар майдонга тушганда ўлишим мумкинку, деб кўрқмайсан, манга шунақа мард ёқади. Сени кўриб ўз ёшлигимни эсладим. Олов эдим. Полни тепсам, шифт титрарди. Энди-чи... полни тепсам, тиззам қалтирайди.

Шундай деб, Президент яна қайтиб, ичкариги хонага кирди ва у ердаги эшиклардан бирини очди. Ҳожатхона... Бормай турдим.

-Нега қараб турибсан, нима дедим, соясан, қуёш орқадан чиққанда олдимда ва олдиндан чиққанда орқамдан юрасан!

“Тундачи” деган гап ўтди хаёлимдан.

-Тундами?-Хаёлимни ўқигандек гапирди у. Тунда ёнимда ётасан! Қани бу ёққа кел!

6. Авлиё

Ёшинг кетаверса ёш бола бўлиб қоласан, деган гапни эшитгандим. Ўзим ёш боламан. Лекин мана бу Президент ҳам ёш бола бўлиб қолганга ўхшайди. Бўлмаса шунақа гапларни айтадими, деб ўйлаб турсам жиддий савол бериб қолди:

-Қанақа мошинни яхши кўрасан?

Бўйнимни қисдим.

-Биламан! “Бэ-эм-вэ”, “беш экс”,-деди ўзи.

Бу машина кимнинг ҳам орзуси эмас. Ёш бола борми машина маркасига қарайди, юраги ўша машина балонининг айланиши билан баробар югуради. Лекин бу одам ҳамма нарсани қаёқдан билайти? Адамнинг гапи рост чиқди. ”Унга ёлғон гапирма, у ҳамма нарсани билади” деганди.

-Мана калити, чўнчагингга солиб қўй, ҳовлида турибди, миниб кетасан...

Севинганимдан бақириб юборишимга оз қолди. Ахир бу машина тушларимга кириб чиқарди. Бир мартагина минсам деган орзуларимни бу киши қаёқдан билди экан? Уни ёш болага қиёслаб хато қилдим. У Хўжаи Хизирнинг ўзгинаси. Қучоқлаб олсаммикан?

Президент хаёлларимни бўлди:

-Санга стулни кўрсатдим. Кимдир уни “кресло” дейди. Бошқа бирови “тахт” дейди. Лекин ман учун стул. Мана бу ҳожатхонадаги ҳам ман учун стул. Унисиди ўтирдинг нима, бунисиди ўтирдинг нима? Одамлар мамлакатни орқалари билан бошқаришни орзу қилганлари учун фақат шу ҳақда ўйлайдилар. Бу ишлар калла билан битади, орқа билан эмас. Калла учун стулнинг кераги йўқ. Биладан, санга бу қизиқ эмас. Лекин мана шу жой иккаламиз учун. Дарвоқе, сани дўхтирдан ўтказишдимми?

Қанақа дўхтир? Ҳали дўхтирдан ҳам ўтишим керакми?

-Ҳали улгуришмагандир,-яна ўзи жавоб қилди.-Лекин ўтказишади. Тайвандан қайтганинда ўтказишлари керак эди. Майли, бу кейинги масала. Лекин зилзила бўлса бу хона иккаламизники. Ҳамма ўлиб кетса ҳам биз тирик қоламиз. Шунга мосланган. Зилзила пайти юролмай қоламан. Тиззам титрайди. Шунинг учун мени бу ерга олиб келиш сани вазифанг!

У шундай деб ҳожатхона ичидаги эшикни очди.

-Бу жойда илгари “иккинчи”лар ўтирган. Ҳозир спорт зал қилганмиз.

Хона катта, бир бурчагида бор йўғи битта “тредмил” турибди. Нариги томонида уч-тўртта қиз ва йигит карате билан шуғулланишмоқда. Президент ”тредмел”нинг ёнида тўхтаб, бироз ўйландида кейин менга қаради:

-Сани бир кўришда ёқтириб қолдим. Гўзал, келишган йигитсан. Қошларинг битта-битта териб қўйилган. Киприкларинг қора бўёққа ботириб олингандек. Юзингни силлиқлигини айтмайсанми? Кўрган одамнинг ўпиб олгиси келади,-деди кулимсираб.

Ўзимни ноқулай ҳис қилдим. У эса парво қилмай икки қўли билан икки юзимга енгил шапатилаб қўйди. Кейин қўлларимни қўлларининг ичига олди:

-Ёниб турибди... Темир...Тандирдан чиққан чўғ.. Ҳмм... Орқангдан юрган қизлар ҳам кўп, биламан,-деди кўзларимга айёрона қараш қилиб.

Нима демоқчи? Нима бўлаяпти ўзи? Бу воқеалар тушимдами, ўнгимдами?

-Ҳа, хаёлинг Гуляга кетдими?

Бу саволдан чўчиб тушдим. Наҳотки Гуля билан муносабатимизни ҳам билади? Уни ҳатто адам ва ойим билмайдилар-ку? Ростдан ҳам авлиёми бу? Фолбинлиги бормикан? Президент бўлгани бежиз эмасга ўхшайди...

Гуля билан карате мактабида танишганмиз. Чаққон қиз. Баъзан учрашиб тураммиз. Бир-икки марта кинога бордик. Кийикка ўхшайди. Ҳуркиб туради. Қўлини ушлатишга қўймайди. Дарвоқе эртага учрашамиз. ““Бэ-эм-вэ”да борсам, “тамом бўлади”. “Шилк” этиб йиқилиб қолса керак. Йўқ, у йиқиладиган қизлардан эмас. Дарҳол сўроқ қилшига тушади. ”Бу кимники? Адангникими? Олиб қочдингми? “Права”нг борми?” каби саволларни тўкиб ташласа керак. “Мени Президент қабул қилди. Бу ҳадя” десам, “Латифангни манга айтма!” дейди, ишонмайди. Тўғрида, ким ҳам ишонарди?

-Тайчи, ана улар билан ташашиб кўрасанми? Лекин ўлдириш йўқ. Ишни бир минутда тугатиш ҳам йўқ. Чўзиш керак. Ўшанда меҳнатингни таъмини сезасан. Рақибни майдонда айлантир, сарсон-саргардон қил, тугаб бораётганини томоша қил, йиқилиши, эмаклаб туриши, яна йиқилишидан роҳатлан. У кучли эканингни нафақат сезсин, балки тан берсин, санга қойил қолсин, кўзларида илтижо пайдо бўлсин, ёлвориш, ялиниш пайдо бўлсин... ана ундан кейин бир чертиб, думалатиб қўй. Майдонга чиқиши билан бир уриб йўқотсанг, ўзинг ҳам мазза қилмайсан, томошабин ҳам...

Президент шундай деб карате машқ қилаётганларнинг ёнига бошлади ва девордаги “волкинг-толкинг” телефоннинг тугмасини босиб, кимгадир:

-Хўрозингни олиб кел!-деди.

7. Гўрков

Костюм-шимда эдим. Президент:

-Мени ҳимоя қилиш керак бўлса ҳамма ишни ташлаб оқ кўйлак-оқ иштон қидирасанми? Аввал бироз рақсга тушиб баданингни қиздириб оласанми? Йўқ, сен чақмоқ бўлишинг керак. “Қарс” этдими, сен ҳам қарсиллашинг керак!-деди.

Шундан кейин болалар билан “ит-мушук” бўлиб, сакраб-сукраб тургандик, семиз, пакана бир киши кириб келди. Унинг орқасидан эргашган йигитнинг аққол чиниққанини ҳар қандай одам ҳам сезиши мумкин. Аммо унинг кунгфуни ўрганганини ҳамма ҳам сеза олмайди. Кунгфу билган одам ўнг оёқни оғирроқ ва чап оёқни енгил тортади. Унинг

“саломни” битта оёқда туриб, биттасини тепага кўтариб, қўл бармоқларини чангалга айлантириб, икки томонга узатишди. Демак, “ит-мушук”дан “шер ва қоплон” жангига ўтамиз...

Бир зумда болалар кўздан ғойиб бўлишди. Президент семиз одамнинг саломига алик ҳам олмай:

-“Отарчи”нинг итини йиқитишга тайёрлаганинг шуми?-деди.-Буниси ҳам олдингисининг копияси-ку?

-Буниси пишиқ. “Отарчини”нинг итини уради, “Молбоқар”нинг бўрисини ҳам..

-Катта гапирма! Олдин ҳам шунақа дегандинг. Аммо “Молбоқар”га етмай “Отарчи”нинг эшигидан қайтдинг. Юзимни ерга қаратдинг! Санга ишониб, кулгига қолдим. Агар “хўроз”инг мана шу болага ютқазса, сан ҳам ютқаздинг, федарацияни бошқасига топширасан!

-Бу боланими, бир ҳамлада ғажиб ташлайди!-деди ҳалиги одам манга беписанд қараб. У ҳақиқатдан ҳам ҳовлиқма экан. Жимгина турсаку олам гулистон. Лекин...

Президент унга қараб товушини кучайтирди:

-Санга доим шошма дейман, аммо қулоқ солмайсан! Тилинг ўзингдан олдин югуради. Бир зумдан кейин ўзинг тилингдан олдин югуриб қолмаслик учун дуо қил!

Семиз одам энди масала жиддийлигига тушунди, шекилли, индамай бошини эгди.

Рақибимни Президент ўргатгани каби ўйнатиб-ўйнатиб, кейин думалатаман деб тургандим, у ўнг қўли билан ҳавода чизик тортиб “буни тугат” ишорасини берди. Бу ишорани фақат биз биламиз, десам Президент ҳам билар экан.

Негадир унинг авзойи бузилганди. Сабабини қидиришга вақтим йўқ. Бутун кучимни кафтимга тўпладим. Рақибим “разведка” ҳамласи қилиши биланоқ “ўқ”ни унинг кўкрагига урдим. “Уҳ” дейишга ҳам улгурмай юрагини ғижимладида тиз чўқди. Қарасам, ҳалиги семиз одам ҳам ўтириб қолди. Президент эса ғолибона мағрурлик билан орқага қайтди. Нима қилишимни билмай қолдим.

Семиз одамга ёрдам берсаммикан, деб тургандим Президент ҳожатхона эшиги ёнида тўхтаб:

-Соя эгасидан узилиб қолмаслиги керак!-деди.- Нур орқада. Демак, олдинда бўлишинг лозим. Эшикни мен очаманми?

Югуриб бориб эшикни очдим. Президент ичкарига кириб, қўлини елкамга қўйди.

Хаёлимда “Отарчи” ким экан деган савол айланаётган эди.

-“Отарчи” ана у тожик бола. Имомали Раҳмон деб эшитганмисан, ўша. У тўйларда ашула айтиб юради. Шунинг учун “Отарчи” деймиз. Аммо жуда ёмон ити бор. Икки-уч марта бизни изза қилди. “Хўроз”имни уриб қўйиб, у ёқ-бу ёқларда “Ўзини дўппосладим” дебди. Биласанми, аслида у ҳақ. Унинг ити “хўроз”имни ургани билан ўзи мени дўппослагани орасида қандай фарқ бор? Ҳа, майли... жавобини берадиган кун келди!

Президентнинг боягина хафақон бўлган кўзларида энди оташ алангалаётган эди. У қоядан қанотларини очиб, парвозга отланган бургутга ўхшарди. Ўз шиддатига ўзи сиғмаётгандек. Гаплари ҳам қорни тўқ одамникдек дадил ва қатъий:.

-Эртага Остонага борамиз. “Отарчи” ҳам ити билан боради. Уни боягидай битта уришда тиз чўктирсанг бутун дунёни оёқларинг остига тўкаман. Лекин билиб қўй, бугунги ҳамма гап мана шу ерда кўмилди. Бундан кейин эшитган гапларинг ва кўрган воқеаларинг гўрковисан!

Президент шундай деб катта хонанинг эшиги томонга юрди. Югуриб бориб эшикни очаман десам:

-Йўқ, бу сафар манга қўйиб бер! Биринчиси ва охиргиси,-деди у.-Кейин қучоқлаб икки юзимдан чўлпиллатиб ўпдида елкамга бир уриб:

-Бор энди,-деди.

8. Благинизм

Адам қабулхонада кутиб ўтирган экан. Ҳеч нарса демади. Ойим “Агар адангни хурсанд ёки хафалигини юзига қараб топа оладиган одам чикса, Нобел мукофотини олади” деганда минг карра ҳақ.

Лифтга чикқанимиздан кейингина у “Мен ҳам гўрковман,” деди. “Ҳамма маъноси билан,” деб қўшиб қўйди ва яна жимликка шўнғиди.

Гўрков?! Ўлган одамлар учун гўр ковлайдиган одам, лекин ҳар куни битта, баъзан бир нечта одамни кўмиш осон иш эмас. Бу катта меҳнат. Куч билан бирга темир асаб ҳам истайди.

У деярли қабристонда яшайди. Фақат битта қўрқуви бор дейишади, у ҳам бўлса лаҳад қазганда тупроқ босиб қолиши.

Лекин сирларни кўмиб юборадиган, гуноҳларни “лаҳад”га қўядиган “гўрков”ларчи? Улар нимадан қўрқадилар? Ана шу “лаҳад”нинг усти очилишидан.

Қизик. Биттаси ёпилиб қолишидан, биттаси очилиб кетишидан қўрқади. Унда нега ҳар иккаласини ҳам “гўрков” дейишади?

-Бу машинани немислар шахсан “батя” учун ясаган,-деди адам хаёлимни бўлиб. - “Железабетон”!

Машина сип-сиёҳ. Ялтираб турибди. Бирдан “шиқ” этиб эшиклари очилди.

-Чўнчагингдаги калитни “ўқийди”,-деди адам.-Эшикни очсанг мотори ишлаб кетади.

Адам ҳайдовчи томондаги эшикни кўрсатди.

-Правам уйда қолган...,-дедим.

-Бу машинани ҳайдаш учун гувоҳнома керак эмас. Уни тўхтатишмайди. Ҳамма билади, бу президентнинг шахсий машинаси.

Президентни шахсий машинаси? Нега уни менга ҳадя қилди? Ўзига бошқасини олдимикан? Нима бўлганда ҳам ҳали яп-янги. Ҳамманинг кўзини қамаштирадиган, оғзини қапаштирадиган бўлдим...

-“Батя” бир жойга борса, барибир сен билан боради, чунки ўзи машина ҳайдамайди. Энди сен унинг нафақат тансоқчиси, балки махсус ҳайдовчиси ҳам.

Адамнинг гапи қўлоғимга кирмади. Машинанинг ўзидан ўзи ишлаб кетиши бутун вужудимни титратгандек эди. Ичига қараб эса ҳангу-манг бўлиб қолдим. Худди митти саройга ўхшайди. Бош қўядиган вассодасини айтмайсизми? Юмшоқ, болишдек.

“Жаноб президент, машинангизга хуш келибсиз!” деган роботмонанд овоз эшитилди.

“Раҳмат!” деб жавоб қилди адам.

“Ички температура 36. Ичкиликлар даражаси эса 21. Шундай қолсинми?”

“Бас қил!” деди адам.

“Бас! Ўчдим” .

Аммо жойимга ўтиришим билан яна овоз келди:

“Ташқаридан хуруж бор. Сухбатни ёзиб олишмоқда. Эҳтиёт бўлинг!”

“Ўзимизникиларми?”

“Йўқ, ташқаридан”.

“Сателлитданми?”

“Нима дедингиз?”

“Орбитаданми?”

“Йўқ. Шу яқиндан”.

“Ким бўлиши мумкин?”

“Орқадаги машинадан”.

-Ҳа, улар ҳам ўзимизники! Буни қайтариб олиб келишади,-деди адам “бардачок”ка қўл уриб. -Кейин менга юзланди:

-Эсингдан чиқарма, батя благинизмни ёмон кўради.

“Благинизм”. Адам бу сўзни кўп такрорлайди.

-Ада, ҳа деб “благинизм” дейсиз, ўзи нима дегани бу? Ўзбекча ёки русча қилиб тушунтириб беринг,-дедим.

Адам “ўзингни бос” деган қараш қилиб, гапира кетди:

-Иккинчи жаҳон урушидан анча олдин “Максим Горкий” деган самолёт ихтиро қилишган. Дунёдаги энг катта самолёт. Ичида кинотеатр, кутубхонадан тортиб, тенис ўйнайдиган жойгача бор экан. Уни синаб кўрадиган куни ёнида ҳарбий учқич ҳам унга йўлдошлик қилибди. Ҳарбий учқични Благин деган одам бошқарган. У ўзича самолётнинг оёғини осмондан қилиб учурибди. Аммо бирдан “Максим Горький”нинг қанотини кесиб кетибди. Икки самолёт ҳам кулаб тушиб, парам парча бўлибди. Шундан кейин қоидани бузиш, интизомга риоя қилмасликни “благинизм” дейдиган бўлишибди”. Агар қоидани бузсанг, батядан кўп эшитасан бу сўзни.

-Ҳали менга ҳеч ким қоида ўрнатмадику,-дедим ажабланиб.

-Сенга ҳеч ким қоида ўрнатмайди. Батянинг оғзидан чиққани – қоида, буюргани – қонун. У нима деса ўшани бажарасан! Иккиландингми, благинизм бўлади... Эрталаб бу машина яна уй олдига келтирилади. Батянинг буйруғи шундай. Оқсаройга ҳайдаб борасан. Биз эса ойинг билан Оқсарой ёнидаги уйга кўчиб борамиз. Бу ҳам буйруқ.

Шу пайт яна машина “гапириб қолди”:

“Сухбатни эшитаётганлар фақат орқадаги машинадан эмас! Ундан орқадаги машинадан ҳам эшитишмоқда”.

Адам қўлини оғзига қўйиб, “гапирма” белгисни кўрсатди. Кейин “машинани орқага бур” деб ишора қилди. Орқага бургандим, у ”Коналохху лам-якун мааху шах!” дедида битта нуқтани босди. Машина жавоб қилди: “Кона каанлам-якун!”

Бизни кузатган “Lacetti” эриётган каби ёна бошлади. Кейин портлаб кетди...

9. Апачи

Бўлган воқеадан шок ҳолга тушгандим. Қўрққаним йўқ, аммо ҳайрон эдим. Ҳайронлигим воқедан ҳам кўпроқ адам ҳақида. Наҳотки у шундай катта ишларнинг ичида.

-Туш машинадан,-деди адам ва калитни бизни кузатиб келганларга берди.

-Пиёда кетамиз.

-Ада, боя қайси тилда гапирдингиз?

-Навоийнинг тилида. ”Ҳайратул Аброр” деган китобидан олганмиз бу кодларни. Мана кодлар, мана бу ерда ёзилган ҳаммаси, эрталабгача ёдлаб ол, китобчани қайтиб берасан.

-Бунчани ёдлашга улгураманми?

-Боя портлаб кетган машинанинг ичидаги лақма каби жазоланмаслик учун ёдлашинг керак.

-У машинадаги ким эди?

-Бу машқ. Газ балонидан портлаб кетди деб қўйишади. Лекин билиб ол, ҳаётда ҳам рўй беради. Ўшанда қовун туширсанг сан ҳам машқларда қурбон бўлишинг ҳеч нарса эмас. Лекин санга ишонаман, пишиқсан!

-Машинанинг гапириши ҳам машқ эдими?

-Йўқ, машинага ростдан ҳам гапирадиган система ўрнатилган. Қандай саволлар ва гапларни гапира олиши ҳам шу китобчада бор. Японлар бир вақтлар Россия президенти Елцин учун лазер қўрима тайёрлашган. Аммо руслар қиммат деб олишмаган. Ўшани биз сотиб олганмиз. Шу китобчанинг охирида қайси тугмаларни боссанг, қандай ишлаши ҳам ёзилган. Бу ҳаёт. Балки бир умр бир марта ҳам ишлатмаслигинг мумкин ёки бугунги каби биринчи кунийёқ ишлатишингга тўғри келади. Ҳаёт нима? Қурашдан иборат. Агар

курашни сен бошқарсанг доим ғолибсан. Ташаббусни кўлдан бердингми, ўша кун майдондан суриб чиқаришади. Благин ҳақида, батянинг “благинизм” деган сўзни яхши кўриши ҳақида гапиргандим.

-Ҳа, қоидабузарлик қилмаслик керак...

-Аслида ўша Благинга учишдан олдин қоидабузарлик қилишни буюришган. У рози бўлмаган. Кинога олиб Сталинга кўрсатамиз, у осмондаги “фигурали учиш”ни яхши кўради” дейишганидан кейин рози бўлган. Аммо қазага учраб, ўлиб кетган ва номи қораланган. Демокчиманки, ўлим ҳукми келса ҳам “батя”нинг ўзидан эшитмагунча ишонма. Ҳатто мен ҳам “батя” кўйган қоидага қарши бир иш қил, десам, бажарма!

Адамни биринчи марта шундай юракдан самимий гапираётганини кўрдим.

-Сани ҳали бу ишга тавсия этмагандим. Аммо кейинчалик учун режам бор эди. Ишлар тезлашиб кетди. Ўзингни эҳтиёт қил! Агар “батя”ни эҳтиёт қилсанг, бу ўзингни эҳтиёт қилганинг.

-Остонага борганда “Отарчи”нинг тансоқчиси билан майдонга тушасан. У чиниққан бола. Лақаби “Таг”. Чунки “Тагги”ни билади. Билганда ҳам яхши билади. Бир айланишда рақибини бўғиб кўяди.

-“Тагги”дан хабарим бор. Тайванда тайчидан олдин “тагги”ни ўргатишган.

“Тагги” аслида ўғрилар, талончиларнинг хунари. Бир пайтлар Ҳиндистонда карвонларни талайдиган, меҳмонларни бўғиб кетадиганларни “Таг” дейишган. Гуруҳнинг ҳам, усулнинг ҳам номи “Тагги” бўлган. Йиллар ўтавериши билан уларнинг одамни бўғиб ўлдиришлари спортга ҳам кириб келган. Йўлини топиб, рақибнинг бўйнидан бўғиб туришади. У ҳавосизликдан ўлади. Бўйин остида қўл излари қолмайди. Чунки бўғганда бармоқларни ишлатишмайди. Тайчини билганлар буни кўп қўлламайдилар. Бунинг учун қўл, бўй узун бўлиши керак. Рақибга орқадан ҳамла қилиш шарт. Бу ҳолат тайчида оёқни орқага кўтариб уриш учун йўл очади, тайчини билганга қулай фурсат бўлади. Демак, рақимибнинг бўйи ва қўллари узун, ўзи ҳам кучли. Аммо тайчининг олтинчи қаватига чиқмаган. Агар чиққанда “Тагги”ни ишлатмасди.

-У иккита йигитимизни ўлдирди, “батя” жуда хафа бўлганди. Ўшанда бир неча кун жаҳлдан тушмаган. Қанча одамларни вазифадан олиб ташлаган. Қаҳратон қиш бўлишига қарамай Душанбега борадиган газни кезиб ташлаган. Чегараларни ёпиб кўйдирган. Адашиб ўтганларни отиб ташлашни буюрган. Учқичлар қатнови камайтирилган. Поездлар тўхтатиб кўйилган. Мана энди яна кураш вақти яқинлашган сайин ҳеч кимдан кўнгли тўлмаётган, асабийлашаётган эди. Сани ёқтириб қолди. Уч кун ҳеч иш қилмай сани ўрганди. Ички Ишлар вазирлиги, МХХ, ўзимизнинг “СП” ҳам сани ўрганишга сафарбар қилинди. Охирида бутун умидини санга боғлади. Имомали Раҳмонни “батя”нинг ўзи тахтга келтирган. У аввалига “батя”ни отам деб юриб, кейин

саломини ҳам насия қилди. Тансоқчиси бизникини уриб ташлагандан кейин бутунлай тўнини тескари кийди. Биласанми, “батя”га осон эмас. Ўзи топиб, ўзи ишга қўйган одам олтига президентнинг олдида унинг устидан кулиб ўтирса...

-Қолганларнинг тансоқчилари ҳам жангга кирдимми?

-Ҳа, уларни ҳам уриб ташлади. Лекин бошқалар бир-бирини масхара қилган эмас. Имомали очикдан очик “батя”нинг устидан куладиган, уни масхара қиладиган бўлди.

-Унинг боласини уриб ташашимга ишонасизми?

-“Унинг боласи” эмас, у душман!

Душман?

Уста Вуннинг гапи ёдимга тушди: “Қизил танлиларнинг бир қабиласидаги лидери ўзини “Дина” (“Одам”) деб номлабди. Буни эшитиб, унга рақиб бўлган қўшни қабиланинг бошлиғи ўзини “Апачи” (“Душман”) деб атабди. Унинг ғалабалари шунчалик кўп бўлибдики, минг-минглаб одамлар ўзларини “Апачи” дейдиган бўлибдилар. Биз дўстга дўст, душманга душман!”

Кўрамиз, ким “Апачи”?!

10. Садоқат

Кечкурун Гуля телефон қилди. Эртага муҳим иши чиқиб қолганини ва учрашувни кейинги ҳафтага суришни сўради. Нимадандир жуда хурсанд. Товуши жарангдор. Хаёл қилса телефоннинг ичига кириб! ёнимга етиб келса ва қулоғимга бир нималар пичирласа. Мен ҳам айни ҳолдаман. Лекин етиб борганим билан унга бўлган воқеалар ҳақида пичирлай олмайман. Қувончим ва ташвишларимни кўксимга кўмишга мажбурман. Унинг эртага бўладиган учрашувни қолдиргани ташвишимни енгиллатди. Чунки ҳали бирор баҳона топиб улгурмаган эдим.

Кечаси билан кодларни ёдладим.

“Кона каанлам-якун!” дегани “бўлган, аммо бўлмагандай”, ”Коналоҳху лам-якун мааху шах!” дегани эса “Оллоҳ бору аммо йўқдай” маънога эга экан. Ҳаммининг код отлари бор.

Президент – Беҳамто(ягона).

Хотини – “Моҳу сол” (ҳам ой, ҳам йил).

Катта қизи – “Моҳи шабгард”(тунда кезувчи ой).

Иккинчи қизи – “Моҳи нўшлаб” – (ширинсўз гўзал)

Катта невараси – “Дўнон” (тўрт яшар от).

Кичик невараси – “Кўгарчин”(каптар).

Бир-биридан қийин кодларни ёдлайман, деб ухлаб қолибман. Адам уйғотди. “Машина келди, кетамиз,” деди. Лекин ҳар куни икки соат машқим бор. Бу тайчининг қонуни. “Бир кунга бузсанг, бир умрга пушаймон бўласан” дерди уста.

- Учқичда жой бор, “Батя” келгунча машқни битириб оласан!

-“Батя”ми ёки “Беҳамто”ми?

-Ҳей, ҳей... кодларни тилиннга олма! Фақат фавқулудда ҳолатларда ишлатилади. Мияннга қулфлаб кўй!

Ойим ҳам биз билан йўлга отланди. Ажабланганимни кўрган адам:

-“Батя” бизнинг ҳам боришимизни истаяпти. “Болелшиқ” ҳам кераклигини айтди,-деди.

Самолёт қаср экан. Ичига киришингиз билан ўзингизни жаннатда ҳис қиласиз. Гиламлар шунчалик гўзалки, таърифлаб бўлмайди. Худди Президентнинг олтинчи қаватдаги ишхонасининг нухасини ясаб қўйишгандек. Ҳар бир эшик олдида иккитадан йигит турибди. Улар менга масхараомўз қараб, кўринмас тарзда устимдан кулгандек кўриндилар. Чунки гавдам уларникидан анча кичик. Аммо кўрсатилаётган ҳурмат анча катта. Орқадаги эшикни очишди. Спорт зали. Бир четда теннис столи ҳам турибди. Тавба, самолётда ҳам теннис ўйнаса бўларканда?

Самолётнинг бир деворига Президент ва оиласининг сурати чизилган. Иккинчи томонда боғ-роғлар... Оёқ остидаги гиламда эса бир неча кишининг суврати. Таний олмадим. Шу ерда машқ қилдим. Машқим тугаши билан адам Президент келганини ва мени сўраётганини айтди. Ўрта залдан ўтиб олдинги хонага кирдик. Президент бир ўзи ўтирган экан. Ёнига чақирди. Кўп ўтмай командир келиб унга “чест берди” ва учишга изн сўради.

-Шошмасдан боравер, қозоқ озгина кутсин!-деди Президент. Кейин менга қараб гапира бошлади:

-Бир куни Останкино минорасининг тепасидаги ресторанда ўтиргандик. Владимир Владимирович “Давай, тансоқчиларнинг садоқатини синаб кўрамиз,” деди. Аввал қозоқникини чақирдик. “Президентингга содиқ бўлсанг ўзингни шу минорадан ташлайсан,” дедик. Қизталақ, кўзини чирт юммай истеъфосини берворди. Кейин урус

хам шундай қилди. Қирғиз билан тожик ҳам улардан ўрнак олди. Навбат бизникига келганда ҳеч нарса демай ўзини ташаворди. Ҳамма хангу-манг бўлди. Пастда уни ушлаб оладиган жой қилиб қўйишган экан. Ушлаб обкелишди. “Нега ҳеч ким ташламади-ю сен эса ғинг демай ўзингни отвординг?” деб сўрашди. Бизники “Самолётда ота-онам бор,” деб жавоб қилди. Ақлли бола эди. Аммо қовун туширди. Гапнинг тўғриси айтиб қўя қолди. Шунақа... Бизда садоқат ота-она билан боғлиқ. Мана санга ҳар қанча яхшилиқ қилсам ҳам барибир ота-онангга кўрсатган садоқатингни менга кўрсатмайсан! Бу оддий ҳол! Шунинг учун ҳам аданг ва ойингни ҳам олдим. Уларга садоқатингни кўрсатсанг, ўша манга ҳам етади. Лекин Худо кўрсатмасин сани уриб ташласа, бу дегани ана уларни ҳам уриб ташлагани...

Президент шундай деб бармоғи билан орқани кўрсатди. Чиқсам, ойимнинг кўзида ёш:

-Болам шу кунларга етганингни ҳам кўрдим...,- дедилар. Лекин овозлари ҳазин ва сохта эди. Адам эса хавотирда. Бироздан кейин Президент яна ёнига чақириб қолди:

-“Отарчи”нинг боласини яхшилаб ўрган. У ҳам сани ўрганишга ҳаракат қилади. Уни чалғит. Нима қилишингни билолмасин. Уни ўз ҳунари билан тугат. Душманга қараши ўз тактикасини қўлласанг, буни кутмаган бўлади. Мағлуб қиласан. Бу аслида катта сиёсат. Сен тушуниш қийин мавжудот бўлишинг керак. Ҳеч ким каллангдагини уқий олмасин. Ҳеч ким қайси оёғинг ва қайси қўлингни қаёққа, қачон ташлашингни тахмин қилолмасин. Ҳар қадаминг, ҳар ҳаракатинг чалғитувчи бўлсин...

У Остона аэропортига қўнгуни мизгача маслаҳатлар бериб борди. Кайфияти яхши эди. Аммо пастга қаради-да, жаҳли чиқди:

-Қозоқ! Яна ўзи чиқмабди,-деди.- “Отарчи”ни кутишга чиқибдимиз?

Унинг саволига жавоб берадиган одам йўқ эди. У орқага қаради. Эшик ёнида турган кексароқ одам эгилиб унинг олдига келди. Президент унга бақирди:

-Эшитмадингми, нима дедим?

-Владимир Владимирович билан банд бўлса керак. “Отарчи”га чиқмайди. Ҳали кўрасиз етти букилиб сиздан узр сўрайди,-деди у пинагини ҳам бузмай.

-Бўпти, кечроқ тушамиз. Бироз қаққайиб туришсин!-деди Президент. Кейин менга юзланиб:

-Кўрдингми ўғлим, бир марта ютқазсанг, кутиб олишга итни чиқаради, икки марта ютқазсанг, битни. Бу сафар Худо хоҳласа, ҳаммасини урамиз, санга ишондим. Ишончимни ўлдирсанг мени ўлдирганинг бўлади,-деди.

У шундай деб қўлини юзимга сураётганди самолёт бирдан қалқиб кетди.

11. Халга

Қўрқув инсоннинг қонида бор дейишади. Кимдир халокатдан қўрқса, кимдир фалокатдан.

Президент самолётнинг тўсатдан қалқиб кетишидан қўрқди. Буни бир қарашда сезишингиз мумкин эди. Ранги оқариб, қўллари титраб қолди. У бирор нарсани тутаман, деб жой тополмаётган кўр одамга ўхшарди. Бу қанча давом этди, билмайман. Балки бир сония, балки кўпроқ. Лекин тезда эски ҳолига қайтди ва ҳеч нарса бўлмагандек жойига ястаниб олди. Нафасини ростлади:

-Нима гап?-деб бақирди. Овози шунчалар кучли эдики, қулоқларим қанғиллаб кетди. Унинг бояги қўрқув ҳолати менга кўчди. Ўзим билмаган ҳолда титраётгандим. Нима бўлганини қаёқдан биламан? Нега менга бақиради? Хайриятки, ичкаридан командир югуриб чиқди ва:

-Ўртоқ Президент, кечирасиз, самолётга қўйиладиган зинанинг мотори тўхтамаган кўринади, шиддат билан келиб урилди...,-деди.

-Аблаҳ, шунга ҳам ақлинг етмадими, буни атайлаб қилишган... Кўрмаяпсанми, қозоқнинг ўзи йўқ, ўрнига ана у уйғур чиққан.

-Тошкентга боришганда биз ҳам...

-Санларда фақат гап бор... Қўлларингдан (...) ҳам келмайди!

Орқадан бир чиройли қиз сув олиб келди. У Президентнинг сўқинишга парво қилмади. Президент ҳам ҳеч нараса бўлмагандек сувдан қулига олдида юзини хўллади. Кейин ўрнидан турди. Ҳалиги қиз унинг костюмини кийгазиб, бўйинбоғини тўғирлади. Президент қизнинг орқасига битта шапатиладида жилмая бошлади. Менга қараб ҳам жилмайди. Тушунмадим. Шу куйи дадил одимлар билан чиқиш эшиги томонга қараб юрди. У ўзини ўзи бошқаришга уста экан. Тайчида ҳам ҳатто ихтиёринг қўлингдан олиб қўйилганда ўзингни ўзинг бошқаришинг керак.

Бизни тўғри мажлис бўладиган жойга олиб боришди. Ҳамма бир кун олдин келиб бўлган экан.

-Сиз ҳам Борис Николаевичга ўхшаб самолётда ухлаб қоладиган бўлдингизми? Туртмасак уйғонмайсиз!,-деди бир киши. Ҳамма кулиб юборди. Аския бошланди.

-Пастга қарасам, ҳамма бир хил, қайси бири Нурсултан Абишич экан, деб хайрон бўлиб кутиб қолдим,-деди “батя”.

-Шуни билганимиз учун ҳам орқадан туртиб, ўзимизни танитиб қўйдик...

Президентлар худди болалардек қийқириб кула бошлашди. “Батя” қизариб кетди. Нимадир демоқчи бўлди. Лекин “Нурсултон Абишич” тўхташни билмасди:

-Бизникиларнинг ҳаммаси ўзимиздан, шунинг учун бир хил, сизники каби термагул эмас!

Тагин кулги бўлди.

-Илтимос қилсалар ўзларига ўхшаганлардан бир-иккита ташлар эдик,-деди қорақош киши.

-Ҳамма гапирса ҳам сен жим тур, Имомчик, ўзингни у томонга мен ташалагану энди сен бу ёққа ташлайдиган бўлдингми?-деди “батя”.

-Ташла ташлашни мажлисдан кейин кўрамиз!-деди у.-Тагин ташлаб қочманг!

-Мажлисга кирмасак шу ерда ҳам ташлаб юборасизлар!-деб Путин олдинга қараб юрди. Қолганлар унга эргашдилар.

Путин ҳақида кўп қизиққандим. Негадир уни биринчи кўришим бўлсада ҳаяжон босмади. Унинг кураш услуби ўзига хос. Ҳеч бир рақибни уни енгиш учун майдонга тушмайди. У енгилишни истаган одамни енгишга уринади. Биз ҳам Тайванда устага енгилишни истардик. Чунки ундан кўрқардик. У аста-секин биздан ана шу кўрқувни силиб олганди.

Президентлар кула-кула ичкарига киришди. Биз эшик ёнида қолдик. Фотомухбирлар кириб чиқишгандан кейин бир киши келиб, биттадан тансоқчи бориб орқада ўтирсин, деди.

“Отарчи”нинг тансоқчисини шу ерда кўрдим. У тинмай менга қарарди ва масхара қилгандек тиржаярди. Унинг гавдаси меникига қарийб иккита келади. Қўллари ҳам оёққа ўхшайди Бўйни ҳўкизники каби семириб, елкаси билан бошининг орасида жой қолмаган. У кўпроқ оғир тош кўтарувчини эслатади. Балки бокс ҳам тушар, каратени ҳам билар, аммо тайчидан хабари йўқлиги аниқ.

Тайчининг бошқа Узоқ Шарқ ўйинларидан фарқи кўп. Курашга киришдан олдин бошингдан кўринмас ип билан кўкка боғланасан. Оёқларинг ерга осилган. Бутун вужудинг халта. Осиб қўйилган халта. Ана шуни ҳис қолган ҳолатда ўзингни бошқаришинг керак. Бир зумда халтадан одамга, одамдан тайчи жангчисига айланишинг лозим.

“Дунёда миллионлаб одамлар турли курашларни ўрганадилар. Лекин миллионтадан биттасигина тайчини ўргана олади” дерди уста Вун.

Тайчи инсоннинг кўзга кўринмас қувватини ишлатадиган иқтидор. Энг кўп энергия чақалоқда бўларкан. Инсондаги бу қувватнинг гавдага, мускулларга алоқаси йўқ. Уни ишга солиш учун каллада бошқарув иродаси бунёд этилиши керак. Шунинг учун ҳам чақалоқ бу қувватни ишга соломмайди.

Тайчининг иккинчи қоидаси шуки, душманнинг қувватини ҳам ўзига қарши ишлатиш даркор. Унинг ҳаракатларини ўрганиб, қуввати келадиган йўналишга кириб олиб, кучни ўзига қайтариш туфайли зарбани икки карра кўпайтириш мумкин.

“Отарчининг” тансоқчиси ҳам халта. Унда бу халтани жангчига айлантириш қобилияти йўқ. Қобилияти бўлганда бунчалик беписанд қараб, тиржайиб, масхара қилмаган бўларди.

Ҳар қандай енгилмас одамни енгадиган бошқа енгилмас одам бўлади. Ҳар қандай кучдан устунроқ куч бор. Тайчининг бу фалсафасини билган киши рақибини масхара қилмайди. Ҳатто унинг қанақа “ёнғоқ”лигини чақиб кўрган бўлсада, ҳисларини яшириши керак. Шунинг учун унга қарамай қўйдим.

Путиннинг орқасида ўтирган тансоқчи диққатимни тортди. Кексароқ, аммо ҳамма нарсани биладиган. Жуда босиқ, бировга парво қилмайдиган, ўзига ишонадиган одам. У курашчидан ҳам кўпроқ устага, тренерга ўхшарди. Қараб турганимни сезди ва “диққатинг президентингда бўлсин” дегандек қошини қимирлатиб қўйди.

12. Боксчи ва чумоли

Мажлис олдидан ҳамма нарсани ҳозирлаб қўйишган экан. Путин:

-Қўл қўямизми?-деди.

“Кетдик!”, деб қўл қўя бошлашди. Ёрдамчилар бир зумда имзоланган ҳужжатларни кўтариб чиқиб кетишди.

-Тиливизунга ким нимани гапиради?-деб сўради Путин.

-Бошида келишганимиздек, кимнинг “хўрози” ютса, ўша гапиради,-деди “Абишич”. – Аммо “Тиливизун” дегани “тили узун” деганидир. Буни ҳам унутмайлик!

-Мен Самарқанд ва Бухорини ҳалигача ололмаганим ҳақида гапираман,-деди қорақош “Отарчи”.

-Самарқанд ва Бухорони бераман, деган ким?-жаҳл қилди “Батя” .

-Ўтган сафар ютиб олгандимку лекин сўзингизда турмадингиз.

-Унақа бўлса сан ҳам Ленинободни ютқаздинг-ку? Нега бермадинг?

-Биринчидан, сизга ютқазмадим. Иккинчидан, Ленинобод эмас, Сўғд. Учинчидан, қирғизларга ўзбекларнинг нима кераги бор? Уларга “аналгин” учун Ўш ҳам етиб ортади.

-Базарит қилмайлик, – дея сўзга аралашди Путин.-Бунақада ишларимиз бардак бўлади. Бу гаплар эллик грамм “ўра”га тушгандан кейин оғиздан чиқадиган гаплар. Олдин ҳам келишганмиз, шартларимизни мана шу ерда олдиндан “безбалда” айтамыз, бизга “барзомер” ёки “ганчар”нинг кераги йўқ, ҳаммамиз жиддий одамлар. Ютқаздингми, бажар!. Бўлмаса, “шара”миз шара-барага айланиб қолади.

Путиннинг жаргонини тушуниш қийин экан. “Батя” унга нимадир демоқчи бўлди. Путин унга қараб давом қилди:

-Мана, “Абғаниеч” Туркменистонга чегарадош ерни ютқазганди, “мазолит” қилмасдан, ғинг демасдан берди. ”Абишич” бизга ютқазганларини индамай топширди. Майли, ўтганга саловат. “Самарқанд-Бухоро” деб нојиддий гаплар қилмайлик. “Бозор”га реалистик нарсаларни тикайлик. Бугун маники ютса, Ўзбекистон бир ой Москвани бепул мева билан таъминлайди. Қозоғистон ютқазса, Байконурнинг яна бир қисмини ижарага беради. Туркменистондан иккифуқаролик истайман. Тожикистон эса ҳарбий базамизни яна олти ойга боқади. Мана, ҳаммаси реалистик. Қани сизлардан эшитайлик.

Путин “бартендер” йигитга: ёзаяпсанми, дегандек қараб қўйди.

Президентлар ўз шартларини айта бошлашди. Қирғизистон раҳбари Сўх анклавига шериклик истади. “Абишич” эса ўзбек мардикорларини олиб кетишни сўради.

Кейин сўзни “Батя” олди:

-Агар ютсам Раҳмон Ўзбекистон Исломиё ҳаракатини чиқариб юборади, Қозоғистон яна бир йилга ғалла беради, Қирғизистон Ўшни тозалайди, Туркменистон Туркия ва Эрон билан қилаётган газ ўйинига бизни ҳам қўшади...

-Ўзбекистон Маҳмудни қайтарса, биз ҳам “ана у”ларни чиқарамиз,-деди “Отарчи”.

-Маҳмуд Худойбердиев бизда бўлсаки, қайтарсак,-деди “Батя”

-Унинг Амир Темур ғоридаги базаси ҳам сизда эмасми?

-Ҳей, ҳали шпионлик ҳам қилаяман дегин! - ”Батя” қўлини пешлаб ўрнидан турганди, Путин “Спокойно!” деб қўли билан ўтиринг, ишорасини қилди.

Давлат раҳбарлари ёш болага ўхшаркан. Сал нарсага жаҳли чиқиб, сал нарсага пусиб қоларкан. Лекин катта-катта масалаларни мана шундай осон ҳал қилишларига беш кеттим. Ютдингми ол, ютқаздингми бер!

-Бўпти, қишга бепул газ берасиз!-деди “Отарчи”.

Шу пайт қаердандир телефоннинг “мингиллаган” овози келди.

Путиннинг жаҳли чиқди. Бошқаларнинг ҳам асаблари бузилди. Ёдимга адамнинг гапи тушди. Уяли телефон – уятли телефон. Чунки уяли телефонда ҳамма гапни гапириб бўлмайди. Ёзиб оладиганлар бор.

Ҳамма кидир – кидирга ўтди. Путин костюмини стулга осган экан. Телефон ўзидан чиқди.

-Ким солиб кўйди буни?- у шундай деб орқага қаради. Орқада ҳеч ким йўқ эди. Кейин телефонни елкаси оша ўша ёққа отиб юборди ва эсига нимадир тушгандек кулиб кўйди.

Ҳамма ҳеч нарсаи йўқлигини бир-бирига кўрсатгандек чўнтагини қайта-қайта ковлаб, бошқа хонага ўтди. Спорт залидек хона. Кенгиш. Деразаси йўқ. Тунги клубга ўхшайди. Бир четда бар ясалган - стол устига ичкиликлар, егуликлар қўйилган. Битта “бармен” йигит қўлидаги “Айпад”га айтилганларни ёзиб турибди. У “бармен”га ўхшамайди, “бартендер”га ўхшайди. Аслида бармен ҳам, бартендер ҳам ичкилик қуувчи. Лекин озгина фарқи бор. Ҳамма ҳам “бармен” бўла олади. Бу “бар” ва “мен” сўзларидан тузилган. “Хоша одам” деса бўлади. “Бартендер” ҳам икки сўздан тузилган ва “Мулозиматчи хоша”. У ўз касбини илмга айлантирган одам. Шу соҳани миридан-сиригача билиши керак.

Лекин бу йигитда ортиқчаси ҳам бор. У стенографчиликдан ташқари тайчидан ҳам хабардор. Кирганимдан бери кўзининг тагидан менга қараб кўяди. У ҳам мени “ганиди”, шекилли?!

Ҳар бир президентнинг ёнида биттадан “соқчи”. Бошқа одам йўқ. Президентлар тансоқчиларни эркалата бошлашди. “Батя” ҳам қўлимни ушлаб, маҳкам қисди. У асабий. Кафти терлаган эканми ёки ҳозир терлай бошладими, қўлим нам бўлди.

Шу дамда “Батя” нинг кеча федерация раисига “Хўрозингни олиб кел” дегани ва кейин “Оқпадарнинг ити” деган гаплари ёдимга тушди.

Демак, биз президентлар учун “хўроз” ёки “ит” миз. Исташса эркалатишади, исташса, тегиб юборишади.

-Боксчи билан чумоли нимадан кўрқади?- деди Путин ва ўзи жавоб қилди: -Боксчи бошига мушт келиб қолишдан, чумоли эса бошига оёқ келиб қолишидан кўрқади. Ҳозир ҳаммамиз шу аҳволда. Қани ким бошлайди?

13. “Косатка”

Тоққа аста-секин чиқилади. Лекин бир кунда зирванинг тепасига чиқиш ҳам ҳеч нарса эмас экан. Кеча эрталаб қаерда эдим, бугун қаердаман? Қизиғи шундаки, бунга “яшин тезлигида” кўникдим. Миллион-миллион одамларга ҳукм этиб турган мана бу кишиларни худди олдин кўргандек, уларга ўргангандекман. Улар билан ҳар куни учрашиб, ҳар куни муштлашиб юргандекмиз. Буларнинг зирвага чиқишлари қандай бўлган экан? Баъзиларига осон бўлмагани аниқ. Чунки фавкулудда бир қобилиятга эга бўлишлари керак. Лекин ҳаммаси Путиннинг олдида “памперси”ни ҳўл қилганга ўхшаб қолгани кучларининг заифлигидан.

Фақат ана у қозоқ амаки болалигида жуда шўх бўлганга ўхшайди. Инсон қариса, болалигига қайтади, дейишадику. Ҳали унга, ҳали бунга ҳазил қилиб, юракдан кулиб ўтирибди. Президентларнинг қўлидаги қадах бўшамасдан “бартендер”га имо қилиб турибди. Ҳушёр одам.

Сочи тўкилиб бўлган қирғиз тоға эса ҳеч кимга қарамай овқат еб, устидан қадахни бўшатиб қўймоқда. У “бева” ўргимчакка ўхшайди. “Бева ўргимчак”ни “қора-бева” ҳам дейишаркан. Эри ўлгандан кейин тўрининг ўртасида мотам тутаркан. Четдан келган эркак ўргимчак унинг ипини силкитиб, “кўнглингни олмоқчиман” дегандек “сигнал” юбораркан. У “келавер” деб торини “тирингладиб” қўяркан. Эркак ўргимчак унинг ҳузурига етиб келиши билан оч ётган “қора бева” уни бир зумда еб қўяркан. Буни айтиб берган уста Вун “Қайтиб чиқиш йўлини билмасанг тўрга кирма” дерди.

“Отарчи”нинг боласи ўртада “бева” ўргимчак каби кўкрак кериб турибди. Мени бир тийинга олмагани яққол сезилади. Ўйин қондасига кўра, саломлашаман, деб ёнига борсам, бир мушт қўйганди, учиб кетдим. Ҳамма кулиб юборди. Айтганимдек, боксчи экан. Агар яна бир-икки мушт урса, эсанкиратиб қўйиши аниқ. “Тўр”дан қайтиб чиқишни биламан. Бунга ем бўладиган аҳмоқ йўқ.

Унинг атрофида айланавериб, ҳужумларини ҳавога учиравердим. Охири асабийлаша бошлади. Ҳамла қилаверди, чап беравердим. Энди унинг устидан кула бошлашди. У кўлини ҳали у томонга, ҳали бу томонга отаётган тентакка менгзарди.

Хуллас, бу “девона”ни анча тентиратдим. Терлаб, нафас олиши биров қийинлашди. Унга сал яқинлашдим. Бутун кучини тўплаб битта зарба билан мени тугатмоқчи бўлди. Айланиб, зарбаси йўналишига “кириб олдим” ва қувватни ўзига қайтардим. Айни пайтда бир эгилиб оёғини ҳам чалиб юбордим. Шундай йиқилдики, учкич қалқиб кетгани каби ўзим ҳам тентираб кетдим. Катта одамнинг гурсиллаб йиқилиши катта воқеа. Бунақа йиқилишдан кейин ўриндан туриш осон эмас.

Шу пайт кўзим “Батя”га тушиб қолди. У ўрнидан туриб олган, тинмай “битир” ишорасини қилаётганди. Кўкка бир сакраб, тиззам билан “душман”нинг кекирдагига урилдим. Қўлим эса аллақачон унинг манглай орасини “чертиб” улгурганди.

Секин “Батя”га яқинлашдим. У шитоб билан бағрига босди. Кейин бошқаларга қарадим. Ҳамманинг ранг-рўйи ўзгарган, фақат Путин бепарводек. Ташқаридан икки киши келиб, “Отарчи”нинг боласини судраб олиб чиқишди.

-Раҳмон, тугадингми, ҳа, тилинг комингга ёпишиб қолдимми-а?

“Батя” ҳар қанча масхара қилса ҳам “Отарчи” гинг демади. “Батя” юзини буриштириб, ”Оқпадар” деб қўйди. Адам ҳам шундай дейди. “Батя, уни колхоз раислигидан Президентликка кўтарди, у эса нонкўрлик қилмоқда” деганди. Шу дамда ”Оқпадар”- “Отарчи” шокка тушиб қолганди. Бундай тугашини кутмаган-да.

“Батя” менга:

-Бор, бир нарса ичиб ол,-деди.

“Бартендер”нинг ёнига келсам:

-Сен ҳам уста Вунда ўқиганмисан?-деб сўради.

-Уста Вун зўр уста, шундай эмасми?- деб саволига савол билан жавоб қилдим.

У тушунди. Лекин негадир уни майдонга туширишмади. Балки ҳозирча “гилам тагида” сақлашаётгандир? Келажакда туширишлари мумкин.

Президентларга қарасам, Путин мени кўрсатиб “Батя”га нимадир деди. Кейин қозок амаки ҳам “Батя”нинг қулоғига пичирлади.

-Ҳаммасини битир, аммо урусга ютқаз!-деди “Батя” ёнига чақириб.

Қандай қилиб ютқазаман? Бу ўлим дегани-ку? Ёки “Батя” ўлимимга қарор бердимми? Қалламга қуйилиб келаётган саволларни юзимдан сизди, шекилли:

-Қўрқма у сени ўлдирмайди, йўлини топиб ютқаз!-деди.

Путин ҳам шу томонга қараб турган экан, ёнимизга келиб, кулимсирадида, ўйинсиз таслим бўлганини айтиб, “Батя”ни табриклади. Бошқалар ҳам шуни кутиб ўтиришган эканми, ўйинга нукта қўйишди.

“Батя” севинганиданми, кўп ичди. У давранинг қахрамони эди. Қайтарканмиз елкамга кўлини кўйиб:

-Биласанми Путин нима деди? “Бу болани ўзингиздан узоқ тутинг”,-деди. Шу гапни Нурсултон ҳам айтди. Нима эмиш, сан Косатка эмишсан. Косаткани биласанми? Делфиндан катта, китдан кичикроқ, уни “Орка” ҳам дейишаркан. Океандан ушлаб, ховузга олиб келсанг, кўлга тез ўрганаркан. Ҳамма айтганингни қиларкан, лекин бир кун келиб эгасини ҳам аямай ўлдираркан. Санга булар катта нарх кўйишди. Сотмайман, дедим. Шундай кейин сани наҳанг Косаткага ўхшатишди. Агар сан Косатка бўлсанг, нега сотиб олмақчи бўлдилар-а? ... етолмагандан кейин пуф сассиқ бўлади-да, – деб хохолаб кулди-ю Тошкентга келганимизча маза қилиб хурракни отди.

Учқичдан тушарканмиз:

-Сан энди менинг Дўрмондаги уйимда яшайсан. Ҳар кун эрталаб машинада ишга келасан ва кечқурун яна Президент каби уйингга қайтасан. Худди Президент каби! Олдинда ва орқада кузатувчилар, шон-шараф билан бориб келасан,-деди.

Кейин ёнимиздаги кекса одамга юзланди:

-Зелемхон, кечаги планлар ўзгарди. Ота-онаси ҳам у билан бирга яшасин. Охранани кучайтиринглар. Уни отиб кетишлари ҳеч гап эмас. Ҳар қадамини кузатинглар ва маҳкам ҳимоя қилинглар. Ўзи ҳақида ҳеч қандай миш-миш чиқмасин. Ота-бобоси Қозондан ва татар эканлигини билишса, бизники деб қолишади.

“Батя” яна менга қаради-да:

-Сани бир умр ховузда сақламайман, денгизда яшайсан, - деди, - Аммо менинг соҳилимга яқин жойларда...Санга истаганинг қадар эркинлик бераман, фақат айтган пайтимда, айтган гапимга шай турсанг бўлди. Ҳар кун эмас, муҳим воқеалардагина эшик ёнида бўласан. Сафарларга эса бирга борамиз. Лекин ўзингни кўйиб юборма! Ҳар куни машқ қилганинг ҳақида эса адангдан ҳисоб сўраб тураман!

14. Бўстонлик

Эрталаб Президентнинг машинаси биз ётган бинонинг гараж қисмига кирди ва унга фақат мен миндим, адам эса ташқаридаги машиналардан бирига. Олдинда ва орқада бир қанча махсус машина билан йўлга чиқдик. Ҳаммасига рангли чироқлар ўрнатилган. Чироқларнинг ўчиб ёниши кишининг қалбига куч олиб киради.

Лекин Буюк Ипак йўли бўм-бўш. Қизиқ, негадир йўл четида одам кўринмайди. Сел олдидан инига кириб кетган чумолилардек ҳамма уйига бекиниб олганми? Нега Президентнинг кортежи улар учун қизиқ эмас? Балки ҳамма ўз иши билан банддир? Йўқ,

бу соатда йўлакларда ишга боровчилар бўлиши керак-ку? Мактабга борадиган ўқувчилар ҳам кўринмайди? Балки...одамлар юрадиган йўлаклар бекитиб қўйилдими?

”Батя” мени одамларга кўрсатмоқчи эмасмикан? Унда машинанинг орқа қисмида ўтирган бўлардим. Чунки орқа ойналар қора. Ичкари кўринмайди. Лекин адам олдинда ўтиришимни сўради.

Демак, кўринишим-кўринмаслигим муҳим эмас.

Ундай бўлса, одамлар қаёққа ғойиб бўлишди? Балки бу ҳам ўйиндир? Президент Дўрмонда яшайди ва ҳар куни ишга қатнайди деган ўйин! Ахир “Батя”нинг ўзи айтдику: “Эрталаб келасан ва кечқурун яна шу машинада қайтасан” деб.

Ҳа, бу йўлдан Президент ўтмоқда, деб ҳаммани чалғитишмоқда. Машинага гаражда минишим ҳам шундан. Олдиндаги ва орқадаги миршаблару махсус хизмат ходимлари ҳам билишмаса керак? “Батя”га қойил. Шунча нарсани қандай ўйлаб, қандай режалар экан?

Оқсаройга келишимиз билан “кузатувчилар” орқада қолиб фақат мен минган машина ичкарига кирди. Олам сув сепгандек сукунатда. Машина бинога кириш эшиги олдида тўхтади ва ҳайдовчи каминага қараб тиржайиб қўйди. Тушиб, ичкарига қараб юрдим. Адам бошқа эшикдан кириб келди ва:

-Бугун дам олиш кунинг, истасанг шаҳарни айланиб келамиз. Сани қўриқлаш манга топширилган. Аслида сан “Батя”га соя бўлишинг керак эди. Лекин ман санга соя бўлиб қолдим. Яна уч-тўрт киши атрофимизда бўлади. Хўп, қаерга борамиз?-деди.

Бу ёғи қизик бўлди-ку? Адамсиз ҳеч қаерга боролмайманми? Ростдан ҳам уч-тўрт киши атрофимда юрадими? Мен ҳам Президент бўлиб қолдим-ми? Ҳеч ким билмайдиган, ҳеч ким танимайдиган Президент!

Адам ким биландир гаплашдида менга қараб:

-Бўпти хаёл сураверма, кетдик, Бўстонликқа бориб келамиз,-деди.

-Бўстонлик? У ерда нима қиламиз?

-Борганда кўрасан... жаннат!

Президент “тортик” қилган “Бэ-эм-ве”ни олдик. Кузатувчилар билан бирга йўлга чикдик. Адам Бўстонликқа бораётганимизни кимларгадир айтиб қўйди.

Йўлларни очиб туришса, Олмаота олти қадам дегандек бир соатда Ғазалкентдан ўтиб Чорвоққа етдик. “Кириш мумкин эмас” белгиларини ортда қолдириб, атрофи боғ билан ўралаган полигонга чиқдик. Гўзал жой. Чор атроф адрлару тоғларга уланиб кетган.

-Бу “Беш орол” полигони. “Батя” ва оиласи отишни шу ерда машқ қилишади,-деди адам қўлимга “Макаров”ни тутқазаркан.-Бу “именной”. Ўзингники.

-Бу жойларни обдон билишинг керак. “Батя” кетдик деса, қаерга, деб турмайсан.

Полигонда отиш учун ҳеч қандай белги-нишон йўқ.

-Қайси томонга отамиз,-деб сўрадим.

-Кийик қайси томондан чиқса, ўша томонга!

-Кийик!

-Ҳа, бу ерда машқ қиламиз. Хизматчилар кийикни қўйиб юборадилар. Отишга улгуришинг керак. Ҳақиқий ов учун Ўтам-Чотқолга борамиз. У ерда Афғонистондан олиб келинган қорақулоқ Жайранлар ҳам бор. Генерал Дўстим ҳар келганда бир нечасини келтиради. Ҳали сан қувур шохли кийикларни кўрмадинг. Уларни ажратиб олишинг керак. Оху нима? Буғу нима? Архар нима? Билишинг керак. Билмасанг бошинг учиб кетиши мумкин. “Болгария президенти Пирванов Зоминда “Қизил китоб”га кирган архарни отди” деб бутун дунёда роса шов-шув қилишганди. У охири кечирим сўраб қутилди. “Батя” ҳаммани миҳнинг устига ўтқазди. Бир неча кишининг боши кетди. Ҳали бир кун Зомин ва Яккабоғга ўтамиз. Қоплонларни кўрамиз.

-Қоплонлар!

-Ҳа.. Ҳатто оқ қоплонлар ҳам бор. Фақат уларни овлаш мумкин эмас. Улар “Батя”нинг севган “болалари”. Иккитасини “Отарчи”га ютқазганмиз. Энди ўзинг қайтариб оласан уларни. “Батя” оқ қоплонларни яхши кўради. Уларнинг кўзига тикилиб ўтиришни истайди. Қизталақ қоплонлар ҳам одам танийди. “Батя”га қараб-қараб кетиб қолишади.

Адам гапиришдан тўхтади. Бир-бирини қувгандек кийикчалар пайдо бўлди. Илгари адам билан ўқ отадиган жойларга борганмиз. Мерган бўлмасам ҳам анча “очко” терганман. Аммо кийикчалар маҳсус машқдан ўтганми, шундай тез, чаққонки бир кўриниб, кўздан ғойиб бўлади. Терлаб-пишиб иккитасини йиқитдим. Синовдан ўтдим, шекилли, адам:

-Энди Чорвоққа чиқамиз,- деди.

“Рация” орқали боришимизни маълум қилди. Бундай пайта Чорвоқ қайиқлардан “тозаланар” ва атрофида қуш қўндирилмас экан. Қайиқда сузиб, сувнинг ўртасига бордик. Худди эртақлардаги каби бир кема турибди.

-Буни Мираброр акам Финландиядан парча-парча келтириб, шу ерда ясадди. Президентнинг сувдаги дачаси,-деди адам.

Ростдан ҳам сувнинг ўртасида жаннатни қуриб қўйишибди. Сузадиган жаннат. Ичида ёш-ёш гўзал қизлар, худди келинчақлардек ясаниб, қушдек қанот қоқиб хизмат қилишмоқда. Махсус массаж хоналари. Ҳовуз. Бовлинг, теннис ўйнайдиган жойлар....

Адам қизлардан бирининг белидан кучдида менга қараб:

-Ойингга айтиб юрма, сан ҳам истаганингни танла, бугун дам олиш куни. “Батя”нинг ўзи санга байрам берган,-деди.-Яйраб келинлар деган! Бу ҳаммага ҳам насиб этмайди!

Адамни аввалига ёмон кўриб кетдим. Ойимга хиёнат қилмоқда-ку, деб ўйладим. Бироздан кейин қизлардан бири ўзимнинг ҳам диққатимни ўғирлади. Қош сузганди, баданим жимирлай бошлади. Демак, ўзим ҳам Гуляга хиёнат қилишим мумкин. Тўхта! Гуляга ҳали уйланганим йўқ-ку! Ҳатто “севаман” деб айтганим эмас. Ҳали унинг нози пишсин. Ҳозир эса “қовунни тилимлаш” керак.

Гўзал ҳам гўзал экан. Шундай роҳатлатдики, бу ердан кетгим келмай қолди. Лекин илож қанча? У билан хонадан бир-биримизга суйкалиб чиқсак, қаршимда Гуля турибди. Тушимми ўнгимми? Мени кўриб ранги ўзгарди. Лаби титради. Нима қиларимни ва нима дейишимни билмай қолдим. Шу пайт нариги хонадан адам чиқиб келди:

-Санга айтиш эсимдан чиқибди, Гуляни қизлар баталонига ишга олдик,-деди.

-Кутганимиз “Президент” сиз экансизда,-деди Гуля ва адамга қараб:

-Ўртоқ генерал мен Тошкентга бормоқчиман, сиз билан кетсам бўладими?-деди.

Нима? Генерал? Адам генералми? Агар генерал бўлганда унинг формасини нега ҳеч кўрмаганман? Форма киймайдиган генераллар ҳам борми? Унинг хонасига кирардим, видеоларини томоша қилардим, лекин ҳеч қачон формасини кўрмаганман. Балки Гуля адашаётгандир?

-Коллона хўжайини ёнингда, унга мурожаат қил!-деди адам Гуляга хафакон тарзда.

15. Олтин тангалар

Гуля менга қаради, мен унга. Иккаламиз ҳам жим. Унинг кўзларида нафратсимон тўлқин. Кимдан нафрат қилади? Менданми? Ким бўлибдики, нафрат қилади? Осмондан

тушган оймиди? Бу ердаги гўзаллар олдида у лойга ботган гўсалага ўхшаб қолган. Қиз деганни нози билан бирга меҳри ҳам бўлиши керак. Сузаман деган қўчқордек ўқрайиб турибди. Нима эмиш, биз билан Тошкентга борармиш. Бунинг учун сал пастроққа тушиш керак.

Унга бир нарса демоқчи бўлиб тургандим адам эшикдан кириб келган бир кишидан:

-Махсус юк келдими?-деб сўради.

У “Ҳа” ишорасини қилиши билан менга қараб:

-Бўпти, ошиқ-машуқликни кейинга қолдирамиз, кетдик, давлат ишини бажаришимиз керак,-деди. Кейин Гуляга:

-Бор, аданг билан гаплаш, нимани муҳокама қилиш ва нимани муҳокама қилмасликни, қаерга бориш ва қаерга бормасликни ўргатиб қўйсин,-деди.

-Отаси ҳам қизига ўхшаган ўжар!-деди адам ташқарига чиқарканмиз.-Чаппасига айтдим, қизи ҳам отасига ўхшаган ўжар. Олма олманинг тагига тушади.

Демак, Гулянинг отаси ҳам биз билан ишлайди. Ҳали уни кўрмадим. Кўрсам танирдим. Гуляни машқларга олиб келиб-олиб кетадиган одам унинг адаси бўлиши мумкин. Балки... ким билади, ҳозир кимнинг кимлиги ҳам билинмай қолди.

Адам билан полигон ёнидаги бинога бордик. Бинонинг машиналар учун қурилган қисмида битта ҳарбий юк машинаси турибди. Адам ҳамма ёқни текшириб чиқди, кейин бинонинг дарвозасини ёпиб, ичкаридан қулфлади.

Машинанинг орқа қисмидаги брезентни тепага ташлади. Машинада темир сандиқлар.

-Буларни очамиз. Сен видеога олиб турасан. Қаққайиб қолма, сандиқларда олтин бор. Бу давлат сири. Иккаламиздан бошқа одам билмаслиги керак.

Адам шундай деб кичинагина видеоёзарни қўлимга тутқазди. Кейин бир сакраб машинага минди. Сандиқлардан бирини очди.

-Нега қараб турибсан, бу ёқа чиқ! Ўттиз икки соат ёзади. Бу ердан жўнаб кетгунимизгача ҳамма нарсани ёзгин. Апил-тапил қилма, ўзинг уни “Батя”га қўйиб берасан!

Машинага чиқиб суратга ола бошладим. Битта сандиқдаги тангаларнинг устига “1994 йил. Амир Темур ҳайкали” деб ёзилган. Фокусни яқинлаштирдим. Амир Темурнинг от минган ҳайкали тасвирланган. Бошқа тангаларга қараб иккинчи томонини ҳам суратга олишга тиришдим. Иккинчи томонида “Батя”нинг от устидаги суврати ва исми-шарифи ёзилган.

Иккинчи қатордаги сандиқлардан бирини очдик. Бир томонида “Мирзо Улуғбек” деб ёзилган . Орқасида эса “Батя”нинг хаёл суриб турган портрети. Сандиқда ”Бу олтин танга Ўзбекистон Республикаси Марказий банкининг Муҳаммад Тарағай Улуғбек таваллудининг 600 йиллиги муносабати билан олтиндан тайёрланган” деб ёзилган.

Шу зайдда ҳамма қатордаги сандиқларни очиб, текшириб кўрдик. Видеоёзарни олтин тангалар устида “сайр қилдирдим”.

1996 “Ўзбекистон мустақиллигига 5-йил”

1996 “Амир Темур – 660 йил”

1997 “Амир Темур”

1998 “Олий мажлис биноси”

1998 “Амир Темур музейи “

1998 “Алишер Навоий ҳайкали”

1998 “Амир Темур ҳайкали”

1999 “Абу Али ибн Сино”

1999 “Аҳмад ал-Фарғоний”

1999 “Абу Райҳон Беруний”

1999 “Мусо ал-Хоразмий”

1999 “Мирзо Улуғбек”

1999 “Бобур”

1999 “Амир Темур”

2001 “Алишер Навоий”...

Шундай тангалар қолган йилларда ҳам босилган экан. Ўзбекистон мустақиллигининг ҳар байрамига танга аталган. Ҳаммасининг бир томонида “Батя”нинг турли вақтлардаги суврати ва исми шарифи битилган.

Негадир бу олтинлар кўзимга оддий тангалардек кўринди. Нима учун одамлар олтин деб ёнишади? Бунинг нимаси жозибали? Нимаси гўзал? Сап-сарик танга. Агар кучинг бўлса, бунақа тангалар дарёдек оқиб келади. Агар “Батя” каби иқтидор эгаси бўлсанг, бу олтинларнинг кулчалик қиймати қолмайди.

Ҳаётда олтин ва куч-иқтидор учун интилган икки тоифа бор. Ҳар иккаласи ҳам мақсадига етишиши мумкин. Аммо иккинчиси биринчисининг қўлидаги олтинларни тортиб олиш қудратига соҳиб бўлади. “Батя” ана шундай катта куч соҳиби. Лекин нега олтинларни бу ёққа яширмоқда?

Хаёлимни адамнинг гапи бўлди:.

-Энди сандиқларни ўрмоннинг ичида қовланган хандакка ташлаймиз!

Нима? Хандакка ташлаймиз!?

Адам рация орқали ким биландир гаплашди:

-Ҳамма йўллар назорат остидами?

-Шундай ўроқ генерал! Эрталабдан буён қуш учиртирганимиз йўқ!

-Дарвоқе, осмондан ҳам бохабар бўлинглар, дрон-прон ораламасин!

-Хўп бўлади, ўртоқ генерал!

-Маҳбуслар келганми?

-Келган...

-Қаердан?

-Зангиотадан!

-Жаслик дегандим-ку?

-Жасликдан келтирилган. Аммо олдинроқ келиб қолишгани учун Зангиотада сақлагандик. Ҳозир иш бошида.

Машинани ўрмон томонга ҳайдадик. Бир жойда олтига маҳбус чуқур қовлаётган экан. Уларнинг бошида қурол ўқталиб турганлар адамга салом бериб, орқага чекинишди.

-Сизларга жавоб,-деди адам.-Бу ёғига мен ишлатаман буларни, кейин бошқа конвойлар олиб кетишади.

Сўнг кимдандир бетон келиб-келмагани суриштирди ва:

-Кузатув пункти бугун битиши керак. “Батя”нинг топшириғи бу! Асфалтни бир соатдан кейинга айт. “Миноралар”ни ҳам,-деди.

Оқшомга қадар шу ерда қолдик. Сандиқларни кузатув пунктининг ости мустаҳакам бўлиши учун дея қаторлаштириб тердик. Устидан бетон тўқдик. Бетоннинг торт четига асфалт ётқизилди. Кейин қамоқхона атрофида қўриқчи туриши учун қурилган айвончалик “минора” каби жой ясашди. Бу ерга соқчи қўйилиб, атроф назорат қилинариш. Баҳонага қаранг!

Кетишимиз олдидан адам маҳаллий комендантга бугундан бошлаб соқчи қўйилишини ва кимлар бу ишни бажаришини шахсан ўзига ҳисоб бериб боришини тайинлади.

-Етти кун, йигирма тўрт соат-доим бу ерда соқчи туради!-деди адам.-Буниси намуна учун қурилди. Қолган уч томондан ҳам қуриш керак. Буни ўзинг бажарасан, келиб текшираман! Атрофга тунги ва кундузги видеокузатув ўрнатинглар. Харажатидан қочма. Бу давлатнинг биринчи даражали масаласи! Маҳбусларни эса “борса келмас”га жўнатинглар. Ўлигини ҳам топишолмасин!

-Раҳм қилинг ўртоқ начальник, болаларимиз бор, оиламиз бор,-деди маҳбуслардан бири адамга.

-Санлар ҳукуматимизга қарши қурол кўтарганда раҳм-шавқатни ўйладингларми? Террористда раҳм-шавқат бўладими? Агар сан ҳокимиятни қўлга олсанг мени нима қилган бўлардинг? Мана шу ернинг ўзида отиб ташлардинг ёки Қаддафийга ўхшатиб орқамга темир тикардинг, тўғрими?

-...

-Ҳаёт ўрмон демақдир. Сен бизни емоқчи эдинг, аммо бу олий вазифа бизга насиб этди! Худонинг қудратини кўрдингми? Мана бу болага айтайми, сизларни шу ерга тириклайин кўмсин?

-Ундоқ қилманг ўртоқ начальник...

-Кўрдингми, ундоқ қилмоқчи эмасман. Бир соат бўлсада кечроқ ўлишнинг ўз гапти бор! Ҳамма бир сония бўлсада кўпроқ яшасам деб ўлиб-тирилиб ётибди. Санларга яна бир сутка ҳаёт бердим!

Адамнинг кучли командирлардек гапиришига қойил қолдим. У бекордан генерал эмас экан. Гаплари “чётка”! Қарс-курс, гулдур-гуп! Террористни ҳам бир дақиқада мот қилиб қўйди.

Оқшом тушиб бўлган ва биз Тошкентга қайтдик. Хаёлим олтин тангаларда. Сирасорини тополмай гаранг эдим. Сўрасам, адам “давлат сири” деб кесиб ташлади.

“Батя” кутиб турган экан.

-Қани видеони кўй,-деди саломга алик ҳам олмай.

Ўзининг от устидаги суратини кўриб бироз севинди:

-Буни мустақилликдан озгина олдин Бўкага борганимда олишган,-деди.

Кейин видеони тез-тез ўтказиб, бир неча дақиқада тугатди. Мен хаёлга ботгандим. Бу одам қариб қолган бўлсаю нега шунча олтинни яшириб қўйди? Нимага бунчалик мустақкам қилиб яширди? Ишдан кетиб қолсам бир кунимга ярайди деб ўйладимикан? Балки невараларимга деб яширдими? Ёки адам билан қандайдир бошқа планлари борми?

Ўйланиб қолганимни кўрган “Батя”:

-Кема ёқдими санга?-деди.

-Ҳм...

-Зўрми?

-Зўр!

-Кемани эмас олтин тангаларни кўпроқ ўйлаяпсан. Аданг айтмабдида. Бу тангаларни келажакнинг археологлари учун кўмдик. Мендан кейин бу давлат борми-йўқми билмайман, аммо олтин тангалар қолади. Беш-ўн минг йиллардан кейин археологлар топишади ва бизнинг кимлигимизга баҳо беришади! Шундай хосиятли ва хайрли ишда сен ҳам қатнашдинг!

У хаёлларимни жамлаб олишга вақт бермай:

-Кема келажакда сеники бўлади. Ҳамма нарсаси билан, қизлари билан ҳам! Қани мана бу видеони бутунлай ўчириб ташла,-деди.

Ўчириб ташлагунимча қараб турди ва текшириб кўриб:

-Ол, бу аппарат сеники, ҳали кўп керак бўлади, энди “Дўрмон”га бор, кортеж кутиб турибди,-деди.

Шунда тушундимки, биз Бўстонликқа кайфу сафо учун эмас, “давлат иши”ни бажариш учун борган эканмиз.

16. Турналар

У “Турналар” деган расмни яхши кўради. Расм катта эмас. Турна билан баравар. Чарчаганида хонани бир айланиб, тортмасидан расмни олиб, анча вақт термулиб туради. Аввалига бу қанақа расм эканлигини билмадим. Балки оила сурати бўлса керак, деб ўйладим. Эҳтимол биринчи хотини ва ўғли тушган суратмикан?

Бир кун у телефонда ким биландир жаҳл аралаш гаплашдида менга:

-Кетдик,-деди.

Бу сўзни аллақачон тушуниб қолдим. Агар давлатнинг машинасида бормоқчи бўлса, "чақир" дейди. Лекин "Мерс"да борадиган бўлсак, "кетдик" дейди. Бу айти пайтда ҳеч кимга айтмай бориладиган жой бўлади.

“Батя” менга соясан, деганди. Лекин унинг сояси кўринмайдиган пайтдаги соясига айланиб бораяпман. Халқ олдида кўринадиган соқчилар кўп. Уларни “нишондаги” деймиз. Нишонга чиқишдан озодман.

Кабинетдаги жойим ҳам ўзгарди. Яъни “Батя” га яқинлашдим. Ўнг томонида дам олиш хонасига кирадиган остона ортида тураман энди. Икки қадам ораликда. Аммо унинг қаршисида ўтирган одам кўрмайди. Кўли қимирлаб, ишора берсагина, олдинга чиқаман. Бошқа вақт ҳамма гапларни эшитиб туришим керак. Чунки “Нима деб ўйлайсан?” деб сўраб қолади. Жавоб беришим муҳим эмас. У кўзимдан билиб олади. Ўзи гапиради. Мен ажабланмаслигим, анқайиб турмаслигим лозим.

Ҳар доим ҳам бу жойда турмайман. Унинг миясида махсус режалари бўлган ёки бирор нарсадан чўчиган пайтларида мен икки қадам нарида қоққан қозикман. Бошқа пайт эркин. Шахсий масалада бир жойга борадиган бўлса ёки фавқулодда топшириқлари чиқса, “учиб” келаман. Узоқдан эмас, ичкаридаги хонадан.

Хонада машқ қиламан, китоб ўқийман, телевизор кўраман, компьютер “ковлайман”, кундалигимни ёзаман... Ҳеч ким кира олмайди. Менинг денгизим.

Истасам шаҳарга ҳам чиқиб келишим мумкин, аммо адам “ҳозирча ўзингга кўп эрк берма” дегани учун бу ердан чиқмаяпман.

Бугун қаергадир боришимиз ҳам “Батя”нинг фикрида бўлганки, икки соатдан бери ошхона эшигининг тагидаги мушукка ўхшаб қимирламай тургандим.

Мана ниҳоят “Кетдик”.

-Темурлангга хайда!

Демак, жаҳли сочининг учигача ўрмалаган. Бўлмаса, “Темурланг” демасди. Бу гап ҳақорат эканлиги, Амир Темурни шундай деб сўкишганини унинг ўзи менга айтиб берганди. Гапимиз доим рус тилида. Балки шунинг учун оғзидан чиқиб кетдимикан?

“Ўзбекистон” меҳмонхонаси томонда барваста бир йигит турган экан, уни миндириб олдик. Қоронғуда юзини яхши кўра олмадим. Хаёлим унинг қўлидаги сумкасига боғланиб қолди. Текширишим керак. Аммо...

-Шаҳарни айланамиз,-деди “Батя”.

“Туркистон” саройи олдида ўрнатилган “Симурғ”га яқин жойда “Тур” деди. Бу машинанинг нафақат мотори, балки барча махус қурилмалари ҳам ўчириб қўйилишига ишора.

Бундай пайтда бошни эгиб, қулоққа қўрғошин қуйиб олиш муҳим. Аммо у шундай қаттиқ гапира бошладики, қўрғошин ҳам эриб кетди. “Батя”нинг русчаси урус олимлариникидан ҳам кучли бўлса керак? Чунки шунақа мақоллар, иборалар, сўкинишлар ишлатадики, рус мактабида ўқиган бўлсам ҳам баъзиларига тушунмай қоламан.

Унинг гапиришига ҳавас қиламан. Одамни ром этади. Ҳатто сўкинса ҳам одамга енгиллик бағишлайди. Ичимда сассиз кулги эпкини айланади. Ўша пайтда қийналаман. Чунки кулгининг арқони йўқ. Отилиб кетиши ёки лабларни тиржайтириши мумкин-да. Бунга эса йўл қўйиб бўлмайди. Тайчининг энг оддий қоидаси бу!

Икки-учта гапдан кейин билиб қолдимки, бу йигит унинг ўғли экан:

-Москвага кетасан, бугуноқ, сенга бу ерларда қорангни кўрсатма, дегандим, гапимни икки қилдинг, онанга ҳам айт ... қисиб юрсин. Бўлмаса, иккалангни ҳам йўқотаман. Пул керакми, айт, ма, ўн йилга етади...

У ўғлининг қўлига бир тахлам нарсани тутқазди, "меҳмон" индамай олди. “Батя” товушини янада баландлатди:

-Олтин керакми, айт, иш керакми, айт, уйми, виллами айт, лекин бу ерларга келма! Бугуноқ жўна! Истасанг турна бўлиб учи кет! Учганда ҳам тезроқ уч! Яшашни истаясанми, тилингни тий, тийишни истаясанми жим юр! Агар бу ерда кимдир билиб қолса, тугатаман, сани ҳам, онангни ҳам! Умринг психушкада ўтади! Тамом, туш машинадан!

У ўғлини тушириб юбордида, машина ичидаги коньякдан ичиб олди. То "Ҳайда" демагунича кутишим керак.

-Менга осон деб ўйлайсанми? Ана улар билан одам уриштиришдан бошқа ишим йўқми? Тиқилиб кетган. Ҳаммасига улгуришим керак. Кўраяпсан, асабларим қақшамоқда. Аммо сенга қолганда додлай олмайман. Сени ўғлимдан ҳам кўпроқ яхши кўраман.

У ёнидан расмни чиқариб, термулиб қолди.

-Биласанми, мана бу - турналар... Сени, сендан кейин ана шу расмни яхши кўраман. Биласанми нега? Буни чизган одам ҳар бир турнани бир неча ой чизган. У бой рассом бўлган, чизаётганда хизматкорлари турналарни отиб туришган. Турна бадани озгина совуб қолдими, янгисини отишган. Рангни, ҳолатни айнан беришни истаган. Битта мана шу расмни чизгунга юзлаб турнани ўлдирган. Шунинг учун ҳам расмда тирикдай улар... Расми гўзал ва ҳақиқий чиққан. Рассом бу асари минглаб одамларга завқ, таскин, осойиш келтиришини тушунган. Мана энди у бир неча халта доллардан ҳам қиммат! Опанг буни топиб олиб келгунча топганининг ярмини сарфлади. Дунёнинг энг зўр музейидан чиқартирди буни! Рассом юзлаб турналарни ўлдиргандаёқ буни англаган. Мана битта катта мамлакатнинг президенти бу расмни авайлаб-асраб юрибди. Унга қараб асаблари сокинлашади, тинчланади. Ундан илҳом олади. Мен ҳам сессияда "Керак бўлса, тинчлик учун 200-300 одамдан воз кечамиз" деб очиқ айтгандим. Тинчлик керак, сенга ҳам, менга ҳам, ҳаммага!

Бирдан хаёлимдан "лип" этиб савол ўтди. У турнани шунча яхши кўради, унда нега гербга йўқ қушнинг расмни қўйдирган. Симурғ Эрон ва Арман афсоналарида, Авесто ҳикояларида учрар экан. Афсона. Ҳеч ким кўрмаган, ҳеч қачон бўлмаган. Қайси кун Совет давридаги герб билан ўзимизникини солиштирдим. Деярли бир хил. Фақат ўроқ ва болға ўрнига Симурғ чизилган. Чиройли. Аммо маъносиз. Келажагимиз афсонами? Йўқликми? Мавҳумликми? Нега "Батя" буни танлади? Ўзимизнинг турнани севган ҳолда, гербга нега афсонани чиздирди? Уни алдашдими? Э, йўқ. Уни алдаш мумкин эмас.

Ҳозир менинг хаёлларимни ҳам уқиб олмоқда. Бир кун ўзи шу саволларга жавоб бериб қолса, ҳеч ажабланмайман, Бир ҳикмати борки, у шундай қилган.

-Ҳа, Симурғга тиқилиб қолдинг. Чиройли-а?

Вужудим музлаб кетди. Фикримдагини қандай уқиб олди? Худо берган қударти бор. Даҳшат!

-Биласанми, бу қуш умуман бўлмаган ва бўлмади ҳам. Мана бу турналардан биттасини қўйсам ҳам бўларди. Унда турнани севадиган кўпайиб кетарди. Рашким кучли. Турнани рашк қилиб, кўп одамни қириб юборишим мумкин. Уларга яхшилик қилдим. Ҳаётини сақлаб қолдим. Ана, Симурғни севишсин. Минг йиллардан бери севишган, яна минг йил севишсин. Одамзот шунақа. Йўқ нарсани яхшироқ севади. Афсонани севади, қўли

етмайдиган осмонни севади, ҳеч қачон эриша олмайдигани - юлдузларга ошиқ, жимжимадор гапларга қойил қолади, мақтовни хуш кўради... Аслида Симурғни Гдлян деган дўстим тавсия қилган. Қудрат соҳибни бўлишимда унинг хизмати катта. Аммо йўлимиз ажралиб кетди. Шундай, баъзан керак бўлса, энг яқин дўстингдан ҳам, ўз болангдан ҳам воз кечасан. Буни ҳаёт дебдилар.

У бир зум жим турдида қатъи оҳанга гапира бошлади:

-Агар Петя яна бир марта келса, ундан ҳам воз кечаман. Истамайман, одамларга сақич беришни. Душманларимга гап ёйиш учун баҳона улашмайман. Уни таржима ҳолимга киритмаганман. Шу жойдан ушлашларини хохламайман, халқ боши билан эмас, тили билан юради! Нега бу гапларни сенга айтаяпман, жаллод ота экан, деб ўйлама. Керак бўлгани учун Сталин уруш пайтида ўз ўғлидан кечворган. Пиночетни биласанми, мамлакатни кўтариш учун беш минг кишини отган. Фақат ҳокимиятни топшириб хато қилди. Суд қилишди уни. Баттар бўлсин! Хато қилган жазосини олади! Ўлгунча тахтда ўтирса эди, унга ҳайкал қўйиб, кабрига сиғинишарди. Одамларнинг зехниятини билмади. Менга ҳам, бу давлатга ҳам керакки, ўғлимни қувдим. Ўзим имзо чеккан қонунларга қарамай тахтда ўтирибман. Осонми? Безбетлик ҳам осон эмас! Ичинг илвираб туради...Кетсам камашади, кетмасам ҳайкалимни ўпишади. Ҳар куни дуо қилиб эслашади. Ҳар қадамда номимни кўрасан. Ҳатто мендан тепки еб юрган, мендан нафрат қиладиганлар ҳам номимга сиғиниб кун кўради. Номимнинг ўзи қанчадан-қанча одамга ном беради. Мана сан ёшсан, ҳали кўрасан буни! Ҳозир сенга буюрсам, бир “чертиб” унинг ишини битирардинг. Аммо бундай қилмадим. Бу дегани қилмайман, дегани эмас. У ҳам сенга ўхшаган ғурурли бола! Ўзимга ҳам ўхшайди! Қани шаҳарни айлан!

У тинчланиб қолди. Анча айландик. Бир пайт ўғлини миндирган жойимиздан яна ўтаётгандик, “Тўхта” деди.

17. Юк

У тун чирокларининг соясида хира кўринаётган ҳайкалга анча қараб турди:

-Магар подшосан, керак бўлса, болангни ҳам ўлдирасан! -деди.-Бу менинг гапим эмас Ҳоо ана у отни устида ўтирган одамнинг гапи. Ўғлини Озарбайжондан кишанлаб олиб келганда унга шундай деган. Чўлоқ бўлса ҳам зўр одам бўлган. Уни тарихнинг хандагига ташлашганди. Ўзи шунга имкон қолдирган. Ерга тўймаган. Кетаверган, босиб олаверган. Аммо буни қандай сақлашни ўйламаган. Бунга ақли етмаганми? Бир қўли яхши ишламаган, бир оёғи чўлоқ одам дунёнинг ярмини қандай забт этди? Ақли билан, идроки билан-да! Ақли ҳамма нарсага етган. Ҳатто империяси ўзидан кейин парчаланишини, кейинчалик кунбаякун бўлишини ҳам билган. Унга давлатни қолдириш эмас, ном қолдириш муҳим бўлган. Ақлли подшоларнинг иши бу. Давлат барибир тўфонларга юз тутуди, халқ минг марта ўзгаради. Аммо номинг қолса, у қоядек тураверади. Унинг ҳам номи бор. Саккизта савдони ҳаммаёқда бу номни тиклаш керак, деб жар соларди. Уларни тушунмасдим. Уларга нима керак? Мана менга керак бўлди. Тикладим, қаддини

кўтардим. Чўлоқни осмонга юксалтирдим! Бу сиёсат! Биласанми, мен ҳам бироз чўлоқман. Эътибор қилганмисан, бир оёғим озгина оқсайди. Ўша одамга ўхшайман! От ҳам миниб тураман. Бўқада отга миниб, халқнинг олдига чиққандим, ҳаммасининг оғзидан сўлак оққан. Кўрасан ҳали, ҳайкалларим бунинг ҳайкалидан баланд бўлади!

У худди ўзи билан ўзи гапираётгандек эди. Бирдан жўшиб кетар ёки онийдан тиниб қоларди. Ҳозир ҳам Амир Темир ҳайкали томонга гапирмоқда:

-Бир кун Таня билан қизлару невараларни олиб келиб, буни кўрсатишим керак. Бу ўтмиш ва бугуннигина эмас, келажакни ҳам рамзий ифодаб турибди. Аммо қадимий шаҳарнинг бир томонида у ётса, иккинчи томонида ким ётишини улар хаёлларига келтира олмайдилар. Гарчи Хўжаи Хизирга кўмиламан, деб васият қилиб, мақбара чизгиларини тайёрлатиб қўйган бўлсам ҳам. Жуда зўр жой. Бутун шаҳар оёғинг остида. Амир Темури мақбарасининг тепаси Хўжаи Хизирнинг хокида. Чорак аср олдин у жойни кўз остимга олгандим. У қабристонга шундан кейин ҳеч кимни кўмдирмадим. Бир-иккита оти чиқса ҳам донғи чиқмаганларни кўмайлик, дейишди, нарироққа кўминглар, дедим. Ҳукмдор бу дунёда ҳам, у дунёда ҳам ҳукмдир. Якка яшадим, якка ётаман! Худо бундай имкониятни ҳаммага ҳам бермайди. Фақат севган одамига беради, юз йилда бир кишига... Ҳатто Амир Темурининг ҳам мақбараси ўз мулки эмас! Биттасининг оёқ учиди ётибди...

У шундай деб қўлини қўлига урди. Демак, кайфияти жойига тушди. Коняк яхшигина "тепди".

“Батя”ни қўйиб қайтар эканман, машина қурилмасини ишга солдим.

“Ичкарида бегона нарса бор” деган чироқ липиллай бошлади.

Дарҳол машинани четга олдим. Орқада яна битта машина тўхтади. Бир киши отилиб тушди. Қарасам адам:

-Сен “Батя”га соя бўлсанг, мен сенга сояман, нима гап? - деди у.

Кузатган. Мендаги ҳушёрлик қани?

-Парво қилма, машинадаги қурилма ишламаган пайтда кузатишимиз шарт! Нима гап?

Биргалашиб қарадик. Ўриндик остида тахлам бор экан. Адамнинг кайфи учиб кетди.

-Бу нима?

-Боя “Батя” буни ўғлига берганди, демак у олмай, ўриндикнинг остига тиқиб кетибди,- дедим.

Очиб қарасак, пул. Юз минг доллар.

-Худди ўзидек қилиб ўрагин ва эртага “Батя”га қайтар!

“Батя” билган олмаганини, аммо сени синаш учун қолдириб кетган!

Эртасига тахламни қайтаргандим:

-Кеча айтиш ёдимдан чиқибди, очиб мана бу ғаладонга териб қўй,-деди.

Ғаладонни очсам, тўла пул. Кўзларим ўйнаб кетди, шекилли:

-Ҳаммаси бизники,-деди “Батя”,-истаган пайтда олиб ишлатгин, фақат менга айтиб қўй. Бир дастасини эса тепадаги кичик ғаладонга солиб қўй, керак бўлса, ўша ердан оламиз.

Ўғли хаёлимда михланиб қолди. У нимага келганди? Нега “Батя”га бир оғиз ҳам гапирмади? Отасига нима дедик, у бу қадар ғазабда эди?

Бу саволларга жавоб топиб бўлармиди?

Хонамга киришим билан "Батя"нинг турли расмий нашрларда чиққан маълумотларига қарадим, веб-сайтини кўрдим, ҳақиқатдан ҳам ўғли ҳақида ҳеч қандай эслатма йўқ. Хотини ва икки қизи.

Кейин дадам берган файллар орасидан қидирдим. Фақат онаси ҳақида қисқа гап бор. “Ботаника институтида, Фанлар академиясида ишлаган. Авиация бирлашмаси бош директорининг қизи. Петер халқ хўжалиги институтида ўқиган”.

Файлларни қараб ўтирсам, “Батя” кириб келди:

-Опанг билан Москвага бориб келасан,-деди.-Қолганини аданг айтади.

Адам бироз ухлаб олишимни буюрди. Ярим тунда бир жойга бордик. Зелемхон ака билан укаси кутиб турган экан. Оғир кутиларни машиналарга юкладик ва қўналғага олиб келдик. Кутилар кичик, аммо зил-замбил. Ичида нима бор? Нега хизматчилар эмас, биз ташиямиз?

Атрофимизда ҳеч ким йўқ. Зелемхон ака ҳам гапирмайди. Укасини олдинроқ билгандим. Уни кўриқлаб боришни буюрганди “Батя”. Ўшанда Москвага бориб-келгандик. Бизда дипломатик паспорт бўлгани учун текшир-текшир деган нарса йўқ. Кузатишади, кутиб олишади. Ишни битириб! қайтаверамиз.

Аммо бу сафар юкимиз кўп ва ташигунча бир “жой”га келиб қолдик. Москвага боргунча ҳеч нарсани ҳис қилмабман. Адам уйғотганда учқичимиз қўнган ва юкларни тикучарга ўтказишимиз керак экан. Бирдан ғалағовур бошланди. Беш-олтита машина келиб, бизни ўраб олди. Адам “Ҳаракат қилма” деди. Улар қўлларидаги ўқ отар автоматлар қўндоғи билан туртиб, бизни ерга ётқизишди.

-Кимсанлар!-Учқичдан тушган опа уларга бақирди. Опанинг бақирганини ҳеч эшитмаган эдим. Бироздан кейин шунақа чийиллаб қичқира бошладики, бизга автомат ўқталиб турганлар ҳам бунақасини илк бор эшитган бўлсалар керак?

-Ҳаммангни қамоқда чиритаман! Биласанларми мен кимман? Санларга бу ишни ким буюрган бўлса ҳам уни топаман. Фақат уни эмас, санларни ҳам битта-битта ниқобингни йиртиб оламан!

-Ўзингни бос, шаллақи,-деди ниқобли одам.-Сен қаерда, кимнинг ерида турганингни биласанми? Ҳозир ўқни икки кўзинг орасига суқайинми?!

У шундай деб авоматини опага ўқталганди, бошимни кўтараман десам, бошқа автомат менга тегиб турган экан.

-Қимирлама!-Бу адамнинг овози.

Демак, масала ўта жиддий. Бўлмаса, ташлашиб кўрамиз, деган бўларди.

-Ҳозир биласан кимлигимни, ифлос! - Опа пишқириб қаерларгадир телефон қилди. Гапи қовушмади. Кейин яна бир неча жойга сим қоқди. Охири “Батя”га уланди:

-Ота, бу ерда бизни ушлашди, ана уларни тортиб олишди, тепадагилар ҳам аралаша олмаймиз, дейишди. Владичнинг одамлари экан...

Телефоннинг нариги томонида нима бўлаётганини билмайман, аммо опанинг нафаси ичига тушиб, тинчланиб қолди.

Кутиларни юклашди. Биз ер тишлаб ётавердик. Алам қилар экан. Ҳаммага кучим етади, мендан зўри йўқ, деб турганинга кимнингдир оёғи остига тушсанг. Бу жуда ёмон таҳқир. Бундан кўра курашиб йиқилиш керак эди. Лекин адамга кулоқ солмасам бўлмайди. Бу ерда қандайдир англашилмовчилик бор.

-Кутиглар,-деди опа чинқириб.

-Биз кутолмаймиз! Гринглайверсанг отиб ташлаш учун буйруқ берилган. Шукур қил, юкни санга ташитмадик!

Бир неча дақиқадан кейин телефонлар жиринг-жиринглаб қолди. Бизни қайтариб учқичга миндиришди. Опа “минмайман” деб туриб олди, Москвадаги элчимизга телефон қилди, ВИП хонасида кутиб туришини айтди.

Адамга савол назари билан қарайман. У елка қисиб кўяди. Аммо авзойи бузук. Қайтиб келгунча кўзимизни юма олмадик. Тепиб-тепиб момоталоқ қилинган одамдек эдик. Нега? Нима бўлди? Нима олиб бордик? Нега таҳқирландик?

Жавоб йўқ, бу ҳақда балки “Батя”нинг ўзи гап очар? Бўлмаса кўксимиздаги мзоримизга кўмиб кетаверамиз. Гўрковмиз, ахир?!

Кўналғага чиқсак юзга таскин берадиган саҳар сабоси ҳам “ғойиб” бўлган. Қуёшнинг иссиқ ҳарорати шамолнинг сочларига ўралиб бўғизни гармселдек бўғарди. Хайриятки, бизни учқичнинг зинасига яқин жойдан олишди.

Биз минган навбатчи машина Президент кирадиган эшикнинг ёнига келиб тўхтатди. Демак, “Батя” кутаяпти.

18. Келишув

Кейинги кунларда табиатга ҳам бира нарса бўлгандек. Қишнинг ёздан фарқи йўқ. Баҳор келмасдан дарахтлар куртак отиб юборди.

Фақат бизда эмас, ҳатто тунда борган жойимизда ҳам ҳаво иссиқ эди. Ўзимизда худди гармсел эсаётгандек.

Машинадан тушиб, бинога киргунча бўлган уч кадам орасида ҳам ҳаво эзилган руҳимизни мажақлаб ташлади.

Олтинчи қаватга кўтарилгунча “Нима деймиз?” маъносида адамга термулдим. Унинг боши эгик. Кўзини мендан олиб қочиш учун шундай қиларди. Бундай пайтда хамирдан қил чиқиши мумкин, адамдан гап чиқмайди.

“Батя”нинг авзойидан Азроил чўчийди.

-Ким биларди яна?-деди у салом-алик ҳам қилмай.

-Гугуш “Бой”га айтган экан,-деди адам бамайлихотир. У “Батя”ни унинг ўзидан ҳам яхшироқ билса керак. Шунинг учун ҳам бақир-чақирларига парво қилмайди. Умуман адамнинг шу хислати жуда кучли. Жаҳли чиқиши осон эмас.

-Кимга? “Бой”га? Ақли жойидами у товукмияни? Нега айтади? Кимдан сўраб айтади? Сен нега қаршилик қилмадинг?

-Биласизку?

-Нега менга айтмадинг?

-Учқичда эканимизда билдим. У олтинларнинг бир қисмини “Бой”га берамиз, у тақинчоқ фабрикаси очиб бермоқчи, деди. Йўлдан қайтишга ундадим, кулоқ солмади.

-Ҳе унақа ўзимчанинг онасини ... Нима қилди? Шунча олтинни қаерга тикиб юборди? Нима қиламиз энди?

Адам индамади. “Батя” менга қаради.

-Яхшиям қаршилик қилмабсизлар. Ҳам тиллодан, ҳам муллодан айрилардик,- “Батя” ёниб турган шам бирдан сўнгандек “лип” этиб ўчди. Демак, йўлини топди.

У телефонни олиб, Москвага сим қоқди ва Владич билан шошилишга гапирмоқчи эканлигини айтди. Адамга жавоб берди. Мени эса олиб қолди:

- Москвадан вилла ва дачалар олмоқчи эдик. Шунинг пулини тўлашимиз керак эди. Санга айтмасам бўлмайди. Билишинг керак. Энди камроқ-камроқ олиб бориб тўлаймиз. Болаларга, невараларга ният қилдик. Сенга ҳам битта вилла билан битта дачани кўзлаганман. Энг қиммат жойдан. “Камелот” деган жой бор. Ўша ерда ўнта кошона олдик. Рублевкадан 5 квартира. Амир Олимхонлар Ялта ва Сочидан олганда бизнинг кучимиз етмайдими? У жойлардан ҳам кошоналарни олиб қўйдик. Авлодларга қолсин. Бошқа нима қолади бу дунёда?

Кеча гаплашолмаган экан, бугун телефон қилишди. “Батя” ўрнидан туриб гапира бошлади.

-Владич, овозингизни соғиниб кетгандик,-деди у.-Раҳмат, катта раҳмат!

-...,- Гўшакнинг у томонидаги гап менга эшитилмаяпти. Доим овозни очиб қўядиган “Батя” бу сафар унутди, шекилли? Балки шошиб қолгандир? Аммо унинг гапларидан нариги томонда нима дейилаётганини ҳам илғаб олиш мумкин.

-Э, йўк. Бошқа пайт сизни безовта қилгим келмайди. Йигитларингиз билан ишни битириб кетаверамиз. Улар айтиб туришса керак,-деди “Батя”

-...

-Албатта, нима десангиз шу бўлади!

-...

-Битта ният қилгандим. Туғилган кунингизга олтиндан бюст ясаб ҳадя қилмоқчи эдим. Лекин...

-...

-Бўлди, бўлди, гап йўк. Ҳадянинг яна биттасини тайёрлаймиз. Усталар ўша ердан. Айтиб қўйсангиз кейинги сафар ўтказиб юборишса...

-...

-Ҳеч кимнинг хабари бўлмасин, дедимда. Бу ерда ясасак майда-чуйда гаплар чиқиб қолса, таъбингиз хира бўладими, деб ўйладим. Эрмижада битта олтин бюстингиз туриши керак. Агар имконини топсам, элчихонамиз олдида олтин ҳайкалингизни тиклаб қўярдим.

-...

-Йўқ! Шунга лойиқсиз. Бизнинг ҳақиқий лидеримиз ўзингиз бўласиз. Идеалларимизни маҳкам ушлаб турибсиз! Сиз туфайли яна ҳам кучли бўлдик.

-...

-Йўғе? Менга ҳайкал? Тағин Москвада? Бунга лойиқ эмасман! Мен ғоямизнинг битта оддий аскариман!

-...

-Раҳмат! Минг раҳмат! Йўк, Йўк, сиздан ўрганамиз. Устоз деманг, агар устоз бўлганимда шунақа хато қилармидим?

-...

-Ҳа, энди “Бой” ҳам яхши одам, сизга содик. Шунинг учун билдирганда, отасига раҳмат!

-...

-Хўп! Хўп! Сизни яна безовта қилиб юрмайин, битта масалани гаплашиб олмоқчи эдим. Олдин ҳам бу ҳақда айтгандим, аммо йигитларингиз босим қилишяпти. Иттифокқа кир деб. Айтгандиму, бизда миллатчилар кучли, уларнинг орқасидан эргашадиганлар ҳам бор, бунинг устига диндорларга ҳам яхши баҳона бўлади. Нима десангиз шуни бажараман. Фақат шу масалада озгина эркинлик беринг, бир-икки баёнотлар қилиб душманларимни босиб қўйин.

-...

-Биласизку, жуда қийин. Водийда отиб ташламасам, бу ёғи вой эди. Ўзингиз бўлмасангиз уйда қилолмас эдим. Ана улар ҳам четдан иғво қилиб ётишибди.

-...

-Раҳмат! Қуллуқ! Нима десангиз шайман. Худо хохлаسا кўришамиз.

-...

-Ҳа, албатта! Қора денгизда бўлса, нур устига нур. Дарров етиб бораман.

“Батя” суҳбатлашиб бўлдида, телефонни отиб юборди. Кейин полни бир-икки тепиб, сўкинди.

-Кўрдингми? Осон эмас бу дунёда оёқда туриш. Лекин туриш керак! Идеалларимизни яшатишимиз керак!

У ичкари хонага ўтди ва сувни очиб, қўлини юва бошлади.

-“Бой”нинг битта ўғли бор. Бугундан бошлаб бошингни қотир. Нима иш қилади? Қаерга боради? Қаерга келади? Ипидан игнасигача ўрган. “Бой” мени қандай хўрлаган бўлса, уни беш баттар қилиб, қон йиғлатамиз. Қасосли дунё! Ҳеч ким билмасин, муаммо чиқса, аданг билан гаплаш, ярамас опангга ҳам айтма, унинг айтганини ҳам қилма!

У тезда хонадан қайтиб чиқди ва:

-Менга “Стратегик шериклик шартномаси”ни имзолаймиз деди. Биласанми бу нима дегани?-деди,

-...

-Бу - ер ости ва ер усти бойликларини баҳам кўрамиз дегани.

-...

-“Бўлмаса урусларнинг ўрмонлари-ю олмос конларидан биз ҳам фойдалансак бўлар экан-да” деб ўйладинг-а? Гап урусларники ҳақида эмас, гап бизники ҳақида. Эвазига нима оламизми?

У одатдагидек ўзи савол бериб, ўзи жавоб қилди:

-Келажак, хавфсиз келажак! Ўзимиз ва болаларимизнинг хавфсиз келажаги, хавфсиз бошпана!

Бирдан ҳовликма Крайнов кириб қолди:

-Гдлян сиз билан гаплашмоқчи?

-Ким?

-Гдлян?

-Нима гапи бор экан? Тошини термайдими?

-Жуда муҳим гап экан..,

-Улагин, қани..

19. Гдлян

Гдлян Ким? “Батя” уни дўстим эди, кейин йўлларимиз айрилди, деди. Президентликка келишимда ҳам ўрни катта, деди.

Адам саволинг жавоб топа олмасанг, кут, “Батя”нинг ўзи айтади, айтмаса, интернет бор, интернетдан топмасанг, компютерингдаги “хазина”дан топилади, деганди. Кутдим, “Батя” бу мавзуга қайтмади.

Интернетда қидирсам, жуда кўп гап, аммо мени қизиқтиргани йўқ. Компютеримдаги “Махфий хазина” га “мўраладим”. Аудио ёзув чиқиб қолди. Жуда қизиқ?! “Батя” билан Гдляннинг суҳбати. КГБ ёзиб олган экан.

Лекин қандай қилиб ҳали ҳам “хазина”да турибди? Нега буни ўчириб юборишмаган? Агар буни “Батя” билиб қолса, нима бўлади? Файлни ёпдим.

Кўрқаяпсан!

Нимадан кўрқаман!

Кўрқаяпсан!

Йўқ, кўрқмайман!

Яна очдим.

Яна ёпдим.

Охири ҳар эҳтимолга қарши қулоғимнинг биттасини “шай” тутиб, иккинчисига эшитгични қўйдим, аудиоёзув Гдляннинг гапи билан бошланган.

“-Жуда кўп одам қамалади. Олдин тепани тозалаймиз. Ҳаммага қарши иш бор. Сенга қарши ҳам. Тергов бошланса, кўрсатма берадиганлар ҳам тикилиб кетади.

-Нима қилишим керак? Ҳаммасини ташлаб, “хайё хуй” деб, бирор ёққа кетиб юборайинми?

-Йўқ, қаёққа кетасан? Осмон узоқ, ер қаттиқ. Бунинг устига сен ғоя одамсан. Коммунист охиригача таслим бўлмайди. Ғоя одамида чекиниш, иккиланиш туғилса, ботқоққа ботади. Москвада сенга кўз тикканлар бор. Комитет ҳам орқангда турибди. Сени қовламасликни айтишмоқда.

-Комитет?

-Кўявер, махфийлик жойи йўқ. Агар у ердаги гуруҳ тавсия қилмаганда ёнингга келмасдим... Улар туфайли мана дўст бўлиб қолдик. Дўст бўлмаганимда кетишингни ёки ўзингни отишингни тавсия қилардим. Тфу... Тфу! Чунки бошқа йўлинг бўлмасди.

Ишлаган жойларингни қара. Порахўрликнинг ўчоғи. Ҳар тарафни қонунбузарлик, порахўрлик чирмовиғи қоплаган. Москвага ўзинг ҳам ташигансан. Ким қанча олганини сендан яхши биладиган одам йўқ. Мақсадимиз Москвани тозлаш. Андропов тўшақда, аммо гуруҳ ишляпти, кучли. КГБ - давлат. Лекин бу давлат ичида яна битта давлат бор. Келажакни ўйлайдиган, мамлакатни қутқаришга бел боғлаганлар давлати. Ишни бошлашда қартани Тошкентга тикишди. Калавани учини шу ердан тортиб, Москвага чиқамиз. Сен ҳам орқадан туриб, йўл кўрсатасан. Ўзингни ҳам тезликда яна битта-иккита поғонага кўтаришади. Кейин республикани ўзинг бошқарасан.

-Ҳа, биламан, Комитетдаги янги авлод жуда кучли. Уларга ишонаман, улар ҳам менга ишонади. Режалари кучли ва амалга ошади. СССРни кучайтирамиз. Бутун дунёда кучли бўламиз. Илдизлардан сув ичиш керак. Бухоро амирлиги, Қўқон ва Хива хонлиги бор эди. Алоҳида давлатлар, аммо калити битта жойда. Агар 15 республикадан 15 давлат қурилса ва калити битта жойда бўлса, дунё бизники. Бу кучли ғоя! Андропов ақлли одам, узоқни ўйлаб шундай фикрга келган.

-Комитетдан ташқаридагилар ҳам шу фикрга қўшилиб бўлишди. Айганимдек, ҳаракатни шу ердан бошлаймиз. Мана Головин ишга киришди. Ҳозир тепадагиларни саралаяпти. Бунга сиёсий тус берамиз ва вақти келганда сен кимни истасанг, авф этасан, энг садоқатли одамлар сенда бўлади. Аммо вақт керак, осон эмас. Леон Николаевич ҳам сенга катта ишонч билдирди, ўғлим деди. Иш бошида Грековнинг ўзи туради.

-Мени ҳам унутманглар, ҳеч бўлмаса чой ташиб тураман...

-Сиз келажакимизку Вячеслав Мухтарович!"

Аудиони шу ерда тўхтатдим. Ҳеч нарсани билмас эканман. Леон Николаевич ким бўлди? “Батя”нинг устози? Хайрият, “Хазина”дан унинг таржима ҳоли чиқди. Қолганлар ҳақида ҳам фақат таржима ҳол.

“Леон Мелкумов, 1978 -1983 йиллар Ўзбекистон КГБси раиси”

“Владимир Головин, 1983-1989 йиллар Ўзбекистон КГБси раиси.

“Леонид Греков, 1976-1983 йилларда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг иккинчи котиби”

“Вячеслав Камолов, Ўзбекистон КГБси раисининг ўринбосари, 1989 йилдан Ўзбекистон Ички Ишлар вазири”.

Энди бироз тушунарли. “Батя”нинг устозлари ва дўстлари ҳам жуда кучли одамлар бўлишган экан.

Аудио ёзувнинг давомни эшитиш яна ҳам қизиқ туюлди.

“-Ҳа, Леонид Иванович ва Леон Николаевич устозларим. Комитетдаги гуруҳга ҳам улар орқали кирганман. Улгунимча миннатдорман. Ғояларимиз амалга ошса, бўлди, тузумни кучайтирсак, дунёга ёйсак бас, бундан ортиқ бахт йўқ! Ленин даҳосини бутун дунё идрок этмоғи зарур!”

Ўшанда “Батя”нинг чироғи “лип”иллаб қолди. Ичи тўкилган боладек аранг ўрнимдан турдим. Боришим билан “Батя”:

-Биласанми, ҳозир эсимга келиб қолди. Ана у кун сенга Гдлян дедиму аммо кимлигини айтмадим!,-деди.

Жоним чиқиб кетди. Музлай бошладим. Гўё сочларимнинг уч-учигача титрай бошлади. Бу одам пайғамбар! Хўжаи Хизирман, деб бекорга айтмаган экан. Худо ҳамма нарсани кўради, дейишади. Аммо Худо сизга айтмайди ёки сездирмайди. Бу одам эса ғирт жойидан ушлайди. Ҳатто ўйлашга қўймайди. Қандай билди? Мен Гдлян ҳақида қидираётганимни компютердан сезиб қолдими? Э, йўқ, унда столининг устида компютер бўларди-да? Ёки биров айтдими? Ҳар қадамимни кузатишмоқдами?

-Ҳа, рангингда қон қолмади? Эшитиб кўрдингми?-дейман.

Мен ўлиб-тирила бошладим. У эса сокин:

-Ҳар қандай одамни қўлга олиш мумкин. Калити - мансаб, мукофот, пул ёки мақтов. Агар эркак бўлса чиройли аёл. Бу дунёда харидорсан. Ҳар куни куллар бозорига чиқасан ва ўзингга кул танлайсан. Биттаси жуда овоздор. Сенга керак. Жарчилик қилади. Бошқаси халқни алдаб туради. Шундайлари бўладики, уларни сотиб олиш осон эмас. У пайтларда қийин эди. Айниқса, Гдлянга ўхшаганни сотиб олиш машаққат эди.

Лекин илк келганидаёқ уни ер ёнғоқдай бир эзиб, чақдим. У кўп ўқиган, кўп нарсани билади. Унга озгина тарихдан “дарс бердим”. Турклар арманиларни қирғин қилган дедим, нега буни Анқара қабул қилмаслиги ҳақида гапирдим. Қарасам, жуда ёқаяпти. Туркларни ёмонлаб ташладим. Арманиларнинг буюклиги, улар орасида ўсганим ҳақида гапирдим. Ҳақиқатдан ҳам армани дўстларим кўп. Кейинги учрашувга уларни ҳам чақирдим. Арман мафиясининг отаси бор эди, зўр одам, Петросян, у келиб чой куйиб турди. Шу билан Гдлянни қудуқнинг қопқоғига боғладим. Бу гапларни бировга айта олмайман. Аммо сен Искандарнинг қудуғи! Сенга айтаман, бир кун ичингдан қамиш ўсиб, ундан най ясамасалар бўлди.

Молия вазири эдим ўшанда. Кўп ўтмай Госплан раиси, Қашқадарёга биринчи бўлдим. Гапнинг қисқаси қачон Москвага борсам, Гдляннинг уйида қоладиган бўлдим. У тепадаги порахўрликларни текшира бошлади. Гапнинг очиғи ҳаммаёқ расво эди... Эшитганмисан бу ҳақда?

-...

-Ким билади, балки бир кун келиб ҳақиқий тарихни ёзиш сени елкангга тушар? Аммо ҳозир ёзиш учун танлаганларим ишкамба - қорин. Биттасига ёздиргандим, гаплашиб

Ўтирсак, ўғлимни Ички ишлар вазирига ўринбосар қилиб берсангиз, дейди. Ёзган китобини олиб башарасига отайин дедиму аммо ўзим уни осмонга чиқариб қўйгандим. Қахрамон унвони ҳам бергандим. Айтганини қилдим. Муттаҳамлар ҳатто мақтовни чин юракдан қилмайди. Эвазига бир нарса олишни истайди. Мана сени отанг ва сен садоқатлисан. Жонингни менга тиккансан. Мен ундан истаган вақтда кечиб юборишим мумкин. Лекин ҳеч нарса сўрамайсизлар. Ваҳоланки, нима истасангиз муҳайё қилишимни ҳам биласизлар. Ўзим ўрганаман сизларга нима керак. Ана улар эса эшакнинг бўқидан олтин топаман, деб доим қўлини дуога очиб, орқамда юради. Ҳа. мендан нима кетди, деб баъзан бир танга ташлаб қўяман...

Компютерингда бор, “Сўнгги қатағон” деган беш қисмли ҳужжатли филмни томоша қил. Унда “Пахта иши” деб қамалган юзлаб одамлар гапиртирилган ва камина халоскор қилиб кўрсатилган. Ҳатто биттаси “бундай жасоратли одам бўлмаганда мустақил бўла олмас эдик” деган.

Бу ахлоқлар ҳеч нарсани билмайдилар. Аслида ўша қамалган одамларнинг кўпи пора олиб, пора берган, ўзимга қанчаси пора берган. Ўзим қанчасига пора берганман. Бунинг устига планлаштириш идорасининг раҳбари бўлиб аранг йигирма центнер пахта берадиган ерга ҳам қирқ центнердан план қўйиб юборганимни қаёқдан билишсин? Битта шоир ҳам гапирган. Маҳбусларни озод қилиш ҳақида хат ёзганларини ўзим кўрган эдим, дебди. Вой аблаҳей, қип-қизил ёлғончи. Унга қахрамон унвони бериб юрибман-а? Ўшанда терговчи бўлганлар бугун Олий суднинг раиси, прокурор, вазир ва ҳоказо. Ҳаммаси қип-қизил ёлғончи. Гапирган гапларини эшит. Агар Пиночетга ўхшаб ишдан кетсам, “Президент бошимизда тўппонча ушлаб турган эди, шунинг учун гапирганмиз” деган бўларди. Тарих инсоннинг қўлида. Истасанг ўлдириш, истасанг тирилтириш, истасанг хоҳлаганинг каби ёздириш мумкин. Гдлян бир кишини ҳам қайноқ сувга солиб қийнаб ўлдирган эмас, аммо ўзимизникилар боласини қайноқ сувда қайнатиб, онасини қамоққа тикиб қўйишди. Мана, бу суратларни кўр, у шундай деб бир даста суратни мен томонга ташлади...

Мана энди ана шу Гдлян унга телефон қилмоқда.

20. Зинапоя

“Батя” Гдлянни бироз эшитиб турдида, кейин тунлашди. Гўшакни жойига қўйиб, тугмани босди. Энди суҳбат менга ҳам эшитила бошлади.

-Азизим, биз иккаламиз келишган эдик: мен сен ҳақингда гапирмайман, сен эса мен ҳақимда,-деди Гдлян.

-Сўзимни икки қиладиган одам эмасман!

-Сўзимда тураман дейсану филмлар қилдираяпсан.

-Қанақа филм?

-Ўзинг яхши биласанку? Майли гап филмда ҳам эмас. Умуман менга қарши катта кампания бошлаб юбординг. кўп нарса бор. Менда ҳам кўп нарса бор!

-Улар ҳаммаси тарих, энди бировни ишонтира олмайсан. Дарёлар оқиб ўтди. Сел ювиб кетди барини.

-Қайта бошлаш учун бугун кўлимга жуда зўр видео келиб тушди. Олтинларингни ушлашган пайтидаги видео. Севимли қизинг билан ерда тўнқайиб ётган иккита кўриқчинг ҳам бор унда.

-Сен олов билан ўйнаяпсан, ўша кўриқчиларим сени бу ерга олиб келсинми?

-Бу ишга иккинчи марта кирмоқчимисан? Биринчисида уддалай олмадинг. Ундан кўра гапларимни тарозига қўй. Ҳалиям сени ҳурмат қиламан. Сен қон-қонингача ленинчисан. Бунақа коммунист миллионтадан битта чиқади. Сени шантаж қилмоқчи ҳам эмасман. Бу видеони менга беришди ва шогирдларим орқали иш очишимни сўрашди. Табиийки, йўқ дедим.

-Унда нега телефон қилаяпсан?

-Менга қарши кин сақлама, гина-кудратингдан кечвор, келишувимиз кучда қолсин. Нима бўлганда ҳам ҳаётингни қутқазганман, дўст эдик бир пайтлар. Сендан кўп нарса сўрамаяпман. Ана у журналистинг Москвага келиб, эски хирмонни ковлаб, мен ҳақимда гапира бошлабди яна, филм олдирмоқчи эмиш. Америкада намоиш этармиш! Пулини Сорос тўлганга ўхшайди.

-Қайси журналистим?

-Сен учун Горбачнинг йўлини тўсган бору...

-Мухторовми? Уни ишдан олиб ташлаганман.

-Ҳа, у сен ҳақингда ҳам жуда ширин гаплар гапирган. Сирларимизни биларкан. Видеосини жўнатдим, бугун-эрта олиб қоласан, элчига бердим, етказиб қўй, дедим.

Қизариб-бўзариб кетган ва бармоғини бир неча марта тугмани босишга олиб бориб, шаштидан қайтган “Батя” бирдан ҳовуридан тушди. Мен томонга қараб жилмайди ва:

-Келишдик, унутдик ҳаммасини, қачон меҳмоним бўласан?-деди унга.

-Бу кейинги масала, ҳозирча ҳов ўша фақат ўзингга тайёрланадиган Самарқанд конягидан бир жуфт юборсанг, бас!.

-Бўлди, ўша сен айтган тўнқайиб ётганлардан биттаси олиб боради.

-Раҳмат! Мана шу гапингни ўзи етади, дўстим. Ҳар ой келиб турибди конякдан, шунчаки айтдимда, бу ёғига парво қилма!

“Батя”нинг яна жаҳли чиқди ва суҳбатни калта кесди.

-Аблаҳ! Бир пайтлар уни конякка ўзим ўргатганман. У пул, олтинга ўч эмас эди. Унга коняк ва маълумот керак эди. Шунинг учун ҳам мени топганди. Чунки юқори эшелонни

мендай яхши биладиган одам йўқ эди. Госпланда ишлаган одам чумолининг думига илинган сўмнинг йиртигини ҳам кўради ва чўтга қоқадида.

Ўшанда Москвага битта сумка билан борардик. Уни “дипломат” дердик, Ана шу сумкага 10 сўмлик - "Ленин бобо"дан 1 миллион сўм сиғарди. Госпланда ишлаган йилларимда ўзим Москвага шу “дипломат”дан эҳ-хе, қанчасини ташлаб келганман! Ҳафтасига бир марта борган вақтим ҳам бўлган. Агар шу сумка билан бормасам, иш битмасди. Йил охирида ва йил бошида, байрамларда бу сумканинг сони кўпаярди.

Армани билан дўст бўлсанг у сенга чин дилдан хизмат қилади. Садоқатли. Умуман Кавказнинг одамлари шундай, ўзимизникилар ёқмайди менга, ҳаммаси латтачайнар, кўтига тепсанг, бошини эгади. Икки армани учрашиб қолса, "Сенга нима ёрдам керак?", дейди бири иккинчисига. Бизники учрашиб қолса, "Қайси вилоят, қайси туман ва қайси қишлоқдан" эканлигини суриштиради. Кейин уруғ талашади. Улар тепага қараб юради, биз қуйига!

Ҳа, сен ҳам билиб кўй махсус конягим бор. Фақат ўзим ва меҳмонларим учун чиқади. Лекин унга ҳам боради. Хоинлар оёғимнинг тагида...

“Батя” шундай деб телефон тугмаларидан бирини босди;-Коняк тайёрлайдиган болани бос, қамоққа тик, чириб кетсин ўша ерда, арақ заводини ёп, бузиб ташла, устидан йўл сол, Регистонга улаб юбор, кўзим кўрмасин! Икки кун муҳлат!

Кейин хонани бир айланиб, яна шаштидан тушиб, ҳикоясини давом эттирди:

-Гдлян мени “академик” дерди. Ҳар бир айтганимни дафтарига ёзарди. Мамлакатни қийратган аблаҳларнинг ипидан игнасига, астаридан авратигача очганман. Коммунистнинг бурчи бу! У менга доим:

-Сен ҳақиқай ватанпарварсан, бу мамлакатни сен олишинг керак. Раҳбарлар билан гаплашамиз, танишларингни ҳам ишга соламиз, тезда сени майдонга олиб чиқамиз, деб сайрагани сайраган эди.. Кўп одамларни бошлаб ҳам келган. Собчакни ҳам шу олиб келган. Влад Владич билан ҳам ўшанда танишганмиз. Собчакнинг қўлида ишларди, КГБ гуруҳидан.

Биласанми, Шоҳизинадага борардик болаликда. Ўша ерларда катта бўлганман. Зиналарни юқорига қараб санасак, бошқа рақам чиқарди, пастга қараб санасак, бошқа. Ҳар кимнинг ўз рақами бўларди. Базилар буни Шоҳизинданнинг сири, деб ҳам гап қилиб юришган. Аммо ҳаммаси ўзи турган жой, оёғи остидагини ҳисобга олмасликдан бошланади. Пастда ҳам, тепада ҳам оёқ остидагини санамаслик охирида кишини чалкаштиради. Лекин мен ўша пайтда санокни Гдляндан олганман. У ақлли одам! Ана шу ақлини шайтоний йўлда ишлатади, холос...

Сухбатимизни фақат Таня хола бузиши мумкин. Бунинг учун сўкиш эшитади, ҳар доим авзойи бузилади. Бу сафар ҳам у кириб келиши билан ораларида даҳанаки жанжал бошланди. У катта қизидан шикоят қилди. Гапни "Батя" илиб кетди:

-Олдинлари ана у қизингни мақтардинг, шеър ёзади, ашула айтади, заргарлик қилади, кўйлак бичади, Гарвардни битирган, бало-баттар... Энди бўлса, оёғи эгри, қаллоб,

рекетчи, бечоранинг чўнтагидагини ҳам, қўлидагини ҳам урадиган, раҳмсиз, шавқатсиз, нечта одамни ўлдиртириб юборган, ўғри, муттаҳам деяпсан. Қайси бир гапингга ишонай?

Хотинининг “тили қичиб” турган эканми, бидирлаб қолди:

-Олдингисини ҳам одамлар айтишганди. Ман сизга етказгандим, холос. Ҳозир ҳам одамлар айтиб юрибди, видеоларини кўрдим, кўрган кўзим ўйилсин, ҳужжатларини кўрдим, виждонсиз, ўмарганда ҳам миллионлаб ўмарган, жаллодга айланган...

-Бундан чиқди қизинг қиз эмас, аблаҳнинг аблаҳи, шайтоннинг устози экан-да,- деган “Батя” бир зум ўйланиб: -Хотин, ишқилиб ёшлигингда адашиб, бирортаси билан юриб қўймаганмидинг?-деди.

Хотинининг жаҳли чиқди ва:

-Тавба қилдим, қанақа одамсиз? Қандай қилиб манга бу гапни айтасиз? Ҳамма нарсдан қочсангиз ҳам шундан қочолмайсиз, қизингиз қуйиб қуйгандек нусхангиз-ку?-деди.

“Батя” хахолаб кулди ва:

-Билиб турибман кичкинаси билан ораси бузилган, жинқарчанг эса сени тезлаган,-деди.

Уларнинг қолган суҳбати қулоғимга кирмади. Мен ҳали ҳам Гдлян ҳақида ўйлаётган эдим. Кейин "Мухторов ким" деган хаёл ҳам миямга “чип” бўлиб кириб олди. Билишим керак. “Батя” барибир бу ҳақда гапиради.

-Хаёл сураверма! Эртага аданг билан Самарқанга борасан, омадингни берсин, ишни тоза қилларинг,-деди “Батя” ва менга жавоб берди.

21. “Мурча”

Ухлаб ётгандим, адам уйғотди:

-Кетдик!-деди.

-Қатга?

-Самарқандга-да...

Машинанинг у ўтирган томондаги эшиги ўртасида қутича бор экан.

-Ҳозирча менинг бармоқ изим ўрнатилган. Бундан кейин сеники билан очилади. Мана бу нуқтага босасан.

У шундай деб қутичадан кичкинагина шишани олиб, қўлимга тутқазди.

-Бу ”Аконит” деган заҳар. Унга “Мурча” деб нома берганмиз.

-Мурча?

-Чумолининг тожикчаси. Ҳеч кўрганмисан чумоли бир жойга ёпишса, ўша жойни илматешик қилиб ташлайди. Бу ҳам одамнинг ичига ёпишиб олса, тамом, икки-уч ойда йиқитади. Буни ичган одам ё инсулт ёки инфарктга йўлиқади. Биз буни

душманларимизга берамиз. Шу йўл билан халқимизни ашаддий душманлардан кўриқлаймиз.

Шишача совуқ. Қўлим қизий бошладими, шиша қизий бошладими, билмайман? Заҳар ҳақида кўп эшитганман. Дарс ҳам олганман. Лекин бугун буни кимгадир ичиришим керак. Балки шунинг учун қўлим қизиб бораётгандир? Йўқ, ҳаяжоним бошқа нарсадан. Миллатимизнинг душманларини йўқотишдек шарафли ишга лойиқ топилдим. Ҳаммага ҳам бундай топшириқ берилмайди. Ҳукуматда қанча-қанча одамлар муҳим топшириқ олсам, кўзга ташлансам, деб юрибди. Менга эса омаднинг ўзи югуриб келмоқда. Агар “Батя” ишонмаганда адамнинг кўзида ёш бола эдим. У айтганки, адам бундай муомала қилмоқда.

Миллатимизнинг душмани ким экан? Бирорта диндор бўлса керак? Уни қамаб қўйишмагани ва заҳар билан ўлдиришга қарор қилишганидан анча обрўли одам бўлиши мумкин?

Машинамизни Шоҳзиндага яқин жойда қолдирдик. Адам индамай кетаяти. Мен ҳам ундан қолишмасликка уринаяпман. Қоида бўйича орқада қолишим мумкин эмас, ёнма-ён юришим керак. Шоҳзинданинг олдини пиёда юрадиган қилиб қўйибди. Шу ердан ўтаётгандик, бир гадоё яқинлашди. Адам киссасини ковлаб “пулим йўқ” дегандек ишора қилади.

-Қарагинчи, кевоттими?- деди адам анчадан кейин.

Қарасам, ҳеч ким йўқ.

-Бу ерда гадоёлар ҳам ўзимиздан. Бизни ўзимизникилардан ҳеч ким кўрмаслиги керак. Гап чиқиб кетади.

-Қайтага яхши эмасми? Гап чиқсин. Бу халқни ким кўриқлаётгани, душманлардан ким тозалаётганини билиб қўйишсин?

-Йўқ! Биз ҳақимизда бир жойда миш-миш чиқса, ҳаммаси тугайди, “Батя” юз ўгиради.

Биламан, у ҳолда дунё тор бўлиб қолади. Лекин адам бу ишлар қироли. Ҳатто ўз ўғли ҳам унинг кимлигини билмагану бошқалар билармиди? Демак, мен ҳам шундай бўлишим керак. Бу қўлимдан келармикан? Ҳар куни додлагим келади, “кўринглар президентнинг мошинасида ким юрганини”, деб бақиргим келади. Лекин... телевизорга чиқдим. Қозоғистонга борганда “Батя”нинг ёнида суратга тушиб қолибман. Ҳеч ким ҳеч нарса демади. “Батя” жимми, дунё жим!

Яна анча юрганимиздан кейин суви қуриб қолай деган ариқ чиқди.

-Бир вақтлар бу дарёдек пишқириб оққан. Темур бобомиз бу ерда йилига қирқ кун сайл берган. Совет даврида тери заводи ва бўёқ фабрикаси бўлган. Ўшаларнинг ҳаром суви оққан. Мана энди-энди асл ҳолига қайтмоқда.

Адам юзимига қарамайди, ўз-ўзига гапиргандек, гапириб кетаверади. Ҳозир ҳам битта уйнинг ёнига боргунча шу ариқ ҳақида гапириб борди. Эшикни тақиллатганди, кампир чиқди.

-Хола, биз электросетдан бўламиз... Кирсак майлими?

-Ҳали ўтган ҳафта келувдинларку?! Санлар ҳам пул унадиган жойни билиб олдиларинг.

-Хола пул-мулингиз керак эмас. Ўша ўтган ҳафта келганларнинг хўжайини бўламан. Уларнинг ишини текшириб юрибмиз. Агар сиздан пул олган бўлса, бизга ёзиб берсангиз, бас. Ишдан ҳайдаймиз.

-Э, ишдан ҳайдаб нима қиласан, барака топгур, пулни бекорга олмайди. Учётчикни тузатиб берди. Ўзиям бекордан бекорга дунёнинг пулини ишлаган экан-да, Кампир одамга раҳми келдию тузатиб кетди. Нима қилай, қўярда қўймай киссасига бир нарса тикдимда.

Адам ҳовлини айланиб, ҳисоблагични текширган бўлди. Деворлар нураган. Деразаларнинг бўёғи кўчган. Қиш бўлишига қарамай супа четидаги ғишт орасидан ўт кўришиб турибди. Супа устидаги ишкомни хаслар босиб ётибди, узумнинг узилмаган “бош”ларидан қолган путалари осилиб турибди.

-Хола бир стакан сув беринг...,-деди адам қаровсиз ҳовлидан кўзини узолмай.

Хола “майли-майли” деб сувга кетганди, адам ҳалиги шишачани сўради ва стаканга бўшатишимни имо қилди. Хола сувни олиб келганда озгина ичиб шишачадаги заҳарни бўшатдимда, ўйланиб қолдим. Шу кампир халқимизнинг душмани эканми? Нега уни уни ўлдиришимиз керак? Тўхта! Бундай пайтда хаёлга келган ҳар қандай савол душман. Ҳозир адамнинг айтганини бажаришим керак.

Заҳарни сувга солдим, дадам эса кампирни сўроққа тутди:

-Хола бу сувни ариқдан олдингизми, бу сув эмас, заҳарку?,-деди.

Адамга қарасам кўзларида мамнунлик. Хола эса:

-Буни крандан олиб келувдим, ҳамсояннинг кранидан, ичавер болам, заҳар эмас,- деди.

-Йў... ичмайман... буни ичсам ўлим қолишим ҳеч гап эмас.

-Бу замоннинг одамлари таннозхўжа бўлишган. Ичавер, ўлмайсан!

-Ўзингиз ичинг, мен чидайман,-деб сувни тўкмочи бўлди адам.

Хола:

-Манга бер,- деб стаканни олдида сувини ичиб:

-Ҳозир санга бошқа нарса олиб келаман, деб ичкарига кириб кетди.

Адам елкамга уриб қўйди. Хола ичкаридан ҳеч нарса олиб чиқмади:

-Болам, берадиган нарсанинг ўзи қолмабди,-деди.-Ер ютгур чўтир ҳамма ёқни расво қилди.

-Энди гап бундай, -деди адам унинг гапини бўлиб,-агар электросетдаги бола қайтиб келса, уни текшириб кетганимизни айтманг. Биз билдирмасдан текшириб юрамиз.

-Ҳеч бунақа текшир-пекшири йўқ эди, бирдан қуёш узилиб тушдимики, инсофга келиб қолдиларинг.

-Юртбошимизни дуо қилинг!

-Омин, тезроқ ер ютсину бу мамлакат қутилсин. Қани омин!

-Адам бунақа дуоларга ўрганиб кетганми, парво ҳам қилмай, қўлини дуога очди ва:

-Хола Шоҳизиндага яқин жойда яшайсиз. Бу ерларга дунёнинг ҳамма жойидан меҳмонлар келишади. Бирортаси боши айланиб сизни кига келиб қолиши мумкин. Шунинг учун алоҳида назортга олганмиз,-деди.

-Ўзим ҳам ўйлагандим. Бу кетишда Сталин замонидан ҳам ўтиб кетамиз. Сталин ҳам чет элликлар юрадиган жойларда тийинга пражга соттирган экан.

-Аммо зўр перажкалар бор эдида хола. Ҳалиги ўпка-жигарни қиймалаб перажка қилгани эсингиздами?

-Хўп замонлар эканми-а? Жа, маззали бўларди. Учасини есанг бир кунинг ўтарди. - Ёдингда экану айланай? Асли қаерликсан?

-Асли каттақўрғонлик?

-Уфе... кимдан сўрасам, шундай дейди. Гадойларнинг қайси биридан сўрама, Каттақўрғонлик бўлиб чиқади.

-Онаси қаерда тукқан бўлса. ўша ерни айтадида, хола. Майли биз кетдик, ҳали текширадиган жойларимиз бор. Қани битта омонлик билан бизни дуо қилингчи...

Дарвозадан чиқмасимиздан адам орқага қайтди ва гапим бор дегандек кампирни ичкарига олиб кирди. Бир зумда қайтиб чиқарди.

У нима қилган экан? Тошкентдай жойдан “Батя”нинг тансоқчиси ва тансоқчиларининг “шефи” келиб, заҳарлаб кетаётганига қараганда, бу аёл халқимизга қарши жуда катта жиноят қилган.

-Ишимиз ҳали битмади, яна бир жойга киришимиз керак,-деди адам.

-Бу аёл “Батя”нинг синфдоши.. бўлган. Ҳамма жойда лаби бидир-бидир экан. “Батяга” лаънат ўқиб, унинг ёшлиги ҳақида бўлмағур гапларни тарқатиб юрган. Мактабдаги қилиқлари, қизларни тепкилаб уриши, бозордаги қовун ўғирлашлар... каби дунё матбуотига чиққан гаплар шуники.

-“Батя” унинг бирдан ўлишини истамаганди. “Қийналиб-қийналиб ўлиши керак! Бундайларга Худо қандай жазо беришини халқ кўриши керак” деганди.

-Хато қилдик. Кўп гапирмаслик керак эди. "Сизни назоратда ушлаймиз" деганимни бугуноқ маҳаллага ёр эди. Ўзи пишиб қолган экан. Шунақа... баъзан жойида қарор олишинг керак бўлади. "Батя"га ўзим тушунтираман...

22. Хат

Адам кўлимга “Ушлаб тур” деб бир папкани тутқаздида ўзи “УзЛИТ” деб ёзиб қўйилган дарвозадан ичкарига кириб кетди.

“Қўлингга тушган ҳар қандай нарсанинг нима эканлигини бил, акс тақдирда кўлингни куйдириши мумкин”. Бу қоидага амал қилиб секин папканинг ичига кўз қирини ташладим. Қандайдир хат. “Батя”нинг номига ёзилган. Устида “Батя”нинг икки сатр хати. “Бу ақлини еб қўйганми?”

Хат жуда чиройли хуснихат билан битилган. Одатда аёлларгина шундай чиройли ёзсалар керак? Рус тилида.

“Сени сен десамми ёки сиз десамми билмайман? Сен десам шундай катта мамлакатнинг тепасига ўтириб олган кишини камситган бўлмайманми? Сиз десам шундай ҳам бегонага айланиб қолган кишини янада узокда тутган бўлманми? Хуллас, мактабдаги йилларимизнинг ҳурмати сен деб қўя қолайин. Аслида сиз дейиш ўзбекларда ҳурматни ҳам англатди. Сен эса бунга арзимайсан. Ундай бўлса ёзиб нима қилдим?”

Мактабда сени хушламасдим. Хулиган бола эдинг. Буни устига қизларни камситардинг. Ғўдайган характеринг ёқмасди. Шунинг учунмикан, мактабни битирганимизда тезда ақлимдан чиқиб кетгансан. Орадан йиллар ўтиб Қозоғистонда учрашиб қолдик. Энди олийгоҳни битириб ишга киргандим. Сен осмондан тушган балодек бош устимда пайдо бўлиб қолдинг. Сени кўрган куни негадир кўрқиб кетдим. Нимадан кўрқдим, билмайман. Балки бу шайтонни кўрганда пайдо бўладиган кўрқувмиди? Ўша кунга лаънат айтаман. Бутун ҳаётимни издан чиқариб юборди. Мени бахтсизлик саҳросига улоқтирди. Ўшанда сендан юз буриб кетмаганимга ўзимни кечира олмайман. Сен доим бахт қидирар эдинг. Мен эса бахт қидиришни бахтсизлик, деб билардим. Чунки бахтли эдим.

Кўярда қўймай ресторанга олиб кирдинг. Нега йўқ демадим? Нега ишим бор, деб кетиб қолмадим? Нега қалбимга қулоқ солмадим? Ёлғизлик қаддимни букиб қўйган эканми ёки болалик йилларимни соғинган эканманми, таклифингни рад этолмадим.

Кўярда қўймай ичирдинг. Ҳаммаси машъум биринчи қадахгача. Кейин нима бўлганини билмайман. Шу билан бир пайтлар ўзим ҳазар қилган тулкининг тўшагидан айрилмай қолдим. Энди тулки босқинчи шерга айланганди. Шерни ҳам севиш мумкин, ҳам ундан кўрқиш мумкин, ҳам унга таслим бўлиш мумкин. Сени севдимми, сендан кўрқдимми, сенга таслим бўлдимми, билмайман. Билганим шуки, сен турадиган жойга тинмай қатнай бошладим. Кечалари берган азобларингни роҳат деб қабул қилдим. Бир кун бўйимда бўлди. Сенга айтганимда севинмадинг. Аксинча, норозилик ифодасини кўрдим кўзларингда. Шундан кейин сендан нафрат ёғила бошлади. Сал гапга жаҳлинг чиқар ва хаёл қилсанг мени деразадан улоқтириб юборсанг!

Бир кун кутилмаганда сен ишлайдиган заводнинг парткоми келиб қолди.

-Бу бўғоз хотин бу ерда нима қилади? –дея ўшқирди сенга. Сен худди жавобни олдиндан тайёрлаб юрган каби:

-Бу хизматкор аёл. Келиб кийимларимни ювиб беради, кўлига у - бу бераман!-дединг.

-Бирор жойда ишлайдими? Балки фоҳишадир? Мелисага айтиб буни бир текширтириш керак? Нега қонунга хилоф иш қилади?

Парткомнинг саволлардан иборат айбловларига ҳеч нарса дея олмай қолганимда сен мик этмадинг. Ҳеч нарса демадинг. Кейин аразлаганимда “Нима қилай, бўлмаса партияга олмайди” деб қутилдинг. Орадан кўп ўтмай сени ўша партком билан пиво ичиб ўтирганигни кўриб қолдим. Қорним бурнимда бўлса ҳам кетдим. Сўрамадинг, суриштирмадинг. Санга жаҳл қилиб Самарқандга қайтиб келдим. Қизим туғилди. Отасиз ўсди. Ростдан ҳам хизматкорга айландим. Бозорда савдогарлик қилдим. Қизимни катта қилдим. У отаси кимлигини сураган пайтлари сен телевизорда кўринадиган бўлиб қолдинг. Мажлисларда катта-катта гапирардинг. Ҳаммага ақл ўргатардинг. Ота-оналарни фарзандлари учун айблатдинг. Лекин қаердадир фарзандинг борлигини ҳатто хаёлингга ҳам келтирмасдинг. Мен эса отасига тортган қизни уддалай олмай гаранг эдим. Ҳа, у сенга тортди. Эрталабдан кечгача бозор атрофидан уйга келмайди. Гапирсам, ямоқни йиртиб беради. Гапирмасам, сени партком жўрангни ибораси билан айтганда чиройли жалабга айланиб қолди. Уйга ичиб келарди. Сўнг буққаларини етаклаб келадиган бўлди. Кейин мени дўппослайдиган одат чиқарди. Ҳозир балога гирифтор бўлиб жиннихонада ётибди. Қайси кун кўришга бордим. Эти кетиб, бети қолибди. Суюждан бошқа нарса йўқ. Касал-пасал эмас. “Олиб кет” деб хўнгири-хўнгири йиғлади.

Кўлимда етарли пул йўқ. Бошдан оёқ қарзга ботганман. Сен эса катта мамлакатнинг эгаси. Сочингдан оёғингача олтинга ботган. Бу хатимдан кейин мени омон қолдирмаслигингни биламан. Шундай бўлсада ёздим. Қизинг Самарқанддаги жиннихонда ётибди. Унга ёрдам қил! Агар заррача одамлик туйғуси қолган бўлса!”

Хатни апал-тапал папкага тикдим. Ишона олмадим. Наҳотки “Батя” шундай одам бўлса?! Йўқ. Бу аёл ростдан ҳам ақлини еб қўйган. Унга тухмат қилмоқда.

-Бунақа жиннилар оз эмас, бизнинг ишимиз “Батя”га ёрдам бериш, унинг ёнида туриш, миллатимизнинг этига канадек кириб олган шунақа душманлардан тозлашдир,-деди адам машинага миниши билан. Демак, у хатни ўқишим учун қолдирган.

-“УзЛИТ”даги ошнам ишга келмабди. Уйида ётган бўлса керак. Кўпроқ ичиб қўйса, уйдан чиқолмай қолади. Телефон қилсам, ичи гапга тўлиб кетган экан. Яхшиси кириб ўтаман,-дедим.

Машинамиз Сўғдиёна массивига кириши билан телефони жиринглади.

-Тезда пойтахтга қайтишларингиз керак экан,-деди Краинов.

-Нега? Нима бўлди яна?

-Эртага “Батя”нинг туғилган кунику, қаёқда юрибсизлар?

-Меҳмон бор эди, айлангириб юрибман,-деди адам.

-Ўша меҳмонни сўраяптилар!

Адам индамай телефонни қўйдида, бошқа номерни тераётганди, йўлимизни “мент” кесди.

-Машинанинг дадасику? Бу ерликка ўхшамайсизлар?-деди у адам томонга яқинлашиб.

Адам унга яқинроқ кел дегандай ишора қилди. У бошини эгиб қараганди, адам унинг бурнига бир мушт қўйди. У гурс этиб йиқилди...

Йўлда “ЎзЛит”даги танишига телефон қилди:

-Тез кетишимиз керак бўлди. Мухторов ҳақида маълумот тўплагин. Нима қилиб юрибди? Қаерга бораяпти? Тўй-пўйларга чиқяптими? Чойга чақирсанг чиқадими? Хуллас, ўзинг биласан. Келаман, ўшанда гаплашамиз.

-...

-Ош емаган жойимизми? Келаман яна.

-...

-Битирдимми? Бўпти. Телефон қилсин. “МИД”га тикиб қўяман. Бироз дунё кўрсин. Сани ҳам айлантисин. Кейин бу ёққа оламиз. Бўпти!

“Батя”нинг гапи ёдимга тушди: “Ҳаммаси садоқатли! Садоқат сотади!”.

23. Туғилган кун

-“Батя” туғилган кунини нишонламқочи эмас эди, қандайдир хушxabар олганки, кайфияти кўтарилиб, рози бўлибди. Демак, сенга ҳадяларни қабул қилиб олишни топширади,-деди адам.

-Биз ҳам ҳадя олиб борамизми?

-Э, йўқ, у биздан ҳадя олмайди, аксинча ҳадя беради, мана кўрасан!

Худди адам айтгандек бўлди...

Мен ҳадяларни қабул қилганимдан кейин, ичкарига кириб, бир четда кузатдим.

Сочларига оқ тушган, истараси иссиқ киши ўртага чиқиб:

-Мен “Тиз чўкиб” деган шъер ёздим, шуни тиз чўкиб ўқийман,-деди.

Шоир экан. Машҳур шоир экан. “Батя” ўрнида турди. Ҳамма бирданига ўрнидан туриб, қарсак чала бошлашди. Давомли қарсаклар “Батя”нинг руҳини очиб юборди. Овози хиррик бўлса ҳам шоир шеърини зўр қилиб ўқий бошлади:

“...Сизни севмаса ёт минг йил сўкаман,

Сизга содиқ элга мен тиз чўкаман!”

“Батя” унинг қаршисига келиб тиз чўкди. Бирданига ҳамма ўртага чиқиб, тиз чўкди. Четдан қараган одам булар диний ибодат қилишмоқда, деб ўйлаши ҳам мумкин. Шунақа тақиқланган гуруҳлар бор. Муллеси ўртада ўтиради ва қолганлар унинг атрофида, “хайю-хуй” деб бақаришади.

“Батя” шоирнинг бошини бошига босди. Одамлар қийқириб юборишди. Баъзиларининг кўзларида ёш. Улар шоирнинг ўрнида бўлишни орзу қилаётганларини юзларидан осонгина сезиб олиш мумкин. Гапнинг очиғи ўзим ҳам рашк қилдим. “Батя” худди шундай кучоқлаганда дунёда фақат мен бу бахтга сазовор бўлдим, деб ўйлагандим. Демак, “Батя”нинг ишонганлари кўп.

Унинг тиззаси оғрийди. Дори ичиб туради. Тиз чўкиб ўтирса, ўрнидан туролмай қолади. Шунинг учун шай бўлиб туришим керак. Ана у бир зум атрофга алангалади. Ҳамма бирдан кўзини олиб қочди. Унинг кўзига тик қарайдиган одам йўқ.

“Кўрдингми, бу хоинларнинг биттаси ҳам кўзимга тик қаролмайди”

“Батя”нинг овози қулоғим остида айлангандек бўлди. У кутилмаганда бир ҳамла билан ўрнидан турди ва бармоқларининг учини қирсиллатиб, шай бўлиб турган ашулачига қаради. Бу “Лазгини аят” дегани. Шеър тугадими, тугамадими билмайман, ҳамма “Лазги”га ўйнай бошлади. Сўнг навбати биалн қадаҳ сўзи айтилди:

“Советлар империясида мустақиллик ҳақида гапириш у ёқда турсин, хатто фикрлаш ҳам кўрқинчли эди. Сиз юрагимиздаги кўркувни синдирдингиз. Марказ зулмидан озод бўлиш ғоясини бизга сиз олиб келдингиз.”

“Сиз мустақиллигимизни эълон қилган паҳлавон Алпомиш, умидларимизнинг ёрқин шўъласи! Сизнинг дадил ва жасоратли юрагингиз бизнинг ҳам қалбимизда уриб турибди”.

“Батя” худди сайрашганини кўраяпсанми, дегандек мен томонга қараб қўйди. Худди унинг овозини эшитгандек бўлдим:

-Бу иблисларнинг сайрашини томоша қил! Эртага бошқасини ҳам худди шундай мақташади булар!

Уларнинг сони кўп экан. Яна биттаси гапира бошлади:

“Ватанимиз ярадор, мажруҳ бир от, тойчоқ эди. Рус мустамлакаси пайтида эзилган бу тойчоқнинг кўзлари ёш, дарди оғир эди. Сиз унинг ёшларини авайлаб, ёлларини тараб, силлиқлаб, ярасига малҳам босиб парваришладингиз. Бу тойчоқ тезда куч тўплаб, парвозга шай от ҳолига келди. Сиз соҳиби давлат сифатида уни эгарладингиз. Дул-дул юксак парвозларга шайланди. У ўз чавандозига, чавандози эса унга ярашиб турибди...”

Шундан кейин даврага бирин кетин хонандалар тушдилар. Уларнинг мусиқларига ҳурлиқолар жилва қилдилар.

“Батя” қизларга термулиб қолса, меҳмонлар ҳам улардан кўзини узолмайди.

“Батя” кўзини олса ёки пастга ё уларга қараса, ҳаммаи бошини дастурхонга эгади.

“Батя” кулса, кулишади, ўйнаса, ўйнашди, ичса, ичишди. У овқатга қўл чўзса, қолганлар ҳам узатишади. У қўлини арта бошласа, қолганлар ҳам. Роса машқини олганга ўхшайдилар. Четдан қарасангиз сахнада ҳамма оммавий рол бажармоқда.

“Батя” гоҳо хурсанд, гоҳо қолганларнинг устидан заҳарханда кулгандек. У фақат менинг эмас, кўп одамнинг “худо”си эканлигини шу ерда англадим. Ҳатто унинг орқа томонида ўтирганлар ҳам мулланинг орқасидан бир хилда ҳаракат қилган ибодатчилардек айна ҳаракатни такрорлашмоқда. Фарқи шундаки, ибодатчилар истасалар муллани бир тийинга олмайдилар. Бу ерда эса “Батя” истаган одамнинг юзига тупуради ва у мамнун бўлади. Севина-севина ҳатто юзини ҳам артмайди. Табаррук тупук дейди. Авлиё бўлиб кетаяпсан деманг, шундай ҳолга ҳам гувоҳ бўлганман.

Бир вазирни чақириб, юзма юз гапираётганда “Батя” акса уриб юборди. Вазир индамай тураверди.

-Арт,-деди “Батя” унга. У эса парво ҳам қилмай:

-Табаррук,- деди.

Кейин “Батя” унинг қўлига стол устидаги юмшоқ қоғоздан бериб, чиқариб юборганди. Ўша вазир ҳозир “Батя”нинг энг яқинларидан бири. Ўнг тарафида ўтирибди. Мусиқа тинганда “Батя” у томонга қарайди, у дарҳол бошини эгиб, қулоғини “Батя”нинг оғзига тўғирлайди. Кейин шафтолидек қизариб, тиржаяди ва кулмоқчи бўлади. Шу дамда агар “Батя” кулса, у ҳам қурбақанинг оғзига ўхшаган катта оғзини очиб кулади. “Батя” кулмаса, у қизариб, портлаб кетаман, деб турган вулқондек пўтихади.

Бирдан қутилмаган ҳол бўлди. У бошини эгиб, қулоғини “Батя”нинг оғзига олиб келмоқчи эди, “Батя” нима учундир орқага эгилди. Ноқулай ҳолат юз берди. Хайриятки, ҳамма бошини эгди. Жимжитлик!

“Батя” бирдан хахолаб кулиб юборди, бутун зални қаҳқаҳа босди. Энг қаттиқ кулаётган ўша оғзи катта одам эди.

“Батя” ҳаммани ҳар куйга солишни билади. Масхара қилади. Устидан кулади. Мукофотлайди. Уради, сўқади. Таҳқирлайди. Лекин улар хурсанд, унга сиғинишади.

У “кул”ларига жавоб бергандан кейин ёнимга келди:

-Қани юрчи ҳадяларни кўрайлик? Ким нима олиб келганини эслаб қолдингми?-деди.

24. Совға

Адам:

- Совға олиб келганларнинг отини эслаб қол ва “Батя” сўраганда худди таниган одамнинг каби айт,-деганди.

-Кўпларининг исмини билмайманку?

-Парво қилма, улар исmlарини қулоғингга азон айтгандек қуядилар!

Адам ҳар доимгидек ҳақ чикди. Тухфа олиб келган ҳар бир раҳбар, гўёки кучоқлагандек бўлиб, қулоғимга ўз исмини бир неча мартадан такрорлади.

“Рашидjohn акамдан, деб қўясиз! Рашид десангиз ҳам бўлаверади.”

“Адаштирманг ука, Рустамлар кўп, мен уларнинг азими бўламан”.

Вилоят ҳокимлари эса:

“Самарқанд”

“Жиззах”

“Сурхон”

“Қашқа”...деб таништиришди.

“Навоий” дегани худди соқолини тутамлагандек чанасини сийпаб, бир неча марта бу сўзни такрорлади.

-Яқинда Навоийнинг ҳам юбилейи бўлади. Оқсоқол билан кетма-кет туғилишган. Бунақа одамлар бир неча юз йилда бир туғиладилар. Мана бу олтин тўртта тўққиз. Буни яхлит ҳолида топдик..

Хуллас, тажрибалари бор экан, каминага эслаб қолиш қийин бўлмади. Мана энди “Батя” бир бошдан кутиларни кўлига олиб, гапирмоқда. Анчагина ичган бўлса ҳам дунёнинг у тешигидан кириб, бу тешигидан чиқмоқда:

-Мана шу расмнинг остини ўқи!

-Густав Клинт...

-Бу “Хоним” портрети. Ёшлигимда бу расмдаги аёл менга жуда ёқиб қолган. Таня холангни кўрганда унга ўхшатганман. Қара, жуда ўхшайди-а? Қуйиб қуйгандек. Худди Таняни ўтқизиб, чизгандек. Ёшлигида бутун ҳам ўхшарди. Тўхта, буни ким олиб келди? Ким биларди? Айтмай тур! Ўзим топишим керак. Рустам олиб келиб келдими? Йўқ, у билмайди бу тарихни. Менимча, куда олиб келган бўлиши мумкин. Таня севган қизига шипшитган... Шундайми?

--- Йўқ дегандек бошимни қимирлатдим.

-Шаҳар бердим айт, топмадим.

-Ботир ака...

-Ўххў, у ҳам сиримизни излайдиган бўлибдими? Нима демоқчи бу билан? Дунёдаги энг қимматбаҳо расмни қаердан олди? Божхонадан топдими? Чет элданми? Қандай олиб келди бу расмни? Балки бу ҳақиқий эмасдур? Нусхасини чиздирдими? Кимга чиздирди экан? Зўр чизган аммо! Адангга айт, аниқласин, бу ҳақиқийми, сохтами? Ҳақиқий бўлса, бу ерларда сақламасин. Ботир Москвадаги уйга етказиб берсин. Агар сохта бўлса...ўзи ҳам сохта! Йўқ, у гўрсохта ҳақиқийсини топади. Илоннинг мойини ялаган.

-Мана бу қанақа соат экан? Нима деб ёзган, ўқигинчи?

-Франк Муллер...

-Эшитганим йўқ. Биларсан нархини? Қимматбаҳо бўлса керак?

-...

-Ким олиб келди?

-Рустами азим акам...

-Балои азим демардинг ҳалиям! - “Батя” кулиб елкамга уриб қўйди.

-Ҳа, унда қимматбаҳо, қараб ҳам юрма. У арзон-гаров нарса олмайди. Палаги тоза. Буни холангга бериб қўй. Тақамиз керак бўлганда. Мана бу нима? Узукми? Қанақа узук экан? Устида нима ёзилган? Ўқичи?

“Ин ҳам мегузарад”

-Ким олиб келди буни?

-Самарқанд...

“Батя”нинг жаҳли чиқиб кетди?

- Самарқанд...! Тўнка! Калласи ишламайди ёки атайлабдан қилган.

У шундай деб телефон ёнига борди ва тугмани босиб:

- Самарқандни топ,-деди.

Бир зумда улаб беришди.

-Ҳалиям шу ердამисан?

-Эрталаб кетаман, насиб...

-Совға учун раҳмат!

-Ўзимизнинг маҳаллий усталарга ясаддим. Соф олмосли.... Аслида бу сизга...

-Ўчир овозингни! Нима ёзилган устига!

-Бобомизнинг узукларидаги гап.

-Билмайди деб ўйлайсанми ёки она тилимни билмайманми? Тушуниб турибман. Аммо сен бу гапни кимга айтаяпсан? Кимга “Бу ҳам ўтади”, деяпсан? Нега бугунги лаҳжада ёздинг?...

-Тушунарли бўлсин деб...

-Бас қил! Ҳаммаси тушунарли! Чеченлар билан алоқанг ҳам тушунарли. Сен болани огоҳлантирдим, бунақа ишларга кирма деб. Дарҳол манга ултиматум қўйдингми?

“Батя” шундай деб гўшакни жойига қўйди ва бошқа тугмани босди:

-Самарқанд меҳмонхонада экан. Қамоққа ол, чирит ўша ерда,-деди.

Ўзимизнинг Рустам ака битта ручка олиб келганди. “Батя” уни анча томоша қилди:

-Буни ўзи сотиб олмаган. Давлатнинг пулига олган. Бу нарса ҳам сурагга туширади, ҳам ўлдириши мумкин. Буни адангга берасан!

У шундай деб, ён чўнтагидан кичкина қутини олди ва ичини очди. Митти топпонча.

-Бу санга! Мана, устида исминг ҳам ўйиб ёзилган. Биласанми бу қанча туради? Жуда қиммат. Буни Сербияда ясаб келишди. Шундан ҳам билсанг бўлади, сани қанча яхши кўраман.

Нима дейишимни билмадим. “Батя” анча вақт пешанасини пешанамга қўйиб турди. Кейин:

Совғаларнинг қолгани билан қизиқмади ҳам.

-Буларни холангга бер, қизлари ва неварларига тақсимласин. Чет элдаги уйларини безаб қўйишсин. Бизнинг амиру хонлардан кам жойимиз йўқ.

-Энди иккаламиз битта кино кўрамиз,-деди.

Унинг қайта-қайта кўрадиган киноси бор. Қутининг устига ўз қўли билан “Крёстный отец” деб ёзиб қўйган.

-Сани илк кўрганимда Алпачинога ўхшатгандим, мана қара, бурнимга қара, юз тузилишимга қара, Вито... лекин ёнимда сен бор экансан, мени ҳеч ким отолмайди.

У филмни бироз кўрдида, ўтирган жойида ухлаб қолди. Хурракнинг зарбидан деразалар титраётгандек эди.

Шахсий доктори ва ҳамширасини чақирдим. Қўлим топпончада. Чўнтагимдан чиқарсамми? Кўрсаммикан? Йўқ. Мумкин эмас. Чидайсан. Эртага томоша қиласан. Дарвоқе, ўқланганмикан? Неча калибрли экан? Ёки бу отмайдиган олтин совғами? Уни

Уни тезроқ кўргим келаётганди. Кўзим илиниб қолибди. Бир пайт...

25. Тулки

Бир пайт уйғонсам, ташқарида қор ёғмоқда. Кечагина худди ёз ҳавоси эди. Умуман бутун январ ойи қаттиқ совуқ бўлмади. Ҳатто дарахтлар ҳам адашиб кўртак кўрсатаётганди.

Аввалига шиддатли “лайлак қор” ва ортидан оппоқ қум каби ёғин. Қани энди тинса? Тинмаганинча қараб тураман, деб ўзимга сўз бергандим. Бу тоқат ва чидам машқи. Тайчи учун жуда муҳим. Бир нуқтага ёки бор томонга диққат билан қараб туриш иродани чиниқтиради. Фақат хаёлга берилмаслик керак. Хаёлга берилдингизми, ютқазасиз. Хаёл мағлубиятнинг эшиги. Кирсангиз кириб кетаверасиз. Аммо натижасиз, бўмбўш халтадек шалпайиб чиқасиз ичидан. Қор ёққанда эса хаёл сура олмайсиз. Қор бунга изин бермайди. У сизни ўзига тортмайди, ортга итаради. Шунинг учун ҳам кўп қор ёғадиган жойларга кетгим келиб қолади.

Ниҳоят қор тинди ва атроф оппоқ пардек эди. Шу пайт путталар орасидан бир ҳайвон чиқиб дарахтларнинг таги бўйлаб юра бошлади. Нима экан? Итми, мушукми? Анча узоқда бўлгани учун ажрата олмадим?

-Тулки...

Бу “Батя” эди. Қаердан келиб қолди? Нега сезмадим? Наҳотки шу қадар эҳтиётсиз бўлиб қолдим?

-Тулки?

Хаёл бу мағлубият дедимку! Бир тутқаздингизми, кетма-кет кетаверади. Мағлубият ортидан эргашиб қолаверасиз. Нега жим туролмадим?

-Хайрият сенинг овозингни ҳам эшитиш мумкин экан. Қор тез-тез ёғсин, тулки тез-тез кўринсин...,- Хонамга кириб келган “Батя”нинг кайфияти яхши эди. Демак, уйқуси пишган. Боя қорга қизиқиб, ўз хонамга ўтгандим.

- Бу тулки энди сеники. Бир вақтлар ҳов анави ўрмончани шу тулки учун қурдиргандим. У салқин жойни яхшии кўради. Ер остида ўзига уй қуриб олган. Овга борганимизда олдимиздан чиқиб қолганди. Отмасдан, ушлаб келгандим. Чиройига қара. Оёқлари кўмирдек қора. Вужуди сарғиш, тумшуғи ва кўкси оқ... Қирра бурун қизга ўхшайди. Аммо ақлли. Қизлар эса товукмия! Уларда ақлнинг учқуни ҳам йўқ! Бир замонлар биттаси тулкига ўхшагани учун вазир қилиб қўйгандим. Шошиб бораётсак тўкнашиб, йиқилиб кетди. Ахмоқ... Президент билан юрганда ҳам пошнаси баланд туфли киясанми? Оёғидан учиб кетган туфлисига қўшиб ўзини ҳам учуриб юбордим. Шундан кейин ҳукуматга аёл зотини яқинлаштирмадим.

У кундан бу кунга кўп гапирадиган бўлиб бормоқда. Балки асли шундайдир? Балки менгагина кўнлини очар. Шундай дедику?!

-Балки...

Юрагим шув этиб кетди.

-Балки кечаги ҳўкизлардан ўша товукмиялар яхшимиди, деб ҳам ўйлаб қоламан. Опангга қара, олов. Ерга урсанг осмонга сапчийди.

У хаёлимни уқиб олмаганига хурсанд эдим.

-Эшигим очиқ экан, қарасам хаёл сураяпсан. Изн бердим, бир айланиб кел дедим. Тулки чиқиб қолди. Адашганим йўқ. Бу тулки. Ҳамма уни ит деб ўйлайди. Ахмоқлар ит ва тулкини ҳам ажрата олишмайди. Менинг савимли тулким бу. Дунёнинг энг ақлли ҳайвони. Одамлар ёмонни тулкига ўхшатишади. Мен эса акси. Тулкини қидираман. Яхшисини тополмайман. Унга қара, қор устида юриб бормоқда ва думи ўз изини сийпалаб йўқотмоқда. Тулкининг гўзаллиги унинг думида. Бу аёлларнинг гапи. Тулкининг думини бўйнига боғлаб олишни истганларнинг гапи.

“Батя” севимли тулкисига анча қараб турдида давом этди:

-Тулкининг эшитиш қобилияти жуда кучли. Овозимни билади. Гапирсам мен томонга тикилиб қолади. Соатлаб бир нуқтага тикилиб туриши мумкин. Энг қўрққанам унинг ўлиб қолиши. Шунинг учун ҳам бир неча ветеренарни унга “боғлаб” қўйганман. Ҳаво иссиб кетганда унинг учун махсус муҳит яратишади. Баъзи президентлар кучуксевар. Тулки ҳам асли кучук авлодидан. Аммо ақллиси. Итни эгасига содиқ дейишади. Ҳечам содиқ эмас. Уч кун овқат берма, тўртинчи куни сени ғажиб ташлайди. Уни боқсанг оёғинг остида гирди капалак. Баъзилар шер сақлайди. Ахмоқчилик. Шу билан ўзини шердек кўрсатмоқчи бўлади. Одамшер бўл, хайвоншер бўлиб нима қиласан?

“Батя” бир зум жим турдида:

-Билсанми, бу тулки гимнни эшитишни яхши куради,-деди ва телевизор остидаги тугмасини босди. Хонада гимн янграй бошлади. Нима қилишни билмай қолдим. Қўлимни кўксимга қўйсамми, мадҳияни айтайинми? Ахир мен аскарман. Бундай пайтда севгимни кўрсатишим керак эмасми?

-Қўявер, расмиятчиликка риоя қилма. Ана у тулкига қара, қандай мазза қилапти. Биз ҳам умр бўйи мазза қилганмиз. Бу гимн уруш йиллари ёзилган. Умримиз шу мусиқанинг йўлига тўшалди. Эрталаб шу билан уйғонардик. “Ассалом рус халқ, улуғ оғамиз...” Нақадар кучли оҳанг ва қудратли сўзлар. Уни унутиб бўладими? Аммо шундай пайтлар бўладики, орқага одим отишинг керак. Жўжаҳўрозлар гимнни ва мадҳияни ўзгартирамиз деб гирибонимдан олишганди. Шошманглар, десам ҳам кўнишмади. Билганларингни қилинглар, дедим. Биттаси мусиқа ёзган, бошқалари дoston... Ана баҳсу мана баҳс. Ўлиб кетмайсанларми, дедим. Охирига келганда уруш йилларидан бери қон томирларимизни силкитган мусиқани қолдирдимда, хос шоиримга олдингисига мослаб шеър ёз, дедим. Ҳаммаси оёққа туриб олқишлади. Фарқига ҳам етишмади. Битта иккитаси “ғинг” деган эди. Латифани айтиб бердим.

“Батя” кула бошлади.

-Эшитганмисан, автобусда биттаси “ғинг-ғинг” деб Афандининг асабига тегибди. Шунда Афанди яна бир марта “ғинг” десанг иштонимни ечиб, бошингга кийгизаман дебди. Бирдан автобусдагиларнинг ҳаммаси “ғинг-ғинг” дея бошлабди. Афанди автобусни тўхтатиб тушиб қочаётган экан, ҳамма унинг иштонига осилибди. Нима гап деб иштонига қараса, чўнтагидан доллар кўришиб турган экан. Мен ҳам “Ҳамманга мансаб бераман”, деганимда шундай бўлган. Мана энди ўша коммунистларнинг мусиқаси чалинса, оёққа туришади. Ҳамма жойда, ҳатто қамоқларда ҳам. Тилда коммунистларни ёмонлашгани билан амалда мусиқасига муздек қотиб, титрашади. Қара, кара-қара, шундай ақлли тулки ҳам музлаб қолгандек...

Шунда Москвага борганимизда Оқпошонинг ити “Батя”га яқинлашиб унинг икки оёғи орасига тумшуғини тикқани ёдимга келди. Ҳамма ажабланиб қолди, “Батя” парво ҳам қилмади. Шунда ит қайтиб, эгасининг оёғига бориб, бош қўйди.

-Сени кучинг рақибингнинг ҳаракатини буриб, ўз йўналишинга солишингда. Менга ўхшайсан. Мен ҳам шундайман. Душманнинг кучидан фойдаланаман. Жуда бўлмаса душман яратиб, унинг кучини ишлатаман. Биламан, ишонмаяпсан. Лекин керак бўлса,

мингтасини санаб бераман. У шундай деб қўлларини мушт қилиб олди ва бармоқларини бир-бир оча бошлади:

БОШ БАРМОҚ: 1990 йил. Тўполончи депутатлар Мустақиллик декларациясини эълон қилди. Яхшилаб тайёрландим. 1991 йил бошида СССРни сақлаб қолиш ҳақида референдум ўтказдим. Бутун республика қўлади, деб эълон қилдим. Бир тийин бўлиб қолишди.

КЎРСАТКИЧ БАРМОҚ: СССРни сайлаб қолиш планимиз амалга ошмади. Давлат тўнтариши ҳам иш бермади. Дарҳол кемани илгари гаплашилган томонга бурдик. Мустақиллик эълон қилдик. Куч марказда қолгани билан Бухоро амирлиги каби ўзимиз ҳам кучга айландик.

ЎРТА БАРМОҚ: 1991да диндорлар ислом давлати қурамиз, деб бош кўтарди. Босиб ташлашим мумкин эди. Лекин қураман, фақат сизлар ана у тўполончи парламентни ўзгартириб беринглар, дедим. Чунки Олий Кенгашга ўзидан кетиб қолган эди. Диндорларни уларга қарши қўйиб, кейин иккаласини ҳам янчдим.

НОМСИЗ БАРМОҚ: 1992 йил Талабалар намойиш қилди. Бу жой демократиянинг маркази эди. Битта иккитаси отиб ташлаб намойишни бироз киздирдимда, шу баҳонада студентларни автобусларга тиқиб, вилоятларига жўнатдим. Ёйиб юбордим барини.

ЖИМЖИЛОҚ: Мухолифатни қувдим. Ғарб қаттиқ босим қила бошлади. Россиядагилар ҳам демократ тўнини кийиб олишди. Гдлянчилар ҳам ҳатто. Бутун дунё коммунистларга қарши курашни кучайтирди. Янги йўлга киришимизни исташди. Шундай қилсак, миллион-миллион долларларни еб кетарга берамиз, дейишди. Элчилар турадиган меҳмонхонаси қаршисида Карл Маркс ҳайкали бўларди. Ўша жойда Амир Темирни отга мингаздим. Лақмалар ишонди қўйди. Бир-икки йилга бўлса ҳам уларни соғдим. Ўзимизникалар ҳам бош эгиб қолишди. Кўрдингми, бу ҳам “Тайчи”!

Бунақа “манёвер”ларни ҳаммага айтиб бўлмайди. Сен ҳам хунарингни ҳеч кимга айтмайсан, тўғрими? Аммо мен сенга айтаяпман. Нега? Нима учун? Ўзим ҳам билмайман,-деб у қўлига қараганди, хонаси томондан телевизорнинг саси диққатини тортди. Ўша ёққа юрди ва:

-Ие, бу ҳўкиз нима қилиб юрибди телевизорда? Тагин эрталабдан, - деб додлаб юборди.

Телевизор товушини Крайнов баландлатган экан. Маслаҳатчи гапираётганди:

-Мухтарам юртбошимизга қарши чиққанлар ҳам кўп бўлган....

26. “Разборка”

“Батя”нинг бир кўзи доим телевизорда, қулоғи эса радиода. Столининг бир четида радио “минғирлаб” турса, қаршида телевизор “шанғиллаб” туради. Агар муҳимроқ нарса бўлса, Крайнов кириб, телевизор товушини баландлатиб қўяди.

Хаёлимга Гимн ҳақидаги гап келиб қолди. Интернетдан қидирдим:

“Гимни мусикасини 1947 йилда бухоролик композитор Мутаваккил Музаинович Бурхонов СССР гимни йўлида ёзган. 1992 йилда ўзгаришсиз қолдирилган”.

“Батя”га қойил қолдим. Ҳақиқатдан ҳам ўз этиқодига содиқ ва ҳар турли йўл билан ўз ғоясини сақлаб қолишга уринган.

Шу пайт “Батя” чақирди. “Акамулло” деган маслаҳатчи кирди. Унга “Батя” шундай ном берган.

-Китоб ёздим, тилини кесиб, қомига ёпиштириб қўйдим, деб ўйлаясанми? У китобингни эшак ҳам ўқимади. Ҳожатхонага қўйсанг боланг ҳам кўтини артмайди. Аблаҳ! Сени одам деб юрибман-а?

-Устоз...

-Ҳе, устозингни онасини... Санга телевизорга чиқ деб ким айтди? Нима, президент бўлмоғинг келдими? Бир тийинга қиммат ёзганинг учун фан доктори унвонини олиб қисибгина ўтирмайсанми? Телевизорда нима деб вайсаганингни ўзинг биласанми? Агар сиёсатимни билмасанг, нима еб юрибсан бу ерда? Ким қўйди санга мани шахсий душманларим ҳақида гапиришни. Ўшаларни ўлиги сани тиригиндан яхши. Қара, уларни ҳалигача эслайман. Сени ким биледи? Китоб ёздинг, муқоваларини ялтироқ қилдинг. Кимни ҳисобидан? Мактабларга, олий ўқув юртларига дарслик қилиб ўқитмоқчи бўлдинг, лекин ҳеч ким ўқимади! Нега? Биласанми? Чунки ёзишни билмайсан. Душмаларимни халқ унутсин, деб уларнинг номини ишлатмасликни буюрганман. Сен иблис, нега бузасан бу қонидани. Бу билан хиёнат қилдинг. Халқ уларни тирик экан, деб ўйлайди, қидира бошлайди. Мана бу хумкалланг ишлайдими? Балки асл мақсадинг шудир?

-Йў...Сизни...

-Нима мени? Сен ҳимоя қиласанми? Бир вақтлар газетада битта мақоланг чиққанди, ўша ёқиб қолиб, олиб келгандим сени. Нима қилдинг? Ўзингни ўйлади. Қорин қўйиб олдинг... Ур, унинг қорнига.

“Батя” шундай деб менга қаради. Олдинга қараб қадам ташлагандим, маслаҳатчи худди қиз боладек чинқариб йиғлаб юборди.

-Сизни ота деганман, бира марта кечиринг...-у шундай деб “Батя”нинг оёғига ташлади ўзини. “Батя” худди сандроқи итни тепгандек, уни туртиб юборди.

-Олиб чиқиб ташла бунди,-деди, мен томонга қараб. Бориб маслаҳатчининг қўлтиғидан кўтараман десам, жеркиб берди. “Батя”нинг қони қайнаб турган экан, уни бир тепиб:

-Тур ўрнидан,- деди.

У аранг нафас олиб, лапанглаб ўрнидан турганди,”Батя” менга қараб:

-Ағдар,-деди. Сакраб бир тепгандим, гурсиллаб йиқилди. Анча чўзилиб ётди.

-Бу санга дарс бўлсин. Дарс... яхши сўз. Ишдан қувилдинг. Эртадан бошлаб Университетга бориб дарс берасан. Бу сенга яхшилигим. Агар сендан олдин ўлиб қолсам, телевизордаги гапингни ўшанда айтасан. Бўлмаса, қисиб юрасан. Эшиттингми?

Аблаҳ, эшитиб ётган экан. Дарҳол ўрнидан туриб, “қуллук”, “қуллук” деб чиқиб кетаётганди, “Батя” тўхтатди:

-Кўйлагингни иштонинга тикиб ол!

У “рахмат, раҳмат” деб кўйлагини апал-тапал шимининг ичига тикиб, чиқиб кетди. Ундан кейин Телевидение раҳбари кирди.

-Ҳа, бобой? Санга нима бўлди? Сочингни оққа бўяб олдингми?

-Йў...

-Нима? Кўзим кўр деб ўялаясанми? Кўраман ҳаммасини, кўраман. Қанча ойлик оласан?

-Берганингиз...

-Кўрдингми? Қанча маош олганингни ҳам билмайсан. Кўзингни ёғ босиб, кўрмас бўлиб қолгансан. Иккита доминг бор. Ана у ҳовлини онангни ҳисобига қурганмисан? Кошона. Уч қаватли. Бунча пулни қаердан топдинг? Хув кишлоғиндаги ҳовлиничи? Сан ўзи тилло топганмисан? Маошхўр одам бўлсанг. Олтита мошина қайнотангдан қолганми? Болаларингга куриб берган уйлари кимнинг ҳисобидан?

“Бобой” бош эгиб турибди.

-Хов, манга қара, аблаҳ, “Қоринни нега бунча сайратдинг? Нега қоидани буздинг? Болаларингни тўйида ҳамма артистларни чақириб ашула айттирганингда нима дегандим? Хўжайин сен эмас, деган эдим. Нега мен унуттирган одамларни сен халққа эслатдинг? Нима қилмоқчисан, ҳароми? Давлатни йиқитмоқчимисан? Мени ўрним керак бўлиб қолдими санларга?!

-Йў...-деб минғирлади “Бобой”

“Батя” менга қараб:

-Думалат буни,-деди.

Унга юзма-юз бўлдим у тўхтаб қолдим. “Бобой”нинг ранги докадек оқариб кетди. Қошларини чимирди. Кўзидан ғилт етиб ёш ажралди. Аста пастга қаради. Кўзим полда ялтираб оқаётган сувга тушди. Ифлос, сийиб юборибди. Жирканиб кетдим. “Батя” ҳам кўриб қолди:

-Хонамни ҳаром қилдингку, нокас! Сан ҳали бешиқдаги бола экансангку, сани “Бобой” деб юрибман-а? Йўқол кўзимдан. Йўқ, тўхта. Иштонингни чиқариб, бу ерни тозала!

“Батя” шундай деб ичкарига кириб кетди. Телевидение бошлиғи шимини ечиб полни арта бошлади. Унинг кўриниши жирканч эди. Иркит!

“Батя” ичкаридан бир шим олиб чиқиб:

-Кир буни, табаррук,-деди.

“Бобой” шимни кийганди, худи Чарли Чаплинга ўхшаб шимнинг ичига кириб кетди.
“Батя” кулиб юборди.

-Чарли Чаплин!

Оз қолсин мен ҳам “Бобой”нинг ҳолига тушай дедим. Калламдаги ҳар бир гапни ўқиб олади-я!

-Кўтар тўрва-халтангни!

“Бобой” ҳўл шимни қўлтиғига босганча чиқиб кетди. “Батя” телефонни тугмасини босиб, яна кулиб юборди.

-Уларни бир дўппослатиб хумордан чиқайин, дегандим, керагинг бўлмади. Бор дамингни ол, эртага эрталаб бу ерга келасан ва оқшом Женевага кетасан!

Женева? Женевада нима қиламан? У ерда ҳам бир-иккитасини думалатиш керакми? Хаёлимдан елдай ўтган бу саволни ҳам ўқиб олмасин, деб ўзим елдай эшикдан ташқарига чиқдим.

27. Наргиз

Эрталаб келсам, “Батя” уч қаватли уйда кутиб ўтирганини айтишди. Бордим. У ерда ҳам кабинети бор.

Кўпинча ўша ерда. Уй кийимида юради. Истаса ётади, истаса туради. Ҳар икки-уч соатда уни бошидан оёғигача укалаб қўйишади. Унга оғир массаж ёқади. Корейс қизларидан олиб келишган. Улардан бири устига чиқиб, юра бошласа, “Қаттиқроқ бос”, дейди. У “Батя”нинг орқасига оёқ бармоқларини санча бошлайди.

“Батя” жим турса, демак хузур қилмоқда. Қолган қизлар жилмайишади. Акс тақдирда нинанинг учида ўтирган каби кўрқиб, ҳушёр туришади.

Уларнинг ҳаракатларини томоша қилиб тургандим:

-Келдингми?-деб “Батя” ёқмагандек ўрнидан турди. Унинг иш хонасига ўтсак, Таня хола ва икки қизи ўша ерда. Душманларга ўхшаб бир-бирларига ҳўмрайиб ўтирибтилар. Хизматкор қиз эса нима қиларини билмай бир бурчакда турибди.

-Наргиз бу ёқ кел,-деди “Батя” унга қараб.

-Агар оғзингдан гап эшитсам бўйнингдан осиб қўяман, деганмидим-а?

-Вой... гапирганим йўқ-ку?

-Мана гапимга гап қайтардинг.

“Батя” шундай деб менга қаради ва:

-Тугат буни,-деди.

“Батя”нинг гапи миямни тешиб юборди. Ҳазил қилаяпти деб ўйладим, хотини ва қизларининг олдида тағин. Нимасини тугатаман? Ҳилвираб қолган бир хизматчи қиз бўлса? Кучимни заифага кўрсатаманми? Уста нима дерди, “Эркакнинг эркаклиги унинг эркаклигида”. Мард бўлсанг мард билан кураш. Битирмоқчи бўлсанг, номардни битир. Ўзи шундай ҳам адамни кечири олмай юрибман. “Батя”нинг душмани бўлса ҳам самарқандлик кампирга жисмоний куч ишлатмаслиги керак эди.

Ҳозир миямдагини уқиб олса, нима қиламан деб “Батя”га қарасам:

-Қиз бола деб иккиланаяпсанми?-деди.-Ёки орангизда гап борми?

Тавба, нима гап бўлади? Бу сўзлар хаёлдан чақиндек ўтиб, вужудимни ёқиб кетди, ўйлашга бошқа фурсат қолмади. Бармоқларим аллақачон қизнинг кўзлари орасини “тиқиллатиб” қайтганди. У “иҳ” ҳам демасдан “шилқ” этиб йиқилди.

Таня хола парво ҳам қилмади. Гугуша сапчиб ўрнидан турди.

-Ўтир,-деб бақирди унга “Батя”.

Кичик опа эса қўллари билан юзини ёпиб олди. Лекин бармоқлари орасидан қараб турибди.

Гугуша кучинг шунга етадимми, қани қўлингни менга кўтарчи, қайириб, синдириб ташлайман, қайси куни Москвада ер тишлаб ётдингку, дегандек ёмон қараш қилди.

-Навбат қайси бирингга, бугун тўрт кишини кўмаман. Биринчи бўлиб сени, Таня! Нега иккита итингни орасига олов солдинг?

Хола ҳам кўрқиб қолди. Ғинг демади.

-Агар сен яхши она бўлганингда, мана буларинг юзимга сапчимас эди. Кўраяпсанми, истаган одамимни ер тишлатаман. Сан ўлсанг сўрайдиганинг борми? Ана у синглингми? Уни ҳам ўғли билан бирга гўрга тиқиб кўяман!

Таня хола хавфни кўрганда бошини ичкарига тортган тошбақадек бир муштга айланди. Қизлар ҳам ростакамига кўрқиб қолишди. Ҳар замонда бир ерда чўзилиб ётган Наргизнинг жасадига қараб қўйишади. Улар балки ўйиндир, ҳозир туриб қолади, деб ўйлашмоқдами? Йўқ, Наргизнинг рангсиз юзи ва шалпайиб ётган бадани уларни худди илондан чўчиган аҳволга солмоқда.

“Батя” бошини икки қўлининг орасига олиб, анча вақт хаёл сурди. Демак, пастлаяпти.

-Нима қиламиз? Қачонгача бир-бирингни ейсан?

Қизлар отасининг овози юмшаганидан сал эркинлик сездиларми, пиқирлаб йиғлай бошлашди.

-Кўзингни арт, бурнингни оқизма? Охирги марта кечирдим. Иккаланг ҳам чет элга кетасан, хўпми? Бу ерга бегонасишлар энди.

“Батя” шундай деб телефонни олди ва Ташқи ишлар вазирига сим қоқди:

-Биттасини Женевага, иккинчисни Парижга юбор. Тоза ҳаво олиб келишади,-деди.

Демак, вазир билан олдиндан гаплашган. Аммо қизлар бунга аҳамият ҳам беришмади.

Сапчиб ўринларидан туриб “Батя”ни қучоқлаб ўпа бошладилар. У юзини олиб қочаман, деганди икки томондан “ҳужум”га учради. Хола ҳам мамнун. Бир зумда ерда ётган Наргизни ҳам унутиб, яйраб кетишди.

-Ҳамма нарсани баравар тақсимла, нақдларини неваралар отига ўтказиб қўй,-деди “Батя” холага.-Хорижда битта мамлакатда эмас, бир нечтасида сақлашсин,

-Бу ерда ҳам олиб қолайинми?

-Йўқ, яқинда амалиётга кираман, Худо билади у ёғини...

Қизларнинг яна ранги ўчди.

-Қанақа амалиёт?-деди иккаласи ҳам бирдан.

-...

-Ота?

-...

Таня хола:

-Сизларга айтдимку, отангизни саломатлиги яхши эмас деб, бошидан ўсимтасини олиб ташлашади. Худо хохласа, осон бўлади. Духтирлар Олмониядан келган. Безарар.

-Ундай бўлса, биз кетмаймиз, кутиб турамиз,-деди Гугуша.

-Кетасизлар, бугуноқ, мана уй-жойларнинг калити. Тузатиб қўйишган. Лекин яна бир марта кўздан кечиринглар. “Тайчи” ҳам адаси билан боради. Қиладиган ишлари бор.

Неваралар билан оқшом хайрлашамиз.

“Батя” шундай деб телефон тугмасини босди:

-Хон, Наргизни шоферимнинг кизи деганмидинг? Текширдик, ҳаммаси тоза деган эдинг-а? Нима касали бор эди? Келиб-келиб қизлар ва онасининг ёнида йиқиладимми? Тезда дўхтиринг билан кир!

Зумда Наргизнинг жасадини олиб чиқишди.

-Юрагида касали бор экан-да,-деди дўхтир.-Бирдан ушлабди.

-Ота-онасига ёрдам қилинглари мени номимдан, яхши қиз эди...

Опа-сингиллар бир зумда Наргизни унутган каби отасининг амалиёти ҳақидаги гапни ҳам эсдан чиқариб, шод қиёфада хонадан чиқиб кетдилар. Хола эса бошини эгиб, хаёлчан бир тарзда эшикни ташқаридан ёпди.

“Батя” менга юзланди

-Кўп ҳам эзилма, қиз болани ўлдирдим, деб. Бу аблах ичкаридаги гапларни ташқарига сотиб юрган экан. Мана, ўқиб қўй.

У шундай деб интернетдан принт қилинган бир қанча мақолани узатди.

-Ким ёзганини топайинми?-деб юборибман.

“Батя” қўлини девор қилиб кўтарди.

-Гапирма! Қўй ёзаверсин, бу бизнинг фойдамизга! Уни яхши ишлатдим. Хоин аскарларни бир-бирига едириш учун кўп хизмат қилди. Менга ёзиб келинган “хисобот”ларни столнинг устига ташлаб қўярдим. Буни кўпайтириб қўй, дердим. Бир ой, икки ойда учи кўринарди, миш-миш ўрлаб кетарди. Интернет ҳам қизиқ бўлиб қоларди. Аскарни доим хушёр, қўрқувда сақлаш керак. Авом халққа шу керак, айб қиролда эмас, қуролда, деган фикрни мазза қилиб ейди. Шунақа... ер остидаги илонни нафақат кўриш, балки бошқариш ҳам керак. У чақиш учун бошини чиқарадиган жойни билишинг, мажақлаш учун тайёр туришинг учун лозим...

Наргизнинг ўлими фақат бу мақолаларга боғлиқ эмас. У шунчаки менда шубҳа пайдо бўлмасин, деб айтди. Мақсади бўйсунмас қизларини қўрқитиб қўйиш.

-Аданг билан бориб, опаларингни уйини текширасизлар, деворларига микрофон-пикрофон қўйилмаган бўлсин. Юкларига ҳам қоровулик қилинлар. Умр бўйи тўпланган нарсалар улар! Касаллик ҳақидаги гапга ҳам эътибор қилма! Опаларингни йўлга солиш учун айтдим.

Хонадан тоғ остида қолган одамдек чиқдим. Ўй босди. Бугунча ўйлама. Бугунча унут. Бугунча хавотир олма! Бу Тайчининг ҳикматлари. Бугунча... аммо эртага ўйла, эртага унутма. Эртага хулоса қил!

Лекин “Батя”нинг кортежида уйга қайтиб борарканман, ўзимга нисбатан норозилик ҳис қилдим. Бу ҳунарни шунинг учун ўрган эдимми? Аёлларни, қизларни ўлдириш учунми? “Батя” мени катта саҳнага олиб чиққанди, кучлилар билан ташлашиб, ғолиб бўлгандим. Мағрур эдим. Музаффар эдим! Ўзим эдим! Энди эса менда “Батя” яшамокда. Ожизларни, кучсизларни ураяпман. Қачонгача? Наҳотки, ҳаётим шундай ўтади? Уста Вуннинг гаплари кулоқларим остида айлана бошлади:

“Билимсиз одам бошқанинг қулига айланади”.

“Ўзлигингни англасанг ўзинг бўл”.

Одамликдан роботликка бир қадам. Наҳотки, ўша машъум қадамни қўйдим? Наҳотки, роботга айланиб қолаяпман?

“Батя” мендаги иккиланишни сезиб қолдими? Балки шунинг учун чет элга юбораётгандир?

Оёғинг синса ҳам иккинланма, деган гапни эсладим. Рим ҳукмдорининг бир кули бўлган экан. Бир кун йиқилиб оёғини синдирибди. Бировни чақирса, қулларбоши эшитиб, уни

яроқсиз топиб, шаҳардан чиқариб ташлатади. Қоида шундай экан. У ҳукмдор хонага киргунча индамай ётаверибди. Бир пайт ҳукмдор кириб қолиб:

-Нега чўзилиб ётибсан, тур?-деб уни тепибди.

-Ҳукмдорим, тепманг, оёғим синади,-дебди у.

Шунда ҳукмдор уни яна бир тепибди:

-Сизга айтдим оёғим синади деб, мана синди, дебди қул.

Ҳукмдор уни озод қилиб, шаҳарда қолдирибди.

Нега бунга эсладим? Йўқ, йўқ, иккиланмаслигим керак. Озодлик энди мен учун эмас. Аммо ўша қул йўлини топиб озодлигини олгандан кейингина фалсафага асос солган. Ўз мактабини яратган. Мен ҳам йўлини топишим ва бу қулликдан чиқишим керак.

Оддий аёлларни ўлдириш Тайчини билган одам учун ўлим. Мен эса яшайман.

Дарвоқе, Женевага ҳам бекорга бормаётган бўлсам керак?

28. Тиртиқ

Кўч-кўчманни ташиш учун махсус гуруҳ бор. Ҳамма ишни битиришибди. Авропанинг бир неча шаҳридан қадимий ва замонавий уйлар сотиб олинган экан. Уй десам “камситган” бўламан, ҳатто кошона десам ҳам кам. Баъзилари тарихий бино. Бизгача ҳам текширишибди. Адам шунчаки қараб чикди, холос. Айниқса, Лондондагиси ёқди. Бунақасини филмларда ҳам кўрган эмасман. Эртақлар дунёси.

Гугуша бир ой биз билан бирга юрди. Аммо адам билан гаплашиб, менга парво қилмагандек ҳаракат қилди. Қўрқдимми ёки писанд қилмаслика уриндимми, билмайман. Испанияга борганимизда унинг қасри ўзига жуда ёқди ва ўша ерда ширакайф бўлиб олдимга келди.

-Ҳа, бойвачча, гапирмайсан ҳам.

-...

-Опа-укачилик бунақа бўлмайди. Сизга ҳам аталгани бор. Римда,- деди.

Нима гаплигини адамдан эшитдим, “Батя” Римда ҳам иккита жой олдирибди. Биттаси адамга ва биттаси менга. Москвадагини айтгани, аммо буниси ҳақида гапирмагани. Бориб шунинг ҳужжатларига қўл қўйишимиз керак экан. Адам билан менинг “қаср”имда турдик. Шоҳона қилиб безатиб ҳам қўйишган экан. Тўғриси менга унчалик ёқмади. Эски даврдан қолган бино. Худди зах тортгандек.

-Қишда иссиқ, ёзда салқин. Ишлатилган махсус тошлар ва ҳаво айланиши уйғун. Шундай қурилган. Конденсанер йўқ. Кўрган уйлариңдан энг қиммати бу. Гугушага Лондонда олинган уй бундан арзонроқ. Айтишларича, бу уйда бир пайтлар Наполеон турган экан. Бир неча кун. Шу билан тарихий уйга айланиб кетган. Кўрдингми, “Батя” сенга қаттиқ кўнгил қўйган. Сен ҳам кўнглингни совутма.

Ёппирай, адам ҳам сеза бошладими? Нега бундай демоқда? Ёки “Батя” ишора бердимми? Адам четга чиқса очилар экан. Анча гапдон бўлиб қолди. Илк бор юракдан гаплашиб қолдик. Бир воқеани айтиб берди. “Батя” вилоятда ишлаганда каратечи йигитни таниган

экан. Орадан кўп ўтмай “Батя” тахтга мингач, депутатлар орасида ўша йигитни кўриб қолибди.

-Уни чақириб, ўзига соқчи қилиб олмоқчи бўлди. У ранжиб қўл силтаб чиқиб кетди. Кейин сессияда “Батя” ҳақида ёмон гапирди. Овоз ҳам овоз экан. Микрофонсиз шундай гапирдики, “Батя” музлаб қолди. Унинг вилоятдаги ишларини очиб ташлади.

-Ким деган?

-Шоврух Рўзимуродов эди. Жуда кучли йигит. Уни қамоққа олганимизда беш кишининг кучи етмаган. Каратенинг устаси экан. “Қора белбоғ”ларни ҳам тахлаб қўйган. “Батя” у пайтда ҳозиргидан жаҳлдор эди. Унча-бунчага қони босилмасди. Шоврукни жуда қийнаб ўлдирди...

Адам бу воқеани менга нимага айтиб берди? Ҳушёр бўл, дедими? Балки хаёлимда йилт этган ўзгаришни сезиб, огоҳлантирдими? Хуллас, ўзимни қўлга олишим керак!

Бир кун адам:

-Помпейга ўтиб кел, у ерда бир ўзбек бор, исми Қахрамон,-деди.-Саломимни етказ. Айтилган адресга бордим. Дунёнинг бир четидаги шаҳарча. Қахрамон ака машина таъмирлар экан. Яхши кутиб олди.

Бир пайтлар аҳолисини вулқон босиб, кулга айланган Помпей харобаларини бирга кездик. Худди таниш, азиз меҳмонидек муомала қилди.

-Асли тошкентликман,-деди у.-Москвада ўқиганман. Тақдир тақазоси билан бу ерларга келиб қолдик. Мана 20 йилки, шу ерда донимни териб юрибман.

У мени Помпей харобалари сари етаклаб тарихнинг ўзим билмаган саҳифаларини оча бошлади. Билимли экан. Мени қизиқтира оладиган ҳикояларни топиб гапирар ва диққатимни тортишни биларди. Меҳрибонлиги сезилиб турибди.

Ўзимча ўйлайман. Шу одам ўзимизда ҳам хизмат қилиши мумкин эди-ку? Нега бу ерларда юрибди? Адам билан дўст экан. Борса бўладику?

Лекин адамдан салом айтганимда миқ этмагани эса жуда қизик. Қайтишимда у:

-Бир ҳикоя айтаман, адангга етказ,-деди,-Италиянинг Таскана водийсида миттигина шаҳарча бор. Номи Сиена. Тепаликнинг устига қурилган. Ўзбекча қилиб айтганда, тепаликдаги катта қишлоқ. Бир минг икки юзинчи йилларнинг охирларида бу катта қишлоқнинг аҳли водийнинг қуйи қисмидаги флоренцияликлар билан урушади. Қирғин барот. Қон шунчалик кўп тўкиладики, тепалик қизғалдоқзор каби бўлиб қолади. Қарийиб йигирма минг одам ўлади. Суриштириб келсанг, асли эгизак ака-укалардан таркаган халқ экан.

Уларнинг иши Худога ёқмабди. Бошларидан қора кунлар аримабди. Қирғин-баротдан кейин орадан бир неча йил йил ўтиб, шаҳарлару қишлоқларни вабо босибди. Аҳолининг аксарият қисми қирилиб кетибди. Ўшандан кейингина улар Худонинг ғазабидан қўрқиб, ўзаро урушмасликка қасам ичишибди. Лекин қони қайнаган халқ. Сал нарсага акаси укасига пичоқ тортиб юбораверади.

Шунда бир ақлли ҳукмдор жангни отчопарга кўчирибди: ”Мард бўлсанг, пойгада енг!”. Ҳозиргача улар ҳар йили пойгага чиқиб, бир-бирларини енгиб турарканлар. Тепалик ҳар йили қизғалдоқзор бўлар экан. Қон билан эмас... пойга олдидан гуллар тўшалагани учун!

Нега буни айтди, сирини тополмадим. Римга қайтганда адамга айтсам:

-Тўқсонинчи йилларнинг бошида у билан Ўшга борганмиз. Ўшанда ўзбек ва қирғиз орасида жанжал чиққанди. У жуда раҳмдиллик қилиб, кўп нарсани босди-босди қилишга бошлаганди, тортишиб қолдик. Боксда бўш келмасди, аммо ўшанда чатоқ қилгандим. Ориятли йигит. Юзига эътибор қилдингми, йиртиб юборганман. Шу билан орамиздан мушук ўтди, у кетди. Кейин билиб қолдим, Италияга келиб, шу ерда қолиб кетибди. Ёмон одам эмас. Ҳали ҳам кўнглига олиб юрган экан. Бир ташлашмоқчи. Эртага бориб келамиз...

Эрталаб турсам, адам кетиб қолибди. Жаҳлим чиқди. Лекин нима ҳам қила олардим. У кечқурун қайтиб келганда, юзига қараб бўлмасди. Индамади. Мен ҳам индамадим. Бироздан кейин ўзи гап бошлади:

-“Батя”дан уяладиган бўлдик. Юрагида алами бор.-“Батя”нинг юзидаги тиртиқлар ана шу боксчидан қолган. Ундан “Батя”ни аранг қутқазганман. Бир аёл масаласида уни қонга белаган. Мен ўлдиролмайман. Балки сени юборар. “Батя” уни кўп қидиртирди, Италияда деганимдан кейин индамай қўйганди. Энди уни тугатишимини истамокда. Бу ўзини сақлабди. Яна ҳам чиниқибди. Зарбаси кучли. Бир уришда қошимни ёриб юборди...Аламини олди.

Негадир хурсанд бўлдим. Ғирромлик қилмасдан, одамларни орага қўшмасдан ҳам иш қилиш мумкинку?

У одамдаги меҳри исиқлик мени ҳам ўзига боғлади ва адам каби уни ўлдириш учун боролмасам керак деб ўйладим. Адам:

-“Батя”ни алдаб бўлмайди. У ё ўлигини ёки тиригини олиб келасан, деган эди. Нима қиламиз? Ўйла қани?-деди.

-Тўғрисни айтамыз, кучимиз етмади,-деймиз.

Бу гапимни кесатиқ деб ўйлаб адамнинг жаҳли чиқадими, десам, тўғри қабул қилди.

-Ишонмайди,-деди.

-Алдасак ишонмаса, тўғрисига ишонмаса, нима қиламиз унда?

-Бунақа гапирма у одам ҳақида...Сендан сўраса бор гапни айтавер. Борганинг, у билан шаҳар кезганинг, кейин уни нима дегани ва менинг бориб келганим... Бошқа гап йўқ! Зотан у сенга ҳеч нарса деган эмас, шундайми?

-Шундай...

-Демак, мен ўзим гаплашаман у билан. Сен парво қилма. Аслида сенга айтмаслигим керак эди. Сен ҳеч нарса билмайсан!

Бошим қотиб қолди. бу ерда қандайдир жумбоқ бор? Фақат мен билмайман. Бу уч киши орасидаги жумбоқ. Нима экан у? Нега биттаси ўлдираман, деяпти. Иккинчиси меҳрибон ва учинчиси ўлдирмади, буйруқни бажармади? Ҳар учаласининг ҳам юзида тиртиқ. Нахотки ҳаммаси юздаги тиртиқ билан боғлиқ. Йўқ, бошқа гап бор! “Батя” йигирма йил олдинги гап учун бутун дунёда шов-шув бўлиши мумкин ўйинга кирмасди. Агар биз қўлга тушсак, “Батя”нинг бошига осмон йиқилиши мумкин. Шунга бордими, демак,

ўртада бошқа гап бор. Адам айтмайди. “Батя” ҳам айтмайди. Демак, ўзим топишим керак.

Италия сафаримиз узоққа чўзилмади. Женевага қайтишимиз керак эди. Наврўзни Гугуша билан биргаликда ўтказамиз, деб келишилганди. Бўлмади. Сахарлаб йўлга чиқдик. “Батя” тезда етиб келинглари, муҳим иш бор, дебди.

29. Наврўз

Италиядан қайтишимиз билан адам “Батя”нинг ҳузурига кирди. Бир ойда нима гаплар бўлди, унчалик хабарим йўқ. Билганим шуки, “Батя” шу орада бировни дўппослатмаган ёки “тинчит”маган. У гап-сўз тарқалиб кетади, деб бошқа тансоқчиларга бундай иш буюрмайди. Мени ўйлатаётгани ҳам шу. Нега “Батя”нинг “қора ишлари”ни бажарувчи бўлиб қолдим? У менга эркинлик бераман. деганди. Эркинлик шу бўладими?

Адам чиқиб, ичкарига мен кирдим. “Батя” эшикнинг ёнида турган экан. Демак, адам билан оёқда гаплашган. Кайфияти яхши эмас.

-Чақирмасам, давр келди давронингни сур бегим қилиб, юраверар экансанда-а?

-...

-Аданг айтди, мазза қилибсан. Италиядаги уй ёқдимми?

-Раҳмат!

-Ният қилгандим. Сенга ёққан бўлса бўлди. Ҳар йил бир таътилга юбораман, мазза қилиб келасан.

-...

-Аммо аданг ёмон йиқилибди. Умрида йиқилмаган одам, Италияга бориб, қошини ёриб келганини қара.

-...

-Ҳа, майли, бу сени ишинг эмас. Аммо соғиниб қолдим. Бугун олдимда тур.

У шундай деб столи устидаги мактубларга назар ташлади. Ҳаммаси Наврўз табриклари эди. Биттаси океаннинг нарёғидаги катта давлатдаги элчимиздан экан:

-Ўқи буни,-деди у маслаҳатчини чақириб.

“Бугун Наврўз муносабати билан номингиздан юқори лавозимли кишиларга зиёфат бермоқчимиз. Таклифномага келган жавобларда улар вақтлари жуда зиқ бўлишига қарамасдан фақат Сизнинг ҳурматингиз учун ташриф буюришларини маълум қилишган. Сизни дунёдаги энг ноёб лидер эканлигингизни алоҳида қайд этмоқдалар. Эртага зиёфат якунларини ҳам ёзиб юбораман. Шу ўринда сиздан бир нарсани сўрамоқчи эдим, хориждаги “овоз”лардан бири Наврўз муносабати билан суҳбат беришимни сўраган. Шунга нима деб жавоб қилсам бўлади? Эҳтиром билан қулингиз...”

-Зиёфатга қанча харажат қилишини алоҳида текшириб кўр,-деди “Батя”. -Нима, бу радиога чиқиб ўзини кўз-кўз қилмоқчимми? Буни ўрнига йўлини қилиб сафаримни тезлаштирсин. Борганимда биргалашиб интервью берамиз, агар керак бўлса.

Кейин Каспий ортидан келадиган меҳмонни кутиб олишга тайёргарлик билан қизиқди:

-Яхшилаб кутишимиз керак, анча уста бола, кам деганда 20 йил тахтда ўтиради, отасининг номига бир-иккита кўчани қўйиб юборсак у ҳам келажакда шундай йўл тутади,-деди.

Шу пайт невараси югуриб келди ва:

-Дед, дед, бабушкамдан “Нега сартарош бобомнинг соқолини олгандан кейин юзига атир сепеди?” деб сўрасам, “Бобонг ўсирок, устанинг кўнгли айниган бўлса керак”, деди.

-Тўғри, шунинг учун ҳам бабушкангни ташлаб Ҳарамга бораман, – деди “Батя” жиддий оҳангда ва тортмасидан юз доллар олиб бериб:

-Ма, байрамлик,-деди.

Кейин телевизорга назар ташлади. Эрон шоҳининг хотини Фараҳ Паҳлавий эри ҳақида “Ўлмас муҳаббат” деган китоб ёзган экан, шу бўйича суҳбат ўтказилаётганди.

-Бизники ҳам бир куни Фараҳга ўхшаб китоб ёзар, лекин Фараҳ қариган бўлса ҳам чиройини йўқотмабди...

Маслаҳатчи чиқиб кетгандан кейин:

-Шу аблаҳни ҳам бир кун дўппослайсан. Ана у элчи билан яқинлиги бор. Ўшани тарғиб қилгани қилган, хатни ҳам атайлаб олиб кирган,-деди ижригиниб.

Тушлик ҳам эсига келмади. Кечгача вақтини телефонда ўтказди. Наврўз, Наврўз, Наврўз!

Кечқурун пойтахтдан унча олис бўлмаган тепаликда иншо этилган Ҳарамга йўл олдик. Вертолётда бордик. Ташқарида ҳаво хира. Майда-майда ёмғир ёғмоқда.

Соқчилар вертолётнинг ёнида ва Ҳарамга кираверишда шай бўлиб туришди.

“Батя” овқатланиб, коньякдан ичиб, теннис ўйнамоқчи бўлди, ҳафсаласи етмади. Ўзига оид хонанинг эшигини очди. Оқ ҳарир кўйлакдаги гўзал бир қиз унга пешвоз чиқди. Қандайдир хуш ҳид таралди.

Менга эрталабгача эшик ёнида қоровуллик қилиб туришни айтди. Ўтирган жойимда мизғиб қолибман. Эрталаб “Батя”нинг овозидан уйғониб кетдим:

-Жуда яхши экансан... Қаерга ўқишга кирмоқчисан?- У қиз билан гаплашаётганди.

-Ёрдам берсангиз Туркияга бориб ўқисам...,- деди қиз.

-Қайси йили биттаси Туркияга борганди. Мен билан бўлганини журналистларга гапириб, ўзини шарманда қилди. Лекин сен менга ёқдинг. Инжиқ эмас экансан. Шу ерда истаганингча тур, кейин Москвага юбораман, ўша ерда ўқийсан. Бошқа жойга кетаман, десанг, опанг бор Дубайга жўнатади.

-Сиздан бошқа одам билан бирга бўлган эмасман, менга уйланиб қўя қолинг,- ёлворди қиз.

-Ўххў, иштаҳанг наҳанг-ку? Хотиним борлигини билмайсанми?

-Мусулмончиликда тўртта уйланиш мумкин экан-ку,- деди қиз жовдираб.

-Мени мусулмон деб ким айтди сенга, китобимда тўртта уйланиш йўқ, менинг китобимда Ҳарамда тўрт юзта сенга ўхшаганини сақлаш бор. Кайфиятим яхши бўлгани учун сени кечирдим, бўлмаса ана у кўриқчи болаларга бериб юборар эдим, улар ёмон, бир нечтаси бирданига ёпишади, билдингми? Бор йўқол!

-Вой, нега йўқол дейсиз?-бирдан хунграб йиғлай бошлади қиз.

Хон ака югуриб келди. “Батя” унга:

-Қаердан топдинг бунини? Тузук десам, бузук экан-ку? Ақли бузук!

Кейин мен томонга юзланиб:

-Тинчит! Падарига лаънат!-деди.

Қиз кўрққанидан чинқириб юборди.

-Оғзини ёп, шипга осиб қўй,-деди “Батя” жаҳлга миниб.

Қизни “ухлатиб” қўйдим.

-Мен сенга осиб қўй,-дедим. “Батя” шундай ўшқирдики, вужудим зириллаб кетди.

Қаерга осаман? Шифтда осадиган жой йўқ. Теп-текис. Аммо йўлини топишим ва буйруқни бажаришим керак. Белимдаги тасмани ечиб олдимда, қизни бўйнига ўраб, девордаги исиклик батареяси томонга тортиб, боғлашга уриндим.

-Бунақа ўзини осадиганлардан олиб келмасин бошқа,-деди “Батя” Хон акага. Кейин менга қараб, “Юр,-” деди.

Ошхонага чиқдик. Нонушта тайёр. Аммо ҳеч ким йўқ. “Батя” бақирган пайтда ҳамма ғойиб бўлади. Буйруқ шунақа. Пашша учмаслиги керак. Хон ака телевизорни қўйди. “Батя” ҳамма каналларни айлангириб қарай бошлади.

Хон ака кўнгилочар одам, “Батя”нинг кайфиятини кўтарди. Ҳалим еб, латифалардан айтиб бериб, кулдирди ҳам. Яна нимадир қилди, билмайман, пиёлада нимадир ичирди ҳам. Шундан сўнг “Батя” очилиб-сочишиб кетди.

Шаҳарга қайтишимиз билан менга:

-Бориб дамингни ол, -деб жавоб берди.

Уйга келиб ёмон хаёлларга берила бошладим. Бу яхши эмас. Тўхта!

Телевизорни қўйсам, “Батя” сайлгоҳга чиқибди. Қариялар унинг ҳақиқага дуо қилишмоқда. Ҳамма севги билан қарамоқда. Одамлар бахтни тутиб олгандек мамнун.

Кейин байрам тантанларига борганда “Батя” рақсга ҳам тушди. Бир қизчани кўтариб олиб, юзларидан ўпди. Ашулачи қиз келиб, кўксига бош қўйди. У бир-бир ҳамма билан кўришиб чиқди.

Сухандоннинг товуши кўнглимдаги музни эритиб юбордим, ҳарқалай ухлаб қолибман.

30. Китоб

Бўш қолдингми машқ қил, китоб ўқи. Ҳалига қадар бу қондани бузмадим.

Икки соатлик машқни битириб, ёпиқ ҳовузда чўмилиб чиқсам, ойим қараб турган экан. Ойим билан ҳам русча гаплашамиз.

-Катта одам бўлиб кетдинг-э, бундай гаплашишга ҳам вақтимиз йўқ,- деди.

Кўлидан сочикни олдим-да, юзидан бир ўпиб қўйдим. Ойимнинг севинчи юзида. Яхшилаб, чўлпиллатиб ўпсам, бир ҳафта қувониб юради.

-Уйланиш ҳақида ҳам ўйлайсанми ёки Мопассанни ўқиб ётаверасанми?

-Ойижон, унинг китобларини аёллар учун ўқимайман.

-Нега бўлмаса ҳаммасини келтиргансан?

-Бошқа китобларда яхши ва ёмон қаҳрамон бўлади. Улар курашадилар. Яхши ютиб чиқади. Шу билан тамом. Дунё шундан иборат эмас-ку? Мопассан буни билади. Унда ё икки ёмон курашади ёки икки яхши одам бирга яшайди. Ҳаётда шундай ҳолат жуда кўп. Менга бу ёқади. Кейин содда тилда ёзади. Мана сиз Толстойни яхши кўрасиз. Мен эса ўқий олмайман. Ҳатто бир саҳифасини ҳам ўқий олмайман. Биламан, буюк ёзувчи. Аммо ёқмайди. Ундан кўра Чеховни ўқисам, бир нарса оламан...

Ойим билади. У билан китоб ҳақида гаплашсак, кунлаб гаплашишимиз мумкин. "Гапхона"миз қайнайди. Мендай гапирмасликка ҳукм қилинган одам ҳам китобга қолганда булбулга айланаман.

Баъзан якка қолган пайтимда ойим китоб олиб келади ёки китобдан сўз очади.

“Батя”нинг китобларини ҳам ўқияпсизми?-дедим унга.

Жим. Суҳбатимизни ёзиб олишади, деб ўйлайди. Шунинг учун ҳам у тескари гапириб, фикрини айтади.

-Ўқийман, жуда зўр!

Аслида тескарилиқ “Батя”да ҳам бор. У кўрган киносидаги воқеаларнинг тескарисини қилади. Биров берган маслаҳатни ҳам аксини амалга оширади. Яхши ҳадяни ёмонлик учун деб ўйлайди.

Мақтовни ажратади. Шоир-ёзувчиларнинг мақтовига маҳлиё. Бошқаларнинг мақтови ёқмайди. Ҳамма раҳбар пора олишини, қанча олишини билади. Ҳисобни шунга қараб қилади. Агар олганидан чорагини келтирса, индамайди. Ярмини олиб келса, хурсанд бўлади. Баъзилари чорагини сақлаб, аксарини келтиради. Уларни содиқ деб ҳисоблайди.

-Ҳа, хаёлга ботдинг, бирорта китоб эсингга тушдими?

-“Батя” ҳақида Шарафиддинов деганнинг “Президент” китобини ўқидим. Бир тийинга киммат!

-Э, унақа дема, жуда зўр ёзилган,-ойимнинг ранги учди.

Бошим билан “йўқ” ишорасини қилдим ва:

-“Батя” бизнинг худо, китобда шуни очиб беролмаган. Оддий президент қилиб тасвирлаган. Қуруқ гаплар. “Батя” ҳар қандай одамнинг кўнглидагини ўқийдиган буюк файласуф. Ана шу ҳақда ёзиши керак эди.

Ойим озгина тиржайдида, менга жўр бўлди:

-Ўқиганда мен ҳам шундай деб ўйладим. Худди бир мансаб кутиб ёзилган китобга ўхшади.

Топдингиз дегандек, жилмайиб бош ирғитдим. У жўшиб кетди:

-Бечора “Батя” уларга жонини беради. Улар ҳатто самимият кўрсатмайдилар. Шунча иши бор ва 25та бир-биридан мазмунли китоб ёзган. Бу Америка президентларининг ҳам қўлидан келмайди, улар нафақага кетганларидан кейин битта ёки иккита китоб ёзишаркан. Бизнинг президентимиз эса китоблари билан бутун халқимизни билимдон қилиб, савиясини кўтарди. Ҳали кўрасан, яна ўнлаб китоблари чиқади. Узоқ яшасинлар! Нима? Узоқ яшасинлар!

Ойим билан тескари гапириш “ўйини” қилаётгандик-ку? Наҳотки ойим адашиб кетди.

Йўқ, адашмабди. Бошини сарак-сарак қимирлатиб:

-Худойим, илойим умрларини узоқ қил!,-деди. Кейин атрофга қаради ва менга “омин” деб ишора қилди.

-Омин,-дедим.

Ойим елкамга қоқиб қўйдида қўлимга бир китобни берди.

-Бўш вақтингда ўқи, яхши китоб, Напалеон ҳақида. Аданг сенга кўрсатмай менга олиб келибди...

Китобни олиб, ичкарига кириб варақладим. Биринчи қисми диктатура ҳақида экан. Напалеоннинг “н” ҳарфи ҳам йўқ.

“Диктатура яккахокимлик, зулм ва нодемократик режимга асосланган салтанатдир. Бу тузум кеча ё бугун пайдо бўлган эмас. Фарбда ҳам, Шарқда ҳам унинг бир неча минг йиллик тарихи бор. Ҳозирга келиб санокли мамлакатларнинг халқларигина бу анъанани бузиб, унинг чирмовиқларидан ўз зехниятларини тозалаганлар, холос. Аммо жуда кўп

халқларнинг зеҳниятида бу тузумга мойиллик бор. Илдизи уларнинг маданияти, дини, анаъаналари, тарбияси билан боғлиқ. Бундай жамиятларда қаттиққўл, золим инсонлар жуда осонлик билан ҳокимиятнинг тепасига чиқиб олишлари ва умрбод тушмасликлари учун пойдевор мавжуд”.

Умумий гаплар-ку?! Тайчи фалсафаси олдида бу гаплар “ип эшолмай” қолади. Яна бир икки сатрга кўз ташладим:

“Диктатор тахтдаги умрини маддоҳларни эркалатиш билан бошласа, халқни йиғлатиш билан тугаллайди.

Чунки бундай кимсанинг дилида мақтов ва алдовга иштиёқ ётади. У ҳар куни мақтов эшитишни ва халқни маддоҳлар кўмагида алдашни истади.

Бу ҳақиқатни якка ўзим биламан, деб ўйлайди. Ваҳоланки, маддоҳлар ҳам билишади. Билиб туриб, билмасликка олишади.

Халқ ҳам англайди.”

Ойим чой хўплаганча, остонага келиб турди. Давомини ўқидим:

“Диктатуранинг пойдевори қаттиққўл инсонга ҳурмат ва тобелиқдир. Кимдир бундай инсоннинг кучидан чўчиб уни ҳурмат қилади, кимдир ўз қўрқувларига ҳимоя қидириб унинг домига тушади, кимдир заковатига ишониб унинг муридига айланади. Бошқача айтганда, диктатура инсонларнинг ўзларига ҳурматларини йўқотган жойда яшайди. Агар инсон ўзлигини билса, англаса, қадрласа у тобе бўлмайди. Нотобеликкина диктатура пайдо бўлишининг энг катта тўсиғидир.

Ҳокимиятни қўлга олган диктатор ўз халқларининг фитратини яхши ўрганган бўлади.

Диктатор биринчи навбатда халққа маънавий озуқа берадиган каналларни назоратга олади. Матбуот, радио ва телевидение ва бошқа турли минбарларни ўз йўлига солади.

Иккинчидан, халқнинг кўзини очиши ва уни бир жойга тўплаши мумкин бўлган куч – сиёсий партия, ноҳукумат ташкилот, ҳар қандай кўринишдаги уюшмаларни ўз қозиғига боғлайди.

Учинчидан эса, эркин фикрлайдиганларни йўқотишга киришади. Ҳамма ёлғон билан яшай бошлайди. Халқ ёлғонга тўйгандан кейин оммавий кўрқитиш бошланади. Бу ташқи ва ички душманлар яратиш, ҳар турли ҳужумлар ташкил қилиб туриш, оммавий текширув, қама-қамалар билан амалга оширилади.

Охир оқибатда бу халқнинг фикрлашини, фаоллигини ўлдиради. Ҳамма нарсага “менга нима” дегандек, қўл силтайди. Ҳар нарсадан кўрқади. Сиёсатга аралашиб, эркин фикр айтиш, ўз ҳаққи учун кураш маҳкамаларда, қамоқларда тугагини кўравериб, бу жараёнлардан беади.

Лоқайд, бепарво инсонни бошқариш осон. У қўйга ўхшаб қолади. Биттаси сўйилса, бутун пода титраб, кузатадиган вазият жамиятга ҳам кўчади. Диктатор учун инсоннинг қадр-қиммати йўқ. Хохласа таҳқирлайди, уради, ўлдиради, осиб қўяди...”

Китобни шартта ёпдимда ойимга бердим. Наҳотки, унинг хабари бор? Қаердан эшитди? Ким айтиши мумкин?

Ойим ўқиган варағимни китобдан юлиб олдида идиш ювадиган жойга ташлаб, ёқиб юборди. Тутундан сигнал тизими ишлаб кетди. Ойим китобни кучоқлаб чиқиб, бошқа хонага ўтди. Мен идиш ювадиган жойдаги куюндини сувга оқиздим.

Хизматчилар югуриб киришди.

Ойим қайтиб келди:

-Исирик тутатмоқчи эдим, боламни ҳар турли кўзлардан асрасин деб...

-Опажон, олдин ҳам айтгандим, исирик тутатганда, ҳов ана у тугмани босиб, тизимни ўчириб қўйинг, деб.

-Эсимдан чиқибди-да,-ойим шундай деб, хизматчининг қўлига беш юз доллар берди.

-Овора бўлдингизлар! Беш кишисизлар! Чой ичасизлар.

-Катта раҳмат, опажон. Ҳар кун дуо қилиб турамиз, қачон яна исирик тутатасиз деб,- ҳазил қилди хизматчиларнинг бошлиғи. Ёнидагиси ҳам гапга чечан экан:

-Опажон, овора бўлиб ана у тугмани босиб юрманг, ўзимиз келиб босамиз!

Улар хурсанд бўлиб, чиқиб кетишди.

Мен ойимдан ранжигандек, индамай нонушта қилишни бошладим. “Батя”га боғлиқ қора телефон липиллади. Хавотир аралаш ойимга қарадим, унинг ҳам юзига хавотир ўрмалади. Юқорига югурдим.

31. Миллионлар

-Юр, олтинчи қаватга бориб келамиз, иш бор,-деди “Батя”.

Ер ости йўлагидан ўтиб, лифтга чиқдик. Олтинчи қаватда ҳокимлардан бири кутиб турган экан.

-Ҳа, келдингми?-дея “Батя” уни совуқ қаршилади.

-Чақирган экансиз...

“Батя” стол устидаги папкани очди.

-Мана бу нима?

-Бу... қишлоқ...

-Бу-чи?-"Батя" бир даста суратларни кўрсатиб, ҳокимни саволга тута бошлади.

-Одамлар...

-Нима қилишмоқда?

-...

-Совуқда дилдирашмоқда. Чунки газ йўқ, газ! Ҳоким эса мана бундай саунада кўтини очиб ётибди.

-...

-Бу нима?

-Қоронғулик. Ҳеч нарса кўринмаяпти.

-Бу қишлоқдаги битта момойнинг уйи. Чироқ йўқ. Момой музлаб қолган.

-...

-Буни эса кўролсанг керак. Сани уйингдаги ҳамма хоналарда чироқ ёнмоқда. Дарвозангни олдида, ҳовлингда ўнталаб чироқ. Мана ўғлингни уйида ҳам шу аҳвол. Қизингникида эса кундузи ҳам ёниб туради. Текин. Давлатнинг ҳисобига.

-...

-Бу машинлар кимники? Қаторлашиб ётибди. Машина сотадиган жойми бу?

-Ўғилчининг биттаси шўхроқ. Машина девонаси. Қаерда кўрса, олиб келади.

-Сен шунақа бўлганингдан кейин халқ биз ҳақимизда нима деб ўйлайди? Раҳбарда виждон бўлиши керак. Иймон бўлиши керак. У буюк келажак учун яшаши лозим. Бўлмаса нима қилади курсини эгаллаб ўтириб! Ишлайдиган, ҳалол инсон учун бўшатиб қўйиши керак, баракатопгур! Ўзлигини англаган ҳар бир инсон ўзига, бу дунёда нима

иш қилдим, яна қандай иш қилишга вақтим ва қурбим етади, деган саволни бериши керак.

Мана бу суратдаги ким?

-Кўчадаги болалар...

-Лойга ботиб юришибди. Ҳали суяги қотмаган фарзандларимизни ўз ҳолига ташлаб қўйсақ, келажақда улар комил инсон бўладими? Жамиятимиз, давлатимиз келажагини кимларнинг қўлига топширамиз? Бу ҳақда ҳеч ўйладингми?

-Булар ким?

-Булар ёш йигитлар...

-Давомини билмайсан. Ҳар куни бир неча автобус бўлиб Россияга кетишади. Сени эса хабаринг йўқ. У ёққа бориб бизни шарманда қилиб юришибди. Кўча супуришади, ахлат йиғишади, қор курашади. Нима шу ерда иш йўқми, у дангасаларингга?

-Бор, аммо ёшларни жўнатинглар, пул топиб келсин, деган экансиз...

-Деганман, лекин қани пул? Ўғри прокуроринг бойвача! Ўшанга кетаяптими ҳаммаси? Судяларинг ҳаммомдан чиқмайди! Одамлар эса адлия идораларида сарсон, кутиб ўтиришибди, навбатга тизилиб. Мелисаларингни барида чет элнинг машинаси! Дангиллама уй! Ўшаларга кетаятими пул? Солиқдаги каламушларчи? Қачонгача халқни талайди? Қанчасини сенга беради?

-...

-Мана бу видеони ҳам қўйиб берайми? Олмалик дан сен учун ташиб келинган тиллолар. Куйма, сифатлисидан? Қаерга тикиб қўйганингни ҳам айтиб берайми?

-...

-Хотинингни қулоғи ва бармоқларидаги пейнит тошли "набор" неча миллион туришини билмасанг керак-а? Лекин мана бу кампирларни қиш кунда ҳам далага қувиб чиққансан.

-...

-Қарийб ўн йил бўлди, пишагингни пишт демайман. Ўпириб ётибсан. Қилган қурилишларинг кўзбўямачилик. Билмайди, дейсанми? Йўлнинг четига жимжимадор девор қилиб қўйиб, халққа уй қурдик, деб мени алдайсанми? Сенларга ишонадиган ахмоқ йўқ!

-...

-Ҳар бир кадамингни ҳисобга олганман. Телефонни ўзидан қанча даромадинг борлигини, Чорвоқдаги дачаларинг неча миллионга қурилганини, Анталияда меҳмонхона сотиб олганинг... Нима, қочиб кетмоқчимисан? Нега Болтиқ бўйида қасрлар қуриб қўйдинг? Ана у Бош прокурор билан божамисан? Ёки рақобат қиляпсанларми, ким кўп қуради деб? Нима дегандим, бизда бойлар бўлмайди! Дарвоқе, яқинда “Жаслик” ишга тушди. Юборайми диндорларнинг ичига? Терингни шилиб олишади. Тур ўрнингдан...

“Батя” ўзи ҳам ўрnidан турди ва менга:

-Буни ағдар, ўлиб қолмасин, лекин,-деди.

Ҳокимнинг гавдаси жуда катта. Бўйи узун, найнов. Менга қараб қўнгли хотиржам бўлди. Бузоқнинг тепгани хўкизга чикора деб ўйлади, шекилли?

Аммо “Батя”га қойил қолдим. Ҳақиқий терговчи. Ҳамма нарсани билади ва қаршисидагини мот қилиб қўяди. Ҳокимни шундай қилдики, у чириган нокка ўхшаб

қолди. Бир тепса атрофга сачраб кетиши мумкин. Ўлиб қолиши ҳам ҳеч гап эмас. Шунинг учун авайлаброқ ҳаракат қилдим. Тентираб бориб деворга урилди.

-Кейингисида ерга қулайсан,-деди “Батя” унга.-Аввалги замонлар бўлганда сани ўзим тепкилардим, мана бу болани чақирмай. Хуллас, гап бундай, бугун бу ердан ё ўлинг чиқади ё тиригинг!

-Нима десангиз шу оқсоқол. Ўл десангиз ўламан!

-Сени ўлдириш бу сенга эркинлик бериш бўлади. Жигарингни суғуриб олишим керак. Неча миллион тўпладинг?

-Билмайман..

-Балони ҳам биласан? Эртагача муҳлат қанча олиб келасан "кўки"дан?

-Ўн миллион?

-Эллик...

-Бир оғиз гапингиз..

-Эртага оқшом "Тайчи" уйинга боради. Видеога ҳам олади. Кўрсатиб, санаб берасан, тушундингми? Чиқ йўқол, порахўр!

Ҳоким чиқиб кетгач, у телефон тугмасини босди.

-Ҳисоботни кўрдим. Ўзи билан гаплашдим. Сессияни қолдир. Яна бир-икки йил ишласин, кейин кўтига тепамиз!-деди.

“Батя” мени ёнимга келиб:

-Биласанми, бу халқ фақат свет дейди, газ дейди. Нима, Амир Темур пайтида газ бор эдимиз? Свет бор эдимиз? Ундан олдинчи? Ўша халқ - ўша халқ. Лекин подшоларни улуғлаймиз. Уларга Худонинг назари тушган. Ҳамма ҳам подшо бўлолмади. Нега энди биз айбдор бўлишимиз керак? Ёқаверсин, ота-боболарига ўхшаб таппини. Тинчлик қилиб бердик, яна нима қилайлик?

У бироз хаёл сурдида:

-Қайси кун санга ўз ҳаракатларим ҳақида айтаётгандим. Яна иккитасини айтай. Бекор пайтингда Мопассан-попассанни эмас, шу ҳақда топиб, ўқиб оласан. Ўн йил олдиндорлар ёмон уюшди. Ҳужум қилишмоқчи бўлишди, режаларини билиб қолдим ва кўйиб бердим. Уч тўрт жойни портлатишди. Кейин қирғин келтирдим. Дунё ҳам думини кўтармади, диндорларга атаб “Борса келмас”да “Жаслик” қамоқ лагерини қурдим. Қора кучлар дод - вой демаслиги учун отиш ҳукмини бекор қилдим... Фарқи нима, у ерда отсанг ҳам ўлади, отмасанг ҳам... Аммо “Терак”ни яхши урдинг. Манёвиринг зўр! Ўлдириб кўймагин, деб кўрққандим. Кўрдингми, ўхшаш томонларимиз кўп! Қачон ва қаерга уришни биламиз!

-...

-Эртага аданг билан бориб пулни ол, адангга айт Гугушга еказсин. Унга керак бўлибди. Шу ишларни яхшироқ ўрган. Адангни кўп сарсон қилмайлик. Бундан кейин ўзинг бажарасан. У чарчаб қолаяпти. Қошини ёриб келди. Кейинги сафар бошини ёриб келмасин...Ҳа, дарвоқе, нега ҳаммани безовта қилдинг бугун?

-Ойим исиріқ ёққан экан...

-Тўғри қилибди, кўз тегадиган йигитсан. Бор энди...

32. Мутлоқ махфий

Адам билан ўз уйимизга кетдик, "командировка". Столимда бир нечта "папка". Устига "Мутлоқ махфий досе" деб ёзилган. Одатда "Махфий досе" бўлади. Агар "мутлоқ" сўзи кўшилса, демак "Батя"нинг хабари бор. Аслида унинг хабарисиз куш ҳам учмайди. У айниқса жанжал, интрига, можаро, амалдорларнинг ҳаётига оид доселарни варақлашни ёқтиради. Бир неча томлик досени икки минутда варақлаб, керакли жойларини ва муҳим фактларини кўриб, осмонни ерга қулатиши мумкин. Аммо мен ундай қилолмайман. Бирор жойда муҳим нарса кўздан қочиши мукин. Шунинг учун батафсил ўқишим шарт.

Ҳужжатлар бўйсунмас диндорлар ҳақида. Улар ўлимга ҳукм қилинган. Оғзаки. Чунки ўлим ҳукми расман йўқ қилинган. Биз шуғуллана бошладикми, демак уларни йўқотиш керак. "Жаслик"да ва махфий тергов жараёнларида қўлланма сифатида қийноқ ҳолатини видеога олиш керак экан. Чиниқсин деб, "Батя" бу ишга мени ҳам кўшибди.

Аваал исмлари, қилмишлари ва ёшларига қараб чиқдим.

Абдулатиф Ғойипов, Ислон Худойбердиев, Нозим Зуфаров , Ғолиб Тиллалажонов...

Диний экстремизм билан боғлиқ жиноятлар учун судланганлар. Ёш йигитлар. Кўплари мен тенги! Қизик қандай қилиб бу йўлга кириб қолишди? Онглари ким бузди? Қандай қилиб бунчалик ўжар бўлишди? Шу ёшда тузатиб бўлмайдиган ҳолатга келиб қолишдимми? Миямда айланаётган бу кўрқинчли саволларни биргина "Ўзингчи?" деган савол худди юк машинаси итни босиб кетгандек эзгилаб кетди.

Устига қизил қоғоз ёпиштирилган "дело"ларни кўриб чиқишим учун икки кун керак бўлди. Учинчи кунни "сарик" папкалар билан танишишга сарфладим. Булар 2005 йилги Андижон воқеалари билан боғлиқ; Муслим Ортиқов, Хошимжон Ботиров ва бошқалар ҳақида. Буларнинг ҳам кўпчилиги мен тенги.

Уларга турли қийноқ усуллари қўллаб, кейин ўлдириш керак экан. Айбларини ўқидим. Қамокдагиларга ёмон ўрнак бўлган. Мадҳияни айтиш ўрнига Фотиҳа сурасини ўқиган. Миршаб урса, диний калима айтавериб, асабига теккан. Қаршилиқ қилган. "Жаҳаннамга жўтамиз," деб очик бақирган. "Батя"ни жуда қаттиқ ҳақоратлаган.

Ҳужжатларни қараб ўтирдим, адам кириб келди:

-Муддатинг тугади. Уч кун...,-деди.

-“Жаслик”қа борамизми?-деб сўрадим.

-Йўқ, Тоштурмага олиб келишди. Видеоларни шу ерда тайёрлашади. Биз кузатамиз. Кейин ўлганларни уйига олиб бориш ва дарҳол кўмдиришни ҳам назорат қиламиз. Катта жанжаларга айланиб кетмаслиги керак. Бундай ҳолдан фойдаланиб қоладиганлар бор. Халқнинг тинчлигини бузадиган, жамиятга қутқу соладиганлар питирлаб қолмаслиги учун ўзимиз бошида туришимиз шарт. "Батя" хабари бўлган ҳар бир нарса бизнинг назоратимизда туриши лозим.

Нима дейман? Агар "Батя" даражасида қилинаётган иш экан, демакки, жуда муҳим.

-Тоштурмага борамиз,-деди адам ва кейин йўлда изоҳ берди:

-Доседагиларнинг исмлари халқаро ташкилотларга маълум. Америкаликлар уларни гапиравериб қулоқни батанг қилишди. Москвага кўра хавфли одамлар. БМТ ҳам Америка томонида. Инсон ҳуқуқлари ташкилотлари бу исмларни ҳамма ҳисоботларга қўшишган. Бунга жавобан “Батя” қийноқларни тасдиқлаб бераман, деди. У шунақа мард одам. Америкасидан ҳам кўрқмайди.

-...

-Американинг ўзида ҳам маҳбуснинг оғзига сув қуйиб қийнаш масаласи жанжал. У қийноқми? Биз уни қўлланмаймиз ҳам. Ҳатто қўлидан, оёғидан осиб қўйишни ҳам ишлатмаймиз.

-...

-Қийноқ усулларига мамлакат раҳбари расман рухсат берса, тамом, ҳеч ким “ғинг” дея олмайди. Қонуний тус олади. Бир кун келиб тажрибамизни ўрганишади ёки маҳбусларини қийнаб, маълумот олиш учун ўзимизга олиб келишади. Мана кўрасан, адам айтганди, дейсан ҳали. Аслида бу менинг фикрим эмас, “Батя”га оид. У айтган ҳар бир гап тасдиғини топади.

-Ҳа, унинг қобилияти кучли...

-“Жаслик” асосан экстремистлар учун ва у ерга жуда кўп диндорларни тикқанмиз. Улар фанатик. Унча-бунча қийноқ қор қилмайди. Бирор гап ололмайсан. Индамай тураверади.

Уста Вуннинг гапи ёдимга келди:

“Ҳеч нарсадан хабарсиз одам нимани гапиради? Уни қийноқ гапиртириши мумкин. Лекин бу гап ёлғон бўлади. Бизнинг ишимиз ёлғоннинг ортидан қувиш эмас”. Тилимни тийдим. Гапирмайдиган адам эса гапдан тўхтамайдиган бўлиб қолди.

-Олинадиган видеолар қўлланма бўлади. Терговда, қамоқда шу асосда иш юритилади. Судлар ҳам... қийноқ шу асосда бажарилган бўлса, шикоятларни кўриб чиқмайди...

Адамга “Тоштурма”да нимадир ёкмади.

-Бошқа, яна ҳам ёмонроқ муҳитда олишимиз керак,-деди.-Даҳшат манзараси кўриниб, қичқириқ эшитилиб турсин. Агар “Батя” изн берса, буни маҳбусларга ҳам кўрсатамиз. Мияси қайнаб кетиши лозим кўрганда.

-МХХнинг ертўласи бунга мос, лекин у ерда видео олиш мумкин эмас,-деди бизни кутиб олган генерал.

-Мумкин эмас деган гапни менга айтма, ўша ер мос келадими, ўша ерда оламиз!

Биринчи кун. Маънавий қийноқ ҳақида видео олинди. Бир неча кун ухлатилмаган маҳбусни тинимсиз сўроқ қилишди. Айни саволлар. Такрор ва такрор. Аммо бошқа-бошқа одам кириб такрорлайди. Сув беришмайди. Овқат йўқ. Хожатхонага чиқмайди. Уни руҳан синдириш керак. Ялинсин, ёлворсин. Буни ўз ихтиёри билан қилсин.

Жуда зерикдим.

Адам ўзи билан олиб келган ҳужжатларни ўқиб ўтираверди, мен эса мажбур кузатдим.

Эртасига биров қизиқлашди. Маҳбуснинг онаси, синглисини олиб келиб, қўшни хонада қичқиртиришди. Маҳбусга “Агар гапирмасанг уларни зўрлаймиз,” деб босим ўтказишди. Парво қилмаганининг олдига онасини олиб кириб, ечинтиришди. Синглиси ёки хотинини...

Кейин билсам, бу ҳолатлар сценарийси олдиндан ёзилган ва адам ўқиб ўтирган экан.

Биттаси жуда ўжар чиқиб қолди. Қийнаётган зобитга кала қўйди. Зобит уни бир уриб йиқитди.

-“Б”,-деди адам тугмани босиб. Ўқиб ўтирибди десам, бир кўзи ичкарида экан. Унинг овозини эшитишди, биз томонга қарашди. Биз қорага бўялган ойнадан кузатиб турибмиз.

“Б” –“Бутилка” дегани экан. Маҳбусни ечинтириб, орқасига шишани тика бошлашди. Маҳбус тўлғанди, изн бермади. Уч киши бўлиб шишанинг ярмигача тикишди. Шунақа қичқирдики, миямнинг томирлари узилиб кетгандек бўлди. Юрагим отилиб бўғзимга тикилди. Совуқ титроқ сездим. Мендай совуққон одамни титртаган бу чинқирик на адамга ва на ичкаридагиларга таъсир қилди. Мен бировнинг қош орасига уриб ўлдирганимда қанчалик совуққон бўлсам, булар ҳам шундай. Демак, ўз ишининг усталари. Кўравериш кўзлари қотиб кетган.

Кейин маҳбусни кўтариб, ўтқозишмоқчи бўлишди. Ҳамма ёқ қон. Маҳбуснинг юзи ўликнинг юзидан ҳам беҳол.

Адам тиззаси билан “Нима гап?” дегандек туртди. Демак, хаёллариб хоинлик қилмоқда.

-Браво, деди адам,- энди уни кўтариб орқасини қайноқ сувга ботириб олинглар.

Шундагина хонанинг бир томонида нега сув қайнаб турганини тушундим. Унга қадар хонага буғ тарқалса, зах бўлиб кўринади деб ўйлабман. Содда эканман-а?!

Маҳбус дош беролмади. Зобитлар бошларини қимирлатиб қолишди. Демак, видеони қайтадан олиш керак.

-Агар маҳбус ўлса, бу видеони кўрсатсак, шаҳид бўлди,-деб ўйлашади ва бу уларга куч беради. Тескари реакция бўлади,-деди адам.

Бошқа маҳбусни олиб киришди. Бу анча бақувват экан. Қайноқ сувга ботириб олганда ҳам бақириб, чинқираб турди. Унинг азобларини кўрмаслика уриндим. Кўзим очиқ, аммо кўр. Адам:

-Буни жаҳаннам азоби деб ўйлашади. Ёмон одамнинг жонини Худо ҳам олмайди, унинг қийналишини истайди!-деди зўр ишни қойиллатгандек.

Адам ҳар бир олинган видеони қайта- қайта қараб чиқди, таҳрир қилдирди.

-“Батя” учун мукаммал бўлиши керак. У ёққа бориб келганимиздан бери очилмаяти,- деди адам секингина. Шундагина унинг гапга чечанлиги ва ғайрати ошгани сабабини англагандек бўлдим.

-БМТдан келиб текширди. Аблахлар, нима эмиш, биз дунёнинг энг ёмон қийноқ қўлланадиган санокли давлатларидан бири эмишмиз. Раҳмат десин. Биз уларга қамок эшигини очдик. Бошқа жойларда бутилка нима, таёқ тиқиб ётишибди. Билишмайди...Йил охирида яна ҳисоботимиз бор. Шунинг учун қийноқларни қонунийлаштириш керак. Ўшанда миқ этишолмайди...

Бир маҳбуснинг жинсий аъзосига сув билан тўлдирилган баклажкани осиб қўйишди. Иродаси кучли экан. Миқ этмади. Уйга келиб синаб кўрдим. Чидай олмадим. Юрган эканман, сабр ҳам, бардош ҳам менда, деб. Уч кун даббага ўхшаб юрдим. Адам:

-Томоша залида пичоқ ўйинлари кўрсатишганда уйингизга бориб такрорламанг, дейишади,- деб устимдан кулди. Ўзимни ёш боладек ҳис қилдим. Аҳмоқ, наҳотки адам сезиб қолади, деб ўйламадим.

Бир ой вақтимиз қийноқларни кузатишга кетди. Ўлганларни саҳарлаб уй-уйига олиб бориб, кўмдиришди.

Шунда “Батяни” тушундим. У ўлим жазоси жуда енгил деганда, шуни назарда тутган экан.

Лекин бу ғирром усул. Ростдан ҳам айби бўлмаса-чи? Қийнайверса, йўқ айбни бўйнига олади. Хўш бу билан нима ютиш мумкин? Тўхта, “ўтлаб” кетаяпсан.

Биттасини кўмишга борсак, дарвозадан отилиб чиққан онаси беҳуш бўлиб йиқилди. Қўлидан китоб тушиб кетди.

-Кўрдингми? -деди адам,- диний китоб... Саҳар хирасида қандай кўрди экан?

Бошқасига борганимизда ҳам машина ичида ўтирдик. Бир аёл чиқди, болалари билан. Улардан бири зобитни ура бошлади. Зобит болани тепган каби нарига улоқтирди. Онамни эсладим негадир. Шу дамда тушиб, зобитга кучингни менга кўрсат, демоқчи ҳам бўлдим. Аммо бундай ҳаракат нимаси, гапиришга ҳам ҳаққим йўқ-ку!

Бахтсизлар туфайли келган бахт ҳам бахтсизлик, деб ўйладим. Аммо ким ҳам бундай бахтсизлар даражасига тушишни истайди. Ҳеч ким?

Топшириқ битар экан, “Батя” чақириб қолди. Борсам:

-Ҳа, кинорежиссёр бўлиб кетдингми ёки рол ўйнаяпсанми? Сен ҳам БМТнинг қора рўйхатига тушиб юрма, тағин,-деди. _...

-Чиниқасан! Буларни одам қилишимиз керак. Тарбия. Биз тарбиячилармиз. Улар менинг болаларим! Қулоқ солмаса, боламдан ҳам воз кечаман!-деди.-Ҳозир опанг келади. Ур, десам, қўлини қайиргин. Бармоғини синдирсанг...майли!

33.“Гилям ости жанги”

-Опанг келгунча аданг билан гаплашайлик,-деб “Батя” тугмани босди. У негадир озгина гаранг. Уйқуга тўймаган одамга ўхшайди, мудраётгандек.

Телефон овозини очиб қўйиб. креслога ястанди. Кўзларини юмиб, секин овозда гаплашди. У гаплашаётганда ташқарида қизил чироқ ёниб туради ва ким бўлишидан қатъий назар кутиб туради.

-Бир ой жуда қаттиқ ишладинг-а,-деди “Батя” секин овозда.

-Бурчимиз,-деб жавоб қилди адам.

-Видеолар яхши чиқдимми? Қачон кўрамиз?

-Тайёр. Бир нухаси телевизорнинг остига, яна бир нухасини компьютерга ва ётоғингизга қўяман. Вақтингиз бўлганда қарарсиз.

-Ҳисоботларда айтилганларини кўшмадингми?

-Йўқ. Улар ёлғончи бўлиб қолишди. Янгиларини ёздик.

-Кўрамиз... Ҳа, ана у Мухторовни нима қилдинг?

-Ҳисобот ёзиб столингиз устига қўйгандим.

-Қайси бирини кўраман? Ундан кўра қисқа қилиб айтиб қўя қолмайсанми? Нега қочиб юрибсан, ўзи? Олдин икки оғиз сўзда баён этиб кетардинг. Энди сен ҳам ҳисобот ёзадиган бўлдингми?

-Чақирсангиз келаман.

-Келавер. Қошинг ёрилмаган бўлсин, аммо.

Адам бир зум жим қолдида, Мухторов ҳақида гапирди:

-Аҳмаджон Мухторов ўн йил олдин оламдан ўтган экан.

-Нима?

-Битта газетага кичкина таъзия берамиз, дейишса сензура тўхтатган экан, “Батя” изн бермади деб...

-Ҳа, эсимга келди. Лекин Гдлян уни “Москвада юрибди,” дедику? Ўлгани ёлғонми? Гдлян яна ўйин қилдимми?

-Сал-пал ҳақиқат бор. Аҳмаджон Мухторов тириклигида видеолар қилган ва яқинда улар Москвада пайдо бўлибди. Шунини эшитган.

-Қандай қилиб пайдо бўлади? Ким олиб борган? Нега биз билмаймиз?

“Батя” “уйқу”дан уйғониб қолди.

-...

-Ҳаммасини аниқла! Топиб кел ўша видеоларни!

-Хўп бўлади Олий бош қўмондон!

-Олий-молийни қўй, ишни бажар! “Товариш” десанг ҳам бўлаверади. Лекин “товариш”лар содиқ бўлади, унутма!

У шундай деб суҳбатга нуқта қўйди. Охирги гапи адамга оғир ботдими, индамади. “Батя” менга сирли бир қараш қилди ва тугмани босиб “Кирсин”, деди.

Гугуша кирди. Расмий. Қўлида битта папка. Бориб отасини ўпмоқчи бўлди, у “ўтир” деб жой кўрсатди унга. У индамай ўтирди, “еб қўяман” дегандек кўз кири билан менга ўтли қараш қилди.

-Онанг ва синглингни қўрдингми?

-Йўқ. Қўналгадан тўғри олиб келишди бу ерга.

-Мен юборган пулларни нима қилдинг?

-Банкка қўйдим.

-Ҳаммасиними?

-Шу ой олганимни, 200 миллион...

-Алдама мени. Нега ўғирладинг? Тўғриси гапирсанг онанг талоқ бўлармиди?

-Келиб-келиб сизни алдайманми, ота?!

-Ўчир! Қанақа ўйнашинг бор? Ким у артист бола? Нега унинг номига қўйдинг, ҳароми?

Гугуш бало. Қандай гаплигини олдиндан билган ва тайёргарлигини кўриб келган.

-Ота пулни ўзимнинг отимга қўя олмасдим. Иккита гуруҳ гилам ости жанг бошлаган. Ҳар куни интернетда битта иғво. Агар ўғлимни отига қўйсам ҳам уларга баҳона топиларди. Ўзингиз айтгандек ҳамма ёқ хоин.

-Қанақа гуруҳ? Нима деб валдираясан?

Худди саволни эшитмаган каби ҳаракат қилган Гугуш папкадан бир даста қоғоз чиқарди.

-Мана, мана бу дўстимнинг номига ҳисоб очдим. Мана унинг хати. Пулни менинг измим бўлмасдан ишлата олмайди. Мана буниси эса.. у пулни номаълум рақамли ҳисобга ўтказиб юборгани ҳақида. Буни ҳаммасини номингизни ҳимоя қилиш учун қилдим. Қонуний йўлини топдим. Мана ўша рақамлар. Пулнинг устига яна ўшанча қўшдим.

-Қаердан олдинг? - деди у бироз юмшагандек бўлиб.

-Олдин берган пулларингиз ҳам бор эди. Яна телефон компаниясини 123 миллионга сотдим.

-Нега мен билмайман?

-Вазир “ўзим айтиб қўяман”, дегани учун индамадим.

-Ҳамма ёқни хоин ва ёлғончилар босиб кетибди-ку?

У шундай деб вазирга сим қоқди. Бироздан кейн қизига қараб “Эшит”, деб овозни очди.

Вазир ғудранди:

-Опа “Ўзим айтаман” деган эдилар...

-Тухмат қилманг, суҳбатни ёзиб олганман,-деди Гугуш жаҳл билан.

Вазирнинг нафаси ичига тушиб кетди. ”Батя” уни шундай сўқдики, ҳатто “сўқиниш қироличаси”, деб ном олган Гугушнинг ўзи ҳам бош эгиб қолди.

“Батя” қизи берган қоғозларни қараб кўрган бўлди.

-Ҳамма ёқда сизни диктатор деб ёзиб ётишибди. Синглимга бунга нуқта қўййлик, десам, сен кўпроқ пул олдинг, ўзинг қил бу ишларни, деди.

-Сен қанча пул олганингни у қаёқдан билади?

-Онам билмасмиди?

-Ўша илонга бир гап айтмайман дейману...

-Онам ҳам билиб-билмай ана у гуруҳлардан бирига ишлаб қолмоқда?

-Бунча гуруҳ, гуруҳ дейсан? Қанақа гуруҳ? Шу пайтгача бўлмаган гуруҳ энди пайдо бўлдимми?

-Сиз амалиёт бўлган кунларингиз тахт учун кураш бошланган. Биринчилар билан иккинчилар.

Демак, бизни сафарга жўнатгандан кейин “Батя” амалиёт бўлган. Менга бу “ўйин” деганди.

У қизига ошқирди:

-Нима? Нега мен билмайман?

-Мана, интернет тўлиб кетди. Ҳаммаси бир бирига қарши компромат ташляпти. Мени ҳам, сизни ҳам қўшиб ёзаяпти.

-Мен уларга кўрсатиб қўяман, гилам остидан жанг қилишни? Ҳаромилар! Нонкўрлар!

У Гугушга:

-Бўпти, борма у томонга, болаларингни ёнида қол, ҳали гаплашамиз,-деди.

-Бир иккита муҳим иш бор, “Тайчи”га ўхшаган битта оғзи, кўзи юмуқ одам керак,-деди Гугуш.-Бой бўлиб кетганлар бор, жиловларини тортиш керак. Ман исмлари...

“Батя” қараб рўйхатдан иккитасини ўчириб, қоғозни менга узатди:

-Беш-ўн кун опангга қарашвор,-деди.- Булар менинг ҳам тишимни ғичирлатиб, ғазабимбни қўзиб юришганди.

Кейин интернетда чиқариб олинган материалларга назар солди. Тугмани босиб маслаҳатчини чақирди.

-Итнинг боласи, нега бундан мен хабарсиз? Нега мендан яширасанлар?

-Нима экан, кўрсам бўладими?

“Батя” варақларни унинг башарасига отиб юборди.

Маслаҳатчи уларни териб оларкан, айти пайтда нималигига ҳам назар солди.

-Мана буниси бугун чиққан. Мана булари олдин. Ҳов ана у папканинг ичида. Крайнов “ўзим бераман”, деб кўлимдан олганди. Сўрадим ҳам. “Асаблари бузилган. Кайфиятлари яхши пайтида эслатаман”, деб айтди.

“Батя” тугмани босиб:

-Ҳов генерал, сенга унвон бериб даражангни кўтариб қўйган мен ахмоқ! Сен ҳам бирорта гуруҳга қўшилдингми?-деди.

У жавоб бермади. Бундай пайтда фақат эшитиш кераклигини ким-ким, у жуда яхши билади.

“Батя” уни ҳам роса “олиб бориб, олиб келди”. Кейин адамга сим қоқиб етиб келишни сўради.

Бош прокурорга сим қоқди. Қизи ўтирганига қарамай, уни сўка бошлади.

-Ҳе онагни сани... Болтиқ бўйида куриб қўйган кошоналарингни чиққан жойинга тикиб кўяман! Қаёққа қараяпсан!

У ҳам шай турган экан, бидирлаб қолди:

-МХХдаги жўжаҳўрозлар...

-Сани ишинг нима? Уларни назорат қилиш эмасми? Дарҳол ҳаммасини аниқлаб, рўйхатини олиб кел. Пешангдан ўзим отаман, агар кўлинг бўлса!

“Батя” кейин МХХнинг раисига телефон қилди.

-Ҳов латта, сен қаёққа қараяпсан?

-Ҳаммаси назоратда...

“Батя” шунақа сўкиндик, уни ёзолмайман. Бунақа сўзларни қандай топади, лол бўлиб қоласиз. Гугуша бошини эгиб, мийиғида кулимсираб турибди.

-Сизга алоҳида ҳисобот қилиб киргизаман, ҳаммасини аниқладим,-деди Бош прокурор.

-Мана шу гапимизни ҳам ёзиб ўтиришибди.

-Бу давлатнинг давлатлиги қолмадимми? Ҳов ёзаётган аблаҳлар, ҳаммангни бошингни ушлаб кетдинг, ўчир барини! Агар Владичнинг ўғли бўлсанг ҳам ўчир! Ҳозир унга ҳам телефон қиламан!

У кимга гапирди, билмайман. Телефонни ўчириб, ўзи ҳам кулимсиради.

-Ҳаммаси иштонини ҳўл қилди. Ўчди. Аслида уларни ўзим бир-бирига қарши қилиб қўйгандим. Буни бўлиб бошқариш, дейди. Бир-бирни назорат қилади. Аммо касал бўлди, ўлади, деб пойгага кириб қолишибди. Яхши бўлди, мих устига ўтқазиб қўяман буларни. Мана бу чиққан нарсалар яхши, чиқаверсин. Халққа қирол яхши, атрофи ёмон, деган ош керак. Ундан бошқасини емайди бу халқ!

У шундай деб ўрнидан турдида, ёнимга келиб:

-Аданг буларга эътибор бермай қўйди. Мана ўзинг кўрдинг. Арқонни сал бўш қўйсанг, ғажиб ташлайди булар. Ҳаммасини ўрган, кузат, назоратни секин-аста ўзингга бераман. Аданг чарчаб қолаяпти,-деди.-Бор энди, опангни айтганини қил, - деди.

34. Абхаз гўзали

-Ҳа, бармоғимни синдириб қўйишга келганмидинг?

Опа менга қараб кулимсиради, аммо сир бой берди. Демак, унинг ўзи ҳам кимлар биландир ишламоқда. “Батя”нинг гапини эшитмоқда. Балки бу ҳам отасига ўхшаган фикр уқийдимми? Йўқ. Чунки мен бу ҳақда ўйлаган эмасман. “Батя” айтганди: “бармоғини синдир”, деб. У амр қилса, нафақат бармоғини, балки оёғини ҳам синдириб қўяман.

-Сенга дунёда бошқа ҳаёт ҳам борлигини кўрсатмоқчиман. Шунинг учун қафасдан ташқарига олиб чиқдим. Ана у ишлар бир кунда битади. Мураккаб эмас. Мингтасини бажарганмиз. Қўйлар ўз оёғи билан келиб, ўз оёғи билан кетаверади. Томоша қилиб турсанг, бўлди. Аслида томоша қилишингга ҳам эҳтиёж йўқ, лекин сўраб қолса, билишинг учун иш устида турасан.

У шундай деб бармоғи билан тепани кўрсатди. Наҳотки, у менинг ҳаётим ҳақида қайғурмоқда? Балки сафдошлари сафини кенгайтирмоқчидир? Ҳали келгусида яна рўпара бўламиз, деб қўлга олмақчимми? Енгилроқ зарба олишни ўйлаяптими? Нимадир режаси бор. Хуллас, эҳтиёт бўлишим керак. Адам билан маслаҳат қилмасам бўлмайди.

-Сенга бир ҳадя олиб келдим,-деди Гугуш,- аммо дунё гўзали. Орқасидан эргашиб юрганлар сон-саноксиз. Абхазиялик. Бир марта ётиб, ташлаб кетишингга эмас. Агар ёқса, бир умрликка сеники. Ёқади, мана кўрасан. Уни бўриларнинг ичидан олиб қочдим. Тоғ оҳуси.

-Билмадимда...

-Қўрқма, сенга айғоқчи тикаётганим йўқ. Папам айтганди: “биттасини топ, бўйдоқ юрмасин”, деб.

Ҳа, гап бу ёқда экан-ку?! Мен бўлса, нималарни ўйлаб юрибман-а?

-Ҳозир бор, ўзингни эпақага келтир. Қизнинг ҳам кўнгли нозик. Биринчи кўришда урсанг урдинг, бўлмаса қочади. Охунинг фитрати бу!

Гапнинг очиғи опа юрагимга бир парча чўғ ташлади. Ўйлаб кўрсам, анчадан бери бирор қизнинг қўлини ушламабман. Ўша кемада биттасини кўрганим. Гуля билан эса, умуман учрашмай қолдик. “Батя”нинг гўзалларига алайиб бўлмайди, кўзингни ўйиб олади.

Тўхта, ўзи менга бошқа ҳаёт шартми? Ойимга қараб раҳмим келади. Адам ойлаб қорасини кўрсатмайди, келса ҳам уч-тўрт соатгина ухлаб, яна ғойиб. Нима иш қилиб юрганини ойим билмайди ҳам. Умуман уларни эр-хотинга ўхшаб суҳбат куриб ўтирганларини кўрмайман. Шунга қарамай, ойим мендан “Қачон уйланасан?”,-деб ҳам сўрайди.

У бечоранинг китобдан бошқа ҳаёти йўқ. Бу дунёга китоб ўқиш учун келгандек?! Аёлнинг ўзи бир китоб. Такрор ва такрор ўқиладиган китоб. Токчага териб қўйилса ёки бир четда чанг босиб ётса, жабр.

-Қаерга келайин,-деб сўрадим опа билан хайрлашар эканман.

- Юнусободга, “Шедевр”га кел, тагин супермаркетнинг ичида қидириб юрма. Банкнинг устидаги офисда бўламан. Телефон қилсанг, болалар чиқиб туришади. Кеч қолма, қизлар кеч қолган йигитни ёқтирмайди.

Тинчим бузилди. Наҳотки, дунёнинг энг гўзал қизини менга олиб келди? “Батя” қачон айтган экан? Машинасини берса, кошона уйни менга расмийлаштира, дунёнинг гўзаалини келтира... Мен шунга яраша жавоб қиляпманми? Бундай одамга ҳаётингни бағишласанг ҳам етмайди.

Тўхта, ҳаётингни энди бошляпсанку, аллақачон бағишлаб юборсанг нимани яшайсан? Бу энди Гугушнинг таъсири.

Уйга келиб тайёргарлик кўрдим. Ойимнинг юзи ёришган. Бир нима демоқчи-ю, гапирмайди. Наҳотки, унинг ҳам хабари бўлса?

Кетаётганимда, кучоқлаган бўлдида, кулоғимга:

-Хурлиқо! Ақлли қиз экан. Менга ёқди,-деди ва кўкрагимга уриб қўйди.

Ўххў! Сиртдан ҳамма ишни битириб қўйишганми? Гугуш бугун келган бўлса, қизни қачон олиб келди-ю, ойим қачон кўрди?

-У шу ерда эди. Гугуш олтинчи қаватга кетганда суҳбатлашдим. Беш дақиқа олдин келганимда кўрардинг. Гугушнинг машинаси олиб кетди уни.

Энди ойим уқиб олди хаёлимни.

“Батя”нинг ҳузуридан чиққанимизда опа ким биландир гаплашганди. Демак, ўйин қилмоқда. Ҳали “Шедевр”га борсам, у ерда ҳам бўлмаса-я?

Айтилган вақтдан бироз олдин борибман, телефон қилсам, йигитлар эмас, бир аёл тушди.

-Опанинг ёдларидан кўтарилибди. Мана бу машина сизга экан. У шундай деб, супермаркет олдида турган “Форд, Мустанг”нинг калитини берди.

Опадан ич-ичимдан хурсанд бўлдим. Демак, қиз менга ёқишини олдиндан билган ва уни шу машинада олиб кетишимни режалаган, деб ўйладим.

-Сизни машинангиз орқада туради, йигитлар қараб қўйишади...Истаган пайтингизда олиб кетасиз...

У шундай деб, иккинчи қаватга бошлади. Гугуш ўтирган хонада ўзидан бошқа кимса йўқ.

-Кел, ўтириб тур, ҳозир чиқамиз, у томонда биргаликда чой ичамиз.-Кийимларинг ёқди. Дидинг ёмонмас. Лекин биласанми, буни ким танлаган? Опанг! Женевадан олиб келдим. Узумни еганда боғини ҳам сўраб қўйиш керак. Ойингга келинни кўрсатиб, қолган гапни айтманг, деб сим қоққандим. Сочни ҳам “жайра” қилибсан. Ярашибди аммо..

Дарҳақиқат, сўрамабман ҳам. Қачон сўрагандимки, бу сафар сўрайин? Овқатларимни келтириб беришади. Нима ейману, нима емайман, ҳаммасини билишади. Кийим-кечакларни ҳам ойим буюради. Умуман ҳеч қачон бу ҳақда ўйлаб ҳам кўрганим эмас. Айниқса, ҳозир. Қайси эшикни очсанг, иккита хизматкор турган бўлади...

Кимдир телефон қилди.

-Хув анави жойда тур,-деди опа бармоғи билан кириш эшиги ёнини кўрсатиб, рўйхатдагилардан бири келмоқда. Гаплашиб олайлик!

Бир зумда хаёлларим чил-парчин бўлди. Ҳозиргина отнинг устидаги одам гурсиллаб йиқилгандек, эшикнинг ёнига, ўз вазифамни бажаришга ўтдим. Бу қадар! Сени ҳаётинг шу! “Мерс” миначасанми, “Мустанг”ми, фарқи йўқ! Алал-оқибат, эшик ёнида қўл қовуштириб туришинг керак. Эшик оғасисан!

Кайфиятим тушиб кетганини сездими, опа менга қараб кўзини қисиб қўйди ва:

-Кутиб турсин паризот,-деди.- Ичи ёниб кетаётган бўлса керак!

Шу пайт эшик секин тақиллади ва қўлида башарасини ёпадиган даражада катта гулдаста кўтариб олган бир киши кирди. У югургилаб опанинг ҳузурига бораётганди, опа “Гулни ол!”, дегандек имо қилди, ҳалиги одам гулни менга бердида опа томонга юрди. Опа худди фаранг аёлларига ўхшаб кафтининг орқасини тутди. Келган одам кўлининг орқасини ўпар-ўпмас тортиб олди ва боя мен ўтирган жойга уни таклиф қилди.

-Сизни олдингизда ўтириш айб бўлади, дунё гўзалининг олдида эркак зоти оёқда туриши шарт,-деди.

Опа “Кўрдингми?”,- дегандек менга қараб қўйди.

Аҳмоқ, қиз билан учрашувга келяпман, битта гул ҳам олмабман, опага ҳам керакли мулозаматни кўрсатмабман. Нима бўлди ўзи менга? Нега бунчалик эътиборсиз бўлиб қолдим? Нима бўлганда ҳам у “Батя”нинг қизи, бармоғини синдирсам, синдирмасам ҳам унинг қудрати олдида ҳеч кимманку? Нега ўзимни бу қадар эркин тутиб қолдим? Йигитлик нималигини унута бошладимми? Йўқ, хаёлларим мени маҳв этмоқда. Секин-аста опанинг уммонига ғарқ бўлаётгандекман.

Хайриятки, опа ҳалиги одамга қаттикроқ гапириб, мени ўзимга қайтарди.

-Туманга қандай ҳоким бўлгандинг?

-Ўзингиз туфайли...

-Президент рўйхатидан сенатор бўлдинг... Фақат санокли одам бунга муяссар бўлади.

-Бу ҳам сиз туфайли..

-Эртага шаҳарнинг 2200 йиллигини ўтказиш бўйича катта мажлис ўтказилади. Биласан-а?

-Биламан...

-Шаҳар ҳокими Тўхтабойни тўхтатиш керак, шохини сан синдирасан. Мана саволлар, ҳужжатлар! Дабдаласини чиқар! Ҳеч нарсадан кўрқма. Дадамни хабари бор!

-У ерда Бош вазир ҳам қатнашаркан, унинг олдида қандай бўлади?

-Қандай эмас, асалдай бўлади. Ўшанинг олдида қилиш керак бу ишни. Улар ҳамтовоқ. Керак бўлса унга ҳам саволларни қалаштириб ташла. Мана, ол! Ҳеч иккиланма! Булар дадамнинг душманлари. Алафдек ўриб ташлаш вақти келди уларни! Сўзингни тўхтатишга уринса, жанжалга айлантир, шармандасини чиқар! Бориб пахтасини терсин! Шаҳарнинг ишига бурун сукмасин! Президентнинг сенаторига ҳеч ким қарши чиқмаслиги керак. Тўхтабойни ҳам қуритамиз, у жой сеники!

-Ишонч учун катта раҳмат! Айтганингиздек бўлади! Энди...Мана шу арзимас нарсани олиб келгандим.

-Қанча?

-Ўттиз...

-Эллик бўлиши керак эди. Майли, қолганини кейин олиб келасан!

“Дипломатни олиб қўй”,-опа менга буйруқ қилди. Дарҳол ҳокимнинг қўлидаги сумкани олдим. Ҳоким ҳам хурсанд, ҳам куч олган қиёфада мағрурона чиқиб кетди.

Опа ўрнидан турдида:

-Буни нима қилишни билсан-а? Билмасанг, адангдан сўрайсан. ”Бенямин”га кўз тикма тағин,-деб елкага эркалатган каби уриб қўйди ва:

-Кетдик,-деди.

Нариги хонага ўтдик. Овқатланадиган жой экан. Киришимиз билан хонанинг бир четида ўтирган ҳурлиқо ўрнида турди.

-Кел, Евочка, таниш, бу бизнинг одам, Темура,-деди опа.

Еванинг кўзлари кўкимтир, аммо тиғдек ўткир. Бир қарашдаёқ нишонни тит-пит қилиб юборадиган нурли.

У ҳам мен каби зориқиб кутган эканми, майингина жилмайди. Кўзининг оҳиста сузиши чиройига чирой қўшди. Чеҳрасида мулойим мамнунлик ёйилди. Бу кўздан чиқаётган нурни кучлантирди. Орамизда камалак ҳалқаси пайдо бўлганини ҳис қилдим. Демак, юлдузларимиз тўқнашди.

Гапнинг очиғи, бу ёғига ҳаёл сурадиган майдон йўқ. Ҳамма жойимни ҳаяжон қоплади. Бармоқларим учидан бижирлаб юра бошлаган енгил титроқ сочимнинг учига қадар етиб бориб, музга айланди...

Еванинг қўли қўлимга тегиши билан бу муз эриб, қайнай бошлади. Лабим қакшади ва бир нарса дейиш учун оғзимни очолмадим.

Қиз кавказликлардек жуда қирра бурун эмас, туркларга ҳам ўхшаб кетади. Қадди қоматини кўриб, ҳақиқатдан ҳам кўрган йигит орқасидан эргашади, деб ўйлайсиз. Болалиқда “Кавказ асираси” деган филм мафтун этганди. Ўша филмда ўйнаган актриса Наталя Варлейни кўргандек бўлдим, кўзларини Настася Самбурскаядан кўчириб олгандек.

-Айтмаганмидим, бир кўришда ошиқ бўласизлар, деб.

Бу опанинг товуши.

-Иккалангга ҳам таъкидладим, бу дунёда ҳаёт деган нарса бор. Яшаш керак. Ёшсизлар. Умр бир марта берилади. Даврингни суришинг лозим. Иккалангда ҳам қад деса қад, қомат деса қомат, гўзаллик деса, гўзаллик! Яна нима керак? Ҳозир овқатланишга ўтириш ҳам бефойда, томоқларингдан увоқ ҳам ўтмайди. Марш, шаҳар сизларники!

Эшикнинг ёнига борган ҳам эдикки, телефоним жиринглади.

-Олма,-деди Гугуш.

-Олмасам бўлмайди, “Батя”!

Опанинг ҳам товуши ичига тушди.

-План ўзгарди. Муҳим иш чиқди. Ҳаммасини ташла, аданг билан бу ерга етиб кел! Қиз кутиб туради!

Телефонни ёпишим билан адам сим қоқди:

-Пастда кутиб турибман!

35. Фавкулотда ҳолат

Адам гапирмади. Мен ҳам сўрамадим. Чунки фавкулотда ҳолат муҳокама қилинмайди. Олтинчи қаватга келсак, эшик оғаси ўрнидан туриб кутиб олди:

-Ҳозир қизил чироқ ўчсин, кирасизлар,-деди.

Қизил чироқ ҳеч бўлсин ўчсин. Демак, ким биландир гаплашяптилар. Секин атрофга қарайман. Ҳар қаер, ҳар қаерда кутиб туришибди. Аслида бундай пайтда бешинчи қаватда кутиларди. Аммо бугун раҳбарлар олтинчи қаватга “сочилган”.

Қабулхонадан менинг хонамга ўтадиган йўл бор. Адамга ўша томонни кўрсатдим. У “йўқ” дегандек бош ирғиди.

-Бош вазир билан гаплашяптилар. У ишдан кетди,-деди эшик оғаси адамга секингина. Исми Акмал. Адамнинг одами. Менга ҳам тавозе қилади. Умуман ўзи яхши одамга ўхшайди. Кўрсангиз, фермер деб ўйлайсиз. Қоринчаси ҳам бор. Гаплашсангиз билмаган соҳаси йўқ. “Батя” унга “Ал-Хоразмий” деб ном қўйган. Хотираси Бил Гейтснинг хотира базасидан ҳам кучли. Рақамларни сонияда ҳисоблаб, йилларни кунларигача айтиб беради. Ҳукумат раҳбарлари нима, вилоят, туман ҳокимлари исмини ҳам билади. Мункайиб қолган Крайнов ҳам унга тан беради.

-Нима гап ўзи?-Адам секингина сўради.

Мен пана қилиб турдим. Бу уларга ёқди ва пичирлаб гаплаша бошладилар.

-Кимдир Бош вазир ҳақида ёмон гап айтибди? Таня холамикан?

-Йўқ, у Бош вазирни ўғлидек яхши кўради. Ҳамма гапини у билан маслаҳат қилади.

...?

-Раисимиздир?

-У кирган эмас.

-Ким кирганди?

-Кичкинаси...

-Ҳа, бўлди, у тагдан иш бажаради. Опа-сингилнинг жанги ҳаммамизнинг бошимизни емаса бўлгани.

Телефоннинг қизил чироғи ўчиши билан “Ал-Хоразмий” бизга эшик очди. “Батя”нинг авзойи бузуқ. Икки томонни кўрсатди. Аскардек турдик.

-Раисни чақир!-“Батя” бизга ҳеч нарса демасдан МХХ раисини чақирди. Ҳамма раҳбарлар ўз ўринларини ва навбатларини билишади. Раис эшик тагига келиб турган экан, дарров ичкарига кирди.

-Хабаринг борми?-деди “Батя” унга.

...,-Раис ажабланиб, бош қисди.

-Сени ҳеч нарсдан хабаринг бўлмайди. Ўринбосарларинг ҳам келдимиз?

-Келишди.

-Улар балки билишар?

-Нимани?

-Онанинг! Тушундингми? Давлат тўнтариши тайёрланармишу сен билмайсанми?

-Унақа гап йўқ! Назорат қаттиқ!

-Бош вазир, шаҳар ҳоқими, вилоят ҳоқими, Мудофаа тил бириктирадио сен билмайсанми?

-Бўлмаган гап! Бош вазир сизни “отам” дейди. Жуда қаттиқ ҳурмат қилади. Чизган йўлингиздан чиқмайди. Соянгизга салом беради. Жуда кўрқади сиздан! Сизни безовта қилмаслик учун ҳамма ишни у билан гаплашамиз. Нима десангиз шуни етказди бизга.

-У билан тилинг битта, шекилли? Чиқиб тур! Адашинг кирсин.

Рустам ака кирди.

-Сен қаёққа қарадинг?

-Ҳаммаси жойида. Озгина нақд пул етмаганди, топдим.

-Қаердан топдинг?

-Раис ёрдам бердилар. “Чинни бозор”ни босдик. Қирқ миллион доллар. “Карвонбозор”га босим қилдик. Ўттиз миллион доллар, “Малика” савдо марказидаги “Чиго” ва “Метро” дўконларидан ўн миллион. “Зеромах”дан қолганлари ва олтин билан ишлайдиганларнинг ҳам танобини тортдик. Вилоят ва шаҳарлардаги бозорлар, улгурчи савдо марказлари ва бошқа жойларда адашим рейд ўтказиб бердилар, етти юз миллион доллар келди. Битта Янгийўл шаҳридаги ресторанлар ва буюм бозорини ўзидан ўн беш миллион ўндирдик. “Туркуаз” ширкатига қарашли дўконлар жойлашган савдо уйига ва шунга ўхшаганларга ҳам рейд қилинди.

-Ҳаммасини банкка берма, бошқа режаларимиз ҳам бор, икки юзтасини мана бу болага бер,-дея мени кўрсатди “Батя”

Кейин вазирга:

-Сени ҳеч балодан хабаринг йўқ экан. Нега Бош вазир ҳақида гапирмай қўйдинг? Оёғингни босмаяптими?

Вазир кўзининг таги билан адамга қаради. Кейин:

-Йўқ,-деди.- Нима десангиз шуни айтади. Сизга чиқолмасак, ҳамма нарсани у киши билан маслаҳат қиламиз. Саҳар соат бешдан ярим тунгача тиним билмайди.

-Санларга нима бўлди? Ҳаммангни тилинг бирми, дейман. Бор, чиқиб тур, кейин чақираман. Мелиса кирсин!

-Сен ҳам саунадамидинг ёки ҳеч нарсадан хабаринг йўқми?

-Ҳамма нарсадан хабарим бор. Ҳар кунлигини ҳар кун сизга чиқариб турибман. Нусхасини Бош вазирга. Вақтингиз бўлмаса, у киши кўриб, маслаҳат берадилар.

-Йўқол сен ҳам! Ташқарида кут! Ҳаммангни қўлга олган кўринади!

Вазир чиқиб кетгач, Хон акани чақирди.

-Бош вазирликка кимни номзод қиламиз?

У бош эгди. Кейин секин овозда:

-Ҳозирги қийин шароитда бошқа одам эплотмаса керак,-деди.

-Шароитга нима бўлибди?

-Атрофни назарда тутаяпман. Имомали миналардан сакраб ўтиб турибди. Ўшда ҳам ҳали тинчлик эмас. Кўрдингиз, чегарадан шунча одам ўтиб келганда ҳам Бош вазир ёнингизда чинордек турганди, дунё сизга тан берди, қочқинларни эплади, деб. Менимча, янгиси бунақа топшириқларни эплотмайди.

“Батя” Хон акага ҳам жавоб бердида, ўрнидан туриб хонада у ёқдан, бу ёққа юрди ва адамга юзланди.

-Буларнинг тили бирми?

-Ҳаммаси сизга содиқ. Бирортаси сал йўлдан чиқса...

Адам шундай деб девордаги катта сейф томонга қаради. У сейфда амалдорлар ҳақидаги “дело”лар туради. -Умрбод кетади... ёки “Тайчи” пешанасидан дарича очиб қўяди. Улар шунча йилдан бери хиёнат қилишмади, бундан кейин ҳам қилишмайди. Ҳаммаси оладиганини олган, олмоқда, мамнун. Хаёлига бошқа нарса келмайди.

-Мени алдашдими?

-Билмадим ким нима деди,... аммо қизлар орасидаги жанжал қизиб борапти. Ҳамма кўрқиб қолган. Чет элга чиққанларидан бери вазият яхши эмас. Ўша ёқдан туриб ким ўзарга атрофларига одам тўплашапти. Иккинчи, учинчи даражали раҳбарлар уларга қарашилиқ қила олмай, ҳамма айтганларини мажбуран бажаришмоқда,-деди адам.-Ҳеч қанақа тўнтариш ҳақида гап бўлган эмас. Қараб турармидик!

-Бош вазир ҳақида нима дейсан? Уни ишдан олдим.

-...Англашилмовчилик бўлган. Ундан содиқроқ одамни топиш қийин. Ишнинг кўзини билади ва мамлакатни бошқаришда ўнг қўлингиз. Фақат...

-Нима фақат...?

-Гугуш унга тиш қайради.

-Уф, чарчаб кетдим, бу ярамаслардан. Тўхта, тўхта! Булар мени ўлаяпти, Гугуш келади, деб бирлашмадиларми?

-Гугушнинг ҳаракатлари бошқаларни ҳам кўрkitиб қўйган. Ҳалитдан ўрнингизга кўз тикканини яширмапти.

-Бўпти.. буни кейин гаплашамиз! Ана у молиянинг қўлидагини бугуноқ ол. Бўлмаса, бир тешикка уриб юборади. Баҳонаси кўп унинг.

Ҳовуридан тушган “Батя” телефон тугмасини босди:

-Испанияга одам сўраётган эдингми, Гугушни юбор,-деди.

Кейин адамга юзланди:

-Униси билан алоҳида гаплашаман!

Шу пайт “Ал-Хоразмий” югуриб кирди.

-Хабар интернетга сизибди.

-Қайси хабар!

-Бош вазир ҳақидаги...

Уни “Ишдан кетди”, деб ёзиб юборишибди.

“Батя” стол устидаги ойнани муштлади.

-Кўрдингми, сан бўлсанг, буларни менга содиқ дейсан. Ўзинг содиқми менга?

-Чиқиб кетган бўлса, янаям яхши. Бош вазир ҳеч нарса бўлмагандек жойида ишлайверса, сиздирган одам сариқ чақа бўлиб қолади.

-Тўғри айтасан, шунақа ўйинлар қилиб туриш керак. Сергакликни оширади.

“Батя” телефон тугмасини босди ва Бош вазир билан гаплашди:

-Эртага мажлисга боришни унутма. Эҳтиёт бўл, маҳаллий халқни кўтаришлари мумкин. Лекин, кўрқма! Айтиб қўяман, Раис ҳам, Хон ҳам, ҳамма вазирлар ҳам орақангда туради.

Агар ростдан ҳам ана у сенатор бош кўтарадиган бўлса, мажақлаб ташла! Ишдан ҳайда! Сан унга “сенатор” эмас, “сен аттор”, деб мурожаат қил! Керак бўлса, камокқа ол! Бўш келма! Ҳар турли гапларга ишонма! Жаҳлим чиққанда биласанку, ҳар нима дейман! Парво қилма! Сен билан ҳали кўп ишлаймиз!

Ўртада ҳеч гап йўқ. Тинч сувда пўртана кўпди, деб шунга айтсалар керакда? Нима бўлганда ҳам гўзалдан айрилиб қолдим. Қаерда турибди экан? Сўрамадим ҳам? Телефонини ҳам олмабман. Гугушдан сўрайманми? Йўқ, бошим кетади. “Батя” уни яна сургун қилди. Евани олиб кетадими, қолдириб кетадими? Балки ойимга бир нарса дегандир?

-Ҳа, хаёлга ботдинг, юрагингдан урдими? Унут уни. Яхшилари бор...,-деди “Батя”.- Опангни макрига тушасан!

Лекин унутиб бўладими? Қорни оч одамнинг олдига ошни тортиб қўйиб, емагин десангиз қандай бўлади? Тагин, зиғир мой, қўш гўшти ва девзирада пиширилган бўлса?!

Менга жавоб беришди. Ўзлари ичкари хонага киришди. Келгунча абхаз гўзалини ўйладим. Нима қилсам экан? Нима ҳам қилардим? Унутишим керак.

Уйга келсам, ойим ҳаяжонда. Ева шу ерда экан...

36. Қафас

Оркага қадам ташладим. Ойим “Киравер”, дегандек қўлимдан тутди ва гапирмасдан ичкарига тортди. Қулоғимга пичирлади:

-Кўрқма, у менинг хонамда.

Бошимни силкитдим. “Киролмайман”. Ойим қўлидаги бир парча қоғозни кўрсатди. Бу ҳалиги, биринчи саҳифасини ёндирганимиз китобдан яна бир варақ.

“Диктатор фикрни уқий олмайди. Сен ўзинг унга айтиб қўясан. Ҳаракатинг, кўркувинг, хаёлчанлигин билан. У битта одам. Бутун халқни кузата олмайди. Назорат қилолмайди. Эшитолмайди.

Диктатура шароитида ҳеч нарсанинг, ҳеч кимнинг ўрни бўлмайди. Чунки ҳамма нарса асл ҳолини йўқотган бўлади. Амалдорларнинг “эркаклик жойи” ёки “қизлик иффати” қирқиб ташланади.

Тиллар фақат битта сўз учун айланади. Юртбоши! Бу ибора худди фоҳишабозлик ўрчиб кетган жойда турли юқумли касалликлардан сақланиш учун қўлланиладиган муҳофаза қалқонига ўхшаб қолган. “Шуни қўллансам, менга жин ҳам чалмайди”, деб ўйлашади.

Диктатура шароитида “ўрин” деган нарса бўлмайди, “ўрин” калимаси “ўйин” билан алмашади. Бу ўйин худди кечки ресторанлардаги яланғочлар ўйинига ўхшайди. Қайси ўйин диққат тортса, пул ўша томонга отилади.”

Ойим бу билан нима демоқчи. “Батя” – диктатор, у билан ўйин қилишим керакми?

Тушунмадим, бунинг нима алоқаси бор, дегандек, елка қисиб, ойимга ҳайрон бўлиб қарадим.

-Шунчаки...Кўрқма!-деди пичирлаган оҳангда ва мени ўз хонасига киритиб, эшикни ташқаридан бекитди.

Абхаз гўзали ойимнинг ётоғида ўтирибди. Қаршисида телевизор, “Батя” ҳақида ҳужжатли филм бераяпти. Ҳамма жойда у. Гапиролмайсан, ҳаракат қилолмайсан, фикрлай олмайсан. Телевизорнинг русча каналида унинг ёшлигини кўрсатаяпти. Олов бўлган! Қандай ундан юз ўгириш мумкин? Мана, ҳатто абхаз гўзали ҳам унга маҳлиё.

“-Тур,-деди у вазирлардан бирига. Вазирнинг қўлида дафтар. Ўзича нималарнидир ёзиб олаяпти.

“Батя” унга қараб иқтисоддаги камчиликларни айтиб:

-Нега бажармадинг?-деди.-Сен халққа хизмат қилишинг керак эмасми? Сени нима учун мана шу ишга кўйдик, баракатопгур? Раҳбарда виждон бўлиши керак, халқим, ватаним деб яшаши керак, билдингми? Бу кетишда буюк келажакни қачон қурамыз? Пахта плани тўлмаса, пул бўладими? Нон бўладими? Мой бўладими? Пахта бу-сиёсий қурол. Пахта-бу йўл, мактаб, шифохона, кафан. Биз ўз кафанимизни ўзимиз етиштиришимиз керак. Кўрдик, шунақа замонларни ҳам, кафанга зор эди одамлар. Кафансиз кўмилганлар ҳам бор эди. Унутма буни! Чигит экишни қаттиқ назорат қил! Бўлмаса яна ўтган йилги каби баъзи вилоятларда судралиб қоласан! Бу сафар кечирмайман!

Вазир жим.

-Сенга ҳозирча ҳайфсан эълон қилдим, ўтир!

“Ойимнинг китоби”даги гаплар миямда айланди:

“Диктатор мулозимларни айблаб туришни яхши кўради. Лекин мулозим нима қилсин? Нима қилолади? Чунки у кўрқоқлар ичидан танланган. Шунинг учун бориға шукур қилиб, товоқни лаган, тоғорани дойра деб, қўлга кирганини фойда билиб, қолганини қозикқа илиб юраверади. Юҳонинг боласи ҳам юҳо бўлади”.

“Батя” бошқа вазирга қараб:

-Тур,-деди.

-Нега шикоятчилар кўп, нега озаймади? Умуман жонга тегди. Шикоятларни камайтириш керак. Тагида чет эл машинаси, ўзи шикоят ёзади, бу нима деган гап? Керак бўлса, тортиб оламиз у машинани? Нархини ошириб қўй! Божхона қаёққа қараяпти?

Генерал ўрnidан туради. Дафтарига нималарнидир ёзиб-чизади.

-Маошингни кесдим! Маошсиз ишлайсан энди, ўтир!

Ундан кейин бошқа вазир турғазилди.

-Нега мен айтган қурилиш битмади?

“Батя” жавоб ҳам кутмади.

-Сени ишдан бўшатдим, ярамас! Энди совет даври тугади. Бекор юриш йўқ! Ҳамманг ишлайсан! Пора олиш йўқ! Кабинетларингга камера қуйиб, ўзим назорат қиламан! Ухлаш йўқ санларга, обед йўқ, уйга бориш йўқ! Билдингми?”

Ҳамма бош эгди. Мен ҳам бош эгибман. Ўла! Ёнингда ҳурлиқо ўтирибди, сен эса телевизор кўрасан! Шунчалик ҳам роботга айландингми? Йигитлигинг қани?

Тўхта, “камера” дедими? Хонанинг деворларига қарадим. Дарвоқе, “Батя”нинг биз яшайдиган биносида камера йўқ. Аммо овозни ўғринча ёзишади. Балки яширинча камера қўйган бўлса-чи? Унда тугадик. Қўйган бўлса ҳам адам қўйгандир?

Евага қарайман. Жилмайиб турибди. Яна кўзимни олиб қочдим. Гапириб қўйишим мумкин-да!

У эса ҳамон тикилиб турибди. Қиз бўлса ҳам йигитдан кучли нигоҳи. Сен эса кўзингни олиб қочасан?

Ниҳоят мен ҳам унга тикилдим. Кўзларимиз гаплаша бошлади:

“Шу пайтга қадар қаерда эдинг? Нега олдинроқ келмадинг?”

“Қаёқдан билай? Лекин мана олислардан келиб, сени топдим.”

“Узоқ йўл босибсан, киприкларинг толиб қолибди, маҳзунлик томчиламоқда.”

“Йўқ, бу маҳзунлик эмас, мамнунлик. Сени топдим ахир, эй тоғларнинг енгилмас шери!”

“Сен эса оҳу! Мен оч шерман! Еб қўяман сени!”

“Журъатинг борми? Қудратинг борми? Қалбинда юрак-чи?”

“Эшитмаяпсанми? Гумбур-гумбур сасни. Бу тоғлар остидан отилган вулқон эмас, бу менинг юрагим. Қўлларингни узат, кафтимга қўяман бу чўғни!”

“Кафтим шундай ҳам ёнмоқда. Ишонмасанг, ушлаб кўр. Менинг юрагим кафтимда”.

“...”

“Нега кўрқаяпсан йигит, не-не алпларни йиқитган, доврўғи достон полвоним, нега бунча беҳолсан, бургутим?”

“Қани эди бургут бўлолсам!”

“Сен бургут! Баландларда учадиган якка бургут! Сенга етиш қийин. Бунчалар баландлаб кетаяпсан”

“Индама, яна бироз баландлайин, кейин ўқдай паста шумғийман, ўзимни кучоғинга отаман!”

Унинг кўзлари уялгандек, киприклари эса йўрилгандек пирпираб қолди.

Унинг ёнига ўтирдим. Юзимдан олов пурқди. У ҳам қизарди. Ҳис қалайпман.

Вужудимда вулқон қайнай бошлади.

“Бор-э” деб гапириб юборсам-ми?

“Сени севим қолдим”, десамми?

“Кўзларингга ошиқман”, деб айтайинми?

“Майин сочларингни силамоқчиман”, дейинми?

Йўқ! Хаёлдан ҳаётга чиқа олмайман. Ўзимку ўзим бу қизнинг ҳам гулдек умрига зомин бўламан. Адам нима қилади кейин? Ойимчи? Ўзимни босишим керак.

Ётоқ ёнида ойимнинг дафтари ручкаси билан турган экан. Уни олиб:

“Тунгман!”, деб ёздим.

Ева ўкиди-да кулимсираб.

“Биламан. Мен ҳам”, деб ёзди.

“Опа қаерда?”

“Тепада, хонасида йиғлаб ўтирибди...”

“Қоласанми?”

“Йўқ, кетамиз экан.”

“Қаерга кетасан?”

“Жой топилар?”

“Москвага бормайсанми? У ерда уйим бор. Ўша ерда яшаб турасан.”

“Опа билан маслаҳат қилишим керак.”

“Буни зинҳорба зинҳор унга айтма!

“Менга хат ёз... ЕваА@gmail.com”

“Хўп, яқинда “Батя” Москвага боради. Ўшанда кел!

“Хм...”

“Адресни почтанга ёза олмайман. Ёдла уни. Фрунзенская метросидан чиқасан, ўша ерда “Камелот” комплекси бор, 11 қаватда, тасодифни қара, квартира номери сени ёшинг билан тенг”.

“Мени ёшимни қаёқдан биласан?”

“Кўзингдан? Бўялмаган бўлса ҳам кип-қизил турган лабларингдан. Юзингга камалак бўлиб қўнган қошингдан. Садаф тишларингдан. Киприкларинг, кулгичларингдан! Сочларинг толасидан, боқишларинг ноласиздан... ўша қаватда фақат битта квартира бор...”

Қиз муздек эрий бошлади. Уни бағримга тортдим. Уммон босиб кетгандек бўлди бизни. Қайта-қайта келиб урилган тўлқинлар остида қолдик...

Ишқнинг оғушида анча мудрабмиз. Қулоғимга қандайдир товуш эшитилди. Икки киши баланд овозда гаплашмоқда. Ойим ва адам. Эшикнинг орқасида туриб, кулоқ солдим.

-Қаерга кетди?

-Ҳозир келиб қолади. Телефон қилганди келаяпман,-деб.

-Нега рангинг учган? Мазанг йўқми?

-Чарчадим...

-Нима иш қилдингки, чарчадинг?

-Бирор иш қилмасликдан чарчадим. Зерикдим.

-Сен зерикасанми? Билмасамки, гапирсанг. Бугун ҳам битта китобни ўқиб битирган бўлсанг керак. “Фаворит”ни тугаттингми?

-Йўқ ҳали, озроқ қолди, иккинчисидан.

-Бўпти, юр, айланиб келамиз.

-Қаерга борамиз.

-Шу ерда, боғни айланамиз. “Батя” узоққа кетма, деган.

Демак, адам ойим алдаётганини сизди. Муҳим гапи бўлса, боққа айланишга олиб чиқади. Ишқилиб, ойим кўзда ёши билан қайтмаса бўлди.

Адам, аёлим дейдию, аммо ойимга ўзини кашф этиши учун йўл очмайди. Уни қафасда тутди.

Евага қарайман у ҳам ўз ихтиёри билан қафасга тушган булбул каби ширин мизғимоқда. Балки унинг бахти қафасдадир? Тўхта! Эҳтимол ихтиёрий эмасдир? Ким ўзи у? Опанинг қўлига қандай тушиб қолди? Ота-онаси йўқми? Наҳотки, шундай гўзал кўчада қолса? “Батя” нима деди: “Опангни макрига тушма!”, деди. Тўрга илиндимми? Шунча ҳам содда бўламанми?

Ойим билан адам боққа чиқиб кетишди, деб эшикни очсам, овқатланадиган жойдаги телевизор қаршисида опа ўтирибди. Кўзлари қизарган. Қовоқлари осилган, йиғлагани билиниб турибди. Сочлари тарвақайлаган. Ётоқда кийиладиган пижамаси елкасига илиниб қолгандек. Бўйин суяклари бўртиб чиққан, икки оёғини букиб, қучоқлаб ўтирибди. Мени кўриши билан ўзини ўнглаб, бармоғини оғзига қўйиб, гапирмасликка ундади. Қўли билан ишора қилиб “Қани”, деди. Ойимнинг хонасини кўрсатдим. Ўрнидан туриб, ўша ёққа юрди ва бироздан кейин биргалашиб чиқиб кетишди. Ева орқага қараганди, ғилт этиб, кўзида ёш айланди...

37. Қон

“Батя” ишларингни ўғлингга ўргат, дебди. Адам билан бугун эрталабдан “Сангород”га отландик. Адам машина тузатадиган жойга кириб, яп-янғисини миниб чиқди.

-Сенга давлат сирларини ўргатишим керак. Бунинг учун гаплашмасак бўлмайди.

Шу дамда менга давлатнинг ҳамма сиридан ҳам кечагиси муҳимроқ эди. Опа кетдими, қолдими? Опа ҳам эмас, Ева кетдими ё шу ердами? Адамдан қандай қилиб сўрайман? Унинг дарди эса “Сангород”.

-Борадиган жойимизни маҳбуслар “қора зона” ҳам дейишади. Лагерларда даволашнинг иложи бўлмай қолган хасталарни шу ерга олиб келишади. Бу ерда тажриба лабораториямиз ҳам бор. “Сил” деймиз. Бу махфий жой аслида. Аммо атрофга сил касаллиги бўйича марказ, деганмиз. Лекин баъзи “маслокрад”лар пул бериб, бу ерга кириб олишади. Жазодан қочишнинг йўлини излашади... Сен ҳали “Жаслик”, “Навоий”, “Шайхали” ва бошқа зоналарга ҳам бориб туришинг керак.

“Адамнинг бир неча кунлаб кетиб қолиш сабабларини энди тушунгандайман.”

-Зоналарга бориб ҳеч қачон касал бўлмаган, оилавий силсиласида ёмон хасталиклар учрамайдиган йигитларни қидирамиз. Топилмаса, ташқаридан топиб тиқишимиз керак.

-Нега?

-“Батя”нинг қонини алмаштириб турамиз. У шунга жуда ишонади. Агар ёш йигит қонини қуйиб турса, инсон узоқ яшар экан.

-Сизчи?-адамни русча гаплашганда сенсираб гапирар эдим. Аммо, иш пайтида сизлашим керак. Бу қоида. Бошқа одамларнинг олдида билмасдан сенсираб юборсам, генералга ҳурматсизлик ҳисобланди. Шунинг учун яхшиси доим сизлашга қарор қилдим.

-“Батя” бир пайтлар “Амбрози” деган ташкилот ҳақида эшитган. Улар ёш йигит қонидан “плазма” тайёрлаб, қонни алмаштиришади. “Батя” уларга ишонмайди. Ўзимиз йўлга қўйдик. Яна тўрт киши - “бемор”имиз. “Батя” уларни ҳам “ўргатиб” қўйган. Ҳеч ким билмайди. “Плазма”ни кимга олиб боришни мутлоқ ва мутлоқ сир сақлаш шарт.

-Нега энди “Сангород”да...

-Бу ерда ўзимизга тегишли лабораториялар бор. Ишлайдиган докторларни ҳам ўзимиз етиштирган. Ҳаммасининг “оғзига кулф урилган”. Қолаверса, улар бу нарса қаёққа боришини билишмайди. Музлатиб қўйишади. Махсус одам олиб бориб, “Батя”нинг духтирига топширади. Бу ишни энди сен назорат қиласан. Кўрдингми, “Батя”нинг ва атрофидаги қарияларнинг тақдири сени кўлингда.

-Сиз назорат қилмайсизми энди?

-Менга янги вазифа бераяпти. “Марказ” ҳам янги йўналишда олти ой ўқишимни тавсия қилган.

-“Марказ”?

-Ҳа, буни билишингга ҳали эрта. Ҳаммасининг вақти, соати бор.

-Олинган қон тоза ёки тоза эмаслигини қандай назорат қиламан. Бу соҳада билимим йўқ-ку?

-Махсус ускуналар, одамлар бор. Ўринбосарларинг бўлади. Даставвал, зонага бориб, узоқ йилларга қамалганлар ёки “жазоси кучайтирилган”лар орасидан одам танлайсан. Агар шундай одам қисқага қамалган бўлса, жазолаб, узайтириб беришади. Уларнинг касаллик варақаларини ўрганасан, ҳар эҳтимолга...

-Озгина бўлса ҳам ўқишим керак эмасми?

-Ўқиганлар кўп. Сенга илм-пилм керак эмас. Бугун айримлари билан танишасан. Ишинг уларни назорат қилиш. Бошида туришинг шарт! Улар билимли, аммо роботдай гап, қарорни сен олишинг керак. Агар қамоқхонада мос одам топилмаса, ташқаридан олиб келишади. Буни эплайдиган одамларимиз бор...

Бутунлай бошқа дунёга кириб бораётгандим. Билмадим, қандай эплайман? “Бошқа” қариялар кимлар экан? Адамдан сўрасам:

-Кеча бу хабарни эшитиб, ҳаммасининг аҳволи чатоқ бўлди. Менга ишониб қолишганди. Ёмон қон олмайлик, деб қўрқишади-да, лекин батя уларни шу ердан ҳам маҳкам тортиб қўйган. Хиёнат қилишса, “ипни тортиш”ни буюради. Махсус дори бор, қўшиб берилади.

-...

-Илгари бўлганми?

-Ҳа, бир-икки одам хато қилиб қўйганди, танобини тортганмиз!-...

-Қўрқма, ҳаммаси яхши бўлади. Бугун бир нечта йигитни олиб келишган. Қонини олишади. Яшагани яшаб кетади. Яшамаса, демак, умри шу ергача. Худонинг бергани. У томони бизга боғлиқ эмас.

“Сангород”да бошлиғидан бошқаси адами соғлиқни сақлаш идораси - тўртинчи бошқармадан, деб биларкан.

Бошлиқ зарҳал чинниларда кофе ҳозирлатди. Кейин дазмолланган, чизиқлари “лезва”нинг қиррасидек ўткир, яп-янги ёпинғич берди. Бошимизга ҳам оппоқ “қалпоқ” кийдик.

Лаборатория бир четда ва махсус ҳимояланган. Кираверишда соқчилар туришибди. “Сангород” бошлиғи:

-Бугун янги одам келди, нега ҳужжат сўрамайсизлар?-деди.

-Сиз шу ерда-ку, ўртоқ начальник! Узр!

-Бегона одам кирдимми?

-Йўқ. Доимий ишлайдиганлар ва касаллар...

Ичкарига ўтдик. Битта хонада битта “маҳбусни” ётқизиб қўйишган экан. Қўл-оёғи каравотга боғланган. Оғзи ва кўзи ўралган. Қўлига қон оладиган жиҳозлар уланган. Адам бошлиққа жавоб бериб юборди. Кейин “доктор”га юзланди.

-Аввал озгина олинг, таркибини текширинг,-деди. У махсус шишачаларга қондан солди ва бироз кутди. Қон таркиби ҳақида маълумот автоматик тарзда чиқди. Қоғозни қўлига олган адам, синчиклаб қаради-да, менга кўрсатди.

-Бу томонида нормаси, бу томонида эса қандайлиги ёзилади. Таққослаганингда фарк бўлмаслиги керак. Бу олдин ҳам бир неча марта текширилган. Группалари солиштирилган. Охиргисига сен қарор берасан.

Адам “бўлади” дегандан кейин қон йўлини бошқа жиҳозга улашди. “Маҳбус” аввалига оз-моз қимирлаган бўлса, кейин ухлаган одамдек, “латта”лашиб борди. Териси рангсизланиб, сўлий бошлади. Пластик жиҳоз тўлгунча олинар экан.

-Унга бошқа қон беринглар. Қабул қилса, яшаб кетади, аҳволи оғирлашса, ташқарига, шаҳар касалхонасига юборинглар.Қариндошларига хабар беринглар,-деди адам.- Ташҳизни тўғри қўйинглар. Кам қонли...

Қарасам, маҳбуснинг қулоғига ҳам нимадир тикиб қўйишибди. Демак, анча одам ишлайди.

Олинган қонни музлатгичга тикишди. Қулфи бор экан, “шиқ” этиб қулфланди.

-Калити қани?

-Мана!

Адам калитни олдида, менга қараб:

-Кейинги хонага ўзинг кир, бошлиқнинг ёнида бўламан,-деб чиқиб кетди.

Кейинги хонада ҳам айни ҳол. Ётган маҳбуснинг оёғига кўзим тушди, бош бармоғи эгри. Карате мактабига қатнаганда синфдошим мени тепаман деб, бармоғини қайириб олганди. Даволатди, аммо эгри бўлиб қолганди. Кўнглим ниманидир сезди.

-Буни ҳужжатлари қани?

“Доктор” дарров папкани олиб, кўлимга тутқазди.

“Бу Умид-ку? Синфдошим?!”

Даҳшатга тушдим. Наҳотки? Қачон? Уни ҳали яқинда кўргандим-ку? Делони варақлайман.

“159” билан қамалган. Конституцион режимни ағдаришга уринган. Қамокда бир неча маҳбусни уриб ўлдирган. Назоратчиларга қўл қўтарган ва ҳоказо.

Умид бунақа бола эмас, лекин... Яқинда кўргандимда “Нима қилиб юрибсан, қаерда ишляпсан?” десам, мужмал жавоб қилди. Тўхта, нега буни уч йил олдин қамалган, бир неча зонада бўлган, деб ёзишган?

-Нима қилай, бошлайинми?-деди “Доктор”.

-Тўхтаб туринг,-дедим ва адамнинг ёнига келдим.

-Кел, кофени тугат, мен ҳозир келаман,-деб чиқиб кетди адам. Ярим соатдан кейин қайтиб, “Кетдик”, деди.

Машинада:

-Бу ерда отанг бўлса ҳам, онанг бўлса ҳам фарқи йўқ. Синовдан ўтмадинг. Биз ҳаётимизни “Батя”га тикканмиз. Истаган вақтда ўз қонимизни беришга, унинг учун ўлишга тайёр туришимиз шарт. Бунда иккиланиш бўлмайди. Сен нима қилдинг, кўришганда сени ҳатто писанд ҳам қилмаган танишинг учун “Батя”нинг ҳаётини унутдинг?

-Ахир..

-Нима ахир?

-Нега ана у қизга ёзганларингни хонада қолдирдинг? “Батя” сенга ман этганди. Нега учрашдинг? Санга қиз керакми, манга айт! Мингтасини қатор қилиб қўяман! Ойинг айтаверади. Унга кўп қулоқ солма! Майнаси айниб қолган уни! Бошимизга бало бўлади бир кун! Сан ватанпарвармисан ўзи? Ундай бўлса ҳаётинг “Батя”ники! У бизнинг ватанимиз, у бизнинг келажагимиз, у бизнинг ҳаётимиз! Билдингми?!

Кўлидаги хўрозқандни тупроққа тушириб қўйган боладек, бошимни эгиб қолдим.

-Бўлди, кўп ўйлама! Ева кетди. Гугуш уни қўйнингга тиқиб, жосус қилиб қўймоқчи эди. Агар “Батя”нинг ўрнига Гугуш келса, биласанми нима бўлади? Бояги маҳбуснинг ўрнида сан ётасан, ман ётаман, ойинг ётади, тушундингми? Гугушни ҳеч ким истамаяпти, “Батя”дан бошқа. Аммо уни ҳам кўндирамыз. “Марказ” ҳам ундан айниб қолди.

-Марказ?

-Ҳа, Гугуш уларнинг ҳам жиғига тегди. Бу бошқа масала дедим-ку?

-...

-Ана у синфдошинг-Умид сенга ёрдамчи бўлади. Ўзимизнинг одам!

У бироз индамай турди-да:

-Энди бошқа муҳим ишимиз бор... Ана, Умид ҳам орқадан келмоқда, лекин сенга содиқ энди, қутқазган бўлдингда,-деди.

38. “Дангасалар”

-Борадиган жойимиз - “Мафкуравий кураш маркази”. Биз жамият учун мафкуравий озуқа ҳам берамыз. Миш-мишлар, латифалар, изоҳлар, шарҳлар, видеолар, муҳокама учун мавзу ва ҳоказо... тарзида. Етарли даражада ёшларни ишга олиб, тайёрлаганмыз. Мендан кўра, уларни сен яхшироқ тушунасан,-деди адам.

-Бунча ишга қандай улгурасиз?

-Бу жойга бир ойда бир марта борасан ва бошқарма бошлиқларига вазифа берасан. Вазифани “Батя” айтади ёки ўзинг атрофга қараб ҳаракат қиласан. Қандай ҳаракат қилишни бугун кўрсатаман.

Адам ўртада турган “папка”ни кўрсатиб:

-Сариқ ва қизил чизилган жойларини ўқи, сариқ-огоҳлантирув, қизил жавоб беришимиз керак,-деди.

Ҳужжатга кўз югуртирдим.

-Кўрддингми,-деди адам. -Одам савдоси, тарафикинг бўйича АҚШ Давлат департаментининг йиллик ҳисботида охирдан иккинчи эдик. Энди энг охирга тушибмыз. Кимдир бунга “Батя”га кўрсатибди.

Кўнглимдаги гапни айтиб, адамнинг диққатини тортмоқчи бўлдим:

-Опага қарши ҳамма нарсани кўрсатишади, энди...

-Ҳа, мана чуқур ўйлай бошладинг. Офарин, лекин “Батя” қандай қилиб америкаликлар бизнинг сирларимизни билиб қолишганидан хавотирда. “Марказ” ҳам бу масалада тадбир олишни сўраган.

Демак, нишонга урдим. Адамнинг диққатини тортдим.

-Дарвоқе, табриклаш эсимдан чиқибди. Капитан бўлдинг! Аммо бу вазифа учун етарли эмас. Икки ойда майор ва яна икки ойда подполковник бўласан! “Батя”нинг ўзи айтди... Севиниб кетдим, аммо билдирмадим.

-Севинмай тўғри қиласан,-деди адам.- Севинчингни “Батя”дан генерал унвонини олишинг учун асраб қўй!

Ресторанга ўхшаган жойга бордик. Овқатланиш учун кабиналар қилиб қўйилган. Биз кирган кабинада яширин эшик бор экан. Бошқа жойга ўтдик. Йигирмага яқин фуқаро кийимидаги одам кутиб ўтирибди. Ҳаммаси бирдан ўрнида турди.

-Ўтиринглар!-дея ҳукм қилди адам.-Бундан кейин ойлик мажлисни турли жойларда ўтказамиз. Ҳар бирингиз ўз вилоятингизда ҳам шундай “бункер” ҳозирлаб қўясиз ва “чай ичиш”га борамиз. Тўғрироғи, мана бу йигит боради. “Батя” уни ҳаммамизга раҳбар этиб тайинлади. Айтгани айтган, дегани деган! Хоҳлаган одамини отишга, ўлдиришга, қамашга ваколоти бор. “Батя”нинг хос таппончаси унда. Эҳтиёт бўлинглар!

Ҳамма “нимасига бунча” дегандек менга қаради ва дарров бошини эгди. Ё адамдан хайиқишди, ё мендан!

Адам мажлисни бошлаб юборди.

-“Миш-мишлар ва латифалар”... Нима гап!

-Ёшларга оидларини топаяпмиз. Кўпроқ қизиқчилар билан ишляпмиз. Уларга “илдираяпмиз”. Бозорларга ҳам кираяпмиз. Ўртакашларни бошқаришни ҳам ўйляпмиз, тўй ва тантаналарда!

-Ошириб юборма! Одамларда норозилик пайдо бўлиши мумкин. “Диндор” сенда нима гап?

-Биз ҳижоб ва соқол жанжалини қиздириб турибмиз. Шу билан банд бўлишса, бошқа нарсалар билан қизиқишмайди.

-Яхши. Менимча мазҳаб масаласини ҳам қизитиш керак. Дарвоқе, энди унвонинг ошди. Табриклаймиз. Яхши ишлаганларга унвон, мукофот биздан. “Батя” саховатли, фақат уни қозонишингиз керак! Катта байрам келмоқда...

Раҳматни қойиллатган генерал “маҳмаданалик” қилди:

-Юртимизда мазҳаб унчалик муаммо эмас. Одамлар мазҳаб ўзи нималигини ҳам яхши билишмайди...

-Билишмагани учун ҳам қизитиш керак, дедим. Дин ичидаги баҳсларни олиб чиқиш керак. Имомлар билан бамаслаҳат қил. Тагин айтганинг каби муаммо йўқ жойда муаммо чиқмасин!

Адамга қойил қолдим. Ўзининг гапига қарши айтилган фикрни айлантириб, ўша одамнинг ўзига урди ва охирида унинг гапини тасдиқлаб ҳам қўйди. Лекин ўша одам унга ёқмади. Бу гапириш ҳавосидан билинди.

-“Матбуот”, сен нима қилаяпсан?

-Газеталар тўла назоратда. Шунга қарамай “ишлов” бериб турибмиз. Ҳозир интернет билан кўпроқ бандмиз. Ўзидан кетиб қоладиганларни кўрқитиб турибмиз. Сайтларни чигит сепгандек “экиб” ташладик.

-Қуруқ гап билан эмас, амалда ҳам кўрсатиб қўйиш керак. Битта журналистман, деганини пешанасидан отиб келгандик. Нечтасини қамоққа тикдик. Оиласидан жудо қилдик. Буни ҳар доим мисол қиламан, сизларга. Сарсон-саргардон бўлишсин. Йўлларда автоҳалокатга учрасин, агар шунақа ёзадиганлари чиқиб қолса. Битта-яримта бундайроғини қамаб қўйиш керак. Чет элликлар озод қилинглари, деб ялиниб юрсин. Керак бўлганда озод қиламиз. “Батя”га раҳматнома ёғилади. Озод бўлганнинг мақтови самимий чиқади.

-Хўп, бўлади! Айтганингиздек қиламиз. Керак бўлса, наша отиб ушлаймиз ҳам.

-Нашани оғзинга от. Минг йил наша билан ушлайсанми? Бешиқдаги бола ҳам билиб қолди бу ҳунарингни. Янгисини топ. Бугун одамлар нимага ишқибоз. Ана “кўки”дан бериб ушлат! Тадбиркорга айтиб, судга торт, сарсон қилиб қўй... ўйла, янгиларини топ!

-Хўп бўлади, ўртоқ начальник!

-“Хориж” қани? Нима қилаяпсан?

-Бошқаларга маълумот тўплаб бераёпмиз. Душманларимиз ҳақида. Режимга қарши чиққанларни бир-бирига душман қилиб ташлаганмиз, ҳаммаси ит-мушук...

-Бу ҳам эскирди. Ёзганларингга одамлар ишонмай қўйди. Бир тийинга олишмаяпти. Қайтанга обрўларини ошираяпсан! Манимча очикқа ўтишинг керак. “Видеолар” билан бирга ишла, ҳужжатли филмлар қилиб, телевизорга олиб чиқ. Аноним номлардан ёзилганларга сичқон ҳам чичмай қўйди...

-Лойиҳаларини тайёрлаб олиб келаман, кўриб берасиз,-деди ёшгина йигит.

-Масъулиятдан қочма! Аниқ одамларни топ ва улар ёзсин! Натижасига қараб баҳо берамиз. Бу йигит менга ўхшаб кечирувчан эмас. Онасини ҳам кечирмайди. Бекордан бу ёшда “Батя”нинг энг ишонган одами бўлиб қолдимиз? “Одам савдоси” қани? Чиқ бу ёққа?

Ўрта ёшлардаги бир киши адамнинг ёнига келди.

-Бугун бу ерга йиғилишимизнинг сабаби мана бу иблис,-деди адам.-Қани нимагалигини ўзидан эшитамиз. Айт, нимага йиғилдик?

-Билмадим...

-Балони ҳам биласан...

-...

-Хўп, билмасанг, нимани биласан? Нега билмайсан? Мана шу билмаганинг учун йиғилдик. Ҳаммага ўртак бўлсин, мен билан келган йигитнинг исмини ҳеч биринг билмайсан, ҳатто тушингга ҳам кирмасин, тушундинглари? Унинг кимлигини эса кўриб қўйларинг.

Адам шундай деб, “Батя” каби қатъий оҳангда: “Тугат буни, ” - деди.

Ўртага чиқсам, бояги йигит аланглаб ҳар томонимга қараяпти. “Таппончаси қани?” деб ўйлагандек белимга назар солди. Кўрдик, ҳеч нарсам йўқ. Кейин боксчимикан, деб қўлимга қаради. Адам боксчику, бир иккитасини думалатган бўлиши мумкин-да.

Ўйчи ўйини битиргунча, қўйчи тўйини битиради. Бу ерда ҳам тез ҳаракат қилишим керак. Шунчаки ўлдириш эмас, санъат намойиши бўлсин. Қўлим қошининг орасига бордим йўқми, сезмай қолишсин.

Шамол “шир” этди..

Ўтирганлар “во...” деб юборишди.

Мен эса ҳеч нарса бўлмагандек жойимга келиб ўтирдим. Адам мағрурланиб кетганини ҳис қилдим.

-Раҳмларингиз келмасин. Унинг гаплари чет элга чиқиб кетган. Америкаликларнинг ҳисоботига киради. Дунёда энг ёмон, деб ном олдик. Хорижга одамларни ишга жўнатилиши, кизларни Дубайга юборилиши қандай қилиб уларга маълум бўлди? Бу аблаҳ эса ҳатто улар эълон қилган ҳисоботни ҳам яшириб ўтирибди. Билади, аммо яширди. Бу хоинлик! Давлатга хоинлик, мамлакатга хиёнат, “Батя”га хоинлик! Хиёнат кечирилмайди! Бундан кейин хоинлар мана шундай ўладилар! “Марказ” ҳам биздан норози. Қолган бошқармалар ҳам айбдор бунда.

Адам энди уларга вазифа қўя бошлади:

-Фалон жойда иш яхши, пулни дарахтнинг тагидан териб оласан, деб нега кўпроқ гап қилмайсизлар? У ёқда ишлаб келганларга данғиллама тўй қилишни нега маслаҳат бермайсизлар? Нега уларнинг тўйларини интернетда кўпроқ ёймайсизлар? Бу аҳволда ўн беш миллион ишсизни нима қиламиз? Қаёққа тикамиз? Агар оёққа турса, ҳаммангизни ағдариб ташлайди. Эсингиздан чиқдими, Наманганда нима бўлганди? Қаллангизни узиб, деворга осиб қўйишганди. Феврал воқеаларини унуттингизми? Андижонда нима бўлганди? Сичқоннинг ини минг танга бўлди. Оёғингиз қалтираб қолди. Ёшларга иш йўқми, турли йўллар билан жўнатиш керак. Муаммонинг бошқа ечими йўқ! Миллионга иш жойи яратдик, икки миллионга яратдик, деган туалет қоғозлари ўзингизга насиб! Иш бермади! “Оқ йўл!” деб тантана қилиб эмас, қийнаб-қийнаб, пулга зор қилиб жўнатингки, қайтиб келмасин! Ота-онасини сарсон қилинг, у ёқдан пул тортсин, ўшанда қайтиб келмайди. Ўргансин ўша ёққа! Аёлларни бичинг деганимизда уддалай олмадингиз! Буни ҳам уддалай олмасангиз, ҳаммангиз мана шундай ўртада думалаб ётасиз!

Адам кетишга шайланди! Аммо ниманидир унутгандек жўшиб кетди:

-Пулини торт! ОВИР нима жонингга керак? Чегара-чи? Чегара қондасини буздинг, деб иш оч, уйига текшириш учун одам юбор, ҳеч нарсасиз қолсинки, иш қидириб кетсин, тўйини қилиш учун, ўйини тиклаш учун кетсин! Бу ёққа келтирма! Пулини юборсин, юборадиган сабабларни кучайтир! Бу давлат, четдан пул келмаса хароб бўлади. Халқнинг қўлида чақа ҳам турмасин, ўзи билан ўзини ўралаштиб қўй. Лоқайд, ҳеч нарса билан қизикмайдиган, ўқимайдиган бўлса, бошқариш осон! Кетганларни уйига бориб кўрқитиб туринглар, боламиз келса қамалади, деб ота-онаси ўзи чорасини кўради. Бойликлар халқники эмас! Бойликлар давлатники! “Батя”ники! Уни бизга Худо берган, шундай экан бойликларни ҳам унга берган!

Адам шундай деб, ўрнидан турди ва “кетдик”, деди. Умидга:

-Навбатдаги мажлис жойини синфдошингга маълум қиласан,-деб топшириқ берди.

Биз Умид билан гаплаша олмадик. Аммо унинг мендан мамнунлиги сезилиб турибди.

Қарашларида меҳр сездим.

Машинага минганимизда ҳам адам ҳали жаҳлидан тушмаган эди;

-Шундай шароитда нима қиласан? Бу муаммони қандай ҳал қиламиз? Ҳукуматимизни айблаб туришибди, “Батя”нинг қўли бор, дейишяпти. Ўйла ва таклифингни айт!

-Ҳозирми?

-Машинадан тушганда кеч бўлади. “Батя”га таклиф билан киришим керак.

-Менимча, муаммонинг ечими “Батя”нинг ўзида, у одам савдосини, четга бориб ишлаётганларни қоралаб қўйса, бас. Ҳаммаси ўз йўлига тушади.

-Балосан! “Батя”нинг фақат юраги эмас, мияси ҳам бор сенда,-деди.

У “Батяга” нима деди, нима қўйди, билмайман. Аммо бир ҳафтадан кейин “Батя” чўлдаги икки вилоятга сафарга борди. Ўша ерда чет эл билан ҳамкорликдаги корхонага кирди. Хорижлик мухбирлар ҳам бор эди ёнида. Кейин дала айланди, шийпонда ўтириб, гапирди:

"Дангасалар, деб кимни ҳисоблайман? Ҳўв, Москвани бориб кўчаларини, майдонларини супурадиганларни...Одам жирканади, ки ўзбек миллатидан шунақа бориб, ўзига бир бурда нон топиш учун шунақа ишлар қилса? Ҳей бу ерда ҳеч ким очликдан ўлаётгани йўқ! Бу нима? Бу тиламчилик! Энди тиламчи бўлиб, кўчага чиқиб, қўлини узатиб сўраш, одамнинг ор-номусига қаттиқ тегади. Миллатимиз ғурури билан ажралиб туради бошқалардан! Ор-номуси билан! Санларни бу ишинг ўлим билан баробар эмасми?! Санлар бизни шарманда қилаяпсанлар, билдиларингми?"

Дарҳол бу ёзувни бутун дунёга тарқатиб юбордик.

Адам кетиб, ишим анча қийинлашди. “Батя” билан кўришиб ҳам тураман. У нимадандир кўрқиб қолган. Ўйлаб, тополмай юргандим. Ўзи сўз очиб қолди...

39. “Марказ”

-Сен билан гаплашмай ҳам қўйдик,-деди “Батя” қадаҳдаги конякдан хўплар экан.

-Ўзингга ҳам қуй! Биламан ичмайсан. Аммо уриштириб турасан. Аданг келгунча унинг ўрнига улфат. Биласанми, аданг билан узоқ йиллик ошнаимиз. У бўлмаса, билмадим, нима қилардим? Умрини эътиқодимиз йўлига тикди. У шунга туғилган. Сен ҳам уни менчалик билмайсан.

Юрагим “шув” этди. Нега адам ҳақида гапира бошлади? Наҳотки, ундан воз кечди?

-У кетганига кўп бўлгани йўқ, аммо ўрни билинмоқда. Сендан ҳам кўнглим тўқ. От ўрнини той босади. Тезда от бўлдинг! Катта ватанимиз парчаланган пайтда жуда қийин аҳволга тушганмиз. Лекин нима қилишни билардик. Режаларимиз аниқ эди. Фақат алкаш Оқпошшо ўн йил қонимни ичди. Аблаҳ, партияимиз, йўлимизга хиёнат қилди. Демократия ўрнатаман, деб арақнинг қулига айланди. Бизга ҳам кўп босим ўтказди. Бир ҳисобда яхши бўлди. Демократиясини ўзига қарши ишлатдик. Истаган вақтда сўқдик, лақма Ғарбни алдаб пулини олиш учун ундан юз ўғирдик, халқни ҳам миясини тўлдириб турдик.

“Батя” нега яна бу мавзуда гап бошлади? Билмайман. Аммо айлантириб, адамга тақашидан таҳликадаман.

-Биз ўз йўлимизни бошқа кўринишда бўлсада, сақлаб қолдик, юз ўгирмадик. Ичимимиздан лўттибоз, хоинлар ҳам чиқди. Умримизнинг катта қисми ўшлар билан курашга сарф бўлди. Агар “Марказ” маҳкам турмаганда, алкаш Оқпошшо ҳамма ёқни дабдала қиларди. Шундай кунларни бошимизга солдики, ухламай чиққанмиз. Чумчукнинг чунгидек жойга ҳам мустақиллик бериб юборган. Ишонасанми, хатто Чеченистонга мустақиллик берганди. Битта озари эса, нима эди исми? Ҳа, Элчибей деган, Кремлга кириб ўз тилида гапирган. Алкаш даврида Кремл кирланиб қолди. Лўттибозлик эди. Хайриятки, Владични олиб бердик. Укамдек гап. У келмаганда мазоримиз бозор бўлиши аниқ эди. Ер билан яксон қиларди. Демокартаияси нима? Брежнев билан "шарофчик"нинг оғиз ўпишгани каби гап!

У конякдан яна бир қултум ичдида, қора шоколаддан ярим бурдасини оғзига солиб, ўйланиб қолди. Балки мустақиллик арафасида Рашидов номини оқлайлик, деганлар кўп бўлгани учун, байроқни ўзи кўтарганини эсга олгандир? Кейин нимадир бўлганки, у айниган? Бу ҳақда ўқиб хайрон қолгандим. Мана энди сир кўчди, юрак тагида нафрат бор.

-Аданг “Марказ”нинг юрагимга отган ўқи. Ўрнашиб қолган. Олиб ташласам, ўлишим мумкин. Олмасам оғриқ бермоқда. Бу ўқни бир умрга ташийман-ов?..

“Худога шукур!” Хаёлимдаги булутлар сонияда тарқаб кетди.

-Уни бекорга юбормадим. Санга айтмаган бўлса керак ёки ўқишга кетаяпман, дегандир? Бу ёшида ўқиш борми? Ўша ерда ётиб оласан ва гап нимадалигини ўрганиб, калавани учини топиб, тугунни ечасан, деб жўнаттим. Аданг “Марказ”нинг ўқи бўлгани билан менинг юрагимда. Менга ишлайди, унга ишонаман! Умрида бир марта алдади. Италияга бориб, ишни бажармай келди. У аблахни битириши шарт эди. Бу сенга қолди...

“Батя” чуқур нафас олди. Кўзини бир нуқтага қадади. Юзи гоҳ тундлашар, гоҳ ғзаби уфураар ва ортидан сирли жилмайиб ҳам қўярди. Хаёллари алғов-далғов. Юзи айтиб турибди.

-Сен ҳам бундай гапир энди. Гунглик замони ўтди. Савол берсам, жавоб бер, нега улфат қилиб олдим?

-...

-Биласанми, дунё дегани катта қамохона. Муддатинг бор. Келасан ва муддатинг битганда чиқиб кетасан. Қамоқхонада “пахан”лар бўлади. Агар биттасининг этагини тутмасанг, бошқасига емсан. Дунёда катта кучлар бор. Аммо улар демократиясини суқади. Нима эмиш, инсон ҳақлари эмиш. Ҳей, қисиб ўтир, ўзингда инсон ҳақлари борми? Нима эмиш, эркин сайлов эмиш! Пулинг бўлса, эркин сайлов. Нима эмиш, матбуот очик бўлсин! Сани масхара қилиб ўтирса, ёқса, қичиғинг шу билан қоникса,

беравер эркинликни! Дўмбирангни менга чалма! Бизни боболар демократия курганда санлар иштонсиз юрган эдинг, оёғингга латта бойлаб! Шарқнинг шарқона демократияси бор!

“Батя” худди минбардан гапираётган каби илҳомланиб кетди. Юрагидагини эмин-эркин чиқариб ташлаётганди. Боя жумракнинг сувини очиб қўйганди. Унинг ёшлигида суҳбатимизни ёзиб олмасин, деб шундай қилишган. Бугун сувни ичига кириб гаплашсанг ҳам шовқинни тозалайди. Ўрганган кўнгил, ўртанса қўймас!

-Қуй яна бита!

Бу сафар шоколадга қарамади ҳам. Сўзида давом этди:

-Мана ўзинг айт, ўғлим! Агар подшо одил бўлмаса Беруний чиқармиди? Керак бўлса, Америкасини кашф қилиши учун подшо унга шароит қилиб берган. Хатоми гапим? Ётарди Хоразмнинг бир четида. Давлатни ўз қўлида ушлаган подшо бўлганки, Ибн Сино, Хоразмий, Термизий ва ана у бухорийларни чиқарган. Ботқоқдан олим чиқадими? Агар ман шароит қилиб берсам, олим чиқади! Ишонмайсанми бунга?

-Ишонаман...

-Ишонмадинг! Бошқа мисол. Ёзувчи шоирлар бор-а? Ман минбар берсам, китобларини чиқарсам, уй берсам, дача берсам, ёзганлари бир тийинга қиммат бўлса ҳам мактабда ўқиттирсам машҳур бўлади. Ўзига бино қўйган ашулачи бор эди. Дўриллаб айтиб юрарди. Отарчи! Блин! “Ўчир овозини!” дегандим. Халқ унутди, қўйди! Совет давридаги саёқ шоирларни улуғладим. Буларига кўрсатдим, нима хохласам шуни қиламан! Аммо “Россия, Россия менинг ватаним!” деганини авлод аждоди билан осмонга чиқариб қўйдим. Қарши чиққани Худо уради! Бизга маданият ўша ердан келди. Бўлмаса, Афғонистонга ўхшаб қон кечиб юрардик!

“Нахтоки ҳар кун шунақа ваъз эшитаман”, деган гап хаёлимга келди ва дарҳол ўчирдим. “Батя” ҳақ. У ўзи истаган одамига қахрамон унвони берса, бас, ҳамма уни авлиё деб билади.

-Бу халқни миридан сиригача яхши биламан!-деди “Батя” фикрларини асослашга урингандек.-Мукофотнинг кули. Орден, медал бериб қўйсанг, эркини ҳам, ўзлигини ҳам сотади. Шунинг учун аҳд қилганман ҳар йили неча миллион тонна пахта етиштирилса, ўшанча миллион орден, медал, мукофот тарқатаман, деб. Битта қоғоз, битта темир, битта диплом нима деган гап.? Шунга сотилади ҳамамси! Умр бўйи қулинг. Совға бер, олға юр!

Бу гапни нега гапираяпман? Бойнинг боласи Гугушнинг идораси ёнида авария қилиб ўлди. Владич буни Гугушдан кўраяпти. Кимдир шунга ишонтирган. Телефонларимни олмаяпти.“Марказ”да ҳам қандайдир иккиланиш шамоли эсмоқда. Гугушни иташмаяпти. Мана сен ёш. Айтчи, Гугуш нима қилиб юрибди?

Индамадим. Аммо бу сафар индамасдан кутила олмайдиганга ўхшаяман.

-Нима, фикринг йўқми? Ёки ана у қизни севиб қолдингми?

-Йўқ... Фикрим бор. Сиз ҳар қандай муаммога йўл топа олгансиз ва бунга ҳам топасиз!

-Йиғиштир бунақа лўттивозликни! Буни ҳамма айта олади?

-...

-Сендан аниқ фикр сўраяпман. “Дангасалар” ҳақидаги гап сендан чиққан экан. Менга ёқди. Отанга “болангдан ўрган” деб сени мақтадим, сен бўлсанг қулоғимга тегиб ўтирибсан...

Энди гапирмасам бўлмайди. Нима дейман? Гугушни ҳимоя қилсамми? Йўқ! “Батя” аллақачон у ҳақда ёмон фикрга келиб бўлган. Акс тақдирда ўшқирмас эди. Кўнглидаги топишим керак. Гугушни жазоламоқчи. Жазоламаса, Владич билан орадаги муз эримайди. Чет элда бошланган текшир-текширни баҳона қилиб, “Марказ” қизи билан кўшиб, ўзини ҳам “кўтариб” юбориши ҳам мумкин.

-Битта йўл бор,-дедим узил-кесил қарорга келиб.-Опани жазолашингиз керак.

-Қандай жазо? Сенга топширайми? Ярамас қиз жойимга кўз тиккан. Орқасида ёшлар турибдимиз. Уларни ташкиллаштириб юборибдию, санлар жим!

-Агар уй қамоғига солиб қўйсангиз, ташкилотларни бир кунда тинчитамиз, “Марказ” ҳам мамнун, Владич ҳам...

-Тўхта! Мен сени фикрингни уқир эдим, энди сен уқий бошладингми? Хон тўплаган фолбинларни ишга солмаяпсанми?

-Сиз юрагимдагини сўрадингиз, шуни айтдим. Жим бўл, десангиз, гунгман!

-Йўқ! Сен билан гаплашмасам, кимга ҳам айтаман бу гапни?

-Жазоласангиз бутун дунёда сизга ҳавас қилишади. Амир Темурдан тортиб...

-Сталин демокчимисан...

-Бир томонда Гугуш, қолганлар иккинчи томонда... вақтинча иккинчи томонга ўтиш керак.

-Ана бу олтин калладан чиққан гап, вақтинча!

-Тергов очиб қўйсақ, ишни анча чўзамиз.

-Лекин опанга бас келдигани йўқ. Тепағон. Тергов-мерговингни тегиб ташлайди. Илгари “Марказ” уни кўлларди. Балки ичкарида яширин тарафдорлари ҳам бордир?

-...

-Бўпти! Ўзинг бориб олиб кел уни, қарагин, ана у қизнинг қўйнига кирма, яна. Бу сафар яширадиган ойинг ёнингда бўлмайди... кўрдингми, опанг сотиб кетганди сени!

“Ер остида қимирлаган илонни биламан” дегандек “Батя” жилмайиб, бир кўзини қисиб, кулдида, қадахни олмоқчи эди, қора телефон жиринглади.

Ярим тунда ким бўлдийкин? Қизариб турган ранги оқарди. Шартта ўрnidан туриб, “кетма” ишорасини кўрсатиб, ичкари хонага ўтди.

40. “Ложа”

“Батя” ичкаридан мамнун қиёфада чиқди:

-Қуй яна битта, охиргиси, кейин ётамиз,-деди.-Кўрдингми, ўзи телефон қилди, ўзи! Бу телефондан бошқа одам сим қоқа олмайди. Бу “қора линия”. Ҳеч ким билмайди, ҳеч ким

эшитолмайди. Эшитаман деса, эшитадию, аммо калласи кетади! Жуда кўплари орқасини ушлашга улгурмай қолган. Владич бу масалада мендан ҳам маҳкам. Метин! Ялинди-я?! Сочига келинг, ўйинларни бирга томоша қиламиз, қаватимда тулинг, деди. Уни “ложа” миз раиси этиб кўтариб, хато қилмаганмиз. “Устоз” деб айтди! Тан берди, ниҳоят! “Батя” суҳбатимиз давомида бир неча марта “қора телефон”га қараб қўйганди.

“Нега?” деб ўйладим. Мана энди аниқ бўлади.

-Аданг мана шунақа эркак! Антарктида музликларини ҳам қимирлатади, лозим бўлса? Мана Владични букди, ўзи телефон қилиб, ялиниб, ёлворди, сизлаб гапирди, мен эса сенсирадим. Сизлаш бизда обрў ҳисобланади. У шунга риоя қилди. Уларда эса, сенсираш обрў! Яқин одамингни сенсирайсан. Ана, туркларда ҳам шундай! Ўзи умуман дунёда ҳамма яқинини сенсирайди. Фақат бизда сизу биз! Лекин мана кўриб юрибсан, яқинларимни сенсирайман. Мулозамат қилишни ёмон кўраман. Ахмоқлар бужмайиб юришади. Балони ҳам тушунмайдилар. Бир вақтлар битта жўжахўроз “сенсираманг” деган. Сенсирайдиганлар юртидан кўним топди!

“Батя” қадахдаги конякни хўпладида, қайтадан жойига ўтирди. Қўлига шоколадни олди:

-Шу сабилни оқшом еманг, дейди. Аммо ейман. Кейин уйқу келмайди. Аданг билан тонг оттирган пайтларимиз бўлган. Майли, қуй яна битта. Аданг... олтин! Ҳар қандай ишни бажаради. Тарихга кирган воқеалар бор. “Феврал портловлари”, “Андижон отишмаси”. Аданг мукаммал тайёрлаган!

Шоколадни жойига қайтариб қўйдида, диванга ястиб гапира бошалади:

Февралда “салафид”ларнинг ўзини ишга солди. Ҳам халқни, ҳам амалдорларни мудрашдан уйғотди. Энг асосийси, “Сизларда радикал диндор йўқ” деган “ложа”ларни оғзига латта тиқиб қўйдик...

“Ложа”? “Батя”, икки марта айтди бу сўзни. Олдин айтмас эди. Агар бир марта айтганда, тасодиф. Икки марта...Нимани назарда тутдийкин? У хаёлимдаги саволимга парво қилмадимми ёки ойим ўқитган гапларнинг таъсири бўлдими, ҳар қалай мен бошқа нарсани ўйладим, у бошқа нарсани гапираяпти:

-“Андижон” ҳам мукаммал ишлаган лойиҳа. Ўшанда Владичнинг топшириғи билан америкаликларга база очиб бердик. Кейин ёпиш керак, деб туриб олди. Нима қилишим керак? “Катта кучлар” бир соатда бошингдан олов сочиши мумкин. Устига устак ўқотар учқичлари шу ерда эди. Аданг Андижон томошасини режалади. Зўр чикди! Ўзим бошида турмасам, босимларни енга олмасдик. Владич ҳам англаб қолди ва бизни қаттиқ туриб, химоя қилди. Унинг душманига зарба бериш учун замин яратдик-да! Тупикка кириб қолиб, базасини орқага ташиб кетишнинг иложи ҳам бўлмади. Қуролларини текинга ташлаб кетди. Бу манимча, тарихнинг энг яхши ўйини эди! Темурланг ҳам бунақасини қилолмаган. Ана Афғонистонда судралиб юрибди. Ироқда ҳеч нарса қилолмади. Бунақа ишлар учун онийдан қарор оладиган қаттиқ мушт керак. Нима эмиш, халқаро текширув қилармиш! “Ложа”да қора кийиб ўтиради. Аммо тишини оқини кўрсатишга уринади.

Андижонда кўп одам ўлмади! Жар солишди мингта, беш мингта, деб. Санаб бердим. Уч юздан озгина ошди. Ўттиз миллионтанинг ичида уч юзтаси нима дегани? Ҳатто бир фойиз ҳам эмас. Хўп, ўнг мингтасини отиб ташласам, нима қилишарди? Каллаварамлар! Агар саккизта “салафид” босиб олса, миллионангни дорга осарди! Қатор қилиб қўйиб,

бошингни танингдан жудо қиларди! Бу шахмат. Пиёдани қурбон қилиб, отни ютиб оласан! Бундай тажрибани шохидан илдизигача ўрган, керак бўлади. Вазифа сенга тушади.

Ўйланиб қолдим. Бизда салафийлар бормикан? Турли оқимлар борлигини биламан. Бу ердан кетган болалардан салафийликка қўшилганлари бор. Улар келиб, босиб олиши, қийин масала. Адам ҳам уларни мисол қилади. Шу масалани ҳам бир “ковлашим” керак экан.

-Санга ўрганишинг учун бир ойлик вазифа бу,-деди “Батя” ўзи мукамал деб айтган “Андижон”ни назарда тутиб.- Ҳамма нарса қўл остингда. Хатоларга йўл қўйилган бўлса, нега ва кимлар айтасан? Чорасини кўрамиз! Айримларини йўқотиш учун сабаб керак...

Шу жойга етганда у хуррак ота бошлади. Ташқарига чиқсам, доктор, хамшира ва Хон кутиб ўтиришибди.

-Сан нега тинмай қуйиб турибсан? “Батя”ни ўлдирмоқчимисан?-деди доктор.

Миям портлаб кетди.

-Сен нимани биласанки, гапирсан?-дедим унга.

-Ана кўриб турибмиз...,-телевизорни кўрсатди.

Тамом. Қарор олишим керак. Ўлдирмайман, аммо ўлмасдан бешбаттар қиламан.

Докторнинг қорнига шундай тепдикни бир муштга айланиб, гандираклаб кетди. Ўзини ушлаб қолмоқчи эди. “Батя”нинг столи устидаги нарсаларни супуриб юборди. “Батя”нинг севимли хурустал вазаси учиб кетиб, деворга урилди.

Бирдан алаҳсираган қиёфада “Батя” ичкаридан чиқиб:

-Нима гап? Диндорлар босдимиз?-деди.

Ҳаммамизнинг нафасимиз ичимизга тушди. Бундай пайтда ким олдин ҳаракат қилса, ўша ютади.

-Булар суҳбатни томоша қилиб ўтиришган экан, балки ёзиб ҳам олишаётгандир?-дедим унга.

-Нима? Ҳов, Хон, сан қаёққа қарадинг?

Менга ўхшаганнинг бештасига дарс берадиган Хон “Батя”га яқин келиб, унинг қўлидан тутди.

-Хатолик бўлди, тақсирим,-деди,- дарвоқе, бу хушёр укамизга “ложа” ҳақида озгина гапириб берайинми?

-Эртага кетамиз, Сочига, ўзим айтаман унга.

“Батя”нинг кўзи хрусталга тушиб қолди, Уйқудан уйғонган одамдек бир силкиниб, ўша томонга юрди. Вазага эгилмоқчи эди, доктор бир ҳамлада олиб берди, уни масхара қилгандек кулдида:

-Масажчи қизларни чақир,-деди.

41. Сақир

Бундай воқеадан кейин уйқу келадими? Оғир саволлар уйқунинг косасини синдириб, синиқларини хаёлнинг кўчларига сочиб юборди. Юриш қийин. Ўтирган жойинда жавоб топишинг керак. Хайриятки, компьютер бор. Жонга ора киради.

"Ложа"ни қидирдим дастлаб. Оддий файлларда йўқ. Махфий "папка"дан ҳам топмадим. "Мутлоқ махфий"да иккита ҳужжат бор экан.

Биринчисини очдим. Масонлар ҳақида. Унинг тарихи, ғишт терувчиларнинг биринчи кенгаши сифатида тузилгани ва ҳоказо маълум гаплар. Дунёдаги энг катта сирли, қудратли жамиятга айлангани ҳақидаги мақолалар. Аммо "Калла суяги", "Билдерберг" ва бошқа сирли ташкилотлар унинг ҳовурини анча босиб қўйган.

Қизик? Масонлар Худога ишонаркан? Батя эса ишонмайди. Ўзини ишонгандек кўрсатади. Аммо Худони ҳам назоратда ушлаб турибман, деб ўйлайди. Фақат Владичдан чўчийди. Унинг худоси Владич!

Масонларда интизом кучли экан. Батя эса интизомсиз.

Улар қоидабоз, бизники хаёлига келганни қилади.

Уларнинг шиори "Ўрган ё ўл". "Батя" фақат ўргатишни истайди. Бошқаларнинг айтгани ҳам унинг айтгани! Бундан ҳазар қилмайди, роҳатланади!

Ундай бўлса, нега "ложа" сўзини ишлатди? "Машварат" деса бўларди-ку?

Иккинчи файлни очдим. Тушуниш қийин.

САРБОН. САРВАР. САРДОР. САРКОР. САРКОТИБ. САҚИР.

Бу сўзларнинг маъзини чақаман, деб мудраб қолибман. Ўзимга келдимү апал-тапал тайёргарликни бошладим. Кўп ўтмай йўлга чикдик. Учқичда "Батя" "очиқиб" қолди.

-Горбач масонлар ложасига таклиф этганда хурсанд бўлгандим. У политбюронинг ҳамма аъзоларини масонликка ўтказди. Сайлов куни ўғрига ўхшаб, бошига қоп киради. Сайловда сийловни чеклармиш шу билан. Лекин танийман, деган одам билиб олаверади. Горбачнинг ҳам мажлисга борганини билиб қолиб, дўмбира қилиб чалишганди. Биринчи марта сайловга борганимизда, ёнимда пакана, семиз одам турган экан. Бошида қора халта. Туркия президенти Сулаймон Демиралнинг гавдасига ўхшади. Ўшанда битта туркча калимани билганим иш берди.

-Наслсин...,-дедим секингина. Кутмаган эканми, "қандайсан" деганимга "шукур" деб жавоб қилди. Кейин тушуниб қолдим, нафас олишини ҳам секинлатди.

-Шум манда ўзиям,- "Батя"нинг кулгиси қистаётганди.-Кейин чап томонимдаги одамга қарадим.

Энди кулиб юборди. Қизик ҳолат. Мен ҳам кула бошладим. Қарасам, узоқдан бизни кузатиб турган хизматчи ҳам кулди. Учқичнинг бир четида ўтирган Хон ака ҳам. Эшитиб қолишса, учқичнинг олдинги қисмидагилар ҳам кулишарди. Лекин ўртада "девор" бор. Эшик эса берк.

"Батя"нинг кулгидан қисилган кўзлари ёшланди.

-Привет,-дедим. У яна кулди.

-Молчат!-деган овоздан танидимки, чап томонимда Горбач экан.

"Батя" кулгидан тўхтаб жиддий гапира бошлади. Хизматчи қиз ғойиб бўлди. Хон ака бошини эгди.

-Уларда қаваталар сони ўттиз учта бўлиши керак. Ҳамма нарса ўттиз учта. Қасамёд қилганда ҳам шунча сўз. Владичнинг биринчи қасамёдини топиб, кўр! Ўттиз учта сўз! Ўзим ҳам қийналиб кетганман, ўттиз учта мослаш учун! Ахмоқчилик. Символ эмиш!

Бу ҳам майли. Нияtlари яхши гап, ширин сўз билан илонни инидан чиқариш, кейин алдаб-сулдаб захрини олиш. Ғирт жиннилик! Илонга севги кўрсатиб бўладими? Чақиб олишини кутиш керакми? Чўпдан узун қошиқ ясаб, уйига тикасан. Чаққанича чаксин чўпни, кейин тортиб оласан. Заҳар қўлингда. Кейин тешиқдан ўзини чиқарасан. Озгина боқасан. Оғзига гўшт тикасан. Олам гулистон, пиёлангни тишлаб захрини тўкиб бораверади.

У илон ҳақида эмас, ўзига қарши бўлган одамлар ҳақида гапираётганди. Тушуниб, ҳазм қилсин, дедими, анча куттирди. Кейин давом этди:

-Ўтган йил қора денгиз соҳилида иккаламиз алоҳида гаплашдик. Владичга англаддим. Унинг ўзи Ҳокон бўлиши кераклигини, биз масонлар таркибида қолсак ҳам, қоидаларни ўзгартиришимиз шартлигини айтдим. Кўнглидагини топибман. Ўз пирамидамизни туздик.

Ҳокон энг тепада-Сарбон. У асрнинг, юз йилликнинг рамзи. Бу жойга Владични таклиф қилиш керак бўлганда, унинг бошидан оёғига пахта мойи қуйганман. Бизникилар “пахта қўйиш” дейди. Бу ёмон гап. “Мой қуйиш” деса яхшироқ. Пахта қўйишда сен камситиласан. Мой қуйишда сен тепадасан...

Учқич бир қимирлагандек бўлди. “Батя” мавзудан чиқиб, учқич ҳақида гапира бошлади: -Маҳсус “Боинг”дан бештасини олишим мумкин. Аммо ҳаётингни топширган бўласан. Уни бошқаришади, истаган жойларига қўндиришади, гапларингни ёзишади, ўзингни томоша қилишади... Шунинг учун мана шу эскисини минаман. Қимирласа, қимирласин, лекин мустаҳкам.

У шундай деб учқичнинг шифтига ва атрофга қараб қўйди.

-Аданг буни текшириб турарди. Сенга ҳам ўргатдимми?

Қармоқққа тушдим. “Ҳа” десам ёлғон. “Йўқ” десам бўлмайди. Индамадим.

-Ҳа, майли уни шошилишч юбордим, улгурмаган. Лекин ўрган!

Масонлар ҳақидаги гап ёдидан кўтарилди, деб ўйлагандим, мавзуга қайтди.

-Нима деяётган эдим?...Ҳа, Ҳокон... У пирамиданинг учида. “Сарбон”. Олтинчи қават. Аср, юз йиллик рамзи. Карвонбоши!

Сарвар эса бешинчи қават. Бир йилда ўн икки ой бўлганидек, бу “ложада”да кўпи билан ўн икки киши бўлади. “Сарвар” “Сарбонга” тобе. Бир кун келиб “Сарбон” бўлиши мумкин. Гуржилардан чиққан. Хахоллардан чиққан. Уруслардан чиққан. Миллатига қарамайди. Навбат...!

У жим қолди. Тушундим. Бутун орзуси шу. Олдинги катта мамлакат тарқалиб кетганидан ҳам шунинг учун хафа. Уни бир кунга бўлса ҳам бошқаришни орзу қилган. Орзу! Қандай туғилади? Кимдир илҳом беради. Рағбатлайди. Ишонтиради. “Батя”ни ишонтиришган. У ҳали ҳам ишонади.

-Мана шунинг учун курашамиз! Бу курашда ёнимда туриш учун сени танладим!

“Сардор” Тўртинчи қават. “Сарвар”нинг командаси. Алмаштирадими, тепадими, сўкадими, ўзи билади. Аммо бош эгик туриши шарт. Бу синовдан ўтмаган пастга

тушади. Бирданига энг куйига тушиши ҳам мумкин. Опанг шунга риоя қилмади. Қасамни бузди!

“Саркор”. Бу учинчи қават. Ишловчилар, буйруқларни бажарувчилар, хазинани тўлдирувчилар. Бу “қават”даги робот бўлиши керак. Акс тақдирда... у ёғини ўзинг биласан.

Кейингиси, “Саркотиб”. Иккинчи қават. Булар қулларни ишлатишади ва ҳисоб-китоб ишларини олиб боришади.

Энг ёмони “Сақир”. Пирамиданинг ости. Жазо минтақаси. Қуллар макони. Пирамидани улар кўтариб турадилар...

“Батя” бирор нарсани унутмадимми, дегандек ўйланиб турди, ва:

-Билиб турибман,-деди.- “Марказ” қани деб ўйлаяпсан. "Марказ" Сарбоннинг қўл остида. Бу ложанинг маркази. Фаолиятни ташқи ложалар билан уйғунлаштириб боради. Ҳозир четдагилар ҳам севги, яхшилик деган “маска”ни ечиб, биз каби ўзларини очик кўрсата бошладилар. Умум душманга қарши кураш, ёмонлардан қутилиш каби масалаларда бирга қарор олаяпмиз.

“Батя” ҳайрон қолиб тикилиб турганимдан илҳомландими ёки ўзини жуда ақлли ҳис этдими, ҳар қалай ичгиси келди. Аммо:

-Самолетдан тушолмай Оқпошшонинг олдингисига ўхшаб, дунёга шарманда бўлмалик, борганда ичамиз,-деб қўйди.

Бориб етишимиз билан унга Адам телефон қилди. “Батя”нинг кайфияти бузилди. Ортга қайтмоқчи бўлди. Кўп иккиланди. Шу дамда адам ёнида бўлганда уни “еб-ичарди”.

-Бу ёкка кел,-деди менга,-Бу кимнинг иши? Бойнинг хунарими? Владичнинг ўзидан чикдимми? Қандай қилиб мен қувган одамни мени ёнимга қўяди? Ким сотилди? “Марказми?” Владичми? Ким? Йўқ бу ерда бошқа гап бор! Ҳозироқ жўна, мен қайтгунча Гугушни олиб кел ва мелисага топшир. Прокурорга айт, у ҳақда бирор нарса ёзиб, тарқатсин!

Шу зайл каминага сирли дунёга кириш ҳам насия бўлиб қолди ва Сочидан Испанияга жўнаб кетдим.

Нимагадир хафа эмасдим...

42. Бахт

Бир нечта қизил паспортим бор. Қаёққа чиқишимизга қараб ишлатаман. Авропа томонга чиксак, “Батя”нинг махсус масалалар бўйича ёрдамчиси, деган ҳужжат билан олий мақомли дипломат паспортини ишлатаман. Ҳамма жойда кўк чироқ ёкилади. Чунки аксар мамлакатлар билан бу хусусда протокол имзоланган.

Бир пайтлар опани олтинлари билан Дубайга киришда ушлашган. Роса жанжал кўтарган. У даврда унинг бутун бизнеси Дубайда бўлган. Шундан кейин шайхларнинг Орол бўйида ов қилишига йўл очилган.

Тезда дипломатлар дахлсизлиги бўйича конвенсияга ҳам қўшилганмиз. Чет элда ҳамма ҳам дипломат бўлолмайди. Бизда-жуда осон. Мана, ўзимда бир нечта паспорт бор. Бирортаси ҳам сохта эмас. Барчаси расмий.

Бир неча йил олдин Мудофаа вазирлигидан биттаси Америкага киришда қўлга тушган. Паспорти сохта чикқан. Баҳонада бунга чек қўйилган.

Ҳар битта паспортимда исми-шарифимдаги битта ҳарф бошқача ёзилган, холос. Ҳозирга келиб, сурат орқали текширишга ўтилди. Бунинг ҳам чорасини кўраяпмиз. Бир томчи суюқлик кўзнинг рангини ўзгартиради. Соч-соқол, кўзойнак ҳақида гапирмаса ҳам бўлади. Зарурат туғилганда-пластик амалиёт.

Хуллас, адам айтгандек, қараб турмаймиз. Москвада пайдо бўлган нарса аввал бизда синая кўрилади.

Кўналғадаги ВИП хизмати дарҳол учириб юборди. Чиптам Сочидан Париж орқали Мадридга. Ҳамма Сочи томонга ошиқмоқда, орқага қайтишда ўриндиқлар бўш. Бизнес классда эса ҳеч ким йўқ. Дам олишга имкон.

Махфий ташкилот сирлари ва қишки олимпиада очилишига жуда қизиққандим. Аммо начора. Кўнгиш ҳам бу томонга тортди.

Ишқилиб сароб бўлиб чиқмасин? Опа мени сотиб кетган бўлса, Евани бирор томонга жўнатиши ҳам ҳеч гап эмас.

У нима учун мени сотди? Бунга эҳтиёжи бормиди? Қолаверса, “Батя”нинг феъли шунақа-ки, кимдандир хафа бўлса, ундан узоқ туради. Бу абадиятга чўзилиши ҳам мумкин.

Ўшанда Гугушдан жуда хафа эди.

Наҳотки, у билан гаплашди? Тўхта, балки бошқаларга қилган ўйинни менга ҳам қилдимиз? Маълумотни панадан олиб, мени опага қайрадимиз? Отаси қизидан, қизи отасидан ўтаман, дейди? Икки олов ичига тушдим-ов?

Нима қилоламан? Евани унутишим керак! Олдин ҳам шундай хулосага келгандим. Аммо қандайдир туйғу юракнинг остида “ухлаб” ётган экан. “Испания” деган сўз бу туйғуни оловлантириб юборди. Евани унута олмасам керак? Дунёда қанча қизлар бор. Аммо ишқинг биттасига тушади ва унинг кипригига осилиб қоласан, деган гап тўғрига ўхшайди. Йиғламасин, тушиб кетаман..

Ана шундай қарама-қарши туйғулар ичида Парижга етиб келдим.

Мадридга борадиган учкични кутиб тургандим, опа телефон қилиб қолди.

-Мени олиб кетишгами?

Бу ёғи неча пулдан тушди? Ким айтти? Қаердан била қолди? Буни “Батя” ва мен билардим-ку? Отаси ер остида илон, қизи чувалчанг қимирласа билардимиз?

-Хуш келибсан? Келавер! Аммо сен келгунча ўзим ҳам бормоқчи эдим. Аданг телефон қилди.

-Мен Париждаман.

-Биламан, Киев кўналғасига телефон қилиб аниқладим. Ўша ерда тур. Евани юбораман. Аммо унғача Брюселга ўтиб келасан. У ерда бир иш бор. Аданг ҳам билади.

Тоқатсизлик билан кута бошладим. Кўп ўтмай опа қайтиб телефон қилди.

-Кетмай тур. Аэропортда учрашасизлар! У Мадриддан келадиган рейсни айтди. Вақт бор. Жомадонни юкхонага қўйиб, овқатланиб, шаҳарни бироз айландим. Эйфил минорасига бормоқчи эдим, яна телефон жиринглади.

-Қаердасан?

-Шу ердаман.

-Шу ерда, қаерда?

-Шаҳарда...

-Аэропортда тур, демаганмидим?

Тавба қилдим. Осмондан тушдимми? Дарров такси олиб, етиб келдим, юрагим қинидан чиқиб кетай деяпти. Худойимга шукур! Ҳамма ишимни енгил қилади. Мана яна Евага етадиган бўлдим. Бир даста гул олсаммикан? Кийимлар ҳам жомадонда. Соқолим ўсган. Нега олдинроқ ўйламадим?

Аэропортга келиб, опа айтган жойга борсам, унинг ўзи турибди.

-Жентелменлик ҳам йўқ сенда, кутиб турмайсанми? Аҳволингга қара? Ўғрига ўхшайсан! Қонундаги ўғри! Йўқ, мафия! Ҳатто гул ҳам олмабсан!

Атрофга қарайман. Ева қани? Қаерга яширди уни? Ҳеч ким йўқ. Соқчилари қани? Опа ҳеч қачон бир ўзи юрмайди-ку? Нима гап?

-Шунақа, Испанияга бир ўзим келиб, бир ўзим кетаяпман. У ерда элчи бўлганимда ҳаммаси орқамдан югурарди...,-деди у.

“Батя” уни элчиликдан олгандан кейин ҳам у Мадриддаги кошонасини сақлаб қолди. Отасидан яна Испанияга элчи бўлиб қайтиб боришни сўраганми, у вазирга “жўнат” деганди. Аммо... Дипломатия тарихида бунақаси бўлганми, йўқми, билмайман, опани иккинчи марта юбормоқчи бўлишганди.

Хуллас, ота ва киз орасидаги муносабатни тушуниш қийин. Улар рол ўйнаётганга ўхшайдилар. Ҳаммани лақиллатишмоқдами? Менимча, Мадридда гап кўп. “Батя”нинг асосий хазинаси ўша ердамикан? Унда нега мен билмайман? Демак, ҳали ҳам энг муҳим одам эмасман? Адамчи? Адам бу сирни билармикан? Билса керак.

-Гап бундай?- Опа хаёлимни бўлди.- Аданг ҳам билади. Менга ишонмайсан, биламан. Аданг билан гаплаш. Уйга ўзим бораман. Мени тутиб турадиган мард йўқ. Ҳаммасини фош қиламан! Хавотир олма, Ева билан кўришасан. Мен Мадриддан элчихона юки орқали Брюсселга “посилка” юбордим. “Китоб” деб ёзилган устига. Шунини олиб, мана бу адресга етказасан. Тез бажаришинг керак. Бу “Батя”нинг шошилинич топшириғи. Олимпиада учун керак! Бажармасак, ёндик! “Марказ”нинг назоратида.

У шундай деб телефонини очиб...манга узатди.

Адам экан.

-Битта ишимиз бўлмай қолди, айтганини бажар,-деб гапни қисқа қилди.-Кейин Москвага кел, ошиғинг кутиб ўтирибди.

Бояги шубҳаларим ростга айлана бошлади. Ҳаммаси мен билан ўйин қилмоқда?

-Хаёл сурма! Телефонда кўп гапни гапириб бўлмайди. Шунинг учун “код” билан гаплашамиз. “Батя” ваъда берган, битта “қози”ни сотиб олиш бизга тушган “Осечка” бўлди. Ҳадясини улгурмадик. У айниб қолибди.

-“Посилка” оғирми?-дедим.

-Енгил эмас.Олмалиқники...

Тушундим. Демак, олтин учун олтин етказиб беришим керак. Кимга? Наҳотки судялар сотилиши мумкин? Оддийгина олтин медалнинг баҳоси шу қадар қимматми? “Батя”нинг жаҳли чиққани шунданми ёки уни ким биландир ёнма-ён ўтқазилмоқчи бўлишгани учунми? Балки ҳар иккаласи бир "чўмич"дир?

-Кейин “Топ ва Тинчит!”,-Опа идорамиздан у ерга борган вакилнинг суратини берди.

Уни кузатиб қўяман десам, у мени кузатиб қўйди. Тез кетишим керак экан. Элчи кутиб олди. Дарров танидим уни, ўзимиздан, илгари вазир ҳам бўлган.

“Посилка” ни олдим. Вакил қочиб кетганини айтди. Ишонмай яшаган жойига бордим. Қўшниларидан суриштирдим.

-Касалхонада бўлса керак, “Тез ёрдам” келганини кўргандай бўлувдим,-деди биттаси. Биргаллашиб телефон қилиб, госпиталда ётганини аниқладик.

Қидириб топдим. Элчи қизиқиб ҳам кўрмаган, хусумати бормикан, пайтини топиб ундан қутулмоқчи бўлган. Адресини сўраганимда тили буралиб қолгани ҳам шундан-ов?

Вакилнинг аҳволи оғир. Мени кўриб кўрқиб кетди.

-Танийсанми мени?- дедим.

-Танимайман. Аммо муҳим топшириқни барбод қилганимни биламан. Юра олмай қолдим. Оғриқ жуда ёмон. Ошқозонимнинг бир қисмини кесиб олишди. Ичкаридан тугиб қўйишган. Телефоним уйда қолган. Ҳеч кимга хабар беролмадим.

Бу гапларни у аранг айтди. Лаблари қовжираб, кўзлари чўкиб, озиб-тўзиб қолганидан ҳам унга ишонса бўлади.

Адамнинг гапи ёдимга тушди. “Бу шиша ошқозонни чиритади”. Демак... ҳа, бунга ичиришган. Ким? Опада ҳам бормикан, ўша захардан? Йўқ, Адам бошқа одамда йўқлигини айтганди.

-Бир неча кундан бери касалхонадаман. “Посилка”ни олиб қочибди, деб ўйлаган бўлишса керак...

-“Посилка” қаерга келганди?

-“Батя”нинг махсус одами олиб келганди.

Кўринишини сўрадим. Адам!

Буни касалхонада тинчитиб мумкин эмас. Қоида шундай. Видеога тушиб қолиш мумкин. У билан яхши гаплашиб, дўстларидан салом етказган одам каби чиқиб кетдим. Уйига келиб, “посилка”ни олишим керак. Биттасини етказадиган жой бор. Аммо иккинчисини нима қиламан. Қаерга яшираман? Олтин эмас, бошнинг балоси! Уйида қолдирай, десам оиласи йўқ. Бирор шубҳа туғилиб, уйини текширишса, иш расво. Балки иккаласини ҳам айтилган адресга олиб бориб берсам-чи? Олтин медал жуфт бўлар?

Олтин каллага келган олтин фикрдан илҳомланиб, шундай қилдим ва тезда бу ерлардан йўқолдим.

Москвада “Батя” олиб берган уйимга томон йўл олдим. Майдалаб қор ёғмоқда. Совук, ер музлаган бўлса ҳам қор сирғалишдан сақлайди. Хаёлим вакилда. У ҳақда тезроқ адамга хабар бериш керак. Акс тақдирда ишқал чиқиб қолиши ҳам ҳеч гап эмас.

Уйга борсам, сим қоқаман, деб ўйладим. Келсам, хоналарда чироқ ёнган. Юрагим дукурлаб кетди. Демак, Ева шу ерда. Хайрият! Тўхта, бу ҳам алдов бўлмасин? Уйга кирмасдан олдин текшириб кўрай-чи?

Кираверишда видеокамера қўйилган. Бошимни ўраб, видеокамера остига келдим. Кўп ўтмай, дача ҳовлининг темир дарвозаси “ғийқ” этиб очилди ва камера остидаги сўзлагичдан овоз эшитилди:

-Ўйин қилма, киравер!

Адам! Нега бу ерда? Калитни қаердан олди? Эҳ, шунақа ахлоқона, содда савол бўладими? Ўзимни оёқ остига тушиб қолган ва эзилишга маҳкум пашшадек ҳис қилдим. Ўзимдан жиркана бошладим. Нега бу қадар осон лақиллатишди? Қани ақлим? Қани мантиғим? Қани ўрганган фалсафам? Ҳ...м! Кимсанки, ўзингга бу саволни берасан? Сен қора ишларни бажарувчи “киллер”сан! Топшириқ бажарасан, холос! Бажармай кўр-чи? “Батя” эзиб ташлайди. Опа ҳам бармоғининг учида ўйнатади. Улар нима, ҳатто Адам ҳам салом-алик қилмай, “буйрукни бажар” дейди.

Шу ўйлар билан ҳовлидан ўтиб, эшикни очсам, Адам жилмайиб турибди. У билан совуққина кўришиб, ичкарига кирдим. Диванда гўзаллар гўзали ўтирибдилар. Кўнглим равшанлашиб, хаёлимдаги ҳиссий оғриқлар бир зумда тарқаб кетди.

Адам елкамга уриб қўйдида:

-Бугун дам ол, эртага гаплашамиз, эртага ойинг ҳам келади, тўйни тўртлашиб ўтказамиз. Дарвоқе, сен билан қўшнимиз бу ерда,-деб чиқиб кетди.

Бахт! Кутилмаганда келади...

Бахт! Момик қўллари билан бошимни кучди...

43.Она

Эрталаб адамга вакилимиз ҳақидаги гапни айтиб, хавотир билдирдим.

-Парво қилма! Билишмайди. Бу химиявий захар эмас. Табиий захар. Ҳатто америкаликлар ҳам билишмаган.

-“Батя” ўзига қарши чиққани кечирмайди. Ўшанда Андижонда намойишга чиққанларни қириб ташладик. Патирлатиб отганмиз. Жуда кўп одам қочди. Уларни Руминия ва бошқа жойларга кўчиришди. У ердаги жамлоқлардан катта бир гуруҳини Америка олди. Кетганлар орасида планларимиздан хабар топган йигитлар ҳам борлигини аниқладик. “Батя”нинг ҳаёти қил учида эди. Америка халқаро текширувни талаб этти. Владич биз томонда бўлгани билан Европа санксия устига санксия қўяётганди. Дунёда эркин кезолмайдиган ҳолга келиб қолардик. Зотан Раис аллақачон санксияга тушганди. Бу ёқда бир аёл судда сирларни айтиб юборди. У томонда ҳам гувоҳлик берилса, ёнардик. Таваккал қилдик. Дод вой қилганлар, захарлашди деб ёзган-чизганлар бўлди. Аммо исботлай олишмади. Кўнглинг тўқ бўлсин! Уларга ҳозир керак эмас!

Адам хабарларда “Батя”ни кўргани, Олимпиадада авзойи бузуқлигидан кўпроқ хавотирда.

-Медалга вақт бор. Судянинг ҳақи етиб борганини билдирдим. Кўнгли жойига тушганди. Владич нима бўлса ҳам ҳамма соҳада биринчи бўлишни истамоқда. “Сарвар”лар унга ҳадя қилишди. Биз ҳам елкамизга тушганини бажардик. Аммо “Батя” тезда қайтиб кетди. Орқасида турган одамни кўриб, кайфияти бузилгани аниқ. Олдинроқ билганда чорасини кўрардик. Ҳа, бўпти, телефонингни очиқ тут!

У “келини” билан шаҳарни айланиш режаси борлигини айтиб, Евани олиб кетди. Мен эса ойимни кутиб олишга чиқдим.

Ойим у томонда ҳаммаёқ алғов-далғовлигини айтди.

-“Батя” ва қизи қип-қизил жинни. Ўлгур Гугуш ҳам тинч турмайди. Ҳамма билан иши бор.

-Ойи ундан узоқ туринг.

-Биламан...“Батя” барибир уни хор қилмайди. Асосий уйдан ёндаги уйга кўчиртирди. Аммо кечалари келиб гаплашиб кетяпти. Сан ҳам эҳтиёт бўл. Иложи бўлса шу ерларда юр!

Ойим Евани сўради. Кейин:

-Демак узук олишга кетишган,-деди.-Адангни аранг кўндирдим. Йилдан йилга кўрқок бўлиб қолмоқда. Соясидан ҳам кўрқади. Қачонгача кўрқиб яшаймиз. Пири кетиб мири қолган бобойни деб умринг хазон бўлсинми?

-Унақа деманг, ойи, деворнинг ҳам қулоғи бор.

Ойимнинг бирдан жаҳли чиқди:

-Эшитса эшитиб ўлиб кетмайдими? Ер ютмайдими? Олдинига одам бўлиб қолди, деб ўйлардим, Гаплари жуда самимийдек эди.. Саройга келдим у ўша- ўшалигини кўрдим. Артист бўлиб кетибди. Ярамас, хиёнатчи. Ҳаммага кўз олайтиради. Ёшлигида шунақа эди. Кейин ўзгарди, деб уни ҳурмат қилибман. Одам эмас у!

-Ойи ўзингизни ўйламсангиз ҳам битта ўғлингиз борлигини ўйланг, адамни ўйланг! Шу даражага етиб келишимиз “Батя” туфайлику? Мана бу кошоналар осмондан тушган эмаску?

-Унинг пулига ҳам келган эмас!

-Нима қилса ҳам халқ учун, сиз ва биз учун қилмоқда. Оналар, болалар учун қилмоқда. Ёшлар учун қилмоқда.

-Жуда катта гапириб юбордингда, болам. Адангга ўхшаб қолибсан. Оналармиш. Дунёда оналар ҳақида жўшқин, ларзали, оташин, оҳанграбо сўзларни кўп айтганлар беллашуви бўлганда, аданг билан ана у маддоҳлар ютиб чиққан бўларди. Онаси ҳақида гап кетса, йўлларига поёндоз тўшадини, қўлларига гард юқтирмаслигини, егани олдида, емагани ортида каби шароит қилиб қўйганини гапириб, кўкракка урадиган “Батя” бошқа ким бор дунёда? Шоирларигаки ўт кетган, онаси ҳақида шеър, дoston битмагани йўқ. Ҳофизи тиринг-тирингни она деб бошлайди. Онам деб қўшиқлар куйламагани йўқ. Санга ўхшаб ҳаммани онам деб мағрурланади. Лекин ана ярамас онангни деб сўкса, бош эгиб туради! Сани сўкмадими ҳали?

-Ойи нима бўлди сизга? Нималар деяпсиз?

Ойим ўйланиб қолди. Сўнг айна оҳангда давом этди. Китобни кўп ўқимаганми, сўзларни қалаштириб ташлади:

-Тандирига ўтин ташлаб, хамирига ун тополмай, ноласини кўксига кўмиб, мардикор бозорига чиқиб кетган онанинг дардини нега айтишмайди? Қиш чилласида совуқдан дилдираган, саратонда иссиқдан мўлтираган болаларига қараб, эрта бир кун жаллод қўл уларни ҳам бағримдан узиб кетмасмикан, деб хун бўлган онани нега тинглашмайди? Ё у она эмасми? Боласининг ишончи, ўзининг Аллоҳга инонгани, билиб-билмай икки оғиз ҳақ гапни айтиб қўйгани учун зиндонбанд этилган, хокисор бўлган оначи? Худого ишонса нима қилибди. Чўтирингга ишонсинми? Бошига рўмол ўраса нима қилибди? Очиқ юрганга индамайсанку! Нега бошини ўраганга душманлик қиласан? Қўй ҳаётини яшасин!

Опанг-чи, отасидан қолишмайди. Касал аёлларга деб миллиардларни олади, озгинасига сарфлаб, қолганини “тумбочка”сига тикиб қўяди. Хаста оналарни даволаш, болаларини

асраб қолиш ҳақида ваъз айтади, амалда бурчак бурчакда бир мушт бўлиб ўтирган онани кўрага кўзи кўр!

Ойим нимадандир жуда қаттиқ хафа бўлгани сезилиб турибди.

-Касалхоналар эшигида юрагини ғижимлаб қолаётган, қўлида бир нарсаси йўқлиги учун жарроҳ амалиётга олмаганда умидлари тилим-тилим бўлаётган, беш танга топмагани учун китобсевар боласи олийгоҳга киролмаганидан кўзларининг қорачиғи эриб сел бўлган, энг сўнги чора ўлароқ ўз-ўзини ёқиб юбораётган, даҳшатли кунларига исён сифатида ўз-ўзини осиб қўяётган оналарни ким ўйлайди? Тетапоя қилиб, минг азоб, минг укубат ичида улғайтирган боласини “ҳа”, йўқ, “бе” йўқ, олиб кетса, уравериб ичакларини эзса, қовурғаларини синдириб, руҳини синдирса, тирноқларини сўкиб олса, нима қилсин бечора она!

-Бу гапларни менга нимага айтасиз? Адамга айтинг!

-Аданг кулоғига кўрғошин битган! Сенга айтмасам кимга айтаман! Телевизорда бошқа гап, ичкарида бошқа эканлигини ҳали ҳам тушунмадингми? Адангни йўлидан кетма! Озгина раҳмли-шавқатли бўл! Чол ўлади, гўрба-гўр бўлади!. Кейин нима нима қиласан? Ҳеч ўйлаб кўрдингми? Мана бу уйингдан ҳам топишади, болам. Қўлинг қонга ботганини билмайди онам, деб ўйлайсанми? Аданг нима иш қилишни билмайди онам. деб ўйлайсанми?

-Ойижон, озгина дамингизни олинг, йўлдан келдингиз. Қолаверса гапларимизни эшитишлари мумкин.

-Уффей, бунча параноя бўлгансизлар. Ким эшитади? Ҳаммаси ё пул санайди ёки “Озодлик” деган радиони эшитади. Бошқа иш йўқ. Ҳам гап ўша радиода. Опангни ҳам, қари чолни ҳам қилмишлари, оналарнинг зорланишлари ҳам ўша ерда. Эшитиб, қалтираб ўтиришади, аждаҳо ҳам тингламасин деб. Сан билан кимни иши бор? Шунча кўрксанг ишлама, ташлаб кет. Нима, нонингни топиб ея олмайсанми?

-Нега бунча фарёд қилиб қолдингиз-а, ойи?

-Саройдагиларни кўриб шундай бўлдим. Ҳаммаси кунини пул санаш, олтин танга санаш, тақинчоқларини ўйнаш, янги кийимларини кийиб кўриш, ора-тора билан ўтаказди. Халқни талаган мана шулар! Пул саройга дарёдек оқиб келади. Териб олувчиларнинг энг бошида сен сиғинган ошқовоқнинг ўзи!

-Ундай деманг ойи!

-Аданг келгунча гапириб олай. У яна тарсаки тортади. Ева масаласида кўндиргунимча она сутим оғзимдан келди. Ана у опанг ҳам авалига топиб келиб, кейин айниб қолди. Ўйин қилмоқчи бўлди. Падарига лаънат!

Ойимга нима бўлган? Тушуна олмадим. Ҳеч қачон бунчаликка бормасди. Нимадир юз берган? Секин “гап ковлаб” билиб олишим керак. Нега бу қадар ғазаб отига миниб қолди? Бугун унинг хурсанд бўладиган куни-ку?

-Ойижон бугун...

-Ҳа, ўлсин, бугун сени унаштирамизу, мен бўлса нималарни гапириб ўтирибман. Оғзим очилди-да. Бу ерга келиб, ўралиб ётган илонга эрк бердим. Майли сен “илон”ингдан эҳтиёт бўл!

Ойим тилни илон дейди. Қўрқоқ. Қаршидан таҳлика сезсагина қўрққанидан хужумга ўтади ва чақади, дейди. Аммо ўзи бу қоидага риоя қилмаётганди. Демакки, унга хужум бўлган. Ким уни хафа қилди? Наҳотки “Батя”?

Хайриятки, адам кириб келди.

Ева ўзида йўқ хурсанд.

Адам Тверскийдаги “Турандот” ресторанидан жой олиб қўйган экан.

-Сенларни ўша ерда унаштириб қўямиз,-деди.

Борсак, Адам одатига кўра “совға”таёрлаб қўйган экан. Еванинг ота-онасини топиб, олиб келибди. Яхши одамлар экан. Ойим билан чиқишиб қолди. Адам узук ва ҳалқанинг қиммат баҳосидан олибди, ресторандагиларнинг кўзи биздан узилмади.

Бир пайт адам телефониға қарадида ташқарига чиқди. Кўп ўтмай қайтиб кирди. Кайфияти “ярим”. Очилмади. Сохта тиржайиш қилиб ўтирди. Хаёли бошқа жойда. Буни ҳаммамиз сездик.

-Кетишим керакми?-дедим унга мусиқа тинганда.

Индамади.

44. Қора дори

Саҳарлаб деразадан қарасам, адам қор курамоқчидек, мени кутиб турибди. Кечаси билан Ева ёнимда бўлса ҳам, адамнинг ҳолатини эслаб чиқдим. Нимадир бўлди? Кимдир топшириқ берди ва бу адамга ёкмади. Балки мени “келсин” дейишдими ёки ўзини чақиришдими? У ҳолда бунчалик ғамга ботмасди?

Хуллас, секин ташқарига чиқдим. Адам қарама қарши ҳовлида. Ойим ҳам ўша ерда. Бизниқидан қолишмайди. Сал нарироқда Гугуш учун олинган ҳовли. Ҳаммасида илгари дунёга машҳур, казо-казолар яшаган.

-Юриб келамизми?-деди адам.

Биз секин-аста бир-биримизга яқинлашиб қолаётгандик. Бошқа кимга ҳам суянамиз.

-“Батя” айтган бўлса керак, дея гап бошлади адам.- У “сардор”ларига ўз гуруҳини туздирган. Кўплари қариндош- уруғини йиққан. Уларнинг ҳам ўз одами бор. Бу худди паралел ҳукуматга ўхшайди. Вазифадагилар ва орқада иш бажарувчилар. Битта гуруҳ иккинчисининг “оёғини босмайди”. Бир-биридан ёрдам олади. Қуда-андачилик уларни боғлаб туради. Бир-бирига қиз бериб, қиз олишади. Бир вақтлар подшолар бошқа подшолар билан куда-анда бўлган. Худди ўшандай, мақсадли.

Бу ҳам иш бермаса, “Батя” бор. Дейлик, Бош прокурорнинг гуруҳи тўсиққа дуч келса, “Батя”га чиқади. У муаммони МХХ орқали ҳал қилиб юбаради. МХХ-қозикалон, ижро кучи ҳам бор. Биз эса “Батя”нинг хос гуруҳи. Бошқаларга ишонилмаган вазифаларни биз бажарамиз. Бугунгача бирортаси олдимни кесган эмас. Раис ҳам умуман аралашмайди. Салом-алик. Тамом.

Аммо кеча Раис сим қоқди. Тулкилик қилди. “Ётмишга кирдим, юбилейга келасанми?” каби гаплар қилиб, топшириқ берди.

Бу ерда дунёга машҳур бир адвокат аёл бор эди. Кейинги вақтда бизнинг диндорларни қаторлаштириб Европа судларига олиб чиқди. Биласан, Андижон воқеаларидан кейин “Батя”ни Ғарб дунёси чақирмай қўйган. Ўлиб-тирилиб битта сафарни ҳозирласак, ана шу суд баҳонасида қолдиришди.

Хуллас, ўша аёл ўлиши керак экан, ўлди. Энди раис шунга шаъма қилгандек, у аёл ҳимоя қилаётган беш кишини ушлаб келишни сўради. Иккитаси Москвада, учтаси Калининградда. Буни маҳаллий ҳукумат билан келишмай қила олмаймиз. Бунақа “рейд” учун раиснинг ўзи мурожаат қилса ва иккита “пешка”сини юборса, ишлайди. Нега мандан сўради? Агар ишга “Батя” аралашганда унинг ўзи “сигнал” юборарди. Раис эса, телефонда очиқ гапирди. Олдида кимдир бор эди? Унга эшиттириб, аниқ-тиниқ қилиб гапирди. Сен нима деб ўйласан?

-Балки маҳаллий ҳукумат унга “кўк чироқ” ёқмагандир?

-Шундан бўлса, нега мени таҳликага отмоқда?

-Ишқилиб, ёнида “Батя” йўқ эдимми?

-“Батя” бунча очиқ гапиришига изн бермайди. Айниқса, ана у аёлнинг ўлими ҳақида...

-Балки сотиб юбормоқчидир?

-Мен ҳам шуни ўйладим. Аммо икки дунёда ҳам буни қилмайди. Қўрқади, арининг уяси бузилади, деб. Хуллас, гап бундай. Сен нонуштани қилгину, қайтгин. Ева ойинг билан туради.

-Борганим билан “Батя” чақирмасачи?

-У ерда нималардир бўлмоқда. Опанг ҳам жим турмайди. Шошилинич гапим бор деб, шу воқеани кириб айт ва сиздан жавоб кутаяптилар, дегин. Хўп, деса, кўрамиз у ёғини...

Ўша куннинг ўзи қайтгим. Уйга келсам ҳамма нарса сочилиб ётибди. Кўнглимда шубҳа пайдо бўлди? Ким кирди? Нима қидирди? Нега хизматкорлар кўринмайди?

Уй мени қабул қилмаётган эди. Бокқа айланишга чиқдим. Бироздан кейин орқамда шарпа сездим. Қарасам, опа.

-Ким ҳам асал ойини ташлаб келиб, якка ўзи юради? -...

-Аллақачон Евани соғиниб қолдингми?

Тепага қарадим. Олтинчи қаватнинг чироғи ёнган.

-Хавотир олма. “Батя” у ерда эмас. Раис айтганларни шунча тез ушлаб келдингми?

-Кимни?-дедим ҳеч нарсани билмагандек.

-Кеча Раис айтганлар-чи?

Демак, Раиснинг олдида Опа экан. Бўлиши мумкин эмас. Иккаласи ит-мушук. Раис опанинг гуруҳига ҳамла қилмоқда. Опа эса унинг гуруҳига. Индамадим.

-Аданг айтмабдида. Ҳали ҳам сени одам ўрнида кўрмайди.

Опада ҳам отасининг ҳунари бор. Ҳаммани бир-бирига қайраб қўйишни яхши кўради.

-Нимани айтиши керак эди?

-Мени гўл деб ўйлаяпсанми? Нимага келдинг унда?

Жавоб бермадим.

-Биз Раис билан келишдик,-деди у пичирлаган овозда.- Ёрдаминг керак. Раиснинг ўринбосари ва унинг лохмачлари- икки генерал тўқнаш келган. “Герой” ўзидан кетиб қолди, мени одамларимга ҳам кун бермаяпти. “Батя” ўша томонда. Билдирмайди, аммо уни қўллаб турибди. Фақат сен ёрдам қилишинг мумкин.

-Қўлимдан нима келади?

-Брюселдаги вакилнинг уйдан топдим, деб мана бу “папка”ни отамга берасан. Шу!

-Нега энди мен!

-Отам бошқага ишонмайди.

-Брюселдаги вакил олдин наркотрафик билан шуғулланган. Отам биларди. У “герой”нинг хос одами. Нима учундир уларни ажратиб юборди. Дарвоқе, ойинг отам билан сан-манга борибди. Адангни иши ҳам хўржин...

Ўйланиб қолдим. Ойим нега “Батя” билан айтишиб қолади? Кечаги гаплар бекорга эмас эканда-а? Адам ҳам узоқда тугилиши ортида бирор сир бормикан?

Опа қўлтиғидан “папка”ни чиқариб, менга бердида:

-Олиб кирмасанг ҳам кўргин,-деди.-Ростдан ҳам ўша вакилнинг уйдан топилган. Аданг топган бунди. Менга берганди. “Батя”га кўрсатишни истамасанг адангга етказ.

Буларнинг бошқа иши йўқми? Ҳар қадами, ҳар нафаси ўйин! Балки давлатни бошқариш шунақа бўладими? Ундай десам, бунинг давлатга ҳеч қандай алоқаси йўқ. Қандай алоқаси йўқ? Бу ҳам “Батя”нинг битта “сардор”и. Бунинг ҳам ўз гуруҳи бор. Ҳам очикда, ҳам ёпиқда. Лекин нега “Батя”нинг “масон”лари бир-бирининг устига бунча ғишт териб ётибди? Куч талашишми? Пул ғавғосими? Балки... хаёлимнинг бу қисми кўрқинчли эди. Уйга кирсам, хизматчилар ҳаммаёқни йиғишмоқда.

-Ойингиз бизга жавоб бериб юборгандилар. Бугун яна чақиришди,-деди улардан бири. Қўлтиғимдаги “папка” баданимга нинадек санчилмоқда. Нега олдим? Балки бизга қарши фитна бўлсачи? Олмасам нима бўларди? Опадан бекорга шубҳа қиляпманми? Балки унга ростдан ҳам ёрдамим керак бўлиб қолгандир?

Хонамга кириб, эшикни ичкаридан қулфлаб олдим.

Генерал махсус юритган “папка” қилган экан. Унда Афғонистондан қачон ва қаерга қора дори келиши, тонналаб келиши, кимлар олиб, шимолга ўтказиб юбориши... исмлар, суратлар, хариталар... қанча даромад ва қанчаси ўзида қолиб, қанчаси тепага кетиши...ойига неча миллион долларни қайси кун, қайси соатда олтинчи қаватга келтиргани... хуллас, бошим айланиб кетди.

Эрталаб “Батя”нинг ҳузурига бордим. Яхши қаршилади. Унга “папкани” узатиб, вакилнинг уйдан олганимни айтдим.

-Аданг кўрдими бунди?

-Кўрди...

-Нима деди?

-“Батя”га етказ, деди.

У “папка”ни очиб бироз қараб чиқдида, жаҳл билан ёпди:

-Аблаҳ! Ярми ёлғон! Бу дунёда кимга ишонишни ҳам билмайсан? Унга қаҳрамон унвони бердим, генерал қилиб қўйдим, биринчи ўринбосарликка кўтардим. Хоҳлаган картошқасини еб юрибди. Ака-укалари, қариндош уруғлари билан қўшилиб, миллионер бўлиб кетишди. Мана бунди қара, ҳужжат тўплаб юрган экан. Бунақа одамдан эҳтиёт бўлиш керак. Арқонни тортмай турайлик. Кузатувга ол. Одамларини аниқла. Айниқса, мана бунга ўхшаб, четга чиқариб қўйганлари бўлса, топайлик. Ундан кейин қамоқда чиритаман, бунисиниям, унисиниям! Опангга ишлаган генерали ҳам бор, "Шурик". Уни ҳам назоратда тут. У ҳам қариндош уруғини тикмаган жой қолмаган. Булар қора дорининг султончалари! Топган-тутганини оламит! Планни яхшилаб ўйла! Бошқа иш йўқ санга. Қачон тайёрман, десанг, босамиз! Опангдан узоқ тур!

Чиқиб кетмоқчи эдим, “Батя”:

-Ойинг бирор нарса дедими, индамай кетиб қолибди?-деб сўради.

-Ҳеч нарса демади. Аммо нимадандир хафага ўхшади.

-У эмас, мен хафаман...

“Батя” ўрнидан туриб қоғозкесарни ёнига келди. Ўриндикни шу томонга сурдим. Ўтириб, “папка”даги қоғозларнинг айримларини битта-битта “ғижирлатиб”, қийқимга айлантира бошлади. Битириб бўлиб, ўрнидан тураркан:

-Ойингни сен учун кечирдим. Бўлмаса, аллақачон “Жасликқа” кетган бўларди,-деди.

-Бор, хизматчидан битта халта олиб кел, бўлмаса булар қайтадан ёпиштириб чиқади. Ўзинг олиб бориб, ёқиб ташла! Ойингни эса ўйлама, ўша ёқда яшаб турсин! Асаби жойига тушса, қайтади...

Қийқимни ёқишга уринаётгандим, дарахтлар орқасидан овоз эшитилди:

-Раҳмат! Бу ёрдамингни унутмайман!

Тузоғига илинтирди. Қандай қилиб адамга етказсам? “Батя” у билан гаплашса, сир очилиб қолмайдими? Опа телефон узатди.

-Бу махсус, ҳеч ким ёзолмайди. Аданга айтиб қўй,-деди.

Адамга телефон қилсам, Калинингардда экан.

-Ҳаммасини ушладик. Юборапман,-деди.

-У ҳақда эмас... Вакилимизнинг уйдан топилган “папка” ҳақида..

-“Батя”га етдими?

-Мен еказдим.

-Яхши қилибсан, сенга ўзим айтгандим-ку?

Адам шундай деб телефонни бекитди. Опа жилмайиб, елкасини қисди. Яна ахмоққа ўхшаб қолдим. Наҳотки, адам билан опанинг тили бир? Опадан узоқ тур, деди-ку? Нега у “папка”ни опага берган, “Батя”га эмас?

45. Лойиха

Кўп ўтмай адам қайтиб келди. “Марказ” шуни истабди. “Батя” мени “Марказ”га таништирмоқчи эди, орқага сурилди. Сабабини адамдан билдим. У билан “балиқ ови”га борадиган одат чиқардик. Ўша ерда гапларимизни гаплашиб, ишларимизни режалаб оламиз.

-Брюселдаги вакилнинг уйдан топилган “папка”ни нега опага бергандингиз?-деб очик сўрадим адамдан.

-У пайтда опа иккинчи одам, сув лойқаланмаган, “балиқлар” лақа-лақа қармоққа илинмаётган пайт эди. “Батя”га учини чиқарганман, у қайрилиб ҳам қарамаган. “Тугушга бериб қўй” деган. Чунки “Герой”ни жуда яхши кўрарди ва у ҳақда салбийроқ гап эшитишни истамасди ҳам.

-Менга опадан узоқ тур, дегандингиз. “Папка” ҳақидаги гапни қандай тахмин қилдингиз?

-Опанга ўша телефонни ўзим берганман. Эшитилмайдиган номер. Сен ўшанда сим қоқдинг, тушундим дарров. Бунча ҳам содда бўлмагин.

Ҳақиқатдан ҳам, содда эканман. Шунга ақлим етмабди. Йўқ, бу ўйинлар қаршисида соддаки содда, жинни ҳам бўлиш ҳеч гап эмас.

Адамга Раисининг икки ўринбосари ҳақида олган топшириқни айтдим.

-МХХ уч каллали илон. ”Батя”нинг ўзи ясади. Бир кун келиб қаршисига чиқиб қолишини билардим. “Батя” амалиётга кирганда, ҳаммаси ўлади, деб ўйлади. Гимирлаб қолишди. Иштаҳалари очилиб кетди. Энди бир-бирини емоқда.

-Нима қилайин, махсус гуруҳ тузайинми? Ишни нимадан бошласам?

-Ҳеч нарса қилишинг керак эмас. Ҳамма нарса “Батя”нинг сейфида. Керак пайтда у сенга беради. Унгача кузатиб юравер. Қўшимча чиқиб қолса, ўзим сенга айтаман. Аммо “Марказ” мендан “Батя”нинг ёнида туришимни талаб қилаяпти. Сени ҳали тайёр эмас, деган фикр бор. “Батя” қарилиги ва бўлаётган ишлардан “Марказ” безовта.

-“Батя” истамаса-чи?

-Уни мажбур қилишади.

-Қандай?

-У қўрқоқ. Соядан ҳам қўрқади. Таҳликалар ҳақида огоҳлантиришади. Унга хужум бўлиши мумкинлигини айтишади. Хуллас, йўли топилади. “Марказдан” янги йўналишлар бўйича лойиҳа олиб келдим. Интернетни назоратга олишимиз керак. Ҳар соҳанинг фаоли бор. Зиёнчилар! Журналист, блогер, танқидий фикрли ўзбошимчалар, интернетга айланиб кирадиганларни “қизил рўйхатга” тиркашимиз керак. Чет элликлар билан алоқаларини кесишимиз ва инқилобларнинг олдини олишимиз учун “Марказ” янги технологияларни таклиф қилмоқда... Сотиб олишимиз учун.

-Мен нима қилишим керак?

-Сен ёшсан, “Батя” интернетни ёшлар яхши билади, деб ўйлайди. Тўғриси ҳам шу. Таклифлар билан кирасан. Масалан, Исроилнинг "Вернт", "Систем" компанияларидан кузатув технологияларини сотиб олинглар дейишмоқда.. Олмониянинг “Трависор” ва “Ютимасо” ҳамда Хитой компанияларидан қиммат бўлса ҳам керакли жиҳозларни харид қилиш шарт экан. Қўшни мамлакатларга ҳам айна топшириқ берилди. Хуллас, замон билан қадам қўймасак бўлмайди. Бу технология билан қуролланиш дегани. Хавфсизлик учун керак. “Батя”га толибон, исломчилар шу кампанияларнинг технологиясини ишлатмоқда десак, лаққа ишонади. Керак бўлса, сейфидаги миллионларни ҳам чиқариб беради. Хўп деса, дунё кезасан, янги соҳаларни ўрганасан. Асосийси, Ева билан бирга бўласан!

...Жуда яхши гап, аммо менга ёқмади. Худди нозик жойим шу бўлганидек, адам ҳам шунга урғу қилиши кайфиятимни туширди. Адам мени “Батя”дан узоқлаштирамоқчига ўхшайди. Планини тузган. Ҳамма ўйинлар ва сирларга бир зумда нуқта қўйди. Мана энди хаёлларимни бу томонга буриб юборди. Бу сафар лақиллатишига изн бермайман. Ойимнинг таъсири бўлдимики унга?

-Ойим ҳеч нарса демадимми?-сўрадим.

-Нима дейди? Аралашмайди у.

-Унашиб, эртасига кетворганим жаҳлини чиқармадимми?

Адам тундлашди. Уни “ковлай” бошлаганимни дарров англади.

-Аёлда... бошқа нима гап бор калласида? Боласини ўйлайди...

Бу адамнинг таслим бўлиши. Илгари бундай саволларимга битта “сўз” билан жеркиб, нуқта қўярди. Демак, хужумни давом эттиришим керак.

-“Батя” билан жанжалини ҳам...?

-Нима? Санга ҳам айтдимиз? Хабаринг йўқ, деди-ку? Демак, мени алдабди-да?

Адамнинг жаҳли чиқди. Ҳовуридан туширмасам, суҳбатимиз кесилади.

-“Батя” айтди, мен учун кечирганмиш ойимни..

Мен қармоқни ташладим. Жимжитлик. Сувнинг у ер, бу ери “пиқ” этгандек, адам ҳам “пиқиллаб” қолди. Қармоққа балиқ илинса, тинчлик бузилади. Нафас олиши кескинлашиб, кейин сукунатга чўмди. Бу мени ҳам ўйлантириб қўйди. Нима бўлган? Нега жанжаллашиб қолишди? Нега адам мени бошқа жабҳага сурапти?

-Бир-икки кун “Батя”га интернет ҳақида гапириб тур. Қизиқтир уни. Россияда айримлар дунё интернет тармоғидан узиламыз, деяпти. Лекин бу хом хаёл.

-Узилиб бўладими? Бутун осмонни ёпиб ололмайди-ку?

-Шуни айтаманда. Аммо ётган жойида оёғи билан осмонни ушлаб қоламан, деганлар топилади ҳар доим. Биз чорасини кўришимиз шарт.

Адам мавзудан қочдимиз ёки бу масала шу қадар муҳимми? Ойим масаласида қайта сўрашга ботинолмадим.

Кечқурун “Батя”нинг олдига бордим.

-Ҳа, қармоққа бирор нарса илиндими?

-... Демак билади.

-Сўрасам, Аданг билан балиқ овига кетган, дейишди. Гапларингиз қовушаяптими, дейман. Йўқ... аданг сенга айтмайди. У сир берадиган одам эмас... Москвада бирга бўлдингизлар, яна бу ерда балиқ ови. Ишлаш ҳам керак. Машқ қиляпсанми?

-Кандаси йўқ!

-Яхши. Бу йилги “чемпионат”да ҳам ғолиб чиқишинг керак. Дарвоқе, аданг уч минг йигитни Россияда зобитликка ўқитиш учун олиб борди. Улар қайтса, ҳаммасини санга бераман. Тайчи “ясайсан” улардан, гвардияни ўзинг бошқарасан. Дарвоқе, мана буни ўқиб чиқ,- деб, қўлимга бир саҳифалик ҳисоботни берди.

Бир зумда ўқиш шарт. Бошидан, ўртасидан, охиридан. Мазмуни шу: ИШИДнинг қўлга олинган иштирокчилари интернет орқали одам ёллашаётганини айтмоқда. Режалари террористик актларни амалга ошириш. Мамлакат раҳбарини бартараф этиш. Ёлланганларни Покистонда ҳарбий тайёргарликдан ўтказишмоқда. Ёшларни ижтимоий тармоқлар орқали ёллашмоқда.

-Тўғри, интернет катта таҳлика...

-Ёшсан биласан, нима қиламиз?

Яна бир ўйинга тушдим. Адам бу ёқда мени пишитди, у ёқда бу қоғозни киритишган. Тилимни тишладим.

-Қанча пул кетса кетсин, шу масалани қўлга ол. Ана у генералларни манга қўйиб бер, ўзим гаплашаман,-деди. Кейин бошқа бир қоғозга қараб гапира бошлади.

-“Хавфсиз шаҳар” дастурини Хитойдан оламиз. Бу бутун шаҳарни назорат қилиш имконини беради. Ҳар битта бино пештоқида камера туради. Ҳаммани кузатамиз ва керакли одамни юз кўринишидан топамиз. “Кечиктириш” дастурини Исроилдан оламиз. Бу интернетда қайси тармоқларга кўпчилик қираётганини қараб туради. Ўша томонга уланишни секинлатади. Олмониядан

“Нусха” дастурларини харид қил. Интернетда кўп ўқиладиган саҳифаларнинг нусхасини яратамиз. Қидирган одам ўшанга йўналади. Ўзимиздан чиққан мақолаларни чоп этишганда автоматик тарзда очиб кўямиз. Биз қаёққа бошқарсак, халқ ўша томонга юради. Яхши экан. Ҳамма ёққа камера, экран кўясан. Мажлисни кабинетдан туриб ўтказасан. “Дом”ларга, хонадонларга ҳам камера кўйсак, яхши бўларди... тинчлик учун зарур.

Охирги гапларни у қоғозга қарамай айтди.

Адамнинг маҳоратига қойил қолдим. Уйга келсам, у опа билан қандайдир қоғозни ўқиб ўтиришибди.

-Мана санга лойиҳа, қиймати бир миллиард доллар, кўп қиммат эмас. Бешта компаниядан оламиз. Қанча тез олсак, шунча яхши. Эртага кетавер. “Батя”га ўзим айтиб кўяман,-деди адам.

У шундай деб қоғозларни йиғиштириб кўлимга тутқазди. Опа одатига кўра, жилмайиб қараб кўйдида:

-Евага салом айт! Яхши айланиб келинглар,-деди.

Буларнинг кўлида ўйинчоққа айланиб қолдим. Истаса у томонга, истаса бу томонга югуртиради. “Батя”нинг ҳам аҳволи шу. У ҳам менга ўхшаб қармоққа илинмоқда. Уни тушунса бўлади, қариб, мункайиб қолган чол. Мен-чи, мени қандай жин чалди? Шу ўйлар билан хонамга кираман десам, телефон жиринглади.

-Ол! “Батя”,-деди адам.

-Боя гаплашганимиз компьютерларни тезда олиб келиш керак,-деди у.- Хужжатларни адангдан олдингми? Жўна! Саҳарги рейсдан қолма! Пулига қарама! Қанча нақд керак бўлса, номингга кўйилганидан олиб ишлатавер, кейин тўлдирамиз жойини, ортиқчаси билан,-деди.

46. Ҳароми

Жомадонимни тўплаб, йўлга отланаётган эдим, опа кўринди:

-Шунчаки сен билан хайрлашгим келди,-деди у кўлини узатиб. Бугунга қадар унинг кўлини тутмаган эдим. Узатмасди. Жуда совуқ ва нозик. Эриб кетаётган муздек. Яхшироқ қиссам эзилиб, “томчилаб” қолиши ҳам мумкин. Кафтида кичкинагина нарса бор.

-Борганда...

Давомини гапирмади, имосидан тушундимки, “Борганда кўрасан,” деди. Демак, флешка. Нима ёзилган унда? Опа мени яна қандай ботқоққа итармоқда? Ростдан ҳам унинг кули бўлиб қолдими? Олмасамчи? Олмайман десамчи? Аллақачон олдим. У муздек кўлини тортиб олган ва флешка кафтимда қолган эди. Муштимни қисдим.

-Ишон... кўрмадим... шунчаки воситачиман,-деди.-Ойингга салом айт!

Демак, ойим билан боғлиқ. “Кўрмадим”, дедими, кўрган. Унга кимдир берган? Ким бўлиши мумкин? Адам бўлмасин тагин?

Ташқарига чиқиб, салқин ҳаводан ўзимга келдим, аммо хаёлларим ҳали ҳам флешкада. Учқичда уни кўлимга олдим. Миттигина. Жимжалокдан ҳам кичик. Аммо дунёнинг жуда кўп сирларини сиғдиради. Биз-чи? Шунча катта бўлганимиз ҳолда битта сирни ҳам

сақлай олмаймиз. Уни кимгадир айтамыз, ундан фойдаланамиз ёки кўрқамиз. Аслида флешка ҳам сақлай олмайди. Сигдиради. Уни кимдир солиб қўйиши керак. Истаса, ўчириб юборади. Одам сирининг ҳам калити кимнингдир қўлида. Тўплайди, фойдаланади, ўчиради.

Буни кўрмасдан ахлат қутисига ташлаб кетсамчи? Йўқ, бунақа жасорат ҳеч кимда йўқ. Кўргандан кейингина бундай қарорга келиш мумкин. Ҳатто кута олмаяпман-ку?. Тезроқ кўришни истаяпман. Компютеримни чиқариб кўрсам-чи? Ким нима дея олади? “Мр3” бўлса эшитаман. Хотирасида қолса қолар? Қайтганда тозалайман.

Учкич ҳавога кўтарилган ва компютеримни очсам, хатар йўқ. Флешканинг ичида иккита видео ёзув бор экан. Биттасининг номи “Онаси”. Иккинчисининг номи “Отаси”. Демак, мен учун махсус тайёрланган. Адам билмайди. У ҳақда кимдир компромат тўплаган бўлса, опа орқали менга етказган. Ифлослик! Ота-онам билан нима иши бор? Мард бўлса, олдимга чиқсин? Орқадан бундай иш қилиш номардлик! Тўхта! Балки опанинг ўзидир? Униг вазияти яхши эмас. Унга қарши тинмай ёзишмоқда. У ҳам бас келмаяпти. Масала опа-сингил, онаю қиз доирасидан чиқиб кетди. МХХнинг “уч калласи”га ҳамма қўшилган. Бир-бирини қоралаш учун миллионларни аяшмаяти. Энг катта минбарлардан тортиб, энг кичик сайтларга қадар ишга солинмоқда. Ҳамманинг оғзида шу. Ҳар эрталаб битта янгилик. Мана энди биз ҳам истаймизми, йўқми шу ўйиннинг ичидамыз.

“Онаси” деган видеони очиб, қулоқчинни қулоғимга тақдим.

“-Чақирган экансиз?”

-Нима қилиб юрибсан?

-Юрибман...

-Вазирдан нима илтимос қилдинг?

-Қайси вазир?

-Нима, ҳамма вазир билан гаплашасанми?

-Радио эшитгандим...

-Қачондан радио эшитадиган бўлиб қолдинг, ким сенга изн берди, тагин саройда душманнинг радиосини эшитгин деб...

-Тасодиф... Бир бечора она йиғлаб гапирди. Ўғлини отишга ҳукм қилишган экан. Ўн беш йил бўлибди. На тиригини, на ўлигини биламан, деб йиғлади. Ички ишлар вазири билан тўқнаш келиб қолгандим, шуни бечора онага билиб берсангиз, мамлакат обрўсига ҳам яхши бўлади, дедим.

-Мамлакатнинг обрўси сенга қолдими? Эринг “бу ишларга бурнингни тикма,” деб айтмаганмиди? Неча миллион олдинг?

-Нима?

-Саволни мен бераман. Террористни ҳимоя қилиш учун қанча беришларини биламан. Сен айтган бола “159” билан қамалган, билдингми?

-Пулга эҳтиёжим йўқ...

-Ҳа-я, эринг ва ўғлинг олаётган миллионлар бор-ку? Ўзим берганларим миллиондан ошиб кетди. Улар ўндиргани ўн баравар кўп бўласа керак.

-...

-Тўхта, қаёққа кетаяпсан? Нега кўзингга ёш олдинг? Ҳам ғарлик, ҳам пешгирликми? Сен илтимос қилган боланинг онаси ўлим ҳукмига қарши чиқиб, бошимни балога тикқанди. Ўшалар туфайли босимга учраб, ўлим ҳукмини бекор қилганман. Буни биласанми? Ҳозир ҳам ҳамма ёқда плакат кўтариб, пикет ўтказиб юрибди. Ўшаларни деб чет элга боролмайдиган бўлиб қолдик. Сен нимага аралашаётганингни биласанми?

-Ким бўлса ҳам ўлган бўлса, ўлди, десин, онаизорга енгил бўлади, сизга ҳам соя тушмайди.

-Менга соянинг кераги йўқ. Офтобни яхши кўраман! Ўша танишингга боласи ўлди, деб айтса, "Майити қани?" дейди, "Гўри қани?" дейди. Гўрини кўрсатса, очгин, экспертиза қиламан, дейди. У гўрнинг ичига сани тикиб қўямизми ёки ўғлингними?

-Ундай деманг, у сизни ҳам ўғлингиз...дек...

-Нима? Ҳар битта ҳароми мени ўғлим бўладиган бўлса, неча миллион ўғлим бор экан?

-Болам ҳақида ундай деманг. Биринчидан, у ҳароми эмас, отаси ва онаси бор. Иккинчидан, унга жавоб беринг, ёқмас.

-Ким ёқди ёки ким ёқмайди, менга қўйиб бер. Ўша ўғлинг учун сени кечирдим. Ҳароми деган сўзни ҳаммага ишлатаман. Бир кунда минг марта! Бундан хафа бўлма! Сенга яхшилигим, ажалинг тўлмасдан, эртага эрталабки рейсда эрингни ёнига кет! Бўлмаса ё ўғлинг, ё эринг Азроилинг бўлади! Бундан кейин давлатнинг ишларига арлашма!

-...

-Ҳа, дарвоқе, Гугуш билан нега кўришадиган бўлиб қолдинг? Дардқашга ўхшайсизлар? Жойимни олса, террористларни озод қилиб бераман, деб ваъда қилдимми? Мана олади!"

Давомини кўра олмадим. Шу дақиқада "Батя"нинг ёнида бўлсам, пешанасидан "тешик" очардим. Лекин... Ойим билан жиддий гаплашишим керак? У кимни ҳимоя қилди? Нега вазирга юзлашди? Опа билан қандай алоқаси бор? Нега сарой ўйинларига бош суқди? "Батя"нинг "ҳароми" деганига бунчалик қизишмаса ҳам бўлади. Унинг саломи бу. "Ҳароми" деб саломлашади, "онангни" деб кун ўтказади, "твар" деб хайрлашади.

Тамом бўлибман! Ўз онамни ҳимоя қилиш ўрнига "Батя"ни ҳимоя қиляпман. Аслида вазифам ҳам шу эмасми? Ойим билан биз ўлдирган бошқа аёлларнинг нима фарқи бор? Ойим ҳам режимга қарши бош кўтармоқда. "Батя"ни ҳимоя қиламан, деб қасам ичганман, сўз берганман. Керак бўлса, уни ўз онамдан ҳам ҳимоя қилиш-бурчим!

Тўхта! Бу суҳбатни ким ёзиб олди? Биз узоққа кетганимиз кимга қўл келди? Мақсади нима? Мени "Батя"га қарши қўйишми?

"Батя" ойимга қизиқ гап айтди. Охирида бош бармоғини кўрсаткич ва ўрта бармоғи орасидан кўрсатиб, "Мана олади!" деди. Демак, масала ўта жиддий. Опа унинг ўрнига кўз тиккан ва "Батя"ни ишонтиришган. Балки уни шундай қилиб кўрсатишаётгандир? Йўқ, ишга чет эл ҳам аралашиб кетди. Аммо улар айтган пуллар биз чиқарганинг

олдида уммондан қатра! Балки адам ва менга қарши ҳам фитна ҳозирлашдимми? Вазир нега бу гапни дарҳол “Батя”га етказди? Нима бўлганда ҳам хато ойимдан ўтган. Нима қиларди бу ишларга аралашиб? Ҳалиям “Батя” кечирибди. Адам бўлса, кечирмасди.

Москвага етгунча ўзимни ичдан кемирдим. Саволлар селдай уриб келаётганди. Биттасига жавоб топгунча, ўнтаси қаторлашади.

Учқичдан инганда совуқмиди, иссиққмиди, парво ҳам қилмабман. Таксидан тушиб, ойим яшаган уй томонга юрдим. Ева ҳам ўша ерда бўлиши керак?

Эшикни Ева очди. Кўзининг ости кўкариб кетган. Йиғлаб қучоғимга отилди. Кўзим ойимга тушди. Унинг аҳволи ёмон, юзлари шишиб, кўзлари кўринмай қолган. Диванда ётибди.

Нима гап? Нима бўлди? Атрофга алангладим. Ким уларни бу куйга солди?

47. Кутилмаган учрашув

Дунёда энг мушкул иш аразлаб ўтирган аёллардан гап олиш. Унисиям, бунисиям гапирмайди. Ҳўмрайиб ўтиришибди. Саволимга жавоб беришмайди,

Охири бақириб юбордим:

-Нима бўлди? Биладиган одам борми?

-Нимага додлайсан?-деди ниҳоят ойим.-Сен ҳам ўшанинг биттаси...

Тушундим. Адам. Айтишиб қолишган. Агар ишига аралашса, унча-бунчага кечирмайди. Болалигимдаги бир воқеа ёдимга тушди.

Бир кун ойим адамга:

-Урмимиз шундай ўтиб кетадими? “Кавбой” бўлиб юраверасанми?-деди русчалаб.

Мен ошхонада эдим. Адамнинг “кавбой”лигига қизиқиб қолдим. Уларнинг жанжали бир зум қучоғимга кирмади. Хаёлим қаёқларгадир кетиб қолди. Адамни кинолардаги “кавбой”ларга ўхшатдим. Милтиқчаси бор. Ҳар отгани нишонга уради. Уни эса ҳеч ким отолмайди. Юриб бораверса, ўқлар тегмай ўтиб кетаверади. Адам ҳам шундай қаҳрамон экан, деб ўйладим.

Бирдан ойим қичқириб, жим бўлиб қолди. Қўрқиб кетдим. Югуриб ўша томонга ўтсам, адам оёғини ойимнинг бошига тираб турибди. Худди кинодагидек. Ойим бурчакда, тиззаларини букиб, бошини икки оёғи орасига олганча, сочларининг остида қолган. Мик этмайди. Адам мени кўриши билан:

-Чиқ бу ердан!-деб бақирди,

Қотиб қолдим.

-Чиқ дедим!

Вужудим музлади. Кўзларим юмилди. Оёқларим темир, қўлларим тош. Бир сонияда қўрқув бошимдан оёғимгача тўкилди. Адам мен томонга юрди.

Бурчакдаги ойим қандай қилиб ўзини отди, билмайман, қучоғига тортди. Йиғлаб юбордим. Ойим оғзимни ёпди. Унинг иссиқ бағрида юмшай бошладим. У эса юм-юм

йиғлаётган, қўллари қалтираётган, бутун вужуди силкинаётган эди. Адам уни тепа бошлади, тепкиси менга ҳам тегди.

Бир зумдан кейин эшик қарсиллаб ёпилди. Ойим бошимни силади. Кейин сув олиб, юзимга сепди. Ўшанда ҳам унинг юз-кўзлари кўкариб кетганди. Ҳозир ҳам шу ҳол.

У мени бағрига босганди. Мен нега уни бағримга босолмайман? У мени ҳимоя қилганди, нега мен уни ҳимоя қила оламайман. Ким бўлдим ўзи? Кимдан ҳимоя қиламан? Адамданми? “Батя”данми? Қандай ҳимоя қиламан? Нима бўлганда ҳам бир ўғил ўз онасини шу куйга тушириб қўядими? Мен туширдимми бу куйга? Болаликда нима бўлган билмайман, аммо бу сафар ойим хато қилган. Хўп, хато қилганда ҳам умр йўлдошику?! Шунақа урадимми? Ойим хато қилибди, Евани нега урди?

Эртага бир кун мен ҳам уни урсам, бошига оёқ тирасам-а? Наҳотки...?

Нима бўлганда ҳам ойимнинг битта гапи ҳақ. Аёлга қўл қўтариш номардлик!

Ҳей, бу гапни ким айтаяпти? Қанчадан қанча аёлни заҳарладинг бугунгача? Нечтасини бир зарбада "ухлатиб" кўйдинг?

У вазифанг эди. Давлат учун, ватан учун керак эди. Ундай бўлса, бу ҳам ватан учун. “Батя”га қарши чиқмоқда-ку? Уни диктатор, деб алланималарни ўқитмадимми? Уни қонхўр демадимми?

Аслида рост гапни айтди-ку? У диктатор. Ҳатто қизи судга бериб, уни оқлай олмади. Фарангистон суди уни диктатор деб қарор чиқарди. Дунёдаги бешта энг ёмон диктатор рўйхатига кирди. Қийноқлар, сирли ўлимлар бўйича ҳам уни қоралаб келишмоқда. Унинг ўзи ҳам айтмоқда, фалон жойда фалонча одамни отиб ташладим, деб.

Аммо тинчлик учун керак! Қанақа тинчлик? Кимнинг тинчлиги? Ўзида тинчлик йўқ, оиласида йўқ, атрофида йўқ, мана бизда ҳам йўқ. Шундай экан, қолганларда тинчлик бўладими? Бунақа тинчлик кимга керак?

Бошим ғувиллай бошлади. Евага қарадим.

-Ажратаман дегандим, қўли тегиб кетди,-деди Ева, саволлар тоғи остида қолганимни ҳис қилиб.

Уй эмас, жиннихона. Шунча гап бўлган, лекин ойим "Қамоқдан қочиш" сериалини томоша қилиб ётибди. Аҳволини кўрсангиз, кўрқиб кетасиз. Худди заҳар ичгандек.

Тўхта, нима дедим? Заҳар ичгандек... Адам уни заҳарлаган бўлмасин тагин! Йўқ, бунга бормайди. Балки “Батя”нинг бирор одами заҳарладими? Чунки бу ёққа келган куни заифлаган эди. Ҳозир янаям озган. Буни устига адам урибди. Аммо руҳи кучли. Ўзи йиқилса ҳам, руҳи йиқилмайди. Унга мадад бўлишим керак. Қанақа ўғил бўлдим? Ҳатто бағримга босолмайман.

Уй тупуриб ташлади. Ташқарига чиқдим. Озгина юргандим орқадан товуш эшитилди. Ева ҳам чиқди, деб ўйладим ва қарамадим. Битта қора “Мерседес” ёнимдан бироз ўтиб тўхтади.

Орқадан товуш эшитилди.

-Сени кутиб тургандик. Лойиҳалар масаласида. “Марказ”да шу хусусда сен билан гаплашишмоқчи,-деди орқадан келган одам.

Кейин яқинлашиб келдида, адам ўргатган кодни айтди: “Ҳамма бир киши учун, сен ҳам бир киши учун!”

-Ҳозир биз билан борасан, ўзингни эпақа келтиришинг керак, бундайроқ кийим кийишинг, одамга ўхшашинг лозим.”Саркотиб” билан учрашасан!

Худойимга шукур! Бошимни ғалвадан кутказди. Бўлмаса аёлларнинг машмашасига ўралашиб қолаёздим. Лекин нега “Отаси” деган видеони кўрмадим. Хато қилдим, Кўришим керак эди.

Мени саунага ўхшаган жойга олиб борди. Чўмилиб чиқсам, худди ўлчаб тикилгандек янги кийимлар “ҳозир у нозир”. Кийиниб чиқдик ва бошқа машинага миндик. Бир зумда олдимизда, орқада кузатувчи полиция пайдо бўлди. Демак, ростдан ҳам “Саркотиб”нинг олдида бораяпмиз.

Машина Кремлга яқинлашиб бораётганди. Кремл... Кимларнинг орзуси ва кимларнинг интиҳоси. Неча юз йиллардан бери Кремл деворлари ичида ҳам худди бизнинг саройимиздаги каби қанча ўйинлар бўлаётгандир?

Юрагим типирлай бошлади. Ишқилиб Владичнинг боласи билан жангга олиб боришмаяптими? На руҳан ва на жисмонан тайёрман. Бир уришда қулатади. Бунақа номардлик нимага керак? Балки Владичнинг томоша кўргиси келдими? Ичимда кўрқув пайдо бўлди. Аслида яхши. Сарой ўйинлари, машмашалар жонимга тегди. Ютқазсам, ютқаздим. Балки ютарман?

Кремлнинг орқа дарвозаси олдида машинамизни тўхтатишди. “Ўртоқ генерал!” деб салом беришганидан билдимки, ёнимдаги ёш бўлса ҳам, унвони баланд. Шу ернинг одами бўлса керакки, ана у ким, деб сўрашмади ҳам. Демак, унга жуда катта имтиёз берилган. Бизда ҳам санокли одамгина бундай ишончга эга. Бошқалар ким бўлишидан қатъий назар ёнида олиб келган одамни қайдиётдан ўтказиши шарт.

Кремлнинг қуйи қаватига тушдик. Ёнимдаги чиниққан генералга қарайман. Ўзидан унвони баланд. Дарвоқе, каминачи? Ҳали кийимини киймай, погонини тақмай унвоним ўзгариб турибди.

Эшиги МХХнинг ертўлсидаги қалин эшикларни эслатадиган хонага кирдик. Ёруғ ва шинам. Кундузги чироқлар қўйилган. Мебеллар руҳингизни тарихий даврларга етаклайди. Олтин суви юритилган. Устидаги матоси ҳам қимматбаҳолиги кўриниб турибди.

Бизни қари бир киши кутиб олди. Сочлари оппоқ. Оёғини судраб босади. Худди бутун умри мана шу ерда ўтган каби неон чироқларнинг ранги унга кўчгандек.

-Хўш... отанг ҳақидаги видеони кўрдингми?

Бу тентиратиб юборадиган “зарба” эди. Ютқазшим аниққа ўхшайди.

-Йўқ кўролмадим...

-Ойинг ҳақидагини-чи?

-Уни кўрдим...

Қария мени олиб келган одамга маънодор қаради. У хонадан чиқиб кетди.

Бир зумдан кейин чиройли қиз аравада кофе олиб келди.

-Турк қаҳваси. Биламан, яхши кўрасан!-деди чол диванга ўтирар экан.-Ўзингни эркин тут. Анча гаплашамиз. Лойиҳаларни ўйлаб юрма. Ҳаммаси қўл қўйилган, имзоланган. Сен билан анча олдин танишмоқчи эдик. Шароит шартларни шартлатади, деган гап бор...

У секингина хириллаб кулди. Ёқимли чол. Кўпни кўрган ва кўпни билади.

-Жуда қизик, жуда қизик... Нега отанг ҳақидаги видеони кўрмадинг? Бу яхшилик белгиси эмас.

-Энди кўрмоқчи эдим...

-Биламан, биламан, ойинг ҳақидагиси асабингни бузган.

Сени Владич шахсан танир экан. Ҳурмати баланд сенга. Ҳужжатларинга қараб ҳам ўтирмади. Оқ йўл тилади. Агар мана шу ишингни олдиндан билганимда, ҳужжатларинг орқага қайтарди. Адангни эса сени яхши тайёрламагани учун жазолардим!

Ким бўлди бу одам? Менга “хукм” ўқимоқда. Адамни писанд қилмай гапирмоқда. Кремлда ишласа ишлар, аммо...

-Бўлмаса ҳаммасини ўзим тушунтираман, ол қаҳвани ич. Егулик истасанг ана аравачанинг тагида. Тортинма! Яхши болага ўхшайсан. Аданг ўғлимдек гап. Демак, сен неварамсан. Ҳужжатларингни синчиклаб кўрдим. Ёш бўлсанг ҳам анчагина тажриба орттирибсан. Бир юз йигирма еттита душманни тинчитибсан ва бирортаси ҳақида битта ҳам гап чиқмабди. Бу фавкуллодда муҳим. Менга ёққани ҳар сафариди янги усул қўллаганинг. Айниқса, Наманганда таксининг ичида ўлиб қолгани зўр! Ҳатто таксичи ҳам сезмабди. Бу маҳорат! Туғма маҳорат!

...Адам ҳар бир топшириқ ҳақида сўраб оларди. Демак, адам билан алоқаси маҳкам.

-Биз кучли халқмиз! Лекин дунёни бошқара олмаяпмиз. Нега? Чунки бу ишни Худо мусулмонларга берган. Ҳозир дунёни улар бошқаришмоқда...

Кимни ёки ниманидир кутаяпмиз? Нега бу чол гапни узоқдан бошлади? Мусулмонларнинг нима алоқаси бор? Қандай қилиб улар дунёни бошқаришмоқда?

-Ишонмадингми?

Чол енгил ҳаракат билан қўлини елкамга қўйди.

48. Қулми қулдор?

-Ҳеч ким ишонмайди, аммо ҳақиқат шу. Дунёнинг энг катта бойликлари мусулмонлар қўлида. Битта Саудиянинг ўзи бешта Американи ётқизиб турғзади. Бизнинг йиллик даромадимизни бир кунда топади. “Суёқ олтин” дейишади. Ярим аср олдин Америка билан чиқишмай қолди. Бермади “қора олтин”ни, кўрсанг эди, нималар бўлмади, нималар... америкаликлар кўчаларда қолишди. Марказий Осиё ҳам Саудиядан қолишмайди. Ҳар қаричи олтин. Дунёнинг ярим бойлиги Саудияда бўлса, қолгани Марказий Осиёда, деган гап бор. Озгина муболаға, аммо тагдор гап.

Чол ўрnidан туриб, девордаги харита ёнига борди. “Рус Империясининг Ўрта Осиёдаги мулки” деб ёзилган хаританинг устига.

Чол қўли билан ишора қилиб, ёнига чақирди.

-Мана буни қара! Шохниёз хон Пётрнинг ёнига келиб, бизни кўшиб олинг, деб ёлворган. Ўша кундан бошлаб диққатимиз шу томонда. Оз қон тўқдикми? Қадамба қадам, жон бериб, қон тўкиб, босиб олдик. Чегараларимиз Эрон, Афғонистон, Ҳиндистон, Хитойгача узанди. Кўраяпсанми? Кейинчалик хато қилдик. Мусулмонлар босиб олган жойидан ҳамма нарсани ғанимат тарзида олиб кетади ва ўша жойнинг сарватини ўзига ишлатади. Биз нима қилдик? Уларни боқамиз, деб бор бутумиздан айрилдик...

Бу “Батя”нинг ҳокимиятга келмасидан олдинги устозларининг гапларини эслатди. Тагин ўшалардан бири бўлмасин? Столининг устидаги тахтачада исми-шарифи ёзилган. Аммо журъат қилиб ўқий олмадим. Кўришим керак? Ким бу одам?

-Русни қайта кўтариш учун бир йиқилиб, туриш керак эди. Солженитсин доно бўлган. У Россияни оёққа қўйиш учун уни занжирларидан озод қилиш керак, дер эди. Мана, занжирларни ечдик. Лекин ҳеч қаёққа кетишмади. У ҳақ чикди...

Чол китобга тўла шкафлар орасидан, битта эскисини олиб:

-Аданга бир нусха берганман. “Чегара чизгилари”. Айтаман, сенга берсин. Ҳеч нарсадан хабаринг йўққа ўхшайди,-деди.

Ҳақиқатдан ҳам, қандайдир хоннинг беш юз йил олдин Пётрнинг оёғига йиқилишининг нима қизиғи бор менга? “Батя”нинг Владич оёғига йиқилганини кўриб ўтирибман-ку?

-Лекин Шарққа ишониб бўлмайди, Шарқ бу нозик масала. Шунинг учун Совет даврида биринчи раҳбарларни маҳаллий халқдан қўйдик. Аммо иккинчиси ўзимининг одам эди. У бошқарарди. Биринчиси тўтиқушлик қиларди. Бошқаришнинг энг мақбул усули. Минг йиллар давомида Шарқда шундай қилинган. Босиб олинган жойга маҳаллий халқдан ҳоким қўйиб, бож олиnaverган. Биз ҳам ҳамма соҳага назоратчи қўйдик, аммо бош бўлмадик. Нега? Хато қилдик, шарқона ўйин қиламиз, деб. Қонимизни ичишди. Нонимизни ейишди ва юзимизга тупуришди. Буни унутмаслигимиз керак! Доим уйқуда тутишимиз зарур. Уйғонса, удалай олмаимиз! Жиззах исёни пайтида норозилик Хўжандда бошланган, телефон йўқ, Интернет йўқ, икки кундан кейин Самарқандда давом этган ва Жиззахда олов ёнган! Фақат куч, кўрқитиш, алдаш бу халқни босиб туриши мумкин!

...Нима қилишим керак? Бу чолга гап қайтарсам-ми? Нима ҳам дейман. Бу бинодан чиқолмай қоламан-ку?! Аҳҳа, жон ширин! Боя ўлимга рози эдим. Энди эса жонимни кутқазиш учун тилимни тишляпман. Шунақа хамелеонмиз!

-Томирларингда бизнинг қонимиз оқмоқда,-деди чол қатъий оҳангда.-Сен кимлигингни унутма! Онанг ҳам, отанг ҳам бизнинг одам! Улар ватансевар! Онангни тили ёмон бўлгани билан буюк Русни жон дилидан севади ва унинг учун жон беради. Отанг ҳам шундай! Сен ҳам шу жойгача етиб келган бўлсанг, демак бизнинг қудратимиз туфайли. Бугун қасам ичасан! Сукунанинг қасаминг! Бу йўлдан қайтадиган бўлсанг, ҳозирроқ айт! Қасам ичдингми, тамом, ҳаётинг Русники! Ўзинг учун ўлгансан, миллат ва мамлакат учун тириксан. Тарихинг оёқда туриши, келажагинг юкасалиши учун яшайсан!

...Мен кимман? Кимга мансубман? Уйда доим русча гаплашамиз. Ойим ҳам русга ўхшайди. Адам ҳам. Нега исмларимиз бошқача? Бутун ҳаётимиз ёлғондан иборатми?

-Кўп ўйлама! Сен буюк халқнинг фарзанди! Ўзим бориб “пахта иши”ни тергов қилганман. Порахўрлик қонида бор уларнинг. Мансабга бургадек ёпишади, қон сўргандек порахўрлик қилади. Кўрмаганда! Кўрамаганнинг куни курсин! Топганини тўй

деб сочади, уй деб сочади. Тўплаб олиш керак қўлидан. Оч қолсин, эзилсин, ундан кейин келсин, иш берамиз, ўқитамиз, бизни севишни ўргатамиз! Ўшанда қадримизга етади!

...Барибир бу гаплар оғир ботмоқда. Вужудимни тиканак сим ўраб олгандек. Ойим бошқа миллат бўлган тақдирда ҳам уларга ачинди, уларнинг қисмати учун ўз тақдирини таҳликага қўйди.

Бирдан хаёлларимни булут қоплади. Қоп-қора булут. Ким бу одам? Ҳамма нарсани билади? Гапиришни ҳам қотиради. Овози ширин. Даҳшатли гапни ҳам юмшоқ тарзда миянга ёзиб қўяди. Юмшоқмиш? Миямга “атом бомбаси” ташлади-ку? Дунёимни ағдар-тўнтар қилиб юборди-ку? Нима қилишни, нима дейишни билмай қолдим-ку?.

Чол ҳамон бомбардимон қилмоқда.

-Бугун ҳам биринчилари ўзларидан. Аммо биз етиштирганмиз. Шунда ҳам ишониш қийин. Тўғри, “Батя”нг астойдил хизмат қилмоқда. Динига, узоқ тарихига, миллатига берилган халқ устида ҳукм юргизиш осон эмас. У уддалади. Уйғониб қолган руҳни синдирди. Орада бир ўзини қўйиб ҳам юборди, мутлақ ҳокимлик учун ўйин қилмоқчи бўлди, аммо изн бермадик. “Иккинчи”, “Учинчи” ва ҳақозолар... дадангга ўхшаганлар уни яна йўлига солиб туришди. Владич уни яхши кўради. Устозим, дейди. Биз ҳам ҳурмат қиламиз. Ҳеч қачон битта гапимизни икки қилмади. У бизга биздан ҳам зиёд хизмат қилди. Нафақат бойликлар, балки халқни ҳам ҳазинамизга бож берадиган қулга айлантирди!

Гугушни эса бутунлай унут. Биз ҳам унинг номини ўчирдик. Бой отанинг боласи учун жазосини тортсин. Унинг Москвадаги қошоналари ва пуллари сеники. Машинаси, шоферига қадар! Шофер ўзимизнинг одам, уни танийсан, ҳамма масалани ҳал қилади. Таня холангни ҳам қадрлашинг керак. У ҳақиқий ватанпарвар! Маҳаллий халқнинг тилини ўрган деганимизда ўз тилимни бошқа тилга алмашмайман, керак бўлса ҳаммасини менинг тилимда гапиришга мажбурлайман, деган эди. Сўзида турди ва ўрганмади. Аксинча, барини тиз чўктирди! Бу жуда ҳам муҳим хислат!..

Чол хонани айланар экан, унинг исми шарифини кўриш учун столига назар солдим.

-Дикқатингни бўлма! Эшит! Мен Кашпировский эмас! Сени авраб-алдамоқчи ҳам эмасман! Бугундан бошлаб “ёпиқ зона”да олти ой дарс оласан. Сиёсат ва тарихни ўрганасан. Керак бўлади. Кимсан, “учинчи одам” бўласан.”Саркор”. Билдингми?

...У боя розилигимни сўраётган эди, эшитмади ҳам. Қулга муносабат қилаётгандек гапира бошлади:

-Бугунгача бўлган ҳар икки исминг ҳам ёлғон. Сен Пётрнинг авлодсан. Буюк руснинг қони оқмоқда томирларингда. Унутдингми, ўласан! Пашшадек! Эзиб ташлаймиз! Унутмадингми, бургутсан. Осмон сеники? Кенгликлар сеники! Келажак сеники! Мана

бу нефт компанияси ҳам сеники! Мана ол, номингга расмийлаштирилган. Нафақага чиққанингда керак бўлади. “Батянг”дан олаётганингни қаёққа қўйишни билмай юргандинг. Мана шу компанияннга инвестиция қиласан.

У шундай деб столи устидан битта белгини олди.

-Мана буни кафтингда тут. У томонга ҳам, бу томонга ҳам қурол билан бориб-келишга ҳақлисан энди!

Индамай чолнинг қўлидан белгини олдим. Жуда уста экан. Тайчи фалсафаси унинг олдида “ип эшолмай” қолди. Рақибга тинмай, ҳар томондан ҳужум қилиш қилиш керак. Чол эса умуман кутилмаган томондан урди. Бир зумда унинг қулига айландим. Балки қуллик руҳимда бордир? Балки чол айтмоқчи қонимда пишқириб оқаётгандир бу қуллик? Йўқ, бу қуллик эмас, бу ҳукмдорлик! Бу эшикдан чиққунча яшайдиган қуллик! Эшикдан чиқдимми, ҳукмдорман! Ҳукмдорлик кафтимда!..

-“Батя” жуда яхши одам!-деди чол.- Ўлгандан кейин ҳам ҳурматини жойига қўямиз. У халққа битта икона керак. Сиғиниб юрсин. Ҳайкаларини тиклаймиз, Эгилиб юришсин. Ҳар қанча буюк одамнинг ҳам умри чегараланган. Биз Брежнев, Черненко даврини яшаганмиз. Мункайиб, эгилиб, боши оёғига тегиб қолганда ҳам тахтда сақлаганмиз. Бу қимматга тушди. Керагида уларни алмаштиришни ҳам ўйлаш зарур. Бу сен каби ақлли йигитларнинг режасига боғлиқ. Бор, аввал ўқишни битир, кейин гаплашамиз. Ҳали “Батя”нгни ишлатишимиз керак. У қўйларнинг ҳам чўпони, ҳам бўриси! Қўйлар унга ўрганди, у қўйларга!

Бу энди учинчи “атом бомба”си эди. Чол жойига ўтиб тугмани босди, эшик очилиб мен билан келган генерал кирди:

-Сенинг кураторинг шу генерал! Ҳамма ишни у билан бамаслаҳат қиласан. Иккинчи отанг! Севадиган ҳам, ўлдирадиган ҳам шу! Қарорни ўзинг берасан, у эса ижро этади. Умид қиламанки, у сени севади!

Индамай чиқиб кетаётган эдим, чол тўхтатди:

-Боядан бери ана у тахтачадаги исми ўқишга интилаяпсан. Мана сен ўз исмингни неча йил ташидинг? Бир сонияда ёлғон бўлиб чиқди. Сени бундай содда ҳолда кўришни истамайман.

Чол шундай деб исми шарифи ёзилган тахтачани олдида:

-Ма, сенга ҳадя! Йўқотма! Олтиндан. ‘Батя’ннг берган,-деди.

Тахтачага “Азиз устозим Абел Петросовга” деб ёзилганди. Ҳақиқатдан ҳам “Батя”дан. Унинг исми ёзилган. Худди менинг таппончамдаги каби шарқона жимжимадор ҳарфлар билан...

Ташқарига чиқдик. Генерал:

-Мана машина, мана шофери, хизматингда!-деди.

Машинага миниб, шоферга қарасам, карате мактабида бирга ўқиган синфдошим, Бахти...

49. Видео

Бахти жилмайиб, “Салом” деди.

-Сан нима қилиб юрибсан бу ерларда, Бахти?

-Ўзингчи... вазифа... ишлаб юрибмиз...

-Кўришмаганимизга ҳам кўп бўлди-а?

-Ҳа, мени бу томонга юборишди, шу билан қолиб кетдим, ўқиш, иш...

-Умидни кўриб тураман... баъзан,-дедим хато қилганимни тушуниб. Кейин тузатдим, охирги марта “Олой” бозорида учратиб қолдим.

-Биз билан ўқиганлардан бу ерда ҳам икки уч киши бор...

-Кимлар бор?

-Эрта-индин кўриб қоласан, уларни ҳам,-у ҳам сир бермасликка уринмоқда.

-Биламан,-дедим жуда ҳам паст келмасликка уриниб.

-У ёқдагиларни кўриб турасанми? Ҳаммаси қўлингда ишласа керак?

Нима десам экан? Ковляепти. Айтсам...мумкин эмас. Ўзидан эшитишим керак.

-Яқинда ўша мактабимизга раҳбар бўлиб бориш имкони пайдо бўлди, аммо бормадим,- деди у яна гап қўшиб. Тушундимки, Бахти мендан кўпроқ нарса билади. Унинг гапига қараганда, биз ўқиган карате мактаби ҳам оддий эмасга ўхшайди.

-Тўғри қилибсан. Мактаб раҳбарлигини нима қиласан?

-Аммо яхши жой. Қўлингда ўқиганлар муҳим жойларда ишлайди. Хўроз қўлингда кичириқади.

-Ундай бўлса нега бормадинг?

-Буйруқ чиққанди. Аданг ва “Батя”нинг қўлига тушиб қолишни истамадим. Улар мактабда бошқа томонга суриб юборишлари ҳам мумкин. Тошлари оғир! Шунинг учун кутишга қарор қилдим. Мактабимизга ўтиб турсанми?

-Ҳа,-дедим ёлғондан. Аммо шу дамда адамдан ранжидим. Нега бу гапларни мендан яширган? Дарвоқе, ҳаммаси ҳали видеода эдими? Ахмоқ! Каллаварам! Қандай қилиб уни кўрмадим! “Бахти” тиржайганча машинани суриб бораяпти. Уни мот қилгим келди:

-Опангдан воз кечдингми?

-Ўзига ўзи қилди? Катта кетиб қолди. Чидаб турса, “Батя”нинг ўрни уники эди. Ҳамма рози бўлганди. Аммо шошиб қолди, кабутар қўлимдан чиқади, деб ўйлади ва хато қилди. Бой отанинг боласи фақат унга эмас, кўпчиликка қимматга тушди. Ўзинг ҳам билсанг керак. Ичидасан-ку?

-Ундан узоқ турганман. Салом-алик!

-Аммо у сендан кўрқарди. Кўп суриштирарди. “Адасидан ҳам ёмон”, дерди.

-Билардим!

-Ҳаммани ўзига душман қилди. Ҳатто онаси ҳам, синглиси ҳам унга қарши чиқишди. Ҳукуматдагиларни қўявер!

-Тугмасини бу ерда ўзинг босгансан-да, шунинг учун ҳаммаси қарши чиқди,-киноя қилдим унга.

-Биз кичкина одаммиз!

-Унда нега суҳбатимизни ёзиб олаяпсан?-дедим қўққисдан унга. Бахтининг ранги учиб, тили гапга қовушмай қолди.

Жимжитлик. Биламан, унинг вазифаси бу. Шунинг учун бошидан унга кўп сир бермадим.

-Аксинча, сени ёзиб олмасликлари учун ҳаракат қилишим керак. Сенга бошим билан жавоб бераман! Бир оғиз гапингни биров ёзиб олса, ўша заҳоти оёғим осмондан. Сен менга бошлиқ! Истасанг, ҳайдайсан бошқа одам беришади.

Бу гаплари самимий эди. Лекин дунёда самимий гап борлигига ҳам ишонмай қолдим.

Уйга келишимиз билан унга жавоб берсам:

-Вазифам шу ерда кутиш,-деди.-Уйим опаникининг ёнида. Аслида уники. Менга расмийлаштирилган. Хоҳлаган вақтда чақир, зериксанг қарта ўйнаб, сени овора қилишим керак. Биламан, зерикмайсан, гўзалингга беш! Зўрини топгансан! Бахтли бўл, ошна!

Уйга кириб юқори қаватга югурдим. Компютерни очдим. “Отаси” деган тугмани босдим. “Файл очилмайдиган форматда”, деган ёзув пайдо бўлади.

-Жин урсин!

Қизик? Нега очилмайди? Флежкани қайтадан тикдим. Айни гап.

-Уйга биров келмадимми?-сўрадим Евадан.

-Доктор келди. Кейин электр идорасидан келишди,-жавоб қилди ойим Еванинг ўрнига.

-Бироратаси юқорига чиқдимми?

-Йўқ. Доктор мени кўриб кетди. Ана улар эса ичкарига ҳам киришмади. Электрни текшириб юришган экан.

Ева қовоғини солиб олган.

-Тинчликми?

Яна ойим жавоб қилди:

-Сени кутиб ўтирибди. Кетиши керак. Адаси вилан ойиси аварияга тушиб, касалхонада экан.

-Безарарми?-Евани бағримга босдим.-Нима бўлибди ўзи?

-Аниқ билмайман... Аҳволлари оғир. Бормасам, бўлмайди.

-Ундай бўлса кутмагин...

-Кутмагин эмиш..., -ойим жаҳл қилди.-Кўчага чиққан одам бундай айтиб кетади,-Бечора Ева кун бўйи сени ахтариб, қон бўлди. Мен-ку ўрганган, аданг билан сани бундай қилиқларингга! Бу бечорага раҳм қилларинг.

Хаёлим флежкада. Евани Бахти билан жўнатдим ва флежкани тузатишга уриндим. Ҳеч нарса қила олмадим. Каттиқ дискда бордир? Кўрмаган бўлсам, қаттиқ дискка қандай ўтади? Флежкадан кўчирганимда ўтган. Компютер курсига қатнаганим иш берди. Ёзувни қаттиқ дискдан топдим. Очилмади. Демак... демак... Кимдир ўчирган? Ким?

Ойим-ми? У қаттиқ дискка кира оламайди. Ана у келганлар шунинг учун келишганмиди? Наҳотки... Ева!

Ева! Таня холани “Батя”га, ойимни адамга, Евани эса менга... Унда нега кетди? Қўрқдимми? Йўқ, ўлса ҳам ўлиши керакки, кетмаслиги шарт! Демак, буйруқ бўлган. Қовушмаяпти. Агар у бўлса, бир умр назоратчи бўлиши керак эмасми?

Хонамдаги деразани текширдим. Ёпиқ. Ташқарига чиқдим. Кимдир ёки қандайдир ҳайвон юрган. Излар текислангдек. Демак, “электрчи”лар. Адамнинг ҳам шунақа “касби” бор эди. Ўзим-чи? Қанча хонадонга шу ном билан кириб чиққанман! Евадан бекорга шубҳа қилдим. Шўрлик қизнинг ота-онасини мен учун ўлдиришган бўлишмасин? Нималарни ўйлаб ўтирибман-а?

Флешка қани? Қаерга қўйгандим? Шунча ҳам эътиборсиз бўламанми? Уйни қидира бошладим. Ойимнинг сумкасидан топдим флешкани. Бу ўшами ўзи? Компютерга уладим. Бошқа нарса. Лекин адам ҳақида. Суратлар ортида овоз. Адамнинг болалиги. Самарқанднинг Чўпон ота қисмида “Ёш дзерженскийлар” мактабида ўқиган экан.

-У ерда асосан етим болалар ўқирди. Уларни қаерлардандир олиб келишарди. Биз казармаларда яшаб, ўқирдик..

-Ким бу гапирётган? У адамни танир экан. Лекин нега сотмоқда?

“Биз бирга ўқиганмиз. Битирганимиздан кейин уни пойтахтдаги мактабда учратдим. У ерда ҳам шунақа мактаб бор экан. Ўша ерда дарс берарди. Бирдан ғойиб бўлди...”

Демак, мен “Ёш дзерженскийлар” мактабига қатнаганман. Карате мактаби деганимиз аслида... Ҳм, бу одамни ким гапиртирмоқда?

“Самарқандда биз ўқиган мактабда “Батя” ҳам бир неча йил ўқиган”

Нима? “Батя” билан адам битта мактабдан чиқишганми? “Батя”нинг ёши катта. Демак, у олдинроқ ўқиган.

“Мактабда битирувчиларни ахта қилишган. Хотининг билан ётиб-турасан, аммо боланг бўлмайди. Ҳаётинг сеники эмас, манкуртсан, доим айтилганни бажарадиган итсан!”

Ким бўлди бу одам? Товуши танишга ўхшайди. Юмшоқ ва сокин. Уни сўроқ қилишмоқдами? Наҳотки, “Марказ”га қарши кучлар ҳам бор? Наҳотки, мен ҳам қопқонда? Бир кун мана шундай мени ҳам суроқ қилишмайдими?

“Уларнинг ҳаммаси хоин! Қотиллар! Уларга пул, олтин керак! Ҳар иккаласини ҳам отиб ташламоқчи эдим. Уларни йўқотмасак ёруғликка чиқмайсиз! Улар бизни алдаб юришибди. Гўёки, қонунлар бор, гўёки, сайловлар ўтади, гўёки, судлар ишлайди. Ҳаммаси ёлғон. Сафсата! Сизларни лақиллатиш учун қилинмоқда бу!”

Тергов материалига ўхшамайди. Бу одам ваъз айтмоқда. Кимга айтмоқда? Наҳотки, раиснинг идораси иккига бўлинган? У ерда миллиятчилар бор, деб эшитган эдим. Аммо бармоқ билан санарли ва уларни териб олаяпмиз, деганди адам.

Видеода бирдан тасвир пайдо бўлди. Синфга ўхшаган жойда анчагина одам ва бир киши гапирмоқда. Ўша! Бирдан кўнглим ёришгандек бўлди. Италиядаги Қаҳрамон ака. Адам уни ёшлигида чиқиб кетган деган эди. Лекин бу суҳбат қаерда бўлмоқда? Қаерда ёзиб олинган? Италиядами? Шунча одам Италияга бордимми? Ўтирганларга қарайман. Таниганларим йўқ.

“Буюк бир халқни оёқ ости қилишди, сарсон-саргардон, бир бурда нон гадосига айлантиришди.. Чет элда “Батя”нинг юзлаб қошоналари бор. Қизлари, неваралари ва

бошқаларнинг номига расмийлаштирган. Раиснинг, Бош прокурор ва бошқа минглаб тўраларнинг ҳам бойликлари ундан қолишмайди. Уларга олтинларни биргаликда ташидик. Шуни халққа берса бўлмасмиди? Ахир шу халқнинг ҳисобидан яшайпти? Биз ҳам шу ҳисобдан яшайпмиз. Лекин нега бунчалик талайпмиз? Совет даврида ҳам бундай бўлмаган-ку? Биз юз марта яшаймизми? Бир марта яшаймиз? Нима қиламиз бунча бойликни? “Батя” соғ одам эмас. Унинг мияси алжираган. Ёлғон гапиришга ва алдашга мослашган машина у! Унинг атрофига сизу бизга ўхшаганларнинг сон-саноксиз маддоҳларни териб қўйишди. Ўз халқининг душманлари улар! Хоинлар ўшалар!”

Қаҳрамон ака нотик экан. Гапини эшитган сари эшитгинг келади.

“Бирортамизда ўз ҳаётимиз йўқ. Хотинни ҳам тиқиб қўйган. Болаларимиз бировники. Уларни ҳам робот қилиб етиштиришимиз керак. Ҳайвондан ҳам баттармиз! Биз ана шундай йўқ бўлиб кетаверамиз, кимлардир мазза қилиб яшайди, кимларнидир қонун-қондасиз ўлдирамиз, қолганларини тепиб-тепиб ишлатамиз! Дунёни кўриб юрибмиз! Бу жамиятни сиз ва биз ўзгатира оламиз! Ҳар биримиз ўнтадан одамни ишонтира олсак, бас! Бу ифлосларнинг куни битти дегани!”

Шунчалик берилиб кетибманки, ойим кириб келганини сезмабман.

-Қаердан олдинг буни! -деди ойим.

-Ойи, мен кимман? Сиз кимсиз? Қаҳрамон ака нималар деяпти? “Болалар ўзимизники эмас”, деяпти-ку?

Ойим олдимга келиб, бошимни бағрига босди. Қўллари иссиқ, ҳарорати баланд. Қандай қилиб юқорига чиқди? Қарасам, юзи терляпти.

-Совуқ котаяпман,-деди ойим,-болам... давомини кўрма!

50. “Шарманда!”

Ойимни хонасига олиб кирдим. Унга иссиқ чой қилиб келсам, ухлаб қолибди. Нега “видеонинг давомини кўрма”, деб айтди? Қандайдир муҳим гап борми? Аслида муҳим гапнинг ўзи қолдимми? Ҳамма қарталар очилиб кетдику? “Туз”нинг сири қолмади. Яна нима борки, кўрма, деяпти. Йўқ, бу сафар олдинги ахлоқгарчиликни қилмайман. Кўраман давомини.

Қаҳрамон ака гапираётганди:

“Ҳар бир инсон эркин туғилади, эркин яшашга ҳақли! Кимдир уни кул қилиши, камситиши, таҳқирлаши мумкин эмас. У фақат Яратганга кулдир. Бу эса озодлик дегани. Ундан кейин қонунларга риоя қилиши лозим. Бу-одам бўлиб яшаш учун керак. Демак, қонунлар унга хизмат қилиши лозим. Қонунларни ким яратади? Ишни шу жойдан бошлаш керак. Халқ ўзига керакли одамни қонун ёзишга қўйсин! Порахўр, муттахамни эмас. Миллат ўзлигини англамаса, унга ҳеч ким ёрдам беролмайди. Ўзликни англаш эса ўз-ўзини, ҳақ-ҳуқуқларини сотмасликдан, кадрлашдан бошланди. Сайловда овозини сотмасин, овози кимга кетишини билсин, кўриқласин, ҳимоя қилсин! Қачонгача ўзини алдайди? Ёлғоннинг ёлғонлигини билиб турадику, аммо қулоғига ёққани учун эшитади. Мазза қилади. Бундай одамни Худо ҳам уради.

-Тўғри айтасан!

Бу - эшикдан кириб келган адамнинг овози. У қаёқдан пайдо бўлди? Қахрамон аканинг суҳбати видеога ёзилган-ку? Демак, адам уни кузатган, видеога ёзган ва мана мен кўриб ўтирибман.

-Санга икки марта ҳаётингни бағишладим,-деди адам Қахрамон акага.-Сен эса икки марта менинг ҳаётимни таҳликага оттинг. Ўлим билан юзма юз қолдим. Тўғрими?

Қахрамон ака ҳайрат билан адамга тикилиб қолди.

-Италияда юравер, ҳар томонга бурун сукма,-дегандим.- Аммо тинч юрмадинг. Чегарани бузиб кирдинг. Шундайми? Сен энди қонун ҳақида гапирасанми? Қонунни бузган ўзинг-ку? Сен адолат ҳақида гапирасан-ми? Қотил сен-ку? Хотинингни ўлдирганинг эсингдан чиқдими, бадбахт? Ҳомиладор аёлни...

Қахрамон ака сувга тушган бўридек шумшайиб қолди. У ўзи кутмаган ҳолатдан чиқиш йўлини қидираётганди. Адам эса уни гап билан “тепкиламоқда”.

-Ўқишга кетиб қолгандилар. Хотин билан ишлари йўқ эди. У бечора билмаганда бу кишининг ахталигини. Юриб қўйган. Келсаларки, хотинни қорни бурнида. Суюнчи истаб турибди. Ёлғон бўлса, айт! Мен ёлғон гапиришни ёмон кўраман. Буларга ваъз ўқияпсан. Ҳеч бирида руҳ йўқ, эркаклик йўқ. Булар ҳам сен каби она ким, бола нима, хотин нима, билмайдиган тур! Ҳайвон ҳам билади, онасини қадрлайди, булар девор! Сен бўлсанг булардан инқилобчилар ясамоқчисан. Ахмоқлигинг мана шунда! Истайсанми, ҳозир биттаси ишингни битирсин! Танла биттасини, таппончани бераман! Қани кўрамиз, кимнинг буйруғини бажаради!

Адам шундай деб, таппончасини олди.

-Мана ичида ўқи бор, айт, қайси бирига берай!

-Номардлик қилма,-деди Қахрамон ака, ниҳоят ўзини қўлга олиб.

-Мен номардлик қиляпманми? Хўп, сен мард бўл! Танла биттасини ва мени отсин!

-Нима кераги бор бунақа ўйинни, қамоққа оласанми, мана кишанингни тақ!-У шундай деб, икки қўлини олдинга узатди.

-Менинг китобимда қамоққа олиш йўқ. Сенга сенинг кимлигингни кўрсатиб қўймоқчиман! Гапинг билан амалинг бошқалигини кўрсатмоқчиман! Сан, ҳов бола, чиқ бу ёққа! Йўқ ўтир! Ҳов орқадаги, сан чиқ! Майли сен ҳам ўтир! Бошини эгиб ўтирган бола, ҳа...ҳа.. сан, бу ёққа чиқ!

Адам синфда машқ ўтказаётгандек эди. Синф... академия... Танидим синфхонани. Лекин Қахрамон ака у ерга қандай келиб қолди? Кириш мумкин эмас. Ҳаммаёқ ўралган ва кўриқчилар бор-ку?

Адам ўртага чиққан йигитнинг қўлига таппончасини берди.

-Ушла буни! Ё мени отасан ё уни! Буйруқни бер!

Адам шундай деб, Қахрамон акага юзланди. У индамади.

-Буйруқ ҳам беролмайсан! Қандай қилиб давлатни бошқарасан? Ҳезалак!

Қахрамон аканинг жаҳли чиқди. Муштини қисди. Кўзи қизариб, томирлари ёрилиб кетаётгандек эди. Ёноғидаги қон томири ҳам бўртиб чиқди ва қаддини ростлаётган арслонга ўхшарди.

-От уни!-дея бақирди адам ҳалиги йигитга. У иккиланиб қолди. Адам ҳам чўчиб кетди.

-От!-деди Қахрамон ака унга.

Адам Қахрамон акадан бундай сас чиқишини кутмаган эканми, ранг-кути ўзгарди.
-От унинг ўзини! Бундай имконият қайтиб бўлмайди. Худонинг инояти бу! Қахрамон ака хитоб қилди,
Таппонча ушлаган бўз йигит, бир Қахрамон акага ва бир адамга қаради.
-Кўрдингми, отолмайди, бичилган, кўрқоқ!-деди адам.
Кейин ҳалига болага қараб ўшқирди:
-Таппончани кўтар!
У таппончани кўтарди.
-Ватан хоинига ўқтал!
У ўқталди.
-Пешанасига қўй! Миясини чиқарамиз!
Адам хато қилди. Хато... хато...Хато!
Айтганим бўлди. Қахрамон ака бир ҳамлада таппончани олди ва болани тепиб ерга кулатди.
-Ҳокимият менинг қўлимга ўтди,-деди у адамга қараб. Ўтган сафар ҳаётингни бағишладим. Эсингдами, ўлдириб қўйишим мумкин эди. Қошингни ёриш билангина жавоб бергандим. Дўстлигимиз ҳаққи ҳурмати шундай қилдим.
Адам шошиб қолди. Хато қилганини кеч англади. Атрофга аланглади. Синфдаги йигитларга имо қилди. Улар қимирлашмади.
-Кўрдингми, булар бечора халқ! Ҳокимият санда бўлса ҳам, менда бўлса ҳам гунг булар! Энди мен таппончани биттасига бериб, от десам, сени отади. Лекин ундай қилмайман. Сени ўзим отаман! Биласанми нега, “Марказ” сендан воз кечди. “Батя” ҳам сен билан ўйин қилди. Шунинг учун тузоғингга илинган бўлиб, бу ерга келдим. Бу имкониятни бой бермайман.
Адам шокка тушди. Маълумотлар унинг миясини илма-тешик қилаётгани билиниб қолди.
Қахрамон ака кутилмаганда адамга яқинлашиб, унинг тиззасига қаттиқ тепди. Адам тиз чўкиб қолди.
-Қимирлама! Ютқаздинг! Ўтган сафаргидек! Бутун жирканчликларнинг илдизи сенда! Сени қуритсак, жамият кўкаради. Бу болаларни қонга ботириб нима қиламан? Ўзим бажарман бу ишни!
Адамнинг ранги докадек оқарди. У бир ҳамла билан Қахрамон акага интилмоқчи эди, қаттиқ тепки башарасини қонга ботирди. Қарасам, қўли титраяпти. Ундаги жасорат, вазоҳатдан асар ҳам қолмади. У Қахрамон аканинг қаршисида тиз чўкиб қолди. Балки, пайт пойлаётган бўлиши ҳам мумкин. Йўқ, ундай эмас. Боши эгилган. Наҳотки, адам шунчалик тез букилди? Тур ўрнингдан, эркакдек ўл, дегим келди. Мен доим ҳавас қилган кучли одамга нима бўлди? Битта таппонча уни шунчалар букиб қўйдими? Йўқ, Қахрамон акадан энгилиб қайтгани эсида ва руҳи тиз чўқди. Ўлимига ишониб қолди. Ҳамма нарсани бирдан, бир сонияда йўқотганини ҳис қилиш уни мажолдан айирди.
-Сен ўзингга жуда ишондинг, бино қўйдинг! Мана шу нарса сени ўлдиради бугун,-деди Қахрамон ака сал узоқроқ туриб.-Ёнимга жосус йўллаганинг, мени тузоққа тушириш

учун бу ерга олиб келганингни билмайди, деб ўйлади-а? Ҳаммасини билардим. Сен эса ўзингга шунчалар берилдингки, синфга киришдан олдин Ҳимоя ҳақида ўйламадинг ҳам.

-Ечин,-деб бақирди Қаҳрамон ака адамга. Адамнинг вазоҳати унга кўчганди.

Адам индамади. Кутилмаганда ўқдек учиб адамнинг бошига шундай тепдики, унинг калласи полга урилиб, “накаут” бўлди.

-Бундай қилма!-деди адам минғирлаб. Бу гапириш эмас, ёлвориш эди. Ортдан йиғлаб юборди.-Ўлдирма!

Адамдан нафрат қила бошладим. Нима учун? Нега? Билмайман. Шарманда!

-Ўлимингдан олдин озгина машқ ўтказамиз,-деди Қаҳрамон ака.-Кимда бутилка бор!

Адам сувдек тўкилди. Телевидение раҳбарини эсладим. Худди ўша “бобой” каби иштонини ҳўл қилиб қўямасин-да! Лаънат бўлсин! Нафақат адамдан ҳаммасидан ҳам нафаратландим. Шу ҳам ҳаётми? Бир кун мен ҳам шу куйга тушсам, нима бўлади? Нега адам ўлимни танламади? Нега кўрқди? Қани ундаги маҳорат, қани мен заковат деб ўйлаган ақл-идрок? Қаҳрамон ака айтгандек, ўзига шунчалик бино қўйдими? Балки, аслида шундай кўроқдир?

-Ечинтир буни!-бақирди Қаҳрамон ака!- Ҳов, иблис, мен аёл ўлдирадиган номард эмасман. Шунинг учун ҳам кетгандим. Ўқишдан келганимда, ярамас аёл ким билан дон олишганини билиб ҳам ўлдирмадим. Чунки ҳомиладор эди. Санлар уни ўлдириб, бўйнимга илдиларинг. Билмасмидим буни!

Икки йигит адами ечинтира бошлади. У қаршилиқ қилмади. Шунчалик ҳам заифми? Ҳунграб йиғлай бошлади.

-Ўл бу кунингдан,-деди Қаҳрамон ака.-Одамларнинг онасини, қизини зўрлайман, деб руҳини синдираддинг! Ўзингда бало ҳам йўқ-ку? Ҳатто мардларча ўлишни ҳам билмайсан! Аҳволингга қара, латта бўлиб қолдинг. Нимани ўйлаяпсан? Кошоналарними? Олтин ёмбиларингними? Долларларними? Қайси бири жонингга ора киради? Ҳаммаси кимларгадир қолиб кетади. Сенда ғурур деган нарса борми? Орқангга бутилка тикаман десам ҳам индамайсан!

-Ундай қилма, биз ахир дўст эдик...

-Минора қурган минора бўйи чуқур қазади. Сен чи? Дўстлик эмиш! Сени дўстлигинг ҳам, кучинг ҳам мансаб. Кўрдингми, “Марказ” сендан воз кечди, “Батя”нг ҳам воз кечди, дегандим, жонинг чиқиб, шалпайиб қолдинг. Сени умуртқанг мансаб! Мени тузоққа тушириб, шитирлаб қолган мансаб курсисига битта мих қоқмоқчи эдинг! Топдимми?

-...

-Сен ер остида қимирлаган иллони билсанг, мен сени биламан!

Қаҳрамон ака болалардан бирига буйруқ берди:

-Тўнқайтир! Кўриб юрганини танасида ҳис қилсин!

Шартта видеони ўчирдим. Давомини кўролмадим. Даҳшат. Шу кетишда юрагим ёрилиб, ўлиб қолсам керак ёки ўзимни отиб ташлайман! Аммо видеони охиригача кўришим шарт.

Яна тугмани босдим. Қарасам, кўлларим қалтираяпти. Отангга ўхшамай ўл! У отамми ўзи?

-Эсингдами, чорак аср олдин Бош вазир, Вице президент бўлган миллатпарвар инсонни ечинтириб, катта кўчага ташлаб кетган эдинг. “Чўтир” буюрганди-а? Унинг айби

халқини, мамлақати ва миллатини севганида эди. Уни ҳимоя қилиш ўрнига сотилдинг, жиноятчи “Чўтир”ни танладинг. Тагин бугунги ўйинни видеога ёзиб олиб “Чўтир”га кўрсатмоқчи эдинг-а? Энди нафақат “Чўтир”, балки хотининг, ўғлинг ва бошқалар ҳам кўради. “Марказ” ҳам кўради. Кўрсин, итнинг итдай ўлганини!

У шундай деб, адамга яқинлашди ва:

-Тур ўрнингдан, иштонингни кийиб ол!-деди.-Бу видеони кўриб “Чўтир”нинг ўзи сенга баҳо беради!

Видео шу ерда тугади. Бу қачон олинган? Видеонинг “тарихи”ни очдим. Кеча ёзилган. Ойимга қандай келди? Адам қаерда? Қаҳрамон акага нима бўлди? У қаерда?

Шу пайт телефон чироғи ёнди, очмадим.

51. Таги олтин сауна

Телефон тинимсиз тинғилайверди. Олмасам бўлмайди. “Марказ”дан. Видео уларга ҳам етган. Суҳбатимиздан кейин олишдим ёки олдинми? Агар олдин бўлса, нега билдиришмади? Йўқ, мен чиқиб кетгач олишган. Ойимга қандай етиб келди? Флешкани ким олиб келиб берди? Менимча, флешкага шу ерда кўчирилган. Интернет орқали келган, унда флешкага ким ёзиб олди? Ойимнинг аҳволи оғир. Агар компютерда кўрган бўлса, уни флешкага ёзиб олишга улгурмасди. Наҳотки Ева? Наҳотки у кўрди буни? Балки нафратидан ота-онасини баҳона қилиб, кетдимикан? Тўғри қилган, вақтида кетди. Унинг бундай ифлос ишларга қўшилиб қолишини истамайман. Ҳаётини яшасин. Шундай деяпману аллақачон уни соғиндим. Унинг юзларида ҳорғинлик бор эди. Ҳорғинлик ҳуснга ҳусн қўшаркан. Ева... кайфиятимга таъсир қилдими, телефонни очдим:

"Ухлайдиган замон эмас, Гугушнинг одамлари дадангга ҳужум қилибди, аҳволи оғир, уни даволаниш учун бу ёққа олиб келамиз. Сен тезда йўлга чиқ, учоқ ҳозир, бориб ишни қўлга ол. Занжир бўшалмасин! Аммо омадинг бор экан. Ўқиш ҳам қолди. Сен “учинчи” эмас, энди “иккинчисан!”. “Батя” қийналапти, ҳар кун биз билан алоқада бўл, бамаслаҳат иш тут! Ҳаяжонга берилма, ақлга бўйсун! Ватан ота-онадан азиз! Ватан учун ўлмоқ шараф, унутма!"

Бу Абел амаки. Гапиришимга ўрин қолдирмади. Буйруқ. Кетишим керак. Кетмасам, адамнинг ҳолига тушаман. Нариги хонага ўтсам, ойим:

-Кет, буйруқни бажар! Жувонмарг бўлма, болам! Кет! Аммо у ердан ҳам кетишнинг йўлини топ! Мен яхшиман,-деди.

Бахтига сим қоқсам, у аллақачон эшик ёнида кутиб турганини айтди.

-Сен билан кетишим керак экан. Учқичда яна бир неча киши бор. Ҳаммамиз сени аскарларинг! Ўл десанг ўламиз, қол десанг, қоламиз, буйруқ шундай!

Хайриятки, учқич бор. Икки-уч соат тин олиш мумкин. Қўналғада Умид кутиб турган экан.

-Вазият ёмонлашди,-деди у.-Ҳозир шу учқич билан адангни кузатамиз. Кўришасанми? Аммо у истамади. Кўрганинг билан кўрадиган жойи қолмаган. Тўрғай қутурса бургутга чопар. Опа ваҳшийлашди.

Нима деяпти бу? “Марказ” ҳам ҳамма нарсани опага юкляпти. Қахрамон аканинг опа билан алоқаси борми? Балки опа уни олиб келтиргандир? Ойим нима деди, хаяжон билан эмас, ақл билан иш қилишим керак.

Адам ҳақидаги ҳақиқат қийнапти. Ахир видеодан ойдек равшанку? Қахрамон акани адам олиб келган. Тузоқ қурган.

Нега булар опанинг бўйнига отишмоқда. Демак, “Батя” опани оқ қилган. Ҳамма нарсани унинг бўйнига ташлашади. Аслида уни бузган ҳам “Батя”нинг ўзи? Пулнинг ичида қутуртирди. Унга жуда катта ваколат берди. Энди бунақа фитна. Бир томондан чет элни лақиллатишади. Гўёки “Батя”нинг хабари йўқ. Ҳаммасини эркатой қиз қилган. Иккинчи томондан халқнинг кўзини бойлашади. Қирол яхши, қизи ёмон! Учунчидан, “Батя” қариди, унинг жойини бошқа олади ва ҳамма сувдан қуруқ чиқади.

Тўхта, тўхта, бунга аслида ўзим “Батя”га айтмаганмидим? Йўқ, у айтганди, мен тасдиқлаб бергандим.

Саройга келсам, “Батя” ухлаб ётган экан. Кеч уйғонди.

Кўриб хурсанд бўлди.

-Ишларингни чала қолдирдим, керак бўлдинг,-деди у.-Ватан хоинлари аданга ҳужум қилишди. Ўзи чарчаб қолганди. Бориб даволансин, дамани олсин! Сенга эса иш кўп...

Биргаликда олтинчи қаватга келдик. У сейфдан тўртта “папка”ни олди.

-Дастлаб “Герой”ни синдирасан. Кейин Бош прокурорни. Ундан сўнг “Шурик”чани. Опангни шериги қочибди. Уни ўша ёқда тинчитамиз. Ҳаромини битта хонага тикиб қўй. “Уй қамоғи” деган гап ўзингдан чиққанди. Айт, битта қонун ёзиб қўйишсин. Чет элдагилар вовулласа, оғзига уриш учун!

Адам роса ҳужжат тўплаган экан. “Герой”нинг қўлида ўн бешта хос “аскари” бор. Ҳар бири битта бўлимнинг бошлиғи. Укаси коррупсияга қарши кураш бошқармасининг бошлиғи. Бўрини кўзичокни қўриқлашга қўйишган.

Умид, Бахти билан режа туздик. Раисга ҳам билдирмадик. Асосан адамнинг, энди ўзимнинг гуруҳимда бўлган йигитларни ишга солдим. Бир кечада МХХдан ўн беш “аждар”ни босдик. Раис типирчилаб қолибди. “Батя” билмайман, деб менга юборибди.

-Ишни тескари қилаяпсизлар. Аввал илоннинг бошини эзиш керак эди,-деди у хириллаб.

-Бизга илон кимни чакмоқчи бўлганини билиш муҳим,-дедим гапни бошқа томонга буриб.

“Герой”ни “қўтон”ида тутганимиз ва унинг алоқаларини аниқлаш режамизни айтмадим. Вақт чексиз дейишади. Йўқ, вақт энг танқис нарса. Етмайди. На уйқуга, на ишга!

Хуллас, кунлар ҳафталарга уланиб кетди. Кундалик ҳам тундаликка айланди. Гапнинг кўтаси, “Герой”га мақсадимиз Раисни олиш, деган маълумот сиздирдим. У бизга жондили билан ёрдам бера бошлади. Булар шунақа. Бир зумда ўз одамларидан воз кечади.

-Уларни Бекободдаги қамоққа юбориш керак. Ўша ерда “бек”ларим бор, ҳаммасини мойламасдан синдиради,-деди.

“Шогирд”ларини устози айтган жойга жўнатдик. Улар ҳам устозининг сир-асрорини “илик-пилиги” билан “лаганга қўйишди”.

“Герой”нинг уйини босдик. У шокка тушди. Бу соҳада шунча ишлагани билан “ақли ўт ўрмас” экан.

-“Батя” билан гаплашман,-деб туриб олди.

Нима эмиш, босқинчилигимизни “Батя” билмасмиш? Бу соддаликми ёки айёрлик? Ҳамма шундай деб ўйлайди. “Батя” билмайди. Ваҳоланки, “Батя” билмасдан чаённинг думи қилирламайди.

Бирдан хаёлимда чақин чақди. “Батя” Қаҳрамон аканинг келишини ҳам билган. Адамнинг шу куйга тушишини ҳам. Синфдаги йигитлар жуда сирли ҳаракат қилишди. Адамнинг буйруғига иккиланиб, Қаҳрамон аканинг гапи билан уни ечинтиришди. Ўшанда “бутилка” қаердан топилди? Наҳотки? Тўхта! Вақти келади, аниқлайман.

“Герой”нинг уйида Андижонда отилган ўқларнинг патронларидан “гулдаста” ясаб қўйилган ва остида “Қаҳрамонлик унвонини олиб келган ўқларим” деб ёзилган. Уйнинг қайси тешигига қўл суқманг доллар, олтин.

Девордаги расмларни айтмайсизми? Дунёнинг энг қимматбаҳо расмлари. Ойнаванд шкафта Қурон китобининг илк ёзилган нусхаларидан бири. Неча миллионлик хазина бу? Шунча бой мамлакат-а? Ойим айтгандек, одамлари нонга, ишга зор! Аёллари фоҳишалик қилмоқда. Оналари касал, болалари чаласавод! Ўқитувчисининг маоши еган нонига етмайди. Мана булар қандай қабих одамлар? Ўз миллати, ўз мамлакатини уларга бегона бўлган ойимдек ҳам севолмайди. Севмасин. Раҳми келмайдими? Нимасига керак бунча олтин? Ноёб қуроллардан коллекция ясабди. Шундайлари борки, Черчелнинг ҳам тушига кирмаган. Тақинчоқлар-чи? Қизиқ буларнинг ҳаммаси Гугушга ўхшаб тақинчоқ ошиғи. Онаси тақинчоқ билан туққанми? Киндигини қимматбаҳо тош билан кесганми? Гавай оролларида топилган ноёб “Рубин”. Кимошди савдосида бир юз эллик миллион долларга сотилган. Хотинига олтиндан бюст ясатибди. Кимдир ясаб келган. Бекоргами? Ҳаммасини дафтарга ёзиб борган. Тўралару зўралар! Бутун ҳукумат казоларининг исми бор. Ипнинг учи “Батя”га боғланган.

“Батя”га ҳайронман. Шунча йиллардан бери топганини қизлари ва неваралари отига тўплади. Лекин нега Гугушдан воз кечди? Демак, тўплаганларидан ҳам воз кечдими? Бунчалик осон воз кечадиган одам эмас, калласининг тагида қандайдир “шум”лиги бор. Ўшани топишим керак.

“Шурик”ни ҳам босдик, наркотик дунёсида “туз” экан. Унинг уйи ҳам хазина.

“Герой”нинг укаси улардан ҳам ошиб тушди. Саунасининг ости олтин ёмбилардан. Бир икки йил шундай кетса, ҳожатхонасини ҳам олтиндан қилиши ҳеч гап эмас.

Гугуш биттасини қўйиб, иккинчиси билан жанжалга киришиб кетди. Кесак отганга ўк отмоқда.

-Уни интернетдан узинглар,-деди “Батя” ўзига қарши ёзилганни ўқиб.- Бу ҳақиқатдан ҳам мени жойимга кўз тикди. Шошмаса-ку, ўзим шу жойни унга қолдирардим. Мени ажалимдан беш кун олдин ўлдирмоқчи бўлибди. Аҳмоқ қиз...

-Ишонасанми, шунга?

-...

Ким унга бундай маълумот берди экан? Бир томондан ишониб, иккинчи томондан иккиланиб турибди.

-Бу гап Раисдан чиққанди, энди “Марказ” ҳам шу гапни такрорлаб турибди. Ўзинг кириш, аниқлагин, қани, ростдан ҳам мени ўлдирмоқчи бўлганми?

"Ўтда ёнмас, сувда сўнмас"ларни қамокқа тикқанимиздан сўнг у мени яна опага рўбарў қилмоқда? Нима қилишим керак?

...Адам тузалмади. Аравачалик бўлиб қолди. Ойим анча тузук. Бир неча ой ўтиб кетди, боришга имкон ҳам, сабаб ҳам бўлмади. Телефонда "Сен яхшими, мен яхши" қилиб юрибмиз.

Қахрамон ака Раиснинг қўлида эканлигини билиб қолдим. У билан учрашишга йўл тополмаяпман. Учрашаман десам, дарҳол "Батя"га етади. У билан боғлиқ масалани мендан яширишга ҳукм қилганки, ҳеч ким ҳеч нарса демайди.

"Батя" қалин қор остидаги тоғдан инган чиябўрига ўхшаб қолди. Қўтонда қўй топилмагач, вазоҳати кўзиган чиябўри ўз болаларини ғажияпти.

Лекин нима учундир Қахрамон ака ёдига тушмаяпти. Балки видеони кўрмадимми? Балки Қахрамон акани ўлдига чиқаришдимми?

Ўшанда нима бўлди ўзи? Билса-билса Гугуш билади. Уни сўроқ қилишга эса, "Батя"нинг ўзи буюрди. Қулай имконият...

52. "Бу ердан кетиш керак!"

Опа ўзини олдирмабди. Илгари озиш учун махсус диеталар ўйлаб топарди. Одамларни юбориб, Бадахшоннинг Афғонистон қисмидан қандайдир гиёҳ тердириб келтирарди. Тўқ тутармиш. Нечта йигитлар ўша ёқда ўққа учди. Парвосига келмасди. Бир томонда саратон хасталигига қарши курашамиз, деб одамларни кўчага олиб чиқиб югуртирса, иккинчи томонда ёш-ёш қизларни Дубайга сотиб юборарди. Отасининг нусхаси. Битта вужудда икки рух. Бири алдайди, бири талайди. Бири етим болаларни тўплаб тўй қилдиради, бири болаларни етим қолдиради. Ким билсин, балки бири иккинчисини яшириш учун шундай қилар?

Жаҳли чиқса, опанинг кўзлари чўқади, кудукдек кўринади. Қоронғу, тубсиз кудук.. Нимадир милтирайди, аммо билмайсиз. Бу кудукда сув бор дейишади, аммо илон кутаётган бўлади. Алданганлар сон-саноксиз. Ҳаммаси бу кудукдан сув ичаман, деб ўйлаган. Илонни алдаганлар ичган ҳам бўлиши мумкин.

Мени совуқ қаршилади.

-Азроилни юборибдида!-деди илгариги гапини такрорлаб.

-Ким ҳам ўз қизига Азроил юборсин. Унақа дема!

-Унда нимага келдинг? Шунчаки томошага келмаган бўлсанг керак? Балки отам пул ва олтинни қайтаришимни истаётгандир? Ундай бўлса, унга айтдим, қай..тар..май..ман.!

У деворларга қараб гапирди. Микрофон қўйилган, камера бор деб ўйлаяпти.

-Бойликлар ҳаётимга кафолат. Қайтарсам, тасодиф туфайли ўлиб қолишим ёки сен икки кўзим орасига зарба туширишинг мумкин. Қайтармасам яшайман, бу ҳар қандай ахмоққа ҳам аён!

-Мен бошқа масалада келдим...,-дедим яна ҳам жаҳлини чиқармасликка уриниб.

-Аданг ҳақдами? Унга нима бўлганини билмоқчимисан? Бунга ишондим-да! Ҳар сўзим ёзилаётган хонада аданг ҳақида ўлсанг ҳам сўрамайсан.

-Сўрасамчи? Бирор нарса биласанми?

-Нега билмайин. Жуда биламан?

-Иблис Қахрамон қаерда?-дедим атайлабдан иблис сўзини қўшиб.

-Ким?

-Қахрамон деган! Адамни ўша урганмиш, шундай деди биттаси,-айёрлик қилмоқчи бўлдим,

-Ҳм...

-Демак билмайсан, кўрдингми?

-Ҳа, отамнинг бошқа исмдаги ўғли ҳам топилдими? Бухоро амирлари, Хива хонларининг юзлаб ўғли бўлганда ана у шеър айтадиган, қўшиқ куйлайдиган латофатли қизлардан бирортаси туғиб бергандир, мукофот оламан деб.

-Йўғ-е?

-Эҳхэ... бу нимаси, ким мендан туғса, боласига исмимни берсин, деган гапини эшитмагансан-да?

-Унда сен нега болангни исмини шундай атагансан?

У хато гапирганини тушуниб қолди. Мот қилдим.

Бу иккинчиси. Қахрамон акани билмайди. Ўғлининг исми масаласида эса хижолат бўлди. Яна бир нарса топишим керакки, у “эгардан тушсин”.

-“Герой” ва “Шурик”ни одамлари билан бирга босдик...

-Биттасини айтганингда ишонардим, аммо иккаласини айтганинг учун ишонмайман. Бу Гдляннинг иши каби ҳамма ёқни ўраб олиш дегани. Уни фақат “Марказ” буюриши ва улар отамдан воз кечган бўлсалар, бундай қилишлари мумкин.

Бу сафар у устун келди. Нима десам ҳам бошимга бало бўлади. Иккига бир. У рухланди.

-Бу ердан чиқишим керак. Агар иккаласини ҳам босган бўлсаларинг, отамнинг кетиши тезлашибди. Унга қўшилиб сен ҳам, мен ҳам кетамиз!

-Ўша кун адамга нима бўлди?

-Эшитганим қадар орқасига шиша тикишибди. Раиснинг болалари қилибди бу ишни. Аданг дарс ўтаётган пайтда студентлар исён чиқариб, уни дабдала қилишибди. Студентларни йўқотишган. Шу билан дело ёпилган...

Демак, Қахрамон ака ходисаси ўртада йўқ каби. Атайлабдан филмда шу сахна ўчирилган. Лекин нимага? “Батя”дан яшириш учунми? Йўқ, у билади. Бошқа сир бор.

-Ҳисобларимда икки миллиард долларим ётибди, ўзимники, яна икки миллиард бор, сен ҳам биласан - отамники ва унинг олтинлари ҳам махсус жойларда. Панама ҳужжатларида Владич билан алоқаси ҳам кўзга ташланиб қолди. Ўшанда кўрқанидан қолган пулларини ҳам дарҳол менинг номимга ўтказди. Кўчмас мулкка айлантириб юбордим. Тўртта учқич олдим. Биттасини адам онамга ҳадя қилди. Тешиб чиқсин! Биттасини жиянига бердим. Яхшироғини лўлитасига. Каттаси ўзига қолди. Кўраяпсанми, яширмайман. Яширганларим, болаларим номидагиси. Улар қаерда ? Сир! Куйиб ўлсин ҳаммаси. Адамнинг ўзи айтган, бу халқ азлдан қул бўлиб келган ва бундан кейин ҳам қул бўлади, деб!

-Тушунмаяпман, нима демоқчисан? Нега халқни ҳақоратлайсан? Ўз халқинг-ку? Шу халқ бўлмаса, сен ҳам қул эдинг-ку?

-Вой бўй, ойингдан юқиб қолибди-ку? Қачондан? Демак, сени ҳам кунинг яқин. Бу халқ ҳақида гапирдингми, умринг қисқа. Эсингдами, ҳаммаси нимадан бошланганди? Қўқонга бориб-келиб кундалик ёзиб эълон қила бошлагандим. Бало булутти ўшандан бери бошим устида. Аммо бу булут эгасини топади. Яқинда!

У менинг баҳонамда кимгадир гапирмоқда? Отасидами? Йўқ. Унга бошқачароқ гапирган бўларди? Кўзлагани бошқа одам. Аммо ким? Раисми? “Марказ”ми?

-Бу мамлакатнинг светини мен сотдимми? Газини ҳам мен сотдимми? Урандан келган миллионлар менинг ҳисобимдами? Пахтанинг пуллари қани? Вилоят ва туман ҳокимлиги учун мен бир миллион долларлик “доля” қўйдим-ми? “Жаслик”ни ва унга ўхшаган лагерларни мен тўлдирдимми? Судялар, прокурорлардан мен доллар тердимми? ОВИРни ҳам мен ўйлаб топдим-ми? Халқни кетига тепиб, ярим аср мен ишлатдим-ми? Одамларни сарсон-саргардон қилган ҳам менми? Завод-фабрикаларни ҳам мен йўқотдимми? Соғилик тизими, маорифни мен расво қилдим-ми? Тилини, маданиятини ҳам мен оёқ ости қилдим-ми? Қолганлар қаерда эди? Отам билмаса, нега кириб айтишмади? Ҳаммасини биларди. Бошида турди. Шунинг учун қисибгина ўтиришарди. Ҳақларини олишарди. Андижонни мен отдим-ми? Тошкентни мен портлатдим-ми? Ўшдаги қирғинни ҳам мен қўзгадим-ми? Тилимни қичитмасин!

-Шунинг учун отангга суиқасд қилмоқчи эдинг-ми?

-Нима? Жиннимисан? Шунчалик ахмоқманми-а? Ундан авлиё ясайманми? Агар у тахтда ўлса, авом ундан авлиё ясаши аниқ. Мен эса шайтон. Бозорларни мен ёқиб юбордим-а? Фермерларнинг буғдойини мен тортиб олдим-а? Пахтакорнинг устидан захарни мен сепдим-а? Ҳамма жойда пора олишни мен йўлга қўйдим-а? Таня холанг қаерда эди? Жинқарчаси қаерда эди? Раисинг қаерда эди? Бош вазир қаерда эди? Вазирлар-чи? Сенаторларинг кимникини кўтариб чопиб юрибди? Маддоҳларнинг уруғини ҳам мен сепдимми? Муҳолифатни мен қуритдим-ми? Ҳар қарич ерни мен сотдим-ми? Энди улар яхши, мен ёмонми? Сенатор бўлишнинг нархини биласанми? Депутат бўлишчи? Вазир курсиси неча миллион туради, мени чўнтагимга кирган эмас. Орден олиш учун қанча беришларини ҳам билмайсанми? Унвонларни ким сотди? Сигирнинг орқасидан тушган бола ҳам давлат мукофоти олди. Пора ҳар ишга чора! Кимга? Менгами? Шунчалик шайтон эканман-а? Ёки шайтоннинг қизими-а? Ўлдирсам, савобга қолар эканман-ку? Олдинроқ тушунмабман-да!

-Нима бўлганда ҳам отанг, ундай дема...

-Эшитсин, деб айтаяпман. Мени бу йўлга ўзи бошлади ва энди фақат мен айбдор бўлиб қоламанми? Унинг калласидаги гапни билиб турганимни англасин, деб айтаяпман. Унга қолса, охирги дақиқасигача тахтида ўтирса ва кейин Амир Темурни мақбарасидан чиқариб, ўзи кириб олса! Йўқ, бунга ҳам рози бўлмайди. Чунки Мир Саид Бараканинг оёқ учига тушиб қолади! У ҳамма менинг оёқ учимда ётиши керак, деб ўйлайди. Мана кўрасан, ҳамманинг тепасига чиқиб олади, хатто ота-онаси ҳам пастда қолиб кетади.

-Демак...

-Отамни севардим. Унинг учун жонимни беришга тайёр эдим. Аммо ҳозир нафрат қиламан ундан. Бошқа одам топса бўларди-ку?! Атрофида жиноятларига шериклар тикилиб ётибди. Ўшалардан биттасини нега танламади? Сабабини ҳам биламан. Уларга ишонди, менга эмас! Қалампирни қази деб едирдилар! Менга қарши компромат тўпладилар! Агар икки-уч миллиард долларим бўлса, атрофидагиларда ундан ҳам кўпроқ бор. Нима, синглимда йўқми? Унинг бойлиги олдида меники нима бўлибди? Нега у мусичаи бегуноҳ, мен айбдор?

Опа бироз ўйланиб қолди. Кейин яна чириллаганча давом этди.

-Бир кун келиб тарих шу саволларга жавоб қидиради. Отам одамлар гўрга ҳам кириб кўтимни ўпади, деб ўйлайди. Билади уларни. Кўлига қалам ушлагани борки, Худосига муножот билан эмас, унинг номи билан ёзади. Баттар бўлсин ҳаммаси!

-Демак, ўлдириш хаёлингга ҳам келмаган...

-Хаёлимга келганда, хонасига кириб ёстикни оғзига босардим. Қаршилиқ қила олмасди. Сирка сўрашга ҳам усул керак. Унинг эса ғусули ҳам, усули ҳам йўқ. Ялиниб бордим, йиғладим, эшит мени, дедим, ўтказишмади. Аммо бетини бетон қилиб, қараб ўтирганини ҳис қилдим. Яширмайман, жиноятчиман, қонунларни буздим, одам ўлдиртирдим, бойликларни тортиб олдим. Лекин сеникини олдида ҳеч нарса эмас, ота! Сен авлиё бўлсанг, мен отинбибиман!

...Булар жуда қизиқ махлуқот. Гўё ҳеч бири айбдор эмас. Бошқалар айбдор. Отаси қизини айблайди. Қизи отасини. Қолганлар эса биз нима ҳам қила оламиз, дейди. Аммо ҳаммаси айни гўр!

Опа мени кўлланишга уринди. Мен ундан кўп нарса ололмадим. Аммо асосий саволимга жавоб топдим. У отасини ўлдирмоқчи бўлмаган.

Хайрлашиб кетарканман, опа менга ўлжасини еб, мақсадига эришган сиртлондек қараб қолди.

Йўлда телефоним ёнди. “Марказ”:

-Бундан кейин ҳар бир одимингни Раис билан бамаслаҳат қил ва унга ҳисоб бериб тур. Бу қатъий буйруқ! “Батя” билмасинки, балога қоласан!

Жин урсин! Наҳотки, шу пайтгача бу ҳақда ўйламадим. Асосий вакил Раис-ку? Унинг ҳар доим хотиржам юриши ҳам ҳелимда бу саволни уйғотмабди. Шафтоли пишмасдан боланинг оғзида карсиллайди! Аслида “иккинчи” у. Менчи? Нега “иккинчисан” дейишди. Шундан ҳам бил, ўйинчоқсан! Раисни пана қилиб туриш учун ўйлаб топилган ўйинчоқ. Аданг ҳам шу эди. Итнинг ҳолига тушди. Қутуриб бировни тишлаб олмасин, деб тумшуғига тўр солиб, қозикқа боғлашди. Сени ҳам келажагинг шу! Ойим тўғри айтди. Бу ердан кетишим керак...

53. “Чумчуқдек жони бор экан-у?”

...Ойим билан адам кетма-кет оламдан ўтишди. Боргунимча кўмиб ҳам кўйишибди. Гул кўтариб бордим мозорга. Гапнинг очиғи бу икки гўр уларникими, йўқми, билмадим, негадир ишонмадим. Қандай хабарсиз қолдим? Нега кутишмади? “Марказ” шундай лозим топганмиш. Оқибат! “Марказ учун инсон қадри йўқ. Қаҳармон ака ҳақ, биз бичилган роботлармиз улар учун! Истаган пайтда ахлатга отади ёки гўрга тикиб қўяди.

Қалбимда шубҳа бор. Улар худди ўлмагандек. Уларни мендан яшириб қўйишгандек. Қанақа ўғил бўлдим? Касал ётган онасини келиб кўрмаган ўғил! Адамга нафратим боис бўлдим бунга?

Аслида ойим қутулиб кетди. Унинг руҳияти билан бу дунёда яшаш ўлимдан оғир. Бир вақтда ўлишгани...?

Икки дунё... ёнма ён... Бир-бирига зид. Уларни шунча йиллар нима боғлаб турди экан? Нега ойим адамнинг кули эди? Нега уни ташлаб кетмади? Ташлаб кетган куни ўлдиришарди-ку?! Галварс! Бу бизнинг соҳада қоида. Ташлаб кетсанг, тамом, қаерда бўлсанг ҳам топиб, гум қилишади.

Йўк, ўзинга боғлиқ. Мана Қаҳрамон ака ташлаб кетган. Уни ўлдиришни кимлар истамасди. Аммо кўрқмай яшади. Нафақат яшади, балки уларга қарши бош кўтарди. Қоида деб калламизга кўрқув синдирилган. Бизни кўрқитишган. Ҳамма кўрқув қуршовида. Таслим бўлган. Ваҳоланки бир ҳамла билан чиқиш мумкин. Бир марта кўрқув ҳалқасидан чиқсанг, тамом, бутун занжир парчаланиб кетади.

Шу дақиқада ҳеч нарсадан кўрқмаяпман. Олса жонимни олади. Соядан ҳам, қоядан ҳам кўрқсанг, кундан ҳам тундан ҳам кўрқасан. Гапиришга, ўз ҳаққингни талаб қилишга кўрқасан. Одамларни анашу кўрқоклик пора беришга ундаган. Йўк, ночорлик ундаган. Йўк, йўк... кўрқоклик... Ўзинг-чи? Кўрқоклик дарахтининг остида ухлаб юрибсан. Бу дарахтни йиқитиш у ёқда турсин, қуриган шохини кесишга журъатинг етмайди!

Хаёл суриш учун бепоён худуд - қабристон. У ерда ҳеч кимдан, ҳеч нимадан кўрқмайсан. Истаганингча қарама- қарши ўйлар оғушига чўмасан. Хаёлан марҳумлар билан баҳслашсанг бўлади. Уларни босиб ётган оғир тошлар билан тиллашиш мумкин. Қора ва оқ тошларга ўйилган суратлар, жонсиз ҳайкаллар билан гаплашишинг мумкин. Хаёлан. Овоз чиқаришга кўрқасан. Мени девона деб ўйлайдилар, деб кўрқасан. Девона сендан кучли, у бундай деб ўйламайди.

Қаҳрамон ака келди хаёлимга. Нега? Нега бу одам хаёлимдан кетмайди. Ойим каби фикрлагани учунми? Бошқаларга ўхшамагани учунми? Нега? Ҳатто қабр бошида ҳам уни ўйлаяпман. Отам-онам ҳақида эмас, у ҳақда ўйлаяпман. Уни кўп кўрганим йўк. Бир мартагина учрашдик. Иккинчи марта видеода кўрдим. Нега ўттиз тўрт йил бирга бўлганим отам-онам эмас, бир марта кўрганим Қаҳрамон ака тафаккуримни забт этди? Уни кўриш, кутқариш ҳақида ўйлаяпман. Нега бугунга қадар ўйламадим? Мана энди бу юк оёғимдан арқон каби тортаётгандек.

Телефон хаёлимни узди.

“Тезда қайтишинг керак! “Батя” ёлғиз қолди”

Абел амаки ўлмади. Мен қутулмадим. Ўлармикан у? Ўлмай қаёққа кетади. Ким ҳам устун бўлган бу дунёга? Султон ҳам, сиртлон ҳам кетиши аниқ!

...Қайтиб келсам, “Батя” чақирди:

-Ота-онанинг ўлиши фарзандга меърос. Бахтли экан бирдан кетишди. Мана бориб келдинг, вазифангни бажардинг. Энди ишни ўйла! Байрам яқинлашмоқда. Қарор олдим. Опангни чақираман. Ҳаммасига зарба бўлади. Данғаралик Имом қизини Девонга раҳбар қилиб қўйибди. Бизнинг қаеримиз кам. Булар шундан кўрқибди. Кўрамыз, ким-кимни лақиллатади? Инфаркт қиламан ҳаммасини. Байрамдан кейин уни сенатор этиб тайинлайман. Девон раислигини ҳам унга берамиз. “Марказ” билан ўзинг гаплашиб

келасан. Бошқа йўли йўқлигини, бу Шарқ эканлигини, ўз қоидалари борлигини тушунтирасан. Халқнинг илдизи шундай. Ҳокимият отадан болага ўтиши керак. Бу анъанани тиклаймиз. Кеча океаннинг нарёғидан вакилни қабул қилдим. Қизиқ гапларни гаплашдик. Базага қайтишни исташмоқда. Ўйлаб кўраман, дедим.

У атрофга қараб қўйди. Демак, у ҳам кимгадир гапираяпман, деб ўйлади. Балки Владични база ҳақидаги гап билан овламоқчидир? Шундай. Акс тақдирда ёнимга келиб, кейинги гапини қулоғимга пичирламасди:

-Раис алдаб юрибди. Қахрамон қўлида. “Юзи тиртиқ, тузалса, олиб келаман”, деб баҳона қиляпти. Ҳозир бор ва уни нариги уйга олиб кел. Ундан қутулмасам, руҳим тинчимаяпти,-деди.

Воқеалар бунчалик бурилиб кетишини хаёлимга ҳам келтирмаган эдим. Аммо “Батя” бирдан бу фикрга келмагани аниқ. У кўп ўйлаган.

Эшиклар очилса, бирин-кетин очилаверади. Қахрамон акани кўрадиган бўлдим.

Адамнинг ҳунарини қилиб, уни олишга янги машинада бордим.

Раиснинг одамлари қаршилиқ қилишмади, аксинча худди кутиб тургандек, “қўшқўллаб” топширишди. Унга ҳеч нарса бўлмаган. Яп-янги костюм-шим кийгизишган ва соқоли олинган, кўриниши бардам.

-Бизнинг халқимиз ҳам эркин бўлишга, эркин яшашга ҳақли,-деди у йўлда.-Қачонгача бу халқни эзасизлар! Бир кунмас бир кун пушаймон бўласизлар! Халқнинг арслони қалбида. Агар кўзгалса, ҳолингизга вой! Ҳурматингизни қилмоқда. Ақлингизни йиғиштириб олинг! Ўзингизга ҳам ва бизга ҳам фойда. Мен ўлсам, бошқа қахрамонлар чиқади! Бугунги аросат барибир чекинади ва халқимиз озод бўлади! Мен бунга ишонаман! Қаёққа олиб бораётганингни биламан. “Чўтир”нинг алами бор. Унинг башарасидаги изларни мен қолдирганман. Шунинг ҳисобини олмоқчи...

Ичимда қайнаётган вулқон бирдан отилди. Машинани тўхтатдим. Туш, деб имо қилдим. У худди шуни кутгандек сакраб тушдида:

-Бориб онангни нарсаларини қидириб кўр, у сенга ё хат ёки белги қолдирган бўлиши керак,-деди.

Шундай деб одамлар ичига шўнғиди. Халққа қўшилиб, кўринмай кетгунча қараб тураман дедим. Чунки орқадан кузатишлари мумкин-да. У дарров ғойиб бўлмади. Қанча узоқлашса ҳам кўзга ташланиб турди. Тикилиб-тикилиб қарадим. Кўрдим уни, одамларга қўшилмасдан айри юриб бормоқда. Оқимга қўшила олмаяпти. Унга қийин бўлади. Бу улус унинг учун бегона. У бирдан йиқилгандек бўлди. Йўқ, кўрмай қолдим, у кичраийиб кўринмас нуктага айланди. Орага қандайдир ёруғлик инди. Чироклар ёнди...

“Батя”нинг ҳузурига якка ўзим бордим. У тутоқиб кетганди.

-Ҳароми, қани у?

Билади. Ким айтди унга? Бу унинг ўйиними? Нега бу ўйинни қилди? Баҳримдан ўтиш учунми?

-Ҳаммадан кутсам ҳам, сендан кутмагандим, ит боласи!

У важоҳат билан менга яқинлашди. Шиддат билан қўлимни кўтардим ва қошлари орасини нишонга олдим. Бир сонияда у шундай кўрқдики, кўзлари косага айланиб,

қотиб қолди. Лаби гапга қовушмади. “Бобой”ни эслатди. Ундан ҳам баттар кўрқоқ экан. Бурнидан қон очилди. “Шилқ” этиб йиқилди. Урдимми урмадимми, билмайман.

Чумчукдек жони бор экану, миллион миллион одамни зир титратиб юрибди-я?.

-Доктор,-деб бақирдим-Кутиб туришган экан, югуриб киришди. Тавба! Худди феврал портловидагидек ҳамма шу ерда. Нахотки, яна ўйинга келдим? Ҳаётим, ўйиндан иборат бўлиб қолди. Лекин бировнинг мен билан иши йўқ. Ҳамма ўз ролини ўйнамоқда..

Ташқарига чиқдим. Ўзимни ўлим қувлаб келаётган одамдек ҳис қилдим. Кетишим керак! Тезроқ. Ҳозир ё чапдан, ё ўнгдан ўқ келади, визиллаб!

“Батя” ҳадя қилган машинада Келесга ҳайдадим ва чегарадан ўтиб кетдим. Ҳеч ким, ҳеч нарса демади. Ўлим ортда қолди.

Анча вақт қочиб юрдим.

Лекин “Маказ”дан қочиб бўладими?

“Вазифангни бажардинг. Эркинсан. Истаганингча дам ол, кейин келасан”, деди Абел амаки.

Хаёлимда Қахрамон аканинг гапи. У нимагадир ишора қилди. Қандайдир сирни билади. Қандай сир? Шу нарса менга тинчлик бермасди. Охири ўзимда куч топиб, Москвадаги уйимга бордим. Ҳеч ким ҳеч нарсага тегмабди. Қандай бўлса шундай турибди.

Қидирдим. Ойим менга парчалар ўқиб берган китобни топдим. “Қувғин” романи. Китобнинг ичида кичкина ёзув.

“Болам, биламан бу хатни топасан. Сенга қачонлардир айтишим керак эди. Ўлимим яқин. Сени бу ёқларга келтиришмаяпти. Ҳаммасини билиб турибман. Мени ким заҳарлаганини ҳам биламан. Ўзи ҳам ўлим тўшагида. Ҳақиқат шуки, сен “дода”нинг ўғлисан! У Аданг билан бирга онангни ўлдириб, Қахрамоннинг бўйнига қўйиб юборган. Сени катта қилдим, аммо асрай олмадим. Мени кечир, доданга ўхшама, ўғлим!”

Ҳар куни дунёим алғов-далғов бўлишига ўрганиб қолдим. Буниси эса ўнта атом бомбасидан ҳам ёмони. Ичимдан нимадир узилди. Ҳисларим ўлди, туйғуларим сўнди. Хўнграб йиғладим, ўзимдан нафрат қилиб йиғладим. Ичавердим, ичавердим. Бирдан эшик очилди. Қаршимда Ева турибди. Ева! Ҳаётим кириб келди. Умидим кириб келди! Жоним кириб келди! Бирдан кўзим кўлига тушди. Кўлида нима?

Юрагимни иссиқ зарба тешиб кетди. Осмон ерга тушди, ер осмонга кўтарилди...

Жаҳонгир Муҳаммад

ДАВОМИ ЙЎҚ...